

Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης: Νέα Ἐκκλησιολογία ἢ Πιστότητα στὴν Παράδοση;

1. Εἰσαγωγικὲς θεωρήσεις

Στὰ Πρακτικὰ τῆς Ε΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου παρατίθενται τὰ ἑξῆς:

«Δὲν πρέπει, οὔτε νὰ τοποθετῆται ἡ ἐλπίς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν εἶναι καλοὶ, οὔτε ὅταν εἶναι κακοὶ νὰ συμπεραίνουμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία χάθηκε.

Παρὰ ταῦτα ἐμεῖς δεχόμεσθε καὶ τὴ δική τους κατηγορία, ἀφοῦ εἶναι ἀδελφοί μας. Καὶ ἐὰν μπορέσουν νὰ μᾶς ἀποδείξουν ὅτι εἶναι ἔνοχοι (αὐτοί, τοὺς ὁποίους κατηγοροῦν), ἐμεῖς θὰ τοὺς ἀναθεματίσουμε τὴν ἴδια ἡμέρα. **Τὴν Ἐκκλησία ὁμῶς, τὴν ὁποία ὁ Θεὸς μᾶς ὑπεσχέθη καὶ μᾶς ἐδώρησε, οὔτε τὴν «πουλάμε», οὔτε τὴν ἐγκαταλείπουμε».**

Τὰ παραπάνω βαρυσήμαντα λόγια ἀποδίδονται στὸν **Ἱερὸ Ἀύγουστινο** στὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου τῆς Καρθαγένης¹ πὺν συνῆλθε τὸ 411 μ.Χ. Δὲν εἶναι ἀσφαλῶς τυχαῖο ὅτι τὸ παραπάνω ἀπόσπασμα διαβάστηκε στὴν Ε΄ Πράξη τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου² στὸ γενικώτερο προβληματισμὸ τῆς, ἐὰν εἶναι δυνατὸς ὁ ἀφορισμὸς καὶ κεκοιμημένων αἰρετικῶν.

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Νικοπόλεως Μελέτιος³, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε τὰ Πρακτικὰ τῆς Ε΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου, παρατηρεῖ σχετικά: «Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ ἱεροῦ πατρός, περιβεβλημένα μὲ τὸ κῦρος τῆς ἐπικυρώσεώς τους ὑπὸ τῆς Ε΄ Οἰκ. Συνόδου, εἶναι ὀδηγητικὰ διὰ τὴν ὀρθὴν περὶ σχίσματος ἐκκλησιαστικὴ ἀντίληψιν καὶ πρέπει νὰ ἀποτελοῦν ὄχι μόνον σαφῆ καὶ ἀναντίρρητον καταδίκη τῶν ἀποσχιστικῶν τάσεων τοῦ τύπου τοῦ παλαιοημερολογιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ γνώμονα ἐρμηνείας τῶν σχετικῶν κανόνων τῆς Συνόδου τῆς λεγομένης Πρωτοδευτέρας».

¹. Actes de la Conference de Cartage, (ἐπιμ. μετ. Serge Lancel), SC 224 (1975) 1132-1134. Mansi IV, 220CD.

². Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, Ἡ πέμπτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, Ἀθῆναι 1985, 345.

³. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, ὅπ, παρ., 345, ὑποσ. 60.

Λίγο προηγουμένα στην Ε΄ Οικουμενική Σύνοδο ἐξ ἀφορμῆς τῆς περιπτώσεως τοῦ ἐπισκόπου Καικιλιανοῦ εἶχε ἀναγνωσθεῖ ἕνα ἄλλο ἀπόσπασμα τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου⁴, τὸ ὁποῖο ἀφορᾷ καὶ τὸν Καικιλιανό, ὁ ὁποῖος δὲν ἔγινε ποτέ «προδότης» τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ ὅσους ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εἶχαν ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία: «κἂν ἀληθῆ ἦ δυνατόν δειχθῆναι τὰ παρ' αὐτῶν ἀντιτεθέντα Καικιλιανῶ καὶ ὑμῖν καὶ ἀποθανόντα ἂν αὐτὸν ἀναθεματίζομεν· ἀλλ' ὅμως **τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἣτις οὐ ταῖς φιλονίκους δόξαις μεταβάλλεται ἀλλὰ ταῖς θείαις μαρτυρίαις βεβαιοῦται, δι' οἷονδῆποτε ἄνθρωπον καταλιπεῖν οὐκ ὀφείλομεν**».

Εἶναι χρήσιμο νὰ ἀναφερθεῖ καὶ ἕνα τρίτο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου⁵, τὸ ὁποῖο ἐπίσης κρίθηκε σκόπιμο νὰ ἀναγνωστεῖ στὴν ἴδια πράξη τῆς Πέμπτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁶, τὸ ὁποῖο εἶναι ἐξ ἴσου σημαντικό καὶ ὅπου ὁ ἱερός πατὴρ ἀποφαίνεται: «**Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὴν Ἐκκλησία**, τῆς ὁποίας μέλη εἶναι ὅλες ἐκεῖνες οἱ Ἐκκλησίες, γιὰ τὶς ὁποῖες γνωρίζουμε ὅτι γεννήθηκαν χάρις στοὺς μόχθους τῶν Αποστόλων... Καὶ δὲν πρόκειται τοῦ **Κυρίου συνεργοῦντος** νὰ ἐγκαταλείψω τὴν κοινωνία μὲ αὐτὲς οὔτε στὴν Ἀφρική οὔτε πουθενὰ ἄλλου. Ἐὰν δὲ μέσα σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ προδότες, **(τοὺς ὁποίους τώρα ἀγνοῶ)**, ὅταν θὰ μοῦ τοὺς φανερώσεις, ἐγὼ θὰ τοὺς καταραστῶ ὄχι μόνο μὲ τὰ χεῖλη, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν καρδιά. Ἀλλὰ ποτέ **δὲν θὰ ἀποκοπῶ** ἐξ αἰτίας μερικῶν «νεκρῶν», **ἀπὸ τοὺς «ζῶντες», οἱ ὁποῖοι παραμένουν στὴν ἐνότητα τῆς ἀγίας αὐτῆς Ἐκκλησίας**».

Εἶναι προφανές ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου, ἐπικυρωμένα μάλιστα μὲ τὴν αὐθεντία τῆς Ε΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, γιὰ κάποιους σήμερα δὲ σημαίνουν ἀπολύτως τίποτα. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ θεωροῦν ὅτι δικαιοῦνται νὰ ὑπερβοῦν τὴ συνοδικὴ ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση καὶ αὐθεντία, ὅπως αὐτὴ ἐκφράστηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ παρελθόντος ἔτους στὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο τῆς Κρήτης, ἔτσι ὥστε, εἴτε νὰ θεωροῦν αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ὑπέγραψαν τὶς ἀποφάσεις τους ὡς αἰρετικούς καὶ προδότες τῆς ὀρθόδοξης πίστεως, εἴτε νὰ ἀποτεριχίζονται καλώντας καὶ ἄλλους νὰ πράξουν τὸ ἴδιο. Ἐκπλήσσει κανεὶς νὰ διαπιστώνει ὅτι, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Ἑλλάδος, ὑπάρχουν τόσοι πολλοὶ αυτόκλητοι, δογματολόγοι, ἐκκλησιολόγοι, κανονολόγοι καὶ ἱστορικοί, κληρικοί, λαϊκοί, μοναχοὶ καὶ μοναχές, ἄνθρωποι, στοὺς ὁποίους διαπιστώνεις πολὺ συχνὰ ὄχι μόνο ὅτι

⁴. Μητρ. Μελέτιος, ὅπ. παρ., 344. Mansi 9, 577 DE.

⁵. C. S. E. L 52, 446-450.

⁶. Μητρ. Μελέτιος, ὅπ. παρ., 346.

τούς λείπει ή στοιχειώδης θεολογική παιδεία, ώστε να μη χρειάζεται να προσέξεις τή γνώμη τους, αλλά τούς λείπει και εκείνη ή πνευματική συγκρότηση και ακτινοβολία, ώστε να προβληματισθείς για τήν ορθότητα τών δικών σου απόψεων και να βοηθηθείς πνευματικά και στήν δική σου αδυναμία. Όταν τò ένα από τὰ δύο ή και τὰ δύο αυτά έλλείματα συνδυαστούν και με τήν έλλειψη του κοινού νοῦ, τότε ή κατάσταση φαντάζει δύσκολα θεραπεύσιμη. Όταν λείπει ή αυτογνωσία ή χριστιανικά είπωμένο ή ταπείνωση, τότε θυμάσαι ή τò του Θουκιδίκη στον έπιτάφιο του Περικλή, «*ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει*» ή τò γνωστό και στήν περίπτωση περισσότερο κατάλληλο χωρίο, «*μωραίνει Κύριος, δν βούλεται ἀπολέσαι*». Ίσως όμως περισσότερο όλων έπιτυχές είναι τò του Απ. Παύλου: «*...φάσκοντες είναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν*» (Ρωμ. 1, 22). Η ισχύς και ή αξία του **βιβλικού χωρίου** δέν αίρεται, κυρίως όταν, γενικώς υπάρχει μὲν ή θὰ έπρεπε να υπάρχει ή θεολογική παιδεία, **πρυτανεύει όμως ή ἀλαζονεία**.

Είναι στ' αλήθεια οί συγκροτήσαντες τήν Αγία και Μεγάλη Σύνοδο τής Κρήτης έπίσκοποι, αίρετικοί; Είναι ο Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος, ο Αλεξανδρείας Θεόδωρος, ο Αθηνών Ιερώνυμος, ο Τιράνων Αναστάσιος, οί υπόλοιποι Προκαθήμενοι, Μητροπολίτες και Έπίσκοποι τών Ορθοδόξων Έκκλησιών, οί όποιοι συμμετείχαν και υπέγραψαν τὰ κείμενα και ιδιαίτερα τò κείμενο για τις σχέσεις τής Ορθοδόξου Έκκλησίας προς τò λοιπό Χριστιανικό κόσμο αίρετικοί; Πώς δέ μπορεί ταυτόχρονα να διαφεύγουν τής κριτικής Έκκλησίες, οί όποιες είχαν υπογράψει τὰ ίδια κείμενα που είχαν προετοιμασθει στις προηγούμενες Προσυνοδικές Διασκέψεις –σε μιά «χειρότερη» για τούς τώρα αντιφρονούντες έκδοχή, όπως θα δειχθει κατωτέρω και είχαν συμφωνήσει στη σύγκληση τής Συνόδου, όπως συμβαίνει και με τò Πατριαρχείο Μόσχας, τόν Ιανουάριο του 2016, ή με Έκκλησίες, οί όποιες στις σχέσεις τους με τούς έτεροδόξους ξεπερνούν κατά πολὺ τὰ όρια που θέτει ή Σύνοδος τής Κρήτης, όπως συμβαίνει με τò **Πατριαρχείο Αντιοχείας** και όπως και αυτό θα δειχθει παρακάτω;

Η βαρύτερη και πολὺ ἄδικη ταυτόχρονα κατηγορία είναι: Η απόφαση τής Συνόδου καταργεί τήν Έκκλησιολογία τής Ορθοδόξου Έκκλησίας και δέχεται τήν ύπαρξη Έκκλησιών εκτός τής Μίας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Έκκλησίας. Τα κείμενα τής Συνόδου δέν όμιλούν για αίρετικούς, αλλά απλᾶ για έτεροδόξους. Η αποδοχή Έκκλησιών εκτός τής Μίας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Έκκλησίας

σχετικοποιεῖ τὴν ἀλήθεια καὶ ὀδηγεῖ διὰ τοῦ οἰκουμενισμοῦ στὴν Πανθηροσκεία⁷. Ἔχουν σχέση τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μὲ τὴ βαπτισματικὴ Θεολογία, τὴ θεωρία τῶν κλάδων καὶ τὸν Οἰκουμενισμό τῆς ἐνσωμάτωσης;

2. Ὁ ΙΕ΄ Κανόνας τῆς Πρωτοδευτέρας (861)

Γιὰ αὐτοὺς τοὺς κύριους λόγους, ἀπαντώντας θετικὰ στὰ παραπάνω ἐρωτήματα, κάποιοι σύγχρονοι «μαχητές» ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καθολικότητος, ταυτίζοντες ἑαυτοὺς μὲ τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο, τὸ Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ, τὸ Θεόδωρο Στουδίτη, τὸ Μάρκο τὸν Εὐγενικό καὶ πολλοὺς ἄλλους, θεωροῦν, ὅτι μποροῦν νὰ ἐπικαλοῦνται τὸ δεῦτερο σκέλος τοῦ ιε΄ κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου⁸ (861) τοῦ διαλαμβάνοντος «...Οἱ γὰρ δι' αἵρεσίν τινα, **παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην**, τῆς πρὸς τὸν πρόεδρον κοινωνίας ἑαυτοὺς διαστέλλοντες, ἐκείνου τὴν αἵρεσιν δηλονότι **δημοσίᾳ κηρύττοντος** καὶ **γυμνῇ κεφαλῇ** ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκοντος, οἱ τοιοῦτοι, οὐ μόνον τῇ κανονικῇ ἐπιτιμῆσει οὐχ ὑποκείσονται, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως ἑαυτοὺς τῆς πρὸς τὸν καλούμενον ἐπίσκοπον κοινωνίας **ἀποτειχίζοντες**, ἀλλὰ καὶ τῆς πρεπούσης τιμῆς τοῖς ὀρθοδόξοις ἀξιοθήσονται».

Οἱ σύγχρονοι «μαχητές» τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐνῶ κατηγοροῦν τοὺς ἐπισκόπους τους γιὰ αἵρεση, δὲν ὀδηγοῦνται οὐσιαστικὰ σὲ ἀποτειχισμό, ὅπως προβλέπει τὸ γράμμα, τὸ πνεῦμα ἀλλὰ καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ συγκεκριμένου κανόνα⁹, γιὰ τὸ ὅτι ὁ κανόνας προβλέπει τὴν ἔξοδο ἀπὸ μιὰ αἵρετικὴ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἡγεῖται ἕνας αἵρετικὸς Πατριάρχης καὶ τὴ διακοπὴ τῆς κοινωνίας μαζί του μὲ διάσπαση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος. Ἐκεῖνοι, ἐνῶ προβαίνουν στὴν ἐκκλησιολογικὰ ἀπαράδεκτη διακοπὴ τοῦ μνημοσύνου τοῦ Ἐπισκόπου, στὸν ὁποῖο ἀνήκουν –καὶ ὄχι τοῦ Πατριάρχου, τὸν ὁποῖο οὕτως ἢ ἄλλως δὲ μνημονεύουν καὶ δὲν ὀφείλουν νὰ

⁷. Βλ., ἐνδεικτικὰ, Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης: Ἁγία καὶ Μεγάλὴ Σύνοδος, Ἐπισημάνσεις καὶ Σχολιασμοὶ ἐν Συνειδήσει καὶ Ἀληθείᾳ, Ἐκδοσὴ Συνάξεως Ὁρθοδόξων Ρωμηῶν «Φώτης Κόντογλου», Τρίκαλα (Σεπτέμβριος) 2016.

⁸. Ρ. Π. Β΄, 693.

⁹. Ζωναράς, Ρ. Π. Β΄ 694: «...περὶ τῶν προφάσει τινῶν ἐγκλημάτων τῶν οἰκείων ἀφισταμένων προέδρων καὶ τὴν ἔνωση διασπώντων τῆς ἐκκλησίας...». Βαλσαμών, Ρ. Π. Β΄, 695: «...ἀποσχίση ἑαυτὸν ἐκ τούτου, καὶ τοιοῦτοτρόπως διαρρήξει τὴν ἔνωση τῆς ἐκκλησίας».

μνημονεύουν— ἐπιθυμοῦν νὰ παραμένουν, νὰ λειτουργοῦν καὶ νὰ κηρύττουν στὸν Ἰ. Ναό, στὴν Ἱ. Μονὴ ἢ Σκήτη, ὅπου εὐρίσκονται, προκειμένου νὰ δραστηριοποιοῦνται στὸ ποίμνιο τοῦ «αἰρετικοῦ» —ὑποτίθεται— ἐπισκόπου. Ταυτόχρονα στὶς πανομοιότυπες δηλώσεις «ἀποτείχισής» τους —ὄχι τυχαῖα βεβαίως— σπεύδουν νὰ δηλώσουν κατηγορηματικὰ ὅτι δὲ δημιουργοῦν **σχίσμα**, οὔτε προσχωροῦν σὲ **κάποια ἄλλη σχισματικὴ Ἐκκλησία**. Ἔτσι ἡ ὅλη στάση τῶν "**ἀνεπισκόπων**" κληρικῶν ἔχει περισσότερο τὸ χαρακτῆρα μιᾶς διαμαρτυρίας πρὸς ἐπιβολὴ τῶν θεολογικῶν τους ἀπόψεων παρὰ τὴ δημιουργία **σχίσματος** μετὰ διάσπαση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας, ἐνῶ οὕτως ἢ ἄλλως ἰσχύει ἡ ἐπισήμανση καὶ ἡ προτροπὴ τοῦ Ἀγ. Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου¹⁰, «**πᾶν γὰρ τὸ ἀκέφαλον καὶ ἀναρχον ἄτακτον καὶ στασιῶδες, οὐ λυτρωθήημεν**». Ἡ προσπάθειά τους αὐτὴ πού ἀνάγει στὴν ἀντιφατικότητά τῶν προσώπων τους θυμίζει τὴ λαϊκὴ παροιμία, «**καὶ ἡ πίττα σωστὴ καὶ ὁ σκύλος χορτάτος**»!

Εἶναι προφανὲς ὅτι, ἐὰν καὶ ὅποτε ἤθελε ἐφαρμοστῆ ἡ ἀκρίβεια τοῦ κανόνα στὸ πρῶτο τοῦ σκέλος¹¹, τότε ἡ διακοπὴ τοῦ μνημοσύνου τοῦ Πατριάρχου καὶ ἡ διάσπαση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας θὰ ἔπρεπε, **ὅταν αὐτὰ βεβαίως πράγματι συντρέχουν** ὑπὸ τίς προϋποθέσεις πού θέτει ὁ κανόνας, νὰ ὀδηγοῦν στὴν καθαίρεση: «**Ὡστε, εἴ τις πρεσβύτερος ἢ ἐπίσκοπος ἢ μητροπολίτης τολμήσειεν ἀποστῆναι τῆς πρὸς τὸν οἰκεῖον πατριάρχην κοινωνίας καὶ μὴ ἀναφέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ, κατὰ τὸ ὠρισμένον καὶ τεταγμένον ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, ἀλλὰ πρὸ ἐμφανείας συνοδικῆς καὶ τελείας αὐτοῦ κατακρίσεως **σχίσμα ποιήσει** τοῦτον ὠρισεν ἡ ἁγία σύνοδος πάσης ἱερατείας παντελῶς ἀλλότριον εἶναι, εἰ μόνον ἐλεγχθῆι τοῦτο παρανομήσας**».

Ὅταν ὁμως δὲν ὑπάρχει προγενέστερη συνοδικὴ καταδίκη τοῦ Πατριάρχου γιὰ αἵρεση, ὁ κανόνας στὸ πρῶτο τοῦ σκέλος δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἐφαρμογὴ. Προφανέστατα ὁ κανόνας δὲν ἔχει ἐφαρμογὴ σὲ Πρεσβυτέρους καὶ Ἐπισκόπους μὴ ὑπαγομένους στὴν ἄμεση δικαιοδοσία τοῦ Πατριάρχου, γιὰ τὴν περίπτωσή αὐτὴ οἱ ἐν λόγῳ Πρεσβύτεροι καὶ Ἐπίσκοποι δὲ μνημονεύουν, οὔτε ὑποχρεοῦνται, οὔτε δικαιοῦνται νὰ μνημονεύουν τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατριάρχου κατὰ τὴ Θ. Λειτουργία. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, τὴν ἔλλειψη δηλ. προγενέστερης συνοδικῆς καταδίκης τοῦ

¹⁰. Theodori Studitae Epistulae, Pars altera, CFHB, vol. XXXI/2, Series Berolinensis (Ed. H. -G. Beck-A. Kambylis-Keydell) 1991 (rec. G. Fatouros), Ἐπιστ. 368, 500.

¹¹. Ρ. Π. Β', 692-693.

Πατριάρχου, οί σύγχρονοι «ἀμύντορες» τῆς Ὁρθοδοξίας θεωροῦν (ἐσφαλμένα), ὅτι δικαιοῦνται νὰ ἐπικαλοῦνται τὸ δευτέρου σκέλος τοῦ κανόνα πὸν δικαιολογεῖ τὸν ἀποτειχισμό στὴν περίπτωση πὸν ὁ Πατριάρχης κηρύσσει τὴν αἵρεση «γυμνῆ τῆ κεφαλῇ». Στὴν περίπτωση αὐτῆ, ὅταν ὄντως πρόκειται γιὰ «ψευδεπίσκοπο καὶ ψευδοδιδάσκαλο» Πατριάρχη, στὴν πραγματικότητα «οὐ σχίσματι τὴν Ἐκκλησίαν κατέτεμον, ἀλλὰ σχισμάτων καὶ μερισμῶν τὴν ἐκκλησίαν ἐσπούδασαν ρύσασθαι»¹².

Στὴν περίπτωσή μας κατ' ἀρχὴν οἱ σύγχρονες «ἀμύντορες» τῆς Ὁρθοδοξίας θὰ ἔπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ δείξουν, ποιά αἵρεση κηρύσσεται ἀπὸ Πατριάρχη "γυμνῆ τῆ κεφαλῇ" σήμερα, ποιὲς Συνόδους καὶ ποιὸς Πατέρες καὶ ποιὲς αἰρέσεις ἐννοεῖ ἡ Σύνοδος πὸν συνῆλθε τὸ 861 καὶ ἐὰν σ' αὐτὲς τὶς κατηγορίες μποροῦν νὰ ἐντάσσωνται οἱ σύγχρονοι ἑτερόδοξοι, (οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς καὶ δὲν ὑπῆρχαν κατὰ τὸ χρόνο θέσπισης τοῦ κανόνα, ἐνῶ στὴν Ἀνατολὴ δὲν εἶχε καταδικασθεῖ μέχρι τότε οὔτε ἡ κακοδοξία τοῦ Filioque, εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸ ὅτι ἀκόμα καὶ κατὰ τὴ μεταγενέστερη Σύνοδο τοῦ 879/80 καταδικάζεται –ἐξ ἀφορμῆς βεβαίως τοῦ filioque– ἡ οἰαδήποτε προσθήκη στὸ Σύμβολο Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὄχι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἡ περι Filioque διδασκαλία). Οἱ ἐπικαλούμενοι σήμερα τὸν κανόνα δὲ διασποῦν τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐνότητα μὲ τὸ νὰ ἐντάσσωνται ἢ νὰ δημιουργοῦν μιὰ νέα (ὀρθόδοξη γι' αὐτούς) Ἐκκλησία καὶ νὰ καθίστανται ἀληθινὰ σχισματικοί, κάτι πὸν δικαιολογεῖται στὴν περίπτωση Πατριάρχου κηρύττοντος αἵρεση «γυμνῆ τῆ κεφαλῇ, δηλ. ἀπροκάλυπτα καὶ "παρρησία", ὅπως ἐρμηνευτικά παρατηρεῖ ὁ Ἄγ. Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης¹³. Τὸ νὰ θεωρεῖ κάποιος ὅτι ἡ προσπάθεια προσέγγισης τῶν ἑτεροδόξων διὰ τοῦ διαλόγου συνιστᾷ αἵρεση, αὐτὸ ὡς ἐπιχείρημα στερεῖται σοβαρότητας. Περαιτέρω, εἶναι προφανές, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τόσο τοῦ πρώτου, ὅσο καὶ τοῦ δευτέρου σκέλους τοῦ κανόνα προϋποθέτει Πρεσβυτέρους, Ἐπισκόπους καὶ Μητροπολίτες ὑπαγομένους στὴν ἄμεση δικαιοδοσία τοῦ Πατριάρχου, κάτι πὸν δὲ συντρέχει στὴν περίπτωση μας, ὅπως ἤδη ἔχει μνημονευθεῖ.

Ὅλα αὐτὰ σημαίνουν, ὅτι δὲ συντρέχουν τὰ πραγματικὰ γεγονότα πὸν συνιστοῦν τὸν εἰδικὸ ὄρο ἄρσεως τοῦ ἀδίκου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀδικήματος πὸν περιγράφει ὁ ιε' Κανόνας τῆς Πρωτοδευτέρας στὸ τελευταῖο σκέλος του. Ἦδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ

¹². Ρ. Π. Β', 693.

¹³. Νικοδήμου Ἁγιορείτου Πηδάλιον, Θεσσαλονίκη 1991, 35.

Καρθαγένης, τὸν κατ' ἐξοχὴν Θεολόγο τοῦ σχίσματος, ἡ ἔννοια τοῦ σχίσματος καὶ ἡ διάρρηξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μετὰ τὴν δημιουργία ἐτέρας Ἐκκλησίας ἔξω ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὄρια τῆς ἤδη ὑπαρχούσης¹⁴. Τοῦτο ὀρίζει ἐπίσης καὶ ὁ συναφὴς πρὸς τὸν 15. κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας 31. κανόνας τῶν Ἀποστόλων¹⁵, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ του ἀπαιτεῖ "...ὁ πρεσβύτερος καταφρονήσας τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου ... **θυσιαστήριον ἕτερον πήξῃ...**"

Σχετικὰ μετὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ιε' κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας σὲ σχέση μετὰ τὴ σύγχρονη συγκυρία μποροῦν νὰ γίνουν οἱ ἐξῆς παρατηρήσεις:

• Τὸ πλάτος τῆς γενικῆς ἐννοίας τῆς αἵρεσης στὸν ιε' κανόνα δὲν μπορεῖ ἐξ ἀντικειμένου νὰ περιλαμβάνει μεταγενέστερες χρονολογικὰ κακοδοξίες. Εἶναι ἀντικειμενικὰ ἀδύνατο νὰ ἦταν αὐτὴ ἡ βούληση τῶν Πατέρων τῆς Πρωτοδευτέρας, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχαν μέχρι τότε οἱ σύγχρονοι ἐτερόδοξοι. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνα προϋποθέτει **"αἵρεσίν τινα παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην"**, ὅπως ἦσαν οἱ ὑπὸ τῶν προηγηθέντων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καταδικασθεῖσες αἵρέσεις. Κατὰ τὸ χρόνο τῆς θεσπίσεως τοῦ κανόνα (861) δὲν εἶχε συνοδικῶς καταδικασθεῖ οὔτε ἡ κακοδοξία τοῦ Filioque, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς ὑπῆρχε στὴ Δύση. Ἐξ ἄλλου οὐδέποτε μιὰ τέτοια διδασκαλία ἐγίνε δεκτὴ στὴν Ἀνατολή, ὥστε νὰ ὑπάρχει ἡ ὑποψία, ὅτι ὁ κανόνας θεσπίστηκε γιὰ τὸ λόγο αὐτό. **Δεδομένων τῶν περιορισμῶν καὶ τῶν προϋποθέσεων** ποὺ θέτει τὸ δεῦτερο σκέλος τοῦ κανόνα καὶ δεδομένου τοῦ γεγονότος ὅτι **ἡ ἐπίκληση καὶ ἐφαρμογὴ του εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἄγνωστη στὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία**¹⁶, θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ μπορεῖ νὰ ἀποδείξει, ὅτι ἀποτελοῦσε βούληση τῶν Πατέρων ποὺ τὸν θέσπισαν, νὰ ἔχει ἐφαρμογὴ σὲ ὁποιαδήποτε μεταγενέστερη «κατεγνωσμένη»¹⁷ κακοδοξία,

¹⁴. De Unitate 17, 226, SC 500, 224: «arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat hostis altaris, aduersus sacrificium christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus...contemptis episcopis et Dei sacerdotibus derelictis constituere audet aliud altare, precem alteram inlicitis uocitus facere, dominicae hostiae ueritatem per falsa sacrificia profanare».

¹⁵. ΡΠ Β', 39.

¹⁶. Ὁ Καθηγητὴς Γ. Πουλῆς, Ἐκκλησιαστικὸ Ποινικὸ Δίκαιο. Δοκιμὲς πολλαπλῆς ἀνάγνωσης, Θεσσαλονίκη 2008, 87, ἀναφέρει περίπτωσι καταχώρησης-περιγραφῆς τοῦ κανόνα στὸ κεφ. ια' τοῦ ἀριθμ. 9 χειρογράφου κώδικος μετὰ τὸν τίτλο «Νόμος ἐκκλησιαστικὸς τε καὶ πολιτικός», τοῦ ἔτους 1728, ὑπὸ ἀνωνύμου στὸ Μυστρά. Ἡ ἀναφορὰ βέβαια αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνα.

¹⁷. Ὁ Ι. Παναγόπουλος σὲ ἀρθρο του μετὰ τίτλο, «Διακοπὴ Μνημοσύνου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ὑπὸ ὑπαγομένων εἰς τὸ κλίμα του Μητροπολιτῶν τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ «Ἀντικανονικὴ ἢ διακοπὴ τοῦ Μνημοσύνου τοῦ

κάτι πού δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ συμβεῖ, ἀφοῦ μετὰ τὴ Ζ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, δὲν ὑπάρχει ἄλλη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὥστε νὰ ἰσχύει ὁ ἐξαιρετικὸς ὅρος ἄρσεως τοῦ ἀδίκου καὶ στὴν περίπτωση αὐτῆ. (Ἡ ἀνάλυση ὁμῶς τοῦ σχετικοῦ ἐπιχειρήματος τῶν «νεοομολογητῶν» καὶ ἡ σύνδεσή του μὲ θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, κρίνεται ἐδῶ περιττῆ, δεδομένου ὅτι τὸ β΄ σκέλος τοῦ ιε΄ κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας στὴν παρούσα συγκυρία **ἐκ πολλῶν ἄλλων λόγων δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἐφαρμογή**).

Σὲ κάθε περίπτωσι οἱ Πατέρες τῆς Πρωτοδευτέρας θέτοντας τὴν προϋπόθεσι τῆς «κατεγνωσμένης» κακοδοξίας, ἔθεταν ὡς ὄρο, εἴτε τὴν προϋπάρχουσα καταδίκη τῆς αἵρέσεως ἀπὸ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, εἴτε τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς Consensus Patrum, ἐὰν βέβαια οἱ Πατέρες πού ἐννοεῖ ὁ κανόνας μποροῦν νὰ διακριθοῦν ἀπὸ τοὺς Πατέρας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, πρᾶγμα πού δὲν ὑπάρχει σήμερα οὔτε ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησι τοῦ ἐὰν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ εἶναι αἰρετικοὶ ἢ σχισματικοί, οὔτε ὡς πρὸς τὸ γενικώτερο προσδιορισμὸ τῶν σχέσεων μὲ τοὺς ἑτεροδόξους, **κατὰ τρόπο ἐνιαῖο** στὸν ὀρθόδοξο χῶρο. **Σκοπὸς τῶν Πατέρων τῆς Πρωτοδευτέρας ἦταν ἡ διασφάλισι τῆς ἐνότητος, γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι τῆς αἵρεσης καὶ ὄχι ὁ διχασμὸς τῶν Ὁρθοδόξων μεταξύ τους.** Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἔθεσαν ὡς ἀπαραίτητη προϋπόθεσι αὐτῆ τὴν ἀσφαλίστικὴ δικλείδα. Ἐκτὸς τούτου ὁ οἰοσδήποτε, ὁ ὁποῖος ἐπικαλεῖται τὸ συγκεκριμένο κανόνα, θὰ ἔπρεπε **κυρίως** νὰ μπορεῖ νὰ καταδείξει, **ποιὰ κακοδοξία τῶν ἑτεροδόξων ἔχει νίοθηθεῖ ἀπὸ Πατριάρχη καὶ κηρύσσεται δημοσίᾳ.**

• Οἱ σήμερον ἀποτεριζόμενοι –εὐτυχῶς ἐλάχιστοι– δὲ δημιουργοῦν **σχίσμα**, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθῆ, διασπῶντες τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐνότητα, γιὰτὶ κάτι τέτοιο προϋποθέτει τὴν πῆξι **ἄλλου θυσιαστηρίου ἐκτὸς τῆς κανονικῆς Ἐκκλησίας.** Ὁ Καθηγητῆς Σπ. Τρωϊάνος¹⁸ ἐπισημαίνει: «Στενὴ σχέσηι μὲ τὸ σχίσμα ἔχει τὸ ἀδίκημα τῆς παρασυναγωγῆς. Στὸ πρῶτο εἶναι ἀναγκαῖα ἡ παρουσία μεταξύ τῶν δραστῶν ἐνὸς **τούλάχιστον ἐπισκόπου**, ἐνῶ τὸ δεύτερο διαπράττεται ἀπὸ

Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου», Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιον (Μελέται-ἄρθρα-γνωμοδοτήσεις-σχόλια ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Νομολογίας), Ἀθῆναι 533, ἀπευθυνόμενος στὸν τότε Μητροπολίτη Ἐλευθερουπόλως Ἀμβρόσιος θεωρεῖ ὡς **ἀπαραίτητη προϋπόθεσι τὴν προγενέστερη συνοδικὴ κατάγνωσι τῆς αἵρεσης ἀπὸ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ιε΄ κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας** καὶ ἐπισημαίνει: «Ἀλλὰ ἐὰν πρόκειται περὶ αἰρετικῶν δογμάτων ὁ Σεβ. ὑποχρεοῦται νὰ μᾶς πληροφορήσι ἐν ποίᾳ Οἰκουμενικῇ ἢ Οἰκουμενικῶς ἐπικυρωθῆσι Τοπικῇ Συνόδῳ κατεκρίθησαν ταῦτα».

¹⁸. Σπ. Τρωϊάνος - Γ. Πουλῆς, Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο Ἀθήνα-Κομοτηνὴ 2003, 588.

πρεσβύτερο». Ο Καθηγητής Γ. Πουλής¹⁹ αναφερόμενος στο σχίσμα παρατηρεί: «Το ιδιάζον χαρακτηριστικό του αδικήματος αυτού είναι ότι ως αουτουργός ή τουλάχιστον ως άμεσος συνεργός **νοείται κληρικός με τὸ βαθμὸ τοῦ ἐπισκόπου**. Καὶ τοῦτο προφανῶς, γιατί τὸ σχίσμα ἐμπεριέχει μιὰ ἔστω ὑποτυπώδη ὀργανωτικὴ δομὴ, ἢ ὁποία ἀναγκαίως γιὰ νὰ λειτουργήσει χρειάζεται ἐπίσκοπο προκειμένου νὰ καθιερώσει ναοὺς, νὰ χειροτονήσει κληρικούς κ.λ.π. Διαφορετικά, ὅταν κατὰ κανόνα τὴν αουτουργικὴ δράση ἀναπτύσσει πρεσβύτερος, στοιχειοθετεῖται **τὸ κανονικὸ ἀδίκημα τῆς παρασυναγωγῆς**». **Οἱ ἀποτεριχίζόμενοι, παρότι καὶ κατὰ τὴ δῆλωσή τους, δὲ δημιουργοῦν σχίσμα, ἐπικαλοῦνται κανόνα ποὺ προϋποθέτει τὸ σχίσμα**.

Τὸ ἴδιο κατὰ σαφέστατο τρόπο ἐπισημαίνει καὶ ὁ ἀείμνηστος Πρωτοπρεσβύτερος **Εὐάγγελος Μαντζουνέας**²⁰: «Ἡ διαφορὰ μεταξὺ σχίσματος καὶ Παρασυναγωγῆς κατὰ τοὺς Ἱεροὺς κανόνας ἐγκεῖται εἰς τὸν δράστην τοῦ κανονικοῦ ἐγκλήματος. Οὕτως, ἐνῶ τὸ σχίσμα διαπράττεται ὑφ' ἑνὸς ἢ πολλῶν Ἐπισκόπων μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, **ἡ παρασυναγωγή τελεῖται οὐχὶ ὑπὸ Ἐπισκόπων ἀλλ' ὑπὸ Πρεσβυτέρων**, οἵτινες ἐκτελοῦν ἱεροπραξίας ἐν οἴκοις ἰδιωτικοῖς ἢ δὲν ἀναγνωρίζουν τὸν ἴδιον Ἐπίσκοπον, μὴ μνημονεύοντες αὐτὸν κατὰ τὰ ἐν ταῖς τελεταῖς διατεταγμένα, **ἔστω καὶ ἐν τῇ περιπτώσει, καθ' ἣν οὗτος ὑπέπεσεν εἰς ἐγκλημα ἢ αἵρεσιν πρὶν ἢ καταδικαστῆ τελεσιδικῶς**. Διότι ὁ πρεσβύτερος φέρων τὸν β' τῆς Ἱερωσύνης βαθμὸν δὲν δικαιούται νὰ κρίνη καὶ καταδικάσῃ τὸν Ἐπίσκοπον».

• Ἡ Πρωτοδευτέρα Σύνοδος ὡς αἰρετικούς ἐννοεῖ κατ' ἐξοχὴν τοὺς **Εἰκονομάχους**²¹, αὐτὸς δὲ εἶναι ἄλλωστε ὁ λόγος γιὰ τοὺς ὁποίους συνεκλήθη (ἐκτὸς τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἐκθρονίσεως (858) καὶ καθαιρέσεως (859) τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τοῦ Φωτίου ὡς Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως). **Ἡ εἰκονομαχία ἀποτελοῦσε τότε κακοδοξία "παρὰ τῶν ἀγίων συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην"**. Ἡ ἀπλὴ ἀνάγνωση τοῦ κανόνα πείθει, ὅτι στρέφεται κατὰ ὑπολοίπων «ζηλωτῶν» μοναχῶν καὶ κληρικῶν, γιὰ νὰ προληφθῆ ἐκ μέρους τους **μιὰ νέα εἰκονομαχικὴ ἀντίδραση**. Ὁ κανόνας δὲν προσβλέπει σὲ μεμονωμένες περιπτώσεις, ἀλλὰ σὲ μιὰ διάσπαση τῆς

¹⁹. Γ. Πουλής, Ἐκκλησιαστικὸ Ποινικὸ Δίκαιο, 85.

²⁰. Πρωτ. Εὐάγγελος Μαντζουνέας, Τὰ ἀδικήματα Αἵρέσεως καὶ Σχίσματος κατὰ τοὺς ὀκτῶ πρώτους αἰῶνας, Ἀθῆναι 1977, 44-45.

²¹. Πέτρος Μενεβίσογλου (πρώην) Μητρο. Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας, Ἱστορικὴ Εἰσαγωγή εἰς τοὺς κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Στοκχόλμη 1990, 478 ἐπ.

ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος ἀπὸ ομάδες προσώπων, κάτι ποὺ δὲ συντρέχει στὴν περίπτωσή μας.

- Οἱ διεξαγωγὴ σήμερα κατόπιν πανορθόδοξων ἀποφάσεων θεολογικῶν διαλόγων οὐδόλως σημαίνει ὅτι ἡ ὀρθόδοξη πλευρὰ υἰοθετεῖ **τίς δογματικὲς ἀποκλίσεις τῶν συνομηλητῶν της**. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση δὲ θὰ ἦταν ἀπαραίτητος ὁ διάλογος. Ἐὰν ὁ θεολογικὸς διάλογος μετὰ τῶν ἑτεροδόξων καθ' ἑαυτὸς ἀποτελεῖ "αἵρεση" καὶ μάλιστα "παναίρεση", σ' **"αὐτὴν"** ἔχει περιπέσει ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ Πατέρες της ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων.

- Οὐδεμία κακοδοξία τῶν ἑτεροδόξων κηρύσσεται "δημοσίᾳ" ἀπὸ Πατριάρχῃ, ὅπως ἀπαιτεῖ ὁ κανόνας. **Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ ἐγκριθέντα κείμενα στὴν Κρήτη, θὰ καταδειχθεῖ κατωτέρω, ὅτι αὐτὰ ὄχι μόνο δὲν συνιστοῦν ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν παραδεδομένη δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἀντίθετα ἐμμένουν σ' αὐτή.**

- Οἱ κανόνες ιγ', ιδ', καὶ ιε' τῆς Πρωτοδευτέρας²² ἀναφερόμενος στὴ διακοπὴ μνημοσύνου, ὁ μὲν πρῶτος τοῦ Ἐπισκόπου ὑπὸ πρεσβυτέρου ἢ Διακόνου, ὁ δεύτερος τοῦ Μητροπολίτου ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου καὶ ὁ τρίτος τοῦ Πατριάρχου ὑπὸ Μητροπολιτῶν, Ἐπισκόπων καὶ Πρεσβυτέρων, δικαιολογεῖ μόνον, **στὴν τρίτη περίπτωση, δηλ. μόνο σὲ περίπτωση αἵρεσης τοῦ Πατριάρχου τῆ διακοπὴ μνημοσύνου, ὑπὸ τοὺς περιοριστικὸς ὅρους, ὅτι αὐτὴ εἶναι κατεγνωσμένη ὑπὸ Συνόδων καὶ Πατέρων καὶ κηρύσσεται δημοσίᾳ, παρησιᾳ, «γυμνῇ τῇ κεφαλῇ», ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὑποχρεοῦνται νὰ τὸν μνημονεύουν.** Ὁ 13. κανόνας τῆς Πρωτοδευτέρας²³ –ὅπως καὶ 31. τῶν Ἀποστόλων²⁴, ὁ ὅποιος γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ του ἀπαιτεῖ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διακοπὴ μνημοσύνου καὶ τὴ δημιουργία σχίσματος, κάτι ποὺ δὲ συντρέχει στὴν παρούσα συγκυρία, εἶναι σημαντικός, γιὰτὶ ἀποκλείει **κάθε αὐθαίρετη πρὸ συνοδικῆς καταδίκης πράξη ἐναντίον τοῦ Μητροπολίτου ὑπὸ Πρεσβυτέρων ἢ Μοναχῶν:** «Ὁ γὰρ ἐν πρεσβυτέρου τάξει τεταγμένος καὶ τῶν μητροπολιτῶν ἀρχάζων τὴν κρίσιν, καὶ πρὸ κρίσεως αὐτὸς κατακρίνων, ὅσο τὸ ἐπ' αὐτῷ, τὸν οἰκεῖον πατέρα καὶ ἐπίσκοπον, οὗτος οὐδὲ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου ἐστὶν ἄξιος τιμῆς ἢ ὀνομασίας. Οἱ δὲ τούτῳ συνεπόμενοι, εἰ μὲν τῶν ἱερωμένων εἶέν τινες, καὶ αὐτοὶ τῆς οἰκείας τιμῆς ἐκπιπέτωσαν· οἱ δὲ μοναχοὶ ἢ λαϊκοί, ἀφοριζέσθωσαν παντελῶς τῆς Ἐκκλησίας, μέχρις ἂν τὴν πρὸς τοὺς

²². Ρ. Π. Β', 688-689, 692, 692-693.

²³. Ρ. Π. Β', 688-689.

²⁴. Ρ. Π. Β', 39.

σχισματικούς συνάφειαν διαπτύσαντες, πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον ἐπιστραφεῖεν».

- Γιὰ τὴν κρίση τῶν Πρεσβυτέρων, οἱ ὅποιοι μεμονωμένα καὶ αὐτοβούλως παύουν νὰ μνημονεύουν στὴ Θ. Λειτουργία τὸ Μητροπολίτη τους, ἀρκεῖ καὶ μόνο ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ στ' Γάγγρας²⁵. Ἐκτὸς αὐτοῦ τοῦ κανόνα μπορεῖ νὰ ἔχει ἐφαρμογὴ καὶ ὁ 31. κανόνας τῆς Πενθέκτης²⁶: «Τοὺς ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις, ἔνδον οἰκίας τυγχάνουσι, λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας κληρικούς, ὑπὸ γνώμην τοῦτο πράττειν τοῦ κατὰ τὸπον ἐπισκόπου ὀρίζομεν· ὥστε, εἴ τις κληρικὸς μὴ τοῦτο παραφυλάξῃ, καθαιρεῖσθω». (Ταυτόχρονα ὅμως θὰ πρέπει νὰ τονίσει κανεῖς, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων ἀνήκει στὴν κρίση τῆς Ἐκκλησίας καὶ μόνον αὐτῆς, ἡ ὁποία ὀφείλει νὰ χρησιμοποιοῦσιν κάθε ποιμαντικὸ μέσο πρὸς σωφρονισμό τῶν παρεκτραπέντων καὶ νὰ διαπιστώσῃ, ἐάν, κατὰ περίπτωσιν, πληροῦται ἡ ὑποκειμενικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ ὑπόστασις τοῦ ἀδικήματος).

Ὁ ιε' κανόνας τῆς Πρωτοδευτέρας, ὅπως ἤδη ἔχει γραφεῖ, δὲν παρέχει δικαίωμα διακοπῆς μνημοσύνου Πατριάρχου σὲ πρεσβυτέρους, οἱ ὅποιοι ἀνήκουν στὴ δικαιοδοσία ἄλλου Μητροπολίτου. **Κάτι τέτοιο θὰ καταργοῦσε τὴν καθολικότητα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας**, θεμελιώδη ἀρχὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιολογίας. Εἶναι δηλ. προφανές, ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Πρωτοδευτέρας ἤθελαν νὰ ἀποτρέψουν μιὰ **καταχρηστικὴ ἄσκηση τῆς διακοπῆς τοῦ μνημοσύνου**, γι' αὐτὸ ἔθεσαν τὸν ἐξαιρετικὸ ὄρο ἄρσεως τοῦ ἀδίκου μόνο στὴν περίπτωσιν ἑνὸς αἰρετικοῦ Πατριάρχου, μόνο ὅταν ἡ αἴρεσις εἶναι «κατεγνωσμένη», μόνο ὅταν αὐτῇ κηρύσσεται δημοσίᾳ καὶ μόνο, ὅταν ἡ διακοπὴ μνημοσύνου γίνεται ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ τὸν μνημονεύουν.

- Ἐνῶ οἱ ἱεροὶ κανόνες δὲν παρέχουν σὲ Πρεσβυτέρους κανένα δικαίωμα νὰ διακόπτουν τὸ μνημόσυνο τοῦ Μητροπολίτου τους γιὰ κανένα λόγο πρὸ συνοδικῆς αὐτοῦ καταδίκης (ιγ' Πρωτοδευτέρας), τὸ ἐπιχείρημα τῶν ἀποτεριχομένων, ὅτι πράττουν αὐτό, ἐπειδὴ –ὑποτίθεται– ὁ Μητροπολίτης τους εὐρίσκεται **σὲ ἐπικοινωνία**²⁷ μὲ ἄλλους –ὑποτίθεται–

²⁵. Ρ. Π. Γ', 404: «Εἴ τις παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἰδίᾳ ἐκκλησιάζοι, καὶ καταφρονῶν τῆς ἐκκλησίας, τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐθέλοι πράττειν, μὴ συνόντος τοῦ Πρεσβυτέρου κατὰ γνώμην τοῦ Ἐπισκόπου, ἀνάθεμα ἔστω». Συνάξεις ἢ παρασυνάξεις ὁδηγοῦν σὲ καθάριση.

²⁶. Ρ. Π. Β', 371.

²⁷. Γιὰ τὴν ἐπικοινωνία μὲ ἑτεροδόξους, βλ. Ἀρχιμ. (καὶ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος) Ἱερώνυμος Κοτσώνης, Ἡ κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων (Intercommunio), ἐν Ἀθήναις 1957, 5 ἐπ. **Τὸ κανονικὸ πλαίσιο τῆς ἐπικοινωνίας μὲ ἑτεροδόξους** καταγράφεται καὶ ἀναλύεται εὐστοχα καὶ σὸ ἐργὸ τοῦ Π. Παναγιωτάκου,

«αίρετικούς» Μητροπολίτες ή Πατριάρχες, είναι κανονικά άβάσιμο, εάν όχι φαιδρό. Ακόμα και εάν θεωρηθεί, ότι ο Μητροπολίτης τους (έπι)κοινωνεί με άλλους όντως αίρετικούς Μητροπολίτες ή Πατριάρχες, δέ θα μπορούσε ασφαλώς να του καταλογισθεί τó άδίκημα τής αίρεσης, επειδή δέν πληροΰται ή ύποκειμενική ύπόσταση του άδικήματος τής αίρεσης, του Μητροπολίτου προφανώς εύρισκομένου σε πλάνη.

Έφαρμόζοντας όμως τó «ίδιοφνές» έπιχείρημα τών «νεομολογητών» τής Όρθοδοξίας, θα μπορούσε, ή μάλλον θα έπρεπε, και ó οίσοδήποτε ρώσος, βούλγαρος, γεωργιανός και άντιοχειανός πρεσβύτερος να διακόψει τήν έκκλησιαστική κοινωνία με τó δικό του Μητροπολίτη, γιατί εκείνος, ó Πατριάρχης και ή Έκκλησία, στην όποία άνήκει, έχουν έκκλησιαστική κοινωνία με τούς «αίρετικούς» Πατριάρχες και Μητροπολίτες τών ύπολοίπων 10 αύτοκεφάλων Έκκλησιών! **Υπάρχει μεγαλύτερη παράνοια από τó να ύποστηρίξει κανείς κάτι τέτοιο; Υπάρχει έστω και μία τέτοια περίπτωση στον κόσμο όλόκληρο; Γιατί οί 4 Όρθόδοξες Έκκλησίες συνεχίζουν τήν έκκλησιαστική κοινωνία με τις ύπόλοιπες 10, οί όποιες συμμετείχαν στην Αγία και Μεγάλη Σύνοδο τής Κρήτης, εάν οί 10 Προκαθήμενοι τών Έκκλησιών που συμμετείχαν είναι «αίρετικοί»; Τόση ή παράνοια!!!**

Ανεξάρτητα όμως από τήν παντελώς άτυχή έρμηνευτική προσέγγιση στον ιε΄ κανόνα τής Πρωτοδευτέρας²⁸ από τούς «άποτειχιζομένους», **ύπάρχει τó σπουδαιότερο, ύπάρχει τó πρόβλημα οΰσίας: Εισάγει ή Αγία και Μεγάλη Σύνοδος τής Κρήτης μιá νέα Έκκλησιολογία άποκλίνουσα από τήν όρθόδοξη δογματική διδασκαλία²⁹;**

Σύστημα του Έκκλησιαστικού Δικαίου κατά τήν έν Ελλάδα ισχύν αυτού. Τó Ποινικόν Δίκαιον τής Έκκλησίας, Τόμος Γ΄, Έν Αθήναις 1962, 344-350.

²⁸. Στο άρθρο του ό Κ. Κυριαζόπουλος, «Διακοπή του Μνημοσύνου από κληρικούς και ή διακοπή κοινωνίας από μοναχούς ή λαϊκούς, σε περίπτωση δημόσιας διακήρυξης αίρέσεως από Έπίσκοπο, Προκαθήμενο ή Σύνοδο Έπισκόπων, στοιχειοθετεί τó έκκλησιαστικό ποινικό άδίκημα του σχίσματος», δέν έπιχειρεί καμιά οΰσιαστική και έπιτυχή έρμηνευτική προσέγγιση στον Κανόνα. Κυρίως δέν άπαντá στο βασικό έρώτημα, εάν ύπάρχει στην περίπτωση μας δημόσια διακήρυξη αίρεσης, υίοθετώντας τή λήψη του ζητουμένου. Η άδυναμία άπάντησης στο έρώτημα όφείλεται προφανώς στο ότι τó έρώτημα είναι θεολογικό και όχι νομικό. http://aktinesblogspot.gr/2016/10/blog-post_902.html.

²⁹. Η πληρέστερη έκδοση τών κειμένων τής Αγίας και Μεγάλης Συνόδου (Έλληνικά - Άγγλικά - Ρωσικά - Γαλλικά) έχει γίνει στη σειρά, Corpus Christianorum Conciliorum Oecumenicorum Generaliumque Decretata, IV/3, Turnhout 2016 (Brepols). Στην παρούσα έργασία χρησιμοποιήθηκε και ή ύπό τήν έπιμέλεια του Ί. Λότσου, Θεσσαλονίκη 2017 (έκδ. CEMES) γενομένη έκδοση, όπου και οί παραπομπές στις σελίδες προς διευκόλυνση τών άναγνωστών.

Είναι σημαντική ή επίσημανση τοῦ **Αγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ**³⁰ στο συνοδικό Τόμο τῆς Συνόδου τοῦ 1351: «...ἕτερόν ἐστίν ἡ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀντιλογία καὶ ἕτερον ἡ τῆς πίστεως ὁμολογία· καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ἀντιλογίας οὐκ ἀνάγκη περὶ τὰς λέξεις ἀκριβολογεῖσθαι τὸν ἀντιλέγοντα, ὡς καὶ μέγας φησὶ Βασίλειος, ἐπὶ δὲ τῆς ὁμολογίας ἀκρίβεια διὰ πάντων τηρεῖται καὶ ζητεῖται...». Λίγο παρακάτω ὁ ἴδιος συνοδικὸς Τόμος ἐπισημαίνει: «...οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν ὀνομάτων, κατὰ τὸν Θεολόγον ζυγομαχήσωμεν, κίνδυνον οὐδένα εἰδότες περὶ τὰς λέξεις, ἕως ἂν ὁ νοῦς ὑγιαίνειν δοκῇ... οὐ γὰρ ἐν ῥήμασιν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν πράγμασιν ἡ ἀλήθεια τε καὶ εὐσέβεια, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον». **Ἀποδεικτέον λοιπὸν εἶναι, ἂν τὰ κείμενα τῆς Συνόδου ἀκριβολογοῦν διὰ τῶν λέξεων δηλοῦντες τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων καὶ ἂν οἱ ὑπὲρ τῆς «εὐσεβείας» ἀντιλέγοντες ὄχι ἀπλᾶ μόνο δὲν ἀκριβολογοῦν, κάτι ποῦ θὰ ἦταν ἐπιτρεπτό, ἀλλὰ λανθάνουν.**

3. Αἰρετικοὶ καὶ Ἐτερόδοξοι

Βασικὴ μομφὴ κατὰ τοῦ κειμένου ἀποτελεῖ ἡ ἐπίσημανση, ὅτι σ' αὐτὸ δὲν καταγγέλλονται οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποσχισθέντες ὡς αἰρετικοί. Εἶναι ὅμως γνωστὸ τὸ ἀνυπέροβλητο κριτήριον ποῦ θέτει ὁ στ' κανόνας³¹ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου γιὰ τὸ χαρακτηρισμὸ κάποιου ὡς αἰρετικοῦ: «**Αἰρετικούς δὲ λέγομεν τοὺς τε πάλαι τῆς ἐκκλησίας ἀποκηρυχθέντας καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας**». **Ἡ ἐπίκληση, ἡ ἐφαρμογὴ καὶ κατὰ πολὺ περισσότερο ἡ κακοποίησις τῶν ἱερῶν κανόνων δὲν μπορεῖ νὰ γίνεταί κατὰ τὸ δοκοῦν.** Εἶναι προφανές ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς κάποιου ὡς αἰρετικοῦ προϋποθέτει τὴν ἐπίσημη καταδίκη τοῦ ἀπὸ **Οἰκουμενικῆς Σύνοδο**. Στὴν περίπτωση τῶν **Ρωμαιοκαθολικῶν**, παρὰ τὴν καταδίκη ἐπὶ μέρους δοξασιῶν τους ἀπὸ τοπικὲς Συνόδους³², **δὲν ὑπάρχει μιὰ τέτοια γενικὴ ἐπίσημη καταδίκη.** Τὸ γεγονὸς αὐτὸ φαίνεται νὰ προβληματίζει

³⁰. Ι. Καρμίσης, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Ι, Ἐν Ἀθήναις 1952, 315.

³¹. Ρ. Π. Β', 181.

³². Μεταξὺ αὐτῶν ἡ ἐπὶ Ἱ. Φωτίου Σύνοδος (879/80) ἡ ἀπογορευσοῦσα οἰαδῆποτε προσθήκη στοῦ Σύμβολο τῆς πίστεως καὶ αἱ Σύνοδοι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἡσυχαστικῆς ἔριδας (1341, 1347, 1351) περὶ διακρίσεως οὐσίας καὶ ἀκτίστων ἐνεργειῶν στοῦ Θεοῦ ποῦ ἀποδοκιμάζουν τὴν περὶ κτιστῆς χάριτος διδασκαλία.

κάποιους στην Ανατολή μετά το 1054, για το λόγο δε αυτό ο Βαλσαμών³³ ἐκφέρει την προσωπική γνώμη του: «*Σημείωσαι ταῦτα, ἴσως ὠφελήσονται κατὰ τῶν λεγόντων, μὴ καλῶς ἡμᾶς ἀποσχισθῆναι ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς παλαιᾶς Ρώμης, πρὸ τοῦ καταδικασθῆναι τοὺς περι ταύτην ὡς κακόφρονας. Καὶ ὁ μὲν παρῶν κανὼν τοὺς διὰ δογματικὴν αἰτίαν οὐ κολάζει...*». Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ Βαλσαμών τὸ 12ο αἰώνα, λίγες μόνες δεκαετίες ἀπὸ τοὺς ἀμοιβαίους ἀναθεματισμοὺς τοῦ 1054, κάνει λόγο γιὰ **σχίσμα** μεταξὺ Ανατολῆς καὶ Δύσεως, τὸ ὁποῖο ἀσφαλῶς καὶ ἀποδίδει σὲ δογματικούς λόγους, ἀνάγοντας τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ιε' κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας (861) **ὄχι σὲ μιὰ προσωπικὴ περίπτωση, ἀλλὰ στὴν περίπτωση διάσπασης τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μεταξὺ Ἐκκλησιῶν**. Αποφεύγει μάλιστα νὰ χαρακτηρίζει μάλιστα τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ὡς **αἰρετικούς**, ἀλλὰ τοὺς χαρακτηρίζει ἀπλᾶ ὡς «**κακόφρονας**», χωρὶς βεβαίως νὰ ἔχει τὴν πρόθεση νὰ παρίδει μεταξὺ τοὺς διαφορές.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀντικειμενικὸς ἐρευνητὴς πρέπει νὰ βάζει τὸ «δάκτυλον ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν», δὲ θὰ πρέπει νὰ παραγνωρίζει καὶ νὰ παραθεωρεῖ τὰ συμβολικὰ ἐκεῖνα κείμενα τῆς Ανατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπου οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν μεταγενέστερα προελθόντες χαρακτηρίζονται –**ὄχι βεβαίως ἀπὸ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ἢ ὁποία οὐδόλως στὴν ἱστορικοκανονικὴ καὶ δογματικὴ παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μπορεῖ νὰ ὑποκατασταθεῖ ἀπὸ μιὰ τοπικὴ**– ὡς αἰρετικοὶ ἢ καταδικάζονται ὡς αἰρετικὲς συγκεκριμένες δοξασίες τοὺς. Ἰδιαίτερα καὶ περισσότερο ἐνδιαφέρων εἶναι ὅμως ὁ περαιτέρω προσδιορισμὸς τῆς σχέσης τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μὲ ἐκείνους πού ἢ ἰδίᾳ χαρακτήρισε, ἔστω καὶ σὲ τοπικὲς συνόδους ἢ σὲ ἄλλα κείμενα, ὡς αἰρετικούς. Ἐνδεικτικά:

• Ὁ Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, στὴν ἐγκύκλιο ἐπιστολὴ του «*τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν νήσων εὐρισκομένοις ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς*», κυρίως ἔνεκα τῆς κακοδοξίας τοῦ Filioque χαρακτηρίζει τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ὡς αἰρετικούς. «*Οὐκοῦν ὡς αἰρετικούς αὐτοὺς ἀπεστράφημεν, καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν ἐχωρίσθημεν*»³⁴. Παραπέμποντας μάλιστα στὸ Νομοκάνονα τοῦ Ἰ. Φωτίου³⁵, σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὸν Ἀγ. Θεόδωρο τὸ Στουδίτη³⁶, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι ὀφείλουμε νὰ χαρακτηρίζουμε ὑποχρεωτικὰ ὡς αἰρετικούς, «*τοὺς*

³³. Ρ. Π. Β', 695.

³⁴. Ἰ. Καρμίρης, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Τόμ. 1, Ἀθῆναι 1952, 357-358.

³⁵. Ρ. Π. Α', 261. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ.παρ., 358.

³⁶. PG 99, 1052D.

μη εἰς τὸ ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος βαπτισθέντας καὶ βαπτίζοντας» ἐπισημαίνει, «αἰρετικὸς ἐστὶ καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἰρετικῶν νόμοις ὑπόκειται ὁ καὶ μικρὸν γοῦν τι παρεκκλίνων τῆς ὀρθῆς πίστεως». Ἡ θέση αὐτὴ δὲν ἐμποδίζει ὅμως τὸν Μάρκο τὸν Εὐγενικό νὰ ὀνομάζει τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ὡς Ἐκκλησία: «Ἐπεὶ οὖν πρὸ χρόνων πολλῶν ἀπεσχίσθη τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ρώμης φαμέν, τὸ περιώνυμον ἄθροισμα ἐκ τῆς τῶν ἐτέρων τεσσάρων ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν κοινωνίας³⁷...». Τὸ γεγονός ὅτι οἱ Λατίνοι χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ Μάρκο τὸν Εὐγενικό ὡς αἰρετικοί, δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ τοὺς κάνει ἀποδεκτοὺς προσερχομένους στὴν Ὁρθοδοξία μόνο διὰ χρίσεως Μύρου, **παραλειπομένου τοῦ Βαπτίσματος**, παραπέμποντας στὸν 7ο κανόνα τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐφαρμόζοντας αὐτὸν ἀναλογικά³⁸. Ἀναιρεῖται ὅμως μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς συνόδου στὴ Φερράρα-Φλωρεντία ἡ ὀνομασία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας³⁹; **Δὲν παρέμειναν οἱ ἴδιες διαφορές;**

- Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος τοῦ 1638 χαρακτηρίζει τὴν «καλβινοφρονοῦσαν» Ὁμολογία τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως⁴⁰ ὡς αἰρετική: «εἰ γὰρ καὶ τι ἐν τούτοις ἐπιπολαίως ἔοικες εὐσεβές, **ἀλλὰ ἐνδοθεν ἐξ ἀπροόπτου ἀναφύεται αἵρεσις**». Πολλαπῶς στὸ κείμενο αὐτὸ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία χαρακτηρίζεται ὡς ἡ Ανατολική⁴¹, ὑποδηλώνοντας τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς Δυτικῆς.

- Ἡ ἐγκύκλιος συνοδικὴ ἐπιστολή, ὑπογεγραμμένη μετὰξὺ ἄλλων ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου ΣΤ΄ καὶ Ἱεροσολύμων Ἀθανασίου (1836), ἐναντιούμενη στὶς προτεσταντικὲς προσηλυτιστικὲς πρακτικὲς, ἀφοῦ χαρακτηρίσει τὸ Λούθηρο, τὸν Καλβίνο καὶ τὸ Σβίγγλιο ὡς αἰρετικοὺς ἀποφαίνεται⁴²: «Οἱ σημερινοὶ αἰρετικοί, ὁμόφρονες ὄντες ὄπαδοὶ καὶ ζηλωταὶ κατὰ πάντα τούτων **τῶν εἰρημένων αἵρεσιάρχων**, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα φέρουσιν, ὀνομαζόμενοι Λουθηροκαλβῖνοι...». Στὸ κείμενο αὐτὸ γίνεται παρὰ ταῦτα λόγος περὶ τῆς (Ὁρθοδόξου) Ανατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ περὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας⁴³.

³⁷. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ.,

³⁸. Ρ. Π. Β΄, 187-188.

³⁹. Βλ. Γρ. Λαρεντζάκης, Ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός καὶ ἡ ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, Κατερίνη 1999, 59. Τοῦ Ἰδίου, Τὸ καθῆκον τῆς Ὁρθοδοξίας γιὰ καταλλαγὴ καὶ ἐνότητα. Ἐξελίξεις καὶ προοπτικὲς τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου, Θεσσαλονίκη 2014, 31-32.

⁴⁰. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., τόμ. 2, 575.

⁴¹. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 572, 575.

⁴². Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 881.

⁴³. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 875, 876, 882, 884, 887, 891.

• Η Έγκυκλιος ἐπιστολή τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὸν Πάπαν Πιον Θ΄ (1848) χαρακτηρίζει τὸν Παπισμὸ ὡς αἵρεση καὶ τὸν ἐξομοιώνει (**καθ' ὑπερβολὴν καὶ οὐχὶ κατ' ἀναλογίαν βεβαίως**) μὲ τὸν Ἀρειανισμό: «*Τούτων τῶν πλατυνθεισῶν, κρίμασιν οἷς οἶδεν Κύριος, ἐπὶ μέγα μέρος τῆς οἰκουμένης αἱρέσεων, ἦν ποτε ὁ Ἀρειανισμός, ἔστι δὲ τὴν σήμερον καὶ ὁ Παπισμός*»⁴⁴. Ἐν τούτοις **σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς Ἐγκυκλίου, ὡς θὰ δειχθεῖ κατωτέρω, ὁ οὕτω ὀνομαζόμενος καὶ ἐπικρινόμενος Παπισμὸς καλεῖται Ἐκκλησία!**

• Τὸ Συνέδριο τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀντιπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὴ Μόσχα (1948) ἐπισημαίνει: «...ἡ οὐσία τοῦ Παπισμοῦ εὐρίσκει τὴν ἔκφρασιν αὐτῆς εἰς τὸ ὅτι ἡ γνησία καθολικὴ Ὁρθοδοξία διαφθείρεται διὰ τῆς ἐπείσραγωγῆς τοιούτων **καινοφανῶν δογμάτων...** Ἡ ὅλη ἱστορία τοῦ Παπισμοῦ καταγγέλλει ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τοῦ Θεοῦ **τὴν διαφθορὰν** τῆς καινοδιαθηκικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ⁴⁵...». Παρὰ τὴν εἰσαχθεῖσα στὴ Δύση διαφθορὰ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, γίνεται λόγος, ὅπως θὰ δειχθεῖ κατωτέρω, γιὰ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία.

Ἐνῶ λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶναι σαφές, ὅτι μέχρι τὸ 19ο αἰῶνα οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ χαρακτηρίζονται ἀπὸ a priori περιορισμένης ἐμβέλειας καὶ κύρους τοπικὲς συνόδους ἢ συμβολικὰ κείμενα ὡς αἵρεση –εἶναι χαρακτηριστικὸ, ὅτι καὶ τὸ κείμενο τοῦ Συνεδρίου τῆς Μόσχας, παρότι μιᾶ γιὰ τὴν εἰσαγωγή «καινοφανῶν δογμάτων» ἐκ μέρους των, **ἀποφεύγει τὸν χαρακτηρισμὸ τους ὡς αἱρετικῶν**– ἤδη μὲ τὴν ἔναρξιν διὰ τῆς ἀποστολῆς τῶν Ἐγκυκλίων τῶν ἐτῶν 1902-1904 καὶ τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ ἔτους 1920 ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, γιὰ τὴν ἄρση τῆς ἀμοιβαίας δυσπιστίας καὶ τὴν παύση προσηλυτιστικῶν προσπαθειῶν⁴⁶, μετὰ τὴν ἄρση τῶν ἀναθέματος (1965) ποὺ εἶχε ἐπιβληθεῖ ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ θρόνον (1054) καὶ ὡς ἐκ τούτου, τοῦ μόνου κανονικῶς ἀρμοδίου νὰ τὸ ἄρει – σημειωτέον δὲ ὅτι τόσο ἡ ἐπιβολή, ὅσο καὶ ἡ ἄρση τοῦ ἀναθέματος ἔγιναν κατόπιν πανορθοδόξως δεκτές, **μετὰ καὶ τὴν ἀπόφαση τῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων**⁴⁷ **γιὰ τὴν ἔναρξιν τῶν θεολογικῶν διαλόγων**, κατόπιν πανορθοδόξου ἀποφάσεως, οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως δὲ

⁴⁴. Ι. Καρμίου, ὄπ. παρ., 906.

⁴⁵. Ι. Καρμίου, ὄπ. παρ., 949.

⁴⁶. Ε. Βαρελλά, Ἱστορία τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως, Θεσσαλονίκη, 321-334.

⁴⁷. Γιὰ τὴν ἀπόφαση ἔναρξης διαλόγου μὲ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία στὴ Β΄ Πανορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Ρόδου (1963), Βλ. Γρ. Λαρεντζάκης, Τὸ καθήκον τῆς Ὁρθοδοξίας γιὰ καταλλαγὴ καὶ ἐνότητα 269-270.

χαρκτηρίζονται ως αίρετικοί, ἀλλὰ ως ἑτερόδοξοι. **Σημαίνει κάτι αὐτὸ καὶ τὶ ἀκριβῶς;**

Ἡ ἄρση τῶν ἀναθεμάτων ποὺ εἶχαν ἐπιβληθεῖ τὸ 1054 κατὰ τὸ ἔτος 1965 –παρότι εἶναι ἱστορικὰ βέβαιο, ὅτι ἡ διακοπὴ κοινωνίας μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως δὲν ἔγινε ἄμεσα τὸν 11ο αἰῶνα⁴⁸, ἀλλὰ καταλυτικὸ ρόλο σ’ αὐτὴ ἔπαιξαν οἱ Σταυροφορίες– συνετέλεσε στὴν περαιτέρω ἀναζωπύρωση τῆς ἐπιθυμίας γιὰ προσέγγιση. Ὁ Βλ. Φειδᾶς ἐπισημαίνει, ὅτι μὲ τὴν ἄρση τῶν ἀναθεμάτων (1965) ἤρθη τὸ κανονικὸ πλαίσιο τῆς καταδίκης καὶ **ὅτι τὸ ὀριστικὸ σχίσμα μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως μετεβλήθη σὲ μιὰ κατάσταση ἀκοινωνησίας, ἕως ὅτου λυθοῦν καὶ οἱ ὑπάρχουσες δογματικὲς διαφορὲς**⁴⁹. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἄρση τῶν ἀναθεμάτων δὲν ἦρε καὶ δὲν μποροῦσε ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν δογματικῶν διαφορῶν νὰ ὀδηγήσει στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, ἦταν πέρα ἀπὸ τὴν κανονικὴ τῆς σημασία κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πράξη μὲ σημασία περισσότερο ψυχολογικὴ διευκολύνουσα τὴν πορεία πρὸς τὴν ἐνότητα διὰ τοῦ διαλόγου, **χωρὶς νὰ τὴν ἀποκαθιστᾶ, ἐξ αἰτίας τῶν ὑπαρχουσῶν διαφορῶν**. Ὀφείλει νὰ κατανοηθεῖ «...ὡς ἑκφρασις ἀμοιβαίας εἰλικρινοῦς θελήσεως πρὸς καταλλαγὴν καὶ ὡς πρόσκλησις πρὸς ἐπιδίωξιν, ἐν πνεύματι ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης, ἐκτιμήσεως καὶ ἀγάπης, τοῦ διαλόγου..., ἵνα ἐπαναβιώσωσιν... τὴν πλήρη κοινωνία τῆς πίστεως, τῆς ἀδελφικῆς ὁμονοίας καὶ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς, ἣτις ὑφίστατο μεταξὺ αὐτῶν διαρκούσης τῆς πρώτης χιλιετηρίδος τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας»⁵⁰.

Κατὰ συνέπεια ἡ χρῆση τοῦ ὄρου ἑτερόδοξος ἀντὶ τοῦ αίρετικὸς δὲν σημαίνει τὴν ἄρση ἢ τὴν παραθεώρηση τῶν δογματικῶν διαφορῶν. Αὐτὴ ἢ διαπίστωση εἶναι σημαντικὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοεῖται.

Ἄλλωστε στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Γραμματεία οἱ ὄροι αίρετικὸς καὶ ἑτερόδοξος χρησιμοποιοῦνται ἀδιακρίτως. Ἐνδεικτικὰ –ἐλάχιστα– παραδείγματα:

- Ἐκ τοῦ **Μ. Ἀθανασίου**⁵¹:

⁴⁸. Γρ. Λαρεντζάκης, ὅπ. παρ., 231-235.

⁴⁹. Vl. Phidas Anathème et schisme. Conséquences ecclésiologique de la levée des anathèmes, Koinonia. Premier Colloque ecclésiologique entre théologiens orthodoxes et catholiques (organisé par la Fondation Pro Oriente), Paris 1975, 85-86: «Par cette levée des anathèmes, ce qui avait été jugé cononiquement a été comme annulé et le schisme définitif entre l' Orient et l' Occident est devenu une situation schismatique attendant, par la levée des différences touchant le dogme, l' ordre canonique et la vie liturgique, le rétablissement de l'unité de la Église dans la foi droite, dans la vie eucharistique et dans la charité».

⁵⁰. Τόμος Ἀγάπης, Βατικανό-Φανάρι (1958-1970), Ρώμη-Κωνσταντινούπολη 1971, 283.

⁵¹. PG 25, 552 (Ἐπιστολὴ Ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ Λιβύης κατὰ

«...προσποιοῦνται περὶ πίστεως γράφειν... ἵνα ὡς περὶ πίστεως ὀρίζοντες δόξωσιν... φεύγειν τὸ τῆς ἑτεροδοξίας ἔγκλημα...».

• Ἐκ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ⁵²:

«Αἰ διαφωνίαι, αἰ διαμάχαι καὶ ἑτεροδοξίαι, τῶν ἐκάστης αἰρέσεως ἀνασκευαζόντων καὶ ἀνασκευαζομένων μέρη, καὶ πᾶσι ὀρμητήρια πολέμων γεγόνασιν αἰ τῶν αἰρεσιομάχων οἰκίαι».

• Ἐκ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου⁵³:

«Οὐ διδασκάλου φωνῆ κέχρηται, ἀλλ' οἰκέτου σχεδόν, ἵνα διδάξῃ τὸν μαθητὴν ταπεινοφρονεῖν «ἵνα παραγγείλης τισιν μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν». Οὐ τίθησιν αὐτοὺς ὀνομαστί, ἵνα μὴ ἀναισχυντοτέρους ποιήσῃ».

• Ἐκ τοῦ Εὐσεβίου⁵⁴:

«...καὶ τοῦ Παύλου τὴν διάστροφον ἑτεροδοξίαν, ἐλέγχους τε καὶ ἐρωτήσεις ἅς πρὸς αὐτὸν ἀνακενινήκασιν...».

• Ἐκ τοῦ Εὐσεβίου⁵⁵:

«...ἀνεκινουῦντο σύνοδον, τῶν μὲν ἀμφὶ τὸν Σαμοσατέα τὰ τῆς ἑτεροδοξίας ἐπικρύπτειν ἔτι καὶ παρακαλύπτεσθαι πειρωμένων, τῶν δὲ ἀπογυμνοῦν καὶ εἰς φανεράν ἄγειν τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν βλασφημίαν αὐτοῦ διὰ σπουδῆς ποιουμένων...».

Ἐνῶ λοιπὸν στὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία οἱ ὅροι ἑτερόδοξος καὶ αἰρετικὸς ὑποδηλώνουν τὴ διαφοροποίηση στὴ πίστη καὶ ἐναλλάσσονται χωρὶς διαφορὰ, σήμερα ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς, μὲ τοὺς ὁποίους εὐρίσκεται σὲ διάλογο, μέσα σὲ ἓνα περιβάλλον καὶ κλίμα καταλλαγῆς καὶ ἀγάπης, ἔχοντας συνείδηση ὅχι μόνο τῶν διαφορῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινῆς πίστεως σὲ θεμελιώδη θέματα ποὺ μᾶς συνδέει, ἀλλὰ καὶ προσδοκῶντας στὴν κοινωνία **στὴ Θεία Εὐχαριστία** μὲ τὴν ὑπέρβαση τῶν διαφορῶν, χρησιμοποιοῖ τὸν προσδιορισμὸ ἑτερόδοξος ὡς περισσότερο κατάλληλο, γιὰ νὰ ἀποδώσει τὴ στάση της, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπο ποὺ θεωρεῖ τὴ σχέση της μὲ συγκεκριμένες χριστιανικὲς ὁμολογίες, στὶς ὁποῖες διαβλέπει καὶ διαπιστώνει τὴν προϋπαρξὴ θεμελιωδῶν προϋποθέσεων προσέγγισης. Ἐνῶ ὁ γενικῶς χρησιμοποιούμενος ὅρος αἰρετικὸς σηματοδοτεῖ ἐννοιολογικὰ τὴν ἔκπτωση, τὴν ἀποκοπὴ καὶ τὴν ἄρνηση ἀπὸ τὴν καθολικότητα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐμπειρίας τῆς ἀληθείας καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εἶναι ὅρος γενικὸς ἱστορικὰ ἀρνητικὰ φορτισμένος, Ἀρειανῶν).

⁵². PG 96, 472B.

⁵³. PG 62, 509 (Ἑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν πρώτην, Ὁμιλία Β').

⁵⁴. Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Βιβλ. 30, SC 41 (1955) 214.

⁵⁵. Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Βιβλ. 7. 2, SC 41 (1955) 212-214.

χρησιμοποιούμενος αδιάκριτα για όλους τους αποκοπέντας και έκτος της κανονικής Εκκλησίας εύρισκομένους, **ό όρος έτερόδοξος, άφ' ένός μέν διαφοροποιεί τόν Όρθόδοξο άπό τόν «άλλως δοκούντα» ως πρός τήν πίστη, άφ' έτέρου όμως ύποδηλώνει κατά τό μάλλον ή ήττον μιá ούδέτερη στάση και άξιολόγηση άπέναντι στις ύπάρχουσες διαφορές, οί όποιες όφείλουν νά άποτελέσουν τό άντικείμενο του διαλόγου στην πορεία αναζήτησης τής σύγκλισης.** Ο σύγχρονος διάλογος μέ τούς Ρωμαιοκαθολικούς, αλλά και ό διάλογος μέ όποιαδήποτε άλλη χριστιανική όμολογία, **μετά άπό πολλούς αιώνες άλλοτρίωσης και άποξένωσης γίνεται «έπί ίσοις όροις»** και αυτό a priori προϋποθέτει για τήν έναρξή του και τή διεξαγωγή του σεβασμό στη διαφορετική άποψη, (χωρίς αυτή άσφαλώς νά σημαίνει, ότι υίοθετείται άπό τούς Όρθοδόξους) και πρωτίστως θεώρηση τών διαφορετικών άπόψεων ύπό τό φώς ένός **άντικειμενικού κριτηρίου** πού δέν είναι άλλο και δέν μπορεί νά είναι άλλο παρά ή κοινή παράδοση τής κοινής μας πορείας κατά τήν πρώτη χιλιετία, **κάτι πού άποκλείει τή σχετικοποίηση τής αλήθειας.** Υπό τήν έννοια αυτή οί όροι αίρετικός και έτερόδοξοι δέν ταυτίζονται ως πρός περιεχόμενο άπόλυτα μεταξύ τους και σήμερα χρησιμοποιούνται κατά κυριολεξία στην έννοιολογική τους σημασία. Ένω ό όρος αίρετικός είναι προσβλητικός, άν όχι ύβριστικός και ανακαλεί άπό τήν ιστορική μνήμη **αδιάκριτα όλες εκείνες τις ομάδες πού απέρριπταν και πολεμούσαν θεμελιώδεις τις δογματικές διδασκαλίες τής Εκκλησίας, αλλά και τήν ίδια τήν ύπόστασή της, ό όρος έτερόδοξος προσδιορίζει χριστιανικές όμολογίες, στις όποιες συντρέχουν οί βασικές προϋποθέσεις του διαλόγου, ώστε ή προσδοκία τής σύγκλισης νά μήν είναι έκ προοιμίου άνέφικτη.**

Ως έκ τούτου στην ένσταση τών «νεοομολογητών», ότι οί Ρωμαιοκαθολικοί θα έπρεπε νά καλούνται αίρετικοί, ή άπάντηση είναι σαφής και κατηγορηματική, ότι αυτό δέ συμβαίνει, τόσο γιατί δέν έχουν καταδικαστεί άπό μιá Οικουμενική Σύνοδο, όσο και γιατί στην έποχή του διαλόγου ό όρος έτερόδοξος, **ό δηλών σαφέστατα επίσης τήν όμολογιακή διαφοροποίηση,** κρίνεται ως ό κατάλληλος για τούς λόγους πού άνωτέρω έξετέθησαν. Γιατί άλλωστε ό Μάρκος ό Ευγενικός δέν όνόμαζε τούς Ρωμαιοκαθολικούς πριν τήν άποτυχία του διαλόγου στη σύνοδο Φερράρας – Φλωρεντίας αίρετικούς; Γιατί ή Β' Οικουμενική Σύνοδος δέν είπε ότι τό Άγιο Πνεύμα είναι όμοούσιο μέ τόν Πατέρα⁵⁶; Έννοούσε κάτι άλλο; **Όχι, βέβαια.**

⁵⁶. Μητρ. Μεσσηνίας Χρυσόστομος (Σαββάτος), Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος τής Όρθοδόξου Εκκλησίας έκφρασις τής συνοδικής αυτοσυνειδησίας τής Όρθοδόξου

Στὸ ἐρώτημα, ποῖο εἶναι σήμερα τὸ κριτήριον γιὰ νὰ προσδιορίσουμε κάποιον ὡς αἰρετικὸ ἢ ὡς ἑτερόδοξο, μιὰ ἀπάντηση εὐρίσκεται καὶ στὰ κείμενα τοῦ Μητροπολίτη Βολοκολάμσκ κ. Ἰλαρίωνα⁵⁷, ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει: «Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία ἡ στάση ἀπέναντι στοὺς αἰρετικούς ἦταν πολὺ αὐστηρή. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες ἀπαγόρευαν ὄχι μόνο τὴ συμμετοχὴ στὴν εὐχαριστία, ἀλλὰ καὶ τὴ συμπροσευχὴ μὲ αἰρετικούς. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει κάποιος νὰ ξεχνᾷ, ὅτι οἱ αἱρέσεις τῶν πρώτων αἰώνων, ὅπως ὁ Ἀρειανισμὸς, ὁ Σαβελλιανισμὸς καὶ ὁ Μονοφυσιτισμὸς ἀρνοῦνταν τὶς συμφυεῖς βάσεις τῆς χριστιανικῆς πίστεως –τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁμοτιμία τῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος, τὴν πληρότητα τῆς θείας καὶ ἀνθρώπινης φύσης στὸ Χριστό. Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πεῖ κάποιος γιὰ τὶς σύγχρονες χριστιανικὲς ὁμολογίες, γιατί ἀποδέχονται τὰ θεμελιώδη δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανισμὸς θὰ πρέπει νὰ εἶναι κατὰ συνέπεια σὲ θέση, νὰ διακρίνει μεταξὺ αἰρετικῶν καὶ ἑτεροδόξων. Ὁ Ἅγιος Φιλᾶρετος τῆς Μόσχας θεωροῦσε, ὅτι εἶναι «ἄσπλαχνο καὶ ὄχι ὀρθό, τὸν παπισμὸ (δηλ. τὸν Καθολικισμὸ) νὰ τὸν τοποθετεῖ κανεὶς στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὸν Ἀρειανισμὸ». Κατὰ πολὺ λιγότερο εἶναι ὀρθὸ νὰ ἐφαρμόζει κανεὶς στοὺς σύγχρονους ἑτεροδόξους, αὐτὸ πού εἶπαν οἱ Πατέρες τῆς ἐποχῆς τῶν μεγάλων Συνόδων γιὰ τὸν ἀποκλεισμὸ τῶν αἰρετικῶν καὶ τὸ ἀνεπίτρεπτο τῆς κοινωνίας μὲ αὐτούς».

Ἡ παραπάνω ἄποψη τοῦ Μητροπολίτη Ἰλαρίωνα εἶναι κατὰ βάση σωστή. Οἱ σύγχρονοι ἑτερόδοξοι εἶναι χριστιανοὶ ἑτέρας δόξης καὶ δὲν ἐξομοιώνονται μὲ ἀρχαίους αἰρετικούς, γιατί ἀποδέχονται τὴ θεότητα τῶν τριαδικῶν προσώπων καὶ τὴν πληρότητα καὶ τελειότητα τῆς θεότητας καὶ τῆς ἀνθρωπότητας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (Τὸ κατὰ πόσο βεβαίως αὐτὸ ἐπιτρέπει τὴν κοινωνία τῶν Ὁρθοδόξων μὲ αὐτούς καὶ κυρίως σὲ ποῖο βαθμὸ τὴν ἐπιτρέπει, αὐτὸ εἶναι ἓνα θέμα πού θὰ πρέπει νὰ διευκρινιστεῖ, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ γίνεταί γενικῶς ἀορίστως λόγος γιὰ τὴν δυνατότητα κοινωνίας μὲ ἑτεροδόξους, ἰδίως ὅπως τὴν ἐννοεῖ σήμερα τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, ὅπως θὰ καταδειχθεῖ κατωτέρω). Ἐκεῖνο ὅμως πού ἐντυπωσιάζει καὶ πραγματικὰ ἐκπλήσσει εἶναι, ὅτι αὐτὲς οἱ ἀπόψεις τοῦ Μητροπολίτη Ἰλαρίωνα ὑπάρχουν στὴ γερμανικὴ μετάφραση τοῦ ἔργου του τό «**Μυστήριον τῆς Πίστεως**», στὸ τελευταῖο ὑποκεφάλαιον, μὲ τίτλο: «Ἡ

⁵⁷ Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 2017, 139-140.

⁵⁷ Hilarion Alfejev, Geheimnis des Glaubens. Einführung in die orthodoxe dogmatische Theologie (Übers. von H. - J. Röhring), Freiburg/Schweiz 2003, 142-146.

Ἐκκλησία καὶ οἱ Ἐκκλησίες», τοῦ ἑβδόμου κεφαλαίου, μὲ τίτλο: «Ἐκκλησία». Τὸ ὑποκεφάλαιο αὐτὸ ἐλλεῖπει ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο κεφάλαιο τῆς ἑλληνικῆς μετάφρασης⁵⁸ τοῦ ἴδιου ἔργου. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸ ὑποκεφάλαιο αὐτὸ λείπει καὶ ἀπὸ τὴν πρωτότυπη στὴ ρωσικὴ γλῶσσα (ἀνα)τύπωση τοῦ ἔργου⁵⁹ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος 2017. Εὐλόγα διερωτᾶται κανεῖς: Ποῦ ὀφείλεται αὐτὴ ἡ παράλειψη; Ἄλλα λέμε στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς καὶ ἄλλα λέμε στοὺς Ὀρθόδοξους; Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ ἐξάγει τὰ συμπεράσματά του καὶ δὲ χρειάζονται σχόλια. **Μόνο λύπη προκαλεῖ ἡ διαπίστωση αὐτή.**

Ὁ Μητροπολίτης Ἰλαρίων ἀντικρούει στὸ ἔργο του τὶς ἀπόψεις τοῦ ἀρχιεπισκόπου (τότε) Ἰουστίνου Πόποβιτς⁶⁰, ὅτι ὁ οἰκουμενισμὸς εἶναι ἕνας γενικὸς χαρακτηρισμὸς ποὺ περιλαμβάνει ψευδοχριστιανικὲς κοινότητες τῆς ψευδοχριστιανικῆς δυτικῆς Εὐρώπης, μὲ ἀποκορύφωμα τὸν Παπισμὸ ποὺ εἶναι ἡ αἵρεση τῶν αἰρέσεων. Ἀντιτίθεται ἐπίσης στὴ ἄποψη τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀβερκίου⁶¹ (Tauscher), ρώσου ἐπισκόπου τῆς Διασπορᾶς, (1906-1976), ὅτι ἀπὸ τὴν ἐνότητα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐξέπεσαν μόνο οἱ ἑτερόδοξοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ ὀνομάζονται μέσα στὴν πλάνη τους Ὀρθόδοξοι, ἐννοώντας τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας (Ὅλα αὐτὰ βεβαίως ἐγράφησαν ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀβέρκιο ἀσφαλῶς πρὶν τὴν ἔνταξη τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας τῆς Διασπορᾶς στὴ δικαιοδοσία τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας). Ὁ Μητροπολίτης Ἰλαρίων ἐνισχύει τὴν ἀντίθεσή του στὶς παραπάνω θεωρήσεις μὲ ἀναγωγή στὶς σχετικὲς ἀπόψεις τοῦ Bulgakov, τοῦ Florovskij, τοῦ Schmemmann, τοῦ Meyendorff, τοῦ Antony Bloom, ἐνῶ τονίζει τὴν ἄποψη τοῦ Ἀγ. Φιλαρέτου Μόσχας⁶² (19ος αἰών): «*Καμιὰ Ἐκκλησία ποὺ πιστεύει ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Χριστός, δὲ θὰ εἶχα τὸ θράσος νὰ τὴ χαρακτηρίσω ὡς ψευδῆ*». Ἐπισημαίνει, ὅτι πολλὲς φορές τὰ σχίσματα δημιουργήθηκαν ἀπὸ πολιτικὰ αἷτια καὶ ὄχι θεολογικά. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου οἱ πολιτικοὶ παράγοντες ὑπεχώρησαν στὴν ἄσκηση ἐπιρροῆς, παρέμεινε ὁμως μόνο ἡ ἔχθρα μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν.

⁵⁸. Hilarion Alfejev, Τὸ Μυστήριον τῆς Πίστης, (ἑλλ. μετ. Ἀγγ. Πελωριάδου), Ἀθήνα 2011.

⁵⁹. Митрополит Иларион (Алфеев), Таинство Веры, (11-е Издание), Москва 2017.

⁶⁰. Αρχιμ. Ἰουστίνος Πόποβιτς, Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Οἰκουμενισμὸς, Θεσσαλονίκη 1974, 224.

⁶¹. Erzbischof Averkij (Tauschev), Modernität im Lichte des Wortes Gottes. Predigten und Reden, Jordanville 1976, Bd. 4, 371-374, στὸ: Hilarion Alfejev, Geheimnis des Glaubens, 144 (ὑποσ. 230).

⁶². Hilarion Alfejev, Das Mysterium des Glaubens, ὅπ. παρ., 145, ὑποσ. 233 (Hilarion (Troizkij), Kein Christentum ohne Kirche, Montréal 1986, 91).

Ο Μητροπολίτης Ίλαρίων δὲν ἀποδέχεται τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴ σωτηρία⁶³. Αναγόμενος ὀρθῶς σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ σχετικά πατερικὰ κείμενα, στὴ φράση τοῦ Ἱ. Αὐγουστίνου⁶⁴, «*κάποιοι πού στὴ γῆ θεωροῦσαν ὅτι εἶναι ξένοι μὲ τὴν Ἐκκλησία, θὰ ἀνακαλύψουν τὴν ἡμέρα τῆς Β΄ Παρουσίας ὅτι ἀνῆκαν σ' αὐτήν· ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι δυστυχῶς θεωροῦσαν ὅτι εἶναι μέλη της, θὰ διαπιστώσουν ὅτι ὑπῆρξαν ξένοι μὲ αὐτή*», ἐπισημαίνει ὅτι μόνο ὁ Θεὸς ξέρεי πού εἶναι τὰ ὅριά της. Τὸ νὰ θεωρεῖ κάποιος ὅτι ἔξω ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ὑπάρχει χάρις Θεοῦ, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ βάλει φραγμὸ στὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μητροπολίτης Ίλαρίων καταλήγει: **Ἡ ἀφοσίωση στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ μιὰ ἄμετρη θριαμβολογία, ὥστε οἱ ὑπόλοιπες χριστιανικὲς Ἐκκλησίες νὰ θεωροῦνται καρπὸς τῆς ἀνθρώπινης πονηρίας πού ὀδηγεῖ στὴν ἀπώλεια τὸ 99% τοῦ ἀνθρώπινου πληθυσμοῦ⁶⁵.**

Παρὰ ταῦτα ὅμως, κάποιοι ἄλλοι θεωροῦν, ὅτι θὰ εἶναι μόνοι τους στὸν Παράδεισο, παρότι ὁ Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς⁶⁶ στὰ σχόλιά του στὸ Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας ἔργο τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ὑπερβαίνοντας τὴ σκιὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Καινῆς ἐπισημαίνει: «*ἀλήθεια δὲ ἡ τῶν μελλόντων κατάστασις*». Εἶναι αὐτή, γιὰ τὴν ὁποία ὁ **Ἀπόστολος Παῦλος** θεωρεῖ ὅτι «*βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι*». (Α΄ Κορ. 13, 12). **Ἐμεῖς μᾶλλον δὲ βλέπουμε τίποτα!** Εἶναι βεβαίως «δικαίωμά» τους νὰ ἀκολουθοῦν τὶς θεωρήσεις τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ Καρθαγένης καὶ **μάλιστα** σὲ ὅλες της τὶς πτυχές. Ἀδυνατοῦν ὅμως νὰ καταδείξουν, ὅτι ἡ ἀντίληψή τους αὐτὴ ἔχει ἔρεισμα στὴ Βίβλο καὶ τὴν Πατερικὴ Θεολογία (Ἀνεφέρθη ἤδη ἓνα χωρίο ἀπὸ τὸν Ἱ. Αὐγουστίνου. Στὴ συνέχεια θὰ παρατεθοῦν καὶ ἄλλα).

⁶³. Hilarion Alfejev, ὅπ. παρ., 146: «Der Gott orthodoxe Christ darf auch nicht vergessen, daß einzig und allein Gott weiß, wo die Grenzen der Kirche sind».

⁶⁴. Ἡ παραπομπὴ εἶναι εἰλημμένη ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Antony Bloom, Συζητήσεις γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν Ἐκκλησία, Moskau 1991, 268.

⁶⁵. Hilarion Alfejev, ὅπ. παρ., 146: «Deshalb darf die Ergebnisheit gegenüber der Orthodoxie, die Treue zu ihren Dogmen nicht in einem masslosen Triumphalismus verwandeln...».

⁶⁶. PG 4, 137D. Μητρο. Περγάμου Ἰωάννης Ζηζιούλας, «Ἡ Ἐκκλησία ὡς Κοινωνία», Καθ' ὁδὸν 10 (1995) 51.

4. Τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας καὶ οἱ Ἐτεροδόξοι στὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης

Τὸ 2000 τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας ἐνέκρινε καὶ ἐξέδωσε κείμενο⁶⁷ μὲ τίτλο: «Οἱ βασικὲς ἀρχὲς ἀντιμετώπισης τῶν ἑτεροδόξων ἀπὸ τῆ Ρωσικῆ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία». Τὸ κείμενο αὐτὸ διαιρεῖται σὲ 7 ἐνότητες, στὶς ὁποῖες ἐπισυνάπτονται δύο παραρτήματα⁶⁸. **Στὸ ὅλο κείμενο γίνεται μιὰ σαφῆς διάκριση αἰρετικῶν καὶ ἑτεροδόξων.** Στούς ἑτεροδόξους ἀνήκουν ὅσοι ὁμολογοῦν πίστη στὴν Ἁγία Τριάδα καὶ ἀναγνωρίζουν τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ὡς Θεάνθρωπο καὶ Σωτῆρα. Στούς αἰρετικούς ἀνήκουν, ὅσοι ἀπορρίπτουν τὰ παραπάνω θεμελιώδη χριστιανικὰ δόγματα⁶⁹. Ταυτόχρονα οἱ κοινότητες τῶν ἑτεροδόξων, μὲ τίς ὁποῖες ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία διεξάγει διμερῆ διάλογο ἢ μετέχει σὲ πανορθόδοξο διάλογο **καλοῦνται Ἐκκλησίες.**

Τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη, ὅπως ἦταν εὐλογο καὶ ἀναμενόμενο, χαρακτηρίζουν τίς χριστιανικὲς ἐκεῖνες κοινότητες, στὶς ὁποῖες ὑπάρχει ἡ κοινὴ πίστη στὰ θεμελιώδη δόγματα ὡς ἑτεροδόξες. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς κοινῆς πίστεως στὸν ἀρξάμενο θεολογικὸ διάλογο ὑπάρχει μὲ αὐτὲς ἡ προσδοκία τῆς σύγκλισης. **Κάτι τέτοιο ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει μὲ τίς αἰρέσεις, ἐξ αἰτίας δὲ τούτου εὐλογα δὲ**

⁶⁷. <https://mospat.ru/gr/documents/attitude-to-the-non-orthodox>. Οἱ 7 ἐνότητες τοῦ κειμένου φέρουν τὸν τίτλο: 1. Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἁμαρτία τῶν ἀνθρώπων διαίρεσεων 2. Ἡ ἐπιδίωξη τῆς ἀποκατάστασης τῆς ἐνότητας 3. Ἡ ὀρθόδοξη μαρτυρία στὸν ὀρθόδοξο κόσμο. 4. Ὁ διάλογος μὲ τοὺς ἑτεροδόξους. 5. Οἱ πολὺπλευροὶ διάλογοι καὶ ἡ συμμετοχὴ στὸ ἔργο τῶν διαχριστιανικῶν ὀργανισμῶν. 6. Οἱ σχέσεις τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας μὲ τοὺς ἑτεροδόξους στὸ κανονικὸ της ἔδαφος. 7. Οἱ ἐσωτερικοὶ στόχοι στὰ πλαίσια τοῦ διαλόγου μὲ τοὺς ἑτεροδόξους.

⁶⁸. Τὸ Α΄ Παράρτημα φέρει τὸν τίτλο: «Ἱστορία καὶ χαρακτηρισμὸς τῶν θεολογικῶν διαλόγων μὲ ἑτεροδόξους». Τὸ Β΄ Παράρτημα φέρει τὸν τίτλο: «Ἡ συμμετοχὴ στούς διεθνεῖς χριστιανικοὺς ὀργανισμούς».

⁶⁹. Στὴν α΄ ἐνότητα § 16 ἐπισημαίνεται: «Τὸ ἐκκλησιαστικὸ καθεστῶς τῶν ἀποσχισθέντων δὲν ἐπιδέχεται ἕνα μονοσήμαντο προσδιορισμὸ. Στὸν διαιρεμένο χριστιανικὸ κόσμο ὑπάρχουν ὀρισμένα γνωρίσματα πού τὸν ἐνοποιοῦν, δηλαδὴ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἡ πίστη στὸν Χριστὸ ὡς Θεὸ καὶ Σωτῆρα, ὁ Ὅποῖος ἦλθε «ἐν σαρκί» (Α΄ Ἰω. 1, 1-2, 4, 2, 9) καὶ ἡ εὐαγγελικὴ εὐλάβεια». Στὴν προηγούμενη § 15 τοῦ κειμένου ἐπισημαίνεται: «...οἱ κοινότητες, οἱ ὁποῖες ἀποσχίστηκαν ἀπὸ τὴν ἐνότητα μὲ τὴν Ὁρθοδοξία ποτὲ δὲν ἀντιμετωπίστηκαν ὡς στερημένες πλήρως τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἡ διακοπὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ὀδηγεῖ ἀναπόφευκτα στὴ διαφθορὰ τοῦ εὐλογημένου βίου, ἀλλὰ ὄχι πάντα καὶ στὴν πλήρη ἐξαφάνισή του στὶς ἀποσχισθεῖσες κοινότητες...Παρὰ τὴν διακοπὴ τῆς κοινωνίας, παραμένει κάποια μὴ πλήρης κοινωνία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐγγύηση τοῦ ἐνδεχομένου ἐπαναφορᾶς στὴν ἐνότητα μέσα στὴν Ἐκκλησία, στὸ καθολικὸ πλήρωμα καὶ στὴν ἐνότητα».

γίνεται καμιά ἀναφορὰ σὲ αὐτές. Ὁ Μοναρχιανιστὴς τῆς α΄ χιλιετίας δὲν μπορεῖ νὰ ἐξισοῦται μὲ τὸ Ρωμαιοκαθολικὸ τῆς β΄ χιλιετίας. Τὸ νὰ χαρακτηρίσουμε ὅλες ἀνεξαιρέτως τὶς ἐκτὸς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας σύγχρονες χριστιανικὲς κοινότητες ὡς αἱρέσεις, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι σὲ καμιά ἀπὸ αὐτές δὲν ὑπάρχει ἡ δυνατότητα σωτηρίας τῶν μελῶν της, αὐτὸ θὰ ἀντέβαινε στὴν πατερικὴ διδασκαλία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, **ἡ ὁποία σὲ καμιά ἀπὸ τὶς Οἰκουμενικὲς τῆς Συνόδους δὲν υἱοθέτησε τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀποκλειστικότητα**. Κάτι τέτοιο ἔγινε ἐπίσημα στὴ σύνοδο τῆς Φλωρεντίας στὴ Βούλλα Contate Domino καὶ ἀφορᾷ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία⁷⁰. Γιὰ τὶς παλαιὲς αἱρέσεις τὴν ἐποχὴ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἡ Ἐκκλησία ἔκανε διάκριση μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἀνεγνώριζε μυστήρια τελούμενα σὲ αὐτές, φθάνοντας μάλιστα **ὄχι μόνο νὰ ἀναγνωρίζει τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ καὶ τὸ Χρῖσμα καὶ τὴν ἱερωσύνη**, ὅταν ἐπρόκειτο μέλη τῶν αἱρέσεων αὐτῶν νὰ ἐνταχθοῦν στὴν ἀληθινὴ Ἐκκλησία⁷¹. Πράττοντας αὐτό, ἐπειδὴ ἡ προσέλευση στὴν Ἐκκλησία δὲν ἀποτελοῦσε καὶ δὲν ἀποτελεῖ μηχανικὴ διοικητικὴ πράξη, ἀλλὰ οὔτε γίνεται διὰ μαγείας, ἀναγνωρίζει τὴν ὑπαρξὴ χάριτος καὶ τὴν ἔγκυρη τέλεση μυστηρίων ἐκτὸς αὐτῆς, **τούλάχιστον στὴν περίπτωσι πού αὐτὰ ὀδηγοῦν στὴν ἔνταξη καὶ στὴν ἐνσωμάτωσι στὸ ἕνα καὶ ἀδιαίρετο σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴ Θ. Εὐχαριστία**.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ αὐτὸ πού ἐπισημαίνει ὁ μεγαλύτερος Ρουμάνος Θεολόγος π. Δημήτριος Stăniloae⁷², ὅτι δηλ. ἡ Ἐκκλησία στὶς σχέσεις μὲ τοὺς ἑτεροδόξους ἐνεργεῖ **«κατὰ τὸ συμφέρον της»!** Ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ ἐνεργοποιήσει τὰ μυστήρια τῶν ἑτεροδόξων, **ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ ληστῆ** πού μπήκε στὸν Παράδεισο, χωρὶς νὰ ἔχει δεχθεῖ κανένα μυστήριο. **Κανείς δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ στοὺς ἑτεροδόξους τὴ σχέση τους μὲ τὸ Χριστό**. Μὲ τὰ μυστήριά τους οἱ ἑτερόδοξοι δέχονται μιὰ ὑπόσχεση καὶ διαθέτουν μιὰ ἐλπίδα σωτηρίας. Δέχονται μιὰ ἀδύνατη ἀκτίνα φωτός, ἡ ὁποία στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς εἶναι περισσότερο δυνατὴ

⁷⁰. Bern. Sesbouë, *Hors de l'Église pas de salut Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation*, Paris 2004, 87-88: «[La très sainte Église romaine] croit fermement, professe et prêche qu'aucun de ceux qui se trouvent en dehors de l'Église catholique, ne peuvent devenir participants de la vie éternelle...». Hein. Denzinger, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, (Hsg.von P. Hünermann, Lateinisch-Deutsch), Freiburg/Br.-Basel-Rom-Wien 2001 (30 Auflage), 468, Nr. 1351.

⁷¹. Αὐτὸ συνέβη καὶ στὴν Ζ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Πατριάρχου Ταρσίου. Mansi 12, 1118ε.

⁷². D. Stăniloae, *Numarul Tainelor, raporturile între ele și problema Tainelor din afara Bisericii*, *Orthodoxia*, an. VIII (1956) nr. 2, 191-215 (ἐδῶ 209-211).

ἀπὸ ὅ,τι στοὺς Προτεστάντες. Οἱ ἑτερόδοξοι ἀκούουν μιά «ἀπομεμακρυσμένη εἶδηση», τὸν ἦχο μιᾶς συμφωνίας ποὺ ἀκούγεται καθαρὰ μόνο μέσα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. **Τὰ μυστήρια τῶν ἑτεροδόξων δημιουργοῦν μιὰ σχέση μετὰ τὸ Χριστό,** παρότι οἱ εἰκόνες ποὺ προσλαμβάνουν εἶναι θαμπές, γιατί ἡ πίστη ποὺ διαθέτουν εἶναι παραμορφωμένη.

Κατὰ συνέπεια, ἴσως εὐλόγα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ στὸ μέλλον νὰ θεωρήσει κάποιος, ὅτι, ὅταν στὰ μυστήρια τῶν ἑτεροδόξων ὑπάρχει δυνάμει ἡ ἐνδελέχεια τῆς μετοχῆς **στὸ ἓνα σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴ Θ. Εὐχαριστία** ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία **μπορεῖ ἐνδεχομένως νὰ ἀναγνωρίσει σ' αὐτὰ θεία Χάρη.** **Αὐτὸ τὸ τελευταῖο βεβαίως δὲν τὸ κατέγραψε ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης.** (Ἴσως αὐτὸ νὰ μὴ γίνεи ποτέ). Χρησιμοποίησε ὅμως εὐστοχα τὸν ὄρο ἑτερόδοξοι, διακρίνοντας τοὺς σύγχρονους ἑτερόδοξους μετὰ τοὺς ὁποίους εὐρίσκεται σὲ θεολογικὸ διάλογο, ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς σύγχρονους αἰρετικούς.

Τὸ νὰ προσποιούμαστε, ὅτι δὲ γνωρίζουμε σήμερα, ποιοὶ εἶναι οἱ ἑτερόδοξοι καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ αἰρετικοὶ καὶ τὸ νὰ μεμφόμαστε τὶς ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, **ἀντὶ νὰ μεμφόμαστε τὴν ἄγνοιά μας ἢ τὴν κακοπιστία μας,** εἶναι μιὰ στάση ποὺ στερεῖται σοβαρότητας. Ἦδη ἀπὸ τὸ 1986 ἡ Γ΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη κατέγραψε ἑτεροδόξους καὶ περιέγραψε μάλιστα τὴν μέχρι τότε πορεία τῶν μετ' αὐτῶν διεξαγομένων Διαλόγων. Κυρίως ἔθεσε μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸ τὰ κριτήρια τῆς ἑτεροδοξίας τῶν ἑτεροδόξων, ὥστε νὰ μποροῦν μετὰ σαφήνεια καὶ ἀσφάλεια νὰ διακρίνονται ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς. Σ' αὐτοὺς ἀνήκουν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ, οἱ Ἀρχαῖες Ἀνατολικές Ἐκκλησίες (Προχαλκηδόνιοι), οἱ Λουθηρανοὶ, οἱ Μετερρυθμισμένοι, οἱ Παλαιοκαθολικοὶ, οἱ Ἀγγλικανοὶ.

Ὁρθότατα τὸ τελικὸ κείμενο τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη δὲν κάνει ἐπὶ μέρους ἀναφορὰ στὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς διαλόγους ποὺ ἀκόμα εὐρίσκονται ἐν ἐξελίξει, γιατί αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι ἀντικείμενο συνοδικῆς ἀπόφασης καὶ μάλιστα στὴ φάση αὐτή. Ὅποιος ὅμως θέλει, μπορεῖ εὐκόλα νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὴν πορεία τῶν διαλόγων καὶ τὰ κοινὰ κείμενα ποὺ παρήχθησαν ἀπὸ τὶς συναντήσεις τῶν μικτῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν.

5. Ἡ ἱστορικὴ ὀνομασία τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν

Στην § 6 τοῦ κειμένου «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον» καταγράφονται τὰ ἑξῆς: «Κατὰ τὴν ὄντολογικὴν φύσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐνότητα αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ διαταραχθῇ. Παρὰ ταῦτα, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία **ἀποδέχεται τὴν ἱστορικὴν ὀνομασίαν τῶν μὴ εὐρισκομένων ἐν κοινῶνι μετ’ αὐτῆς ἄλλων ἑτεροδόξων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν...**». Εἶναι γνωστὸ, ὅτι ἡ διατύπωση αὐτὴ ἀπετέλεσε ἀντικείμενο ἐντονῆς κριτικῆς μετὰ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἀναγνωρίζει τὶς ἄλλες χριστιανικὲς Ὁμολογίες ὡς Ἐκκλησίες, **καταργώντας τὴν αὐτοσυνειδησίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας**, ὅτι ἀποτελεῖ τὴ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. **Τὰ πράγματα ὅμως εἶναι τελείως διαφορετικὰ** καὶ οἱ ἐπικριτὲς, ἐὰν δὲ θέλουν νὰ διαβάσουν καὶ νὰ κατανοοῦν ἑλληνικὰ, τότε –λίαν ἐπιεικῶς– διαθέτουν κακὴ πίστι.

Στὴν § 1 ἤδη τοῦ κειμένου ἐκφράζεται χωρὶς ἀμβιβολία ἡ αὐτοσυνειδησίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Προϋπόθεση ὅμως γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ἐνότητος τῆς Μίας Ἐκκλησίας, ὅπως ἐπισημαίνει στὴν § 2 τοῦ κειμένου, εἶναι **ἡ πιστότητα στὴν Ἁγία Γραφὴ καὶ στὴν Ἱερὰ Παράδοση**. Ἐὰν ἔλλειπε αὐτὴ ἡ πιστότητα στὴν Ἁγία Γραφὴ καὶ στὴν Ἱερὰ παράδοση, τότε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲ θὰ ἦταν **ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία**. Τότε δὲ θὰ διέθετε τὴν καθολικότητα, τὴν πληρότητα τῆς καθολικῆς πίστεως καὶ ἀληθείας, ὅπως αὐτὴ παρεδόθη ἀπὸ τὸ Χριστὸ καὶ τοὺς Ἀποστόλους. Παράγοντες, παράμετροι, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ προϋπόθεση γιὰ τὴ διατήρηση τῆς καθολικότητος εἶναι ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ καὶ ἡ πατερικὴ παράδοση. Ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ, εἴτε ἀπλὰ ὡς διαδοχὴ τάξεως κατανοηθεῖ, εἴτε ὡς διαδοχὴ πίστεως, (εἴτε ὀρθότερα ὡς διαδοχὴ ἀμφοτέρων ἐννοηθεῖ), εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀνὰ τοὺς αἰῶνες διατήρηση τῆς **καθολικότητος τῆς παραδοθείσης ἀληθείας**, ἐκφραζομένη, κατὰ τὸ κείμενο, ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς Πατέρες καὶ ἀσφαλῶς καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. **Εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχει καμία ἐνστασις σὲ αὐτά;**

Τὸ γεγονός ὅμως τῆς ἀποκοπῆς ἀπὸ τὸ ἓνα σῶμα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας στὴν ἱστορικὴ πορεία ἦταν καὶ εἶναι μιὰ θλιβερὴ ἐξέλιξις. Τὸ κείμενο ξεκάθαρα τονίζει στὴν § 6, ὅτι ἡ ἀποκοπὴ ἀπὸ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν δὲν ἔβηκε τὴν ἐνότητά της. Ἡ (Ὁρθόδοξος) Ἐκκλησία παραμένει Μία καὶ Καθολικὴ. **Μόνον ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, σύμφωνα μετὰ τὸ κείμενο, εἶναι κατὰ τὴν ὄντολογικὴν φύσιν Ἐκκλησία**. Ἐπειδὴ δὲ ἡ

Ἐκκλησία, κατὰ τὴν περιώνυμη φράση τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, «ἐν τοῖς μυστηρίοις σημαίνεται»⁷³, κατὰ συνέπεια, **μόνο στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὑπάρχουν χωρὶς καμιά ἀμφιβολία μυστήρια.**

Τὶ ὅμως συμβαίνει μὲ τοὺς ἔξω; Αποτελοῦν αὐτοὶ Ἐκκλησίες ἢ εἶναι ἀπλᾶ χριστιανικὲς ὁμολογίες; Ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι Μία καὶ Καθολικὴ καί, ὅπως ἐπισημαίνει τὸ κείμενο «**ἡ ἐνότης αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ διαταραχθῆ**», ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀποδέχεται νὰ ὀνομάζει κάποιες ἀπὸ αὐτὲς τὶς Χριστιανικὲς Ὁμολογίες ὡς Ἐκκλησίες. Τὸ νὰ ὀνομάζεται κάποια ἄλλη χριστιανικὴ κοινότητα ὡς Ἐκκλησία, αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι **ἀναγνωρίζεται σ' αὐτὴ τὴν κοινότητα ὀντολογικὰ ἐκκλησιαστικὴ ὑπόσταση, δηλ. μυστήρια.**

Γιατὶ τότε ὀνομάζονται ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες ὡς Ἐκκλησίες;

Ἀκολουθεῖται ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ἐνῶ ἡ ἀποκοπὴ ἀπὸ τὴν καθολικότητα τῆς ἀληθείας προβάλλεται μὲ παρρησία, ἐν τούτοις **στὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία** πολλὲς φορὲς οἱ χριστιανικὲς αὐτὲς κοινότητες **ὀνομάζονται Ἐκκλησίες.** Ἔτσι, γιὰ παράδειγμα, οἱ Παπικοὶ ἢ οἱ Λατίνοι ὀνομάζονται ὡς Δυτικὴ ἢ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. **Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες τῆς Β' (μάλιστα) χιλιετίας, πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως τὸν 20ο αἰῶνα, δὲν εἶχαν καμιά δυσκολία νὰ ὀνομάσουν τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς Ἐκκλησία καὶ μάλιστα καὶ μετὰ τὴν προτεσταντικὴ μεταρρύθμιση, ἀκόμα καὶ ὅταν λάμβαναν χώρα προσηλυτιστικὲς προσπάθειες στὸ χῶρο τῆς Ἀνατολῆς καὶ οἱ σχέσεις μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἦταν ἰδιαίτερα ὀξύμμενες, ἐὰν ὄχι ἐχθρικές.**

Ἴσως νὰ ἐγνώριζαν αὐτὸ ποὺ ἀγνοοῦν –ἠθελήμενα ἢ ὄχι– οἱ σύγχρονοι ἐπικριτὲς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὅτι δηλ. **ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ κλονισμοῦ τῆς σχολαστικῆς Θεολογίας ὁ νομιναλισμὸς «ἐνίκησε» τὴν πραγματοκρατία,** τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτη, οἱ ὁποῖοι ἀκολούθησαν ἀντίστοιχα τὸν Πλάτωνα (θεωρία πρὶν ἀπὸ τὸ πρᾶγμα, τὸ «ἀπείκασμα» τῶν ιδεῶν) καὶ τὸν Ἀριστοτέλη (τὰ *Universalia* βεβαιώνονται μέσα ἀπὸ τὰ πράγματα), πρᾶγμα ποὺ κλόνισε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ

⁷³. Νικολάου Καβάσιλα, Ἑρμηνεῖα τῆς Θείας Λειτουργίας, PG 150, 452 CD. «Σημαίνεται δὲ ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς μυστηρίοις, ἀλλ' ὡς ἐν καρδίᾳ μέλη καὶ ὡς ἐν ρίζῃ φυτοῦ κλάδος καὶ καθάπερ ἔφη ὁ Κύριος ὡς ἐν ἀμπέλῳ κλήματα. Οὐ γὰρ ὀνόματος ἐνταῦθα κοινωνία μόνον ἢ ἀναλογίας ὁμοιότης, ἀλλὰ πράγματος ταυτότης. Καὶ γὰρ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ τὰ μυστήρια, ἀλλὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ταῦτα βρώσις ἐστὶν καὶ πόσις».

(λογοκριτικό και νοησιαρχικό) όντολογικό έπιχείρημα του Άνσέλμου Καντερβουρίας περι ύπάρξεως Θεού. Τά Universalia, οί γενικές έννοιες, ή γενικότερα και ύψηλοτέρα όλων τών έννοιών έννοια του Θεού, αλλά και ή οποιαδήποτε έννοια, συλλαμβανόμενη από τον άνθρωπο νοῦ, δέ σημαίνει ότι άποτελεῖ κατ' ανάγκη και πράγμα. Έάν αυτό ίσχυε, τó όντολογικό έπιχείρημα περι ύπάρξεως Θεού του Άνσέλμου Καντερβουρίας θά ήταν όντως άποδεκτό. Ο Γουλιέλμος Όκκαμ (+1347) θεμελίωσε μεταξύ άλλων τήν Όνοματοκρατία, αντίληψη τελείως αντίθετη και άσυμβίβαστη με τήν Πραγματοκρατία. **Ό,τι συλλαμβάνεται από τó νοῦ ή ό,τι όνομάζεται δέ σημαίνει ότι άποτελεῖ πραγματικότητα.**

Ο λόγιος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Γερόθεος παρατηρεῖ στή σχετική κριτική⁷⁴ του: «The phrase "the historical existence" was replaced with the "the historical name"». Μή άποδεχόμενος τήν έκφραση «τήν ιστορικήν όνομασίαν» έπιχειρηματολογεῖ: **«The is no name without existence, because otherwise an ecclesiological nominalism is expressed»**. (Τó έπιχείρημα αυτό έπαναλαμβάνει ó πιστός του αντιγραφέας Πρωτ. Πέτρος Heers και **κατά σύμπτωση και ή Έκκλησία τῆς Βουλγαρίας(!)**, όπως θά γίνει λόγος κατωτέρω). Ο Μητροπολίτης Ναυπάκτου δέ διευκρινίζει, έάν αναφέρεται στήν άκραία έκδοχή του Νομιναλισμοῦ (Ροσλέν), όπου οί λέξεις εῖναι ήχοι κενοί (χωρίς αντίκρουσμα στήν πραγματικότητα), ή έάν αναφέρεται στήν έννοιοκρατική έκδοχή του Νομιναλισμοῦ, τῆς όποιás εισηγητής υπήρξε ó Άβελάρδος και υίοθετήθηκε άργότερα στο Μεσαίωνα από τον προαναφερθέντα Γουλιέλμο Όκκαμ και άργότερα από τον John Lock, σύμφωνα με τους όποιους τά Universalia δέν αναφέρονται σέ γενικές όντότητες τῆς πραγματικότητας και δέν εῖναι πράγματα, δηλώνουν όμως με λέξεις γενικές έννοιες με νόημα που έχουν αναφορά σέ μιá νοητική εικόνα, στήν έννοια που ύπάρχει στο νοῦ. Άνεξάρτητα από αυτή τή διαφοροποίηση τó κεντρικό κοινό σημείο άμφοτέρων τών έκδοχών του Νομιναλισμοῦ εῖναι **ότι τά όνόματα δέν δηλώνουν πράγματα**, και κατά συνέπεια, κατά τή σκέψη του Σεβασμιωτάτου, δέν μποροῦν νά χρησιμοποιουῦνται από τή γλώσσα (άπαγορευτικά στήν πρώτη έκδοχή του Νομιναλισμοῦ) και κατά συνέπεια ή θεολογική γλώσσα δέν μπορεῖ νά περιπίπτει σέ νομιναλισμούς!

⁷⁴. Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου Γερόθεος, Intervention and Text in the Hierarchy of the Church of Greece (November 2016) regarding the Cretan Council. <https://orthodoxethos.com/post/intervention-and-text-in-the-hierarchy-of-the-church-of-greece-november-2016-regarding-the-cretan-council>.

Τίθεται όμως τὸ ἐρώτημα: Στὴ θεολογικὴ γλῶσσα, **ὅταν ὀνομάζουμε τὸ κακὸ** (φυσικὰ ἢ ἠθικὸ, ἐὰν μπορεῖ νὰ γίνεи δεκτὴ αὐτὴ ἢ διάκριση) ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν Πατερικὴ Θεολογία⁷⁵ ὡς **παρ-υπόσταση** καὶ ὡς ἔλλειψη τοῦ ἀγαθοῦ, αὐτὸ δὲν εἶναι «θεολογικὸς νομιναλισμὸς»; **Ἔχει τὸ κακὸ ὄντολογικὴ ὑπόσταση; Εἶναι δυνατὸν οἱ Ἅγιοι Πατέρες μας, οἱ ὁποῖοι τονίζουν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι αἴτιος τοῦ κακοῦ⁷⁶, νὰ ἔκαναν λάθος;** Θὰ πρέπει νὰ παύσουμε νὰ κάνουμε λόγο γιὰ τὸ κακὸ, δηλ. γιὰ τὴν πτώση καὶ τὴ φθορὰ τοῦ κτιστοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὴν ἁμαρτία, ἐπειδὴ δὲν μπορούμε νὰ περιπέσουμε σὲ θεολογικοὺς νομιναλισμοὺς;

Ἡ γλῶσσα τῆς Θεολογίας ἢ **μὴ ἐπιδεχομένη ταυτότητα ὀνομάτων καὶ πραγμάτων εἶναι περιγραφικὴ καὶ συμβατικὴ⁷⁷**, ὅπου μεταξὺ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου δὲν ἰσχύει ἡ ἀναλογία καὶ ἀσφαλῶς δὲν ἰσχύει ἡ ἄκριτη καὶ εὐκαιριακὴ μεταφορὰ φιλοσοφικῶν στοχασμῶν. Εἶναι ἡ συμβατικὴ γλῶσσα τῶν θεοφόρων Πατέρων ποὺ προϋποθέτει **τὸ γεγονός καθεαυτό**, τὴν ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ. Ἡ διάκριση τῶν διαλεκτικῶν ἀπὸ τοὺς ἀποδεικτικούς συλλογισμοὺς εἶναι θεμελιώδης στὸ πνεῦμα καὶ τὴ μεθοδολογία τῶν Πατέρων. Ἐὰν ἡ ἀποδεικτικὴ μεθοδολογία ἔλειπε ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία, τότε αὐτὴ δὲν εἶχε λόγο ὑπάρξεως, δὲ θὰ εἶχε νὰ πεῖ τίποτα τὸ οὐσιαστικὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμο. **Ἡ γλῶσσα τῆς Θεολογίας δὲν εἶναι οἰκειοποίηση φιλοσοφικῶν στοχασμῶν.** Ξεκινᾷ ἀπὸ διαφορετικὲς προϋποθέσεις. Διαφορετικὰ θὰ ἴσχυε αὐτὸ ποὺ ἐπισημαίνει ὁ Ludwig Wittgenstein⁷⁸ στὸ Tractatus Logico-philosophicus: **«Wovon man nicht reden kann, darüber muß man schweigen»** ἢ **«τὰ ὅρια τῆς γλώσσας μου σημαίνουν τὰ ὅρια τοῦ κόσμου μου»⁷⁹**. Αὐτὲς οἱ προτάσεις ἰσχύουν δυστυχῶς διαχρονικὰ **καὶ σὲ ἄλλο Kontext**, ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ὑπονοεῖ ὁ **L. Wittgenstein**. Ἐξ ἄλλου γιὰ ἓνα ἄπιστο καὶ ἄθεο καὶ ὁ λόγος περὶ Θεοῦ καὶ

⁷⁵. Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, Περὶ θείων ὀνομάτων 4, 2-31. PG 3, 732C: «**Διὸ οὔτε ὑπόστασιν ἔχει τὸ κακόν, ἀλλὰ παρ-υπόστασιν, τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα καὶ οὐχ ἑαυτοῦ γινόμενον**». Μάξιμος Ὁμολογητὴς, Σχόλια εἰς τὰ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, PG 4 53A: «**Ὡστε ἀνυπόστατον τὸ κακόν, ἐπειδὴ μὴ μετέχει τοῦ Θεοῦ κατὰ στέρησιν ἕξω φαινόμενον**». Ἰωάννης Δαμασκηνός, Κατὰ Μανιχαίων Διάλογος, PG 94, 1560C: «**Διὸ οὐδὲ ὑπόστασιν ἔχει τὸ κακόν ἀλλὰ παρ-υπόστασιν, τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα καὶ οὐχ ἑαυτοῦ γινόμενον**».

⁷⁶. Ν. Ματσούκας, Τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ, Θεσσαλονίκη 1992, 91έπ. (ιδιαίτερα ὑπόσημ. 2).

⁷⁷. Στ. Παπαδόπουλος, Θεολογία καὶ Γλῶσσα. Ἐμπειρικὴ θεολογία – Συμβολικὴ γλῶσσα, Ἀθήνα 1997, (ιδιαίτερα) 65-74.

⁷⁸. L. Wittgenstein, Tractatus Logico-philosophicus, 7, ἑλλ. μετ. Θ. Κιτσόπουλος, Ἀθήνα 1978, 131.

⁷⁹. L. Wittgenstein, ὄπ.παρ., 5.6.110.

Ἐκκλησίας, ὡς Ἐκκλησίας νοουμένης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ (ἀπαράδεκτο) Νομιναλισμό. Ὁ ὅλος λόγος τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας ἀποτελεῖ (ἀπαράδεκτο) Νομιναλισμό; **Σὲ τέτοια ἄτοπα καὶ λανθασμένα πορίσματα ὀδηγοῦμαστε, ὅταν ἡ ἀφεταιρία τῆς σκέψης εἶναι λανθασμένη, ἀντιπατερική καὶ ἀντιησυχαστική.**

Εἶναι δυνατόν ἓνα τέτοιο ἐπιχείρημα κατὰ τοῦ κειμένου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου νὰ εἶναι βάσιμο;

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς⁸⁰ καταγράφοντας ὅλη τὴν προγενέστερη πατερική παράδοση καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπο καὶ ὡς πρὸς τὸν λόγο τοῦ Θεολογεῖν ἐπισημαίνει: **«Κἂν τις τῶν Πατέρων τὰ αὐτὰ τοῖς ἕξω φθέγγηται, μᾶλλον ἐπὶ τῶν ρημάτων μόνον, ἐπὶ δὲ τῶν νοημάτων πολὺ τὸ μεταξύ».** Λέγει, μεταξύ ἄλλων, δηλ. ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὅτι ἴδιες λέξεις μπορεῖ νὰ ἔχουν διαφορὰ νοήματος καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ νοήματος νὰ εἶναι πολὺ μεγάλη.

Μὲ τὸ νὰ ὀνομάζει τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃ Συνόδου ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες ὡς Ἐκκλησίες, **αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι ἀποτελοῦν Ἐκκλησίες ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια.** Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος ἀποδίδει τὸ ὄνομα Ἐκκλησία ἐπαναλαμβάνοντας, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθεῖ, τὴν ἴδια ὀνομασία ποὺ ὑπάρχει κατ' ἐπανάληψιν στὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία. Κατωτέρω θὰ ἀναφερθοῦν ἐνδεικτικὰ παραδείγματα ἀπὸ συμβολικὰ κείμενα τῶν τελευταίων αἰώνων, μετὰ τὴ μεταρρύθμιση, ἐνῶ κάτι τέτοιο συμβαίνει καὶ σὲ ἱερούς πατέρες τῆς πρώτης χιλιετίας, πρῶγμα ποὺ ἔχει ἤδη καταδειχθεῖ⁸¹: **(Μ. Βασίλειος, Ἅγιος Ταράσιος, Μάρκος Εὐγενικός κ.λ.π.).**

• Ὅφειλε κανεὶς νὰ ἀναφέρει κατ' ἀρχὴν, ὅτι σὲ πολλὰ κείμενα, ὅπως, οἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῆς Ὁμολογίας τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως⁸² (1638), ἡ συνοδικὴ ἐπιστολὴ τῆς συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴ σύνοδο τοῦ Ἰασίου⁸³ (1642), ἡ ἐπιστολὴ τῆς

⁸⁰. Γρηγόριος Παλαμᾶς, Περὶ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων Α', 1, 11.

⁸¹. P. G 32, 528 B (Μ. Βασίλειος): «οἶμαι προσήκειν μίαν ταύτην εἶναι σπουδὴν τοῖς γνησίως καὶ ἀληθινῶς δουλεύουσιν τῷ Κυρίῳ, τὸ ἐπαναγεῖν πρὸς ἕνωσιν τὰς Ἐκκλησίας τὰ πολυμερῶς καὶ ποικιλοτρόπως ἀπ' ἀλλήλων διατηρηθείσας» Mansi 13, 404A. (Ἅγ. Ταράσιος) «ὄρω καὶ βλέπω τὴν ἐπὶ τὴν Πέτρον Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν τεθεμελιωμένην ἐκκλησίαν αὐτοῦ διεσχισμένην νῦν· καὶ διηρημένην...». Ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός καλεῖ, ὅπως ἤδη ἐπεσημάνθη, τὴ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ὡς ἀδελφὴ Ἐκκλησία. Que supersunt Actorum Graecorum Concilii Florentini...Ed. J. Gill (Concilium Florentinum Documenta et Scriptorum. Editum Consilio et Impensis Pontificii Institutii Orientalium, Series B), Ρώμη 1953, 52.

⁸². I. Καρμίου, ὄπ.παρ., 572.

⁸³. I. Καρμίου, ὄπ.παρ., 578.

συνόδου τοῦ Ἰασίου πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδοβλαχίας⁸⁴, ὁ συνοδικὸς τόμος τῆς συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὸν Πατριάρχη Διονύσιο (1672)⁸⁵, ἡ σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τὸν Πατριάρχη Δοσίθεο⁸⁶ (1672), ὡς καὶ ἡ Ὁμολογία Πίστεως τοῦ ἰδίου Πατριάρχου⁸⁷, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὑπονοουμένου προφανῶς τοῦ χαρακτηρισμοῦ ὡς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος τῆς Δύσεως. Ὁ χαρακτηρισμὸς Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἔχει νόημα, ἐὰν στὴ Δύση δὲν ὑπάρχει ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, καὶ ὀνομάζεται ὡς Δυτικὴ. Ἄλλωστε οἱ ὅροι Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Ἐκκλησία χρησιμοποιοῦνται καὶ γιὰ τὴν πρὸ τοῦ Σχίσματος (1054) περίοδο⁸⁸.

• **Οἱ ἀποκρίσεις τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολικῆς**, δηλ. τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Γ', Ἀλεξανδρείας Σαμουήλ, Ἀντιοχείας Ἀθανασίου Γ' καὶ Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου πρὸς τοὺς ἀγγλικανοὺς Ἀνωμότους (1716/25), στὴ β' ἀπόκρισή⁸⁹ τους ἀπευθύνονται «*τοῖς ἐν μεγάλῃ Βρετανία αἰδεσιμωτάτοις καθολικοῖς ἀρχιεπισκόποις καὶ ἐπισκόποις καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς εὐλαβεστάτῳ κλήρῳ, ἐν Χριστῷ περιποθήτοις...*». Εἶναι δυνατὸν μιὰ ἐπιστολὴ σὲ ἀρχιεπισκόπους, ἐπισκόπους καὶ κληρικούς νὰ μὴν ἀπευθύνεται σὲ μιὰ –κατ' ὄνομα τοῦλάχιστον– Ἐκκλησία; Στὸ ἴδιο ἄλλωστε κείμενο, ἀναφερόμενο σὲ λειτουργικὰ θέματα, γίνεται λόγος⁹⁰ «περὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν καὶ τάξεων τῶν Ἐκκλησιῶν».

• **Ἡ συνοδικὴ ἐπιστολὴ τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους Ἀντιοχείς (1722)** κάνει λόγο γιὰ τὴν Ἀνατολικὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία⁹¹.

⁸⁴. Ἰ. Καρμίου, ὅπ.παρ., 581.

⁸⁵. Ἰ. Καρμίου, ὅπ.παρ., 689.

⁸⁶. Ἰ. Καρμίου, ὅπ.παρ., 703, 704, 705, 706, 707, 719, 720, 727, 732.

⁸⁷. Ἰ. Καρμίου, ὅπ.παρ., 752.

⁸⁸. Βλ. Ἀπόκριψις τῆς παπικῆς προσκλήσεως εἰς τὴν ἐν Βατικανῷ Σύνοδον (1868) ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου ΣΤ' (1868): «...ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος καὶ καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐστὶν ἐτοιμὴ ἀποδέξασθαι... **πᾶν ὅ,τι πρὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ὡμολόγουν ὁμοφώνως ἢ τε Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Ἐκκλησία**». Ἄλλωστε «ἡ φυσικωτέρα ὁδὸς πρὸς τὴν ἔνωσιν ἐστὶν ἡ ἐπάνοδος τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ ἀρχαῖον δογματικὸν καὶ διοικητικὸν καθεστῶς». (Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 935, 936).

⁸⁹. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 818. Στὸ ἴδιο κείμενο γίνεται λόγος περὶ «τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» καὶ γιὰ «τὸ ἡμέτερον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εὐσεβὲς καὶ ὀρθόδοξον φρόνημα».

⁹⁰. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 819.

⁹¹. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 858.

• **Ἡ Ὁμολογία πίστεως τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁹² (1727)** κάνει λόγο γιὰ τὴ «μερικὴ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία». Τὸ ἐπίθετο «μερικὴ» ἀντιδιαστέλλεται μὲ τὸ «καθολικὴ» ποὺ χαρακτηρίζει τὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, ἀντίθετα, καλεῖται καὶ «**Δυτικὴ Ἐκκλησία**».

• **Ἡ συνοδικὴ ἐπιστολὴ «πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Ὁρθοδόξους»** ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον ΣΤ΄ καὶ Ἱεροσολύμων Ἀθανάσιο (1836) κάνει λόγο γιὰ τὴν **Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία**, τὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία⁹³, καὶ ἐξηγεῖ⁹⁴ τὸ μένος κατὰ τῶν λουθηρανικῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν: «...ἐπεχειρίσθησαν τῶρα ἐν ἐσχάτοις καιροῖς μὲ ὄλους τοὺς τρόπους καὶ μὲ ὅλα τὰ μέσα νὰ χύσωσι τὸν φαρμακερὸν ἰὸν τῶν διαφόρων τούτων αἱρέσεων εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν Ὁρθοδόξων, νὰ μολύνωσι τὴν ἀμώμητον πίστιν καὶ νὰ κατασπαράξωσι τὸ ποίμνιο τοῦ Χριστοῦ». **Γίνεται ὅμως κάτι τέτοιο σήμερα;** Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι στὴ συνοδικὴ αὐτὴ ἐπιστολὴ, μὲ τὴν ὀξεία ἀντίθεση τῆς στὶς δογματικὲς κακοδοξίες, Λουθηρανοὶ καὶ Καλβινιστές, χαρακτηρίζονται καὶ ὡς «**ἑτερόδοξοι**»⁹⁵, χωρὶς αὐτὸ αὐτονόητα οὐδόπως νὰ θέλει νὰ ὑποβαθμίσει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἑτερόδοξοι δὲν ἀποκλίνουν ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία. Ἀναφερομένη ἡ ἐπιστολὴ στὸ Λούθηρο ἐπισημαίνει⁹⁶, ὅτι «Ἐκεῖνος ἔδειξεν **τὴν ἀνυποταξίαν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν**, καὶ οἱ ὅπαδοί του τὸν ἐμιμήθησαν», ὡς Ἐκκλησίας νοουμένης προφανῶς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

• **Στὴν ἐγκύκλιο ἐπιστολὴ τῆς συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως** δύο ἔτη μετὰ (1838), οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ εἶναι ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία⁹⁷. Σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ κειμένου οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ εἶναι ἡ **παπικὴ Ἐκκλησία**⁹⁸.

• **Ἡ ἀπάντησις τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς** (Ἀνθίμου Κωνσταντινουπόλεως, Ἱεροθέου Ἀλεξανδρείας, Μεθοδίου Ἀντιοχείας καὶ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων), **πρὸς τὸν Πάπαν Πῖον Θ΄ (1848)** κάνει λόγο γιὰ τὶς **Ἐκκλησίες τῆς Δύσεως**, γιὰ τὶς **κατὰ Δύσιν Ἐκκλησίες**,

⁹². Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 867, 868, 869.

⁹³. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 875, 876, 882, 887, 891.

⁹⁴. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 881.

⁹⁵. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 884. Λίγο προηγουμένως (Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 883) χαρακτηρίζονται ὡς «ἑτεροδιδάσκαλοι».

⁹⁶. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 878.

⁹⁷. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 897, 898.

⁹⁸. Ἰ. Καρμίου, ὅπ. παρ., 898 («...ἡ κατάχρησις προεξένησε τέλος πάντων εἰς τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὑπὸ τοῦ Λουθήρου στάσιν καὶ τὸ σχίσμα...»).

για τὴν Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία,⁹⁹ ἐνῶ ὁ Πάπας εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης¹⁰⁰. Παρὰ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν τῶν ὀνομασιῶν, τὴν ταυτόχρονη καταγγελία τῶν ρωμαιοκαθολικῶν καινοτομιῶν, τὴν προσφώνηση τοῦ Πάπα ὡς **Μακαριωτάτου**¹⁰¹, ἡ ἐπιστολὴ ἐπισημαίνει ὅτι «αἱ ἔδραι ἀπάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσεως κεναὶ καὶ ἔτοιμαὶ διατελοῦσιν»¹⁰² ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῆς «ἐν ἐνότητι πίστεως ἐσφραγισμένης ταῖς ἑπτὰ σφραγίσι τοῦ Πνεύματος, ἧτοι ταῖς ἑπτὰ οἰκουμενικαῖς Συνόδους καὶ ἐν ὑπακοῇ ἀληθείας»¹⁰³ ἀποκαταστάσεως τῆς κοινωνίας μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως μὲ βᾶσιν τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Λέγει κάτι διαφορετικὸ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης; Δὲν πρέπει ὅλους μας ἀνεξαιρέτως νὰ μᾶς προβληματίζει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Πατέρες μας τοῦ 19ου αἰῶνα, δηλ. πρὶν ἀπὸ τὸν 20ὸ αἰῶνα, ὅποτε ἀρχίζει ἡ Οἰκουμενικὴ κίνησις, δὲν ἐκάλυψαν τοὺς ἐπισκοπικοὺς θρόνους τῆς Δύσεως καὶ ἰδιαίτερα τὸ θρόνον τῆς Ῥώμης ἔχοντας τὴν προσδοκίαν τῆς ἐνότητος; Δὲ σημαίνει αὐτό, ὅτι παρὰ τὶς κακοδοξίες ποὺ ἐμφιλοχώρησαν σ' αὐτούς, ταυτόχρονα τοὺς ἐνοιωθῶσαν στὴν ψυχὴ τους ὡς ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους;¹⁰⁴

• Στὴν ἀρνητικὴ ἀπάντησίν του ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ΣΤ' περὶ συμμετοχῆς στὴν Α' Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ (1868) καλεῖ τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης Μακαριώτατο¹⁰⁵ καὶ ἐπισημαίνει: «Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὑπῆρξεν Ἐκκλησία πρὸ δέκα αἰῶνων, τὰ αὐτὰ δόγματα ἐν τε Ἀνατολῇ καὶ Δύσει, ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ καὶ νέᾳ Ῥώμῃ ἀναδράμωμεν ἑκάτεροι εἰς ἐκείνην καὶ ἴδωμεν, ὀπότερον προσέθεντο ἢ

⁹⁹. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 907, 915, 918, 919, 920.

¹⁰⁰. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 911: «...ἕκαστος τῶν εὐσεβῶς ἀνατεθραμμένων καὶ πεπαιδευμένων.. διακρίνει ὅτι οἱ λόγοι καὶ τοῦ νῦν ἐπισκόπου Ῥώμης, ὡς καὶ οἱ τῶν ἀπὸ τοῦ σχίσματος προκατόχων αὐτοῦ, οὐκ εἰσὶ ρήματα εἰρήνης...».

¹⁰¹. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 913, 916, 919, 921.

¹⁰². I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 918.

¹⁰³. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 919.

¹⁰⁴. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ καταδεικνύει ὅτι ἰσχύει καὶ πρὶν τὸν 20. αἰῶνα ἡ παρακάτω ἀξιόλογη ἐπισημάνση τοῦ I. Moga, Das ekklesiologische Selbstverständnis der orthodoxen Kirche. Eine Schatzsuche in den offiziellen Dokumenten des 20. Jahrhunderts, στό: Wesen und Grenzen der Kirche. Beiträge des Zweiten Ekklesiologischen Kolloquiums (Hrg. I. Moga- R. Augstin), Innsbruck – Wien 2015, 234: “Auf der theologischen Ebene zeigen viele panorthodoxe Dokumente des 20. Jahrhunderts, dass es sich hierbei nicht um einen ekklesiologischen Exklusivismus handelt, sondern um die anamnetische Martyria des Vor-Bildes der ungeteilten Kirche und um die Sorge für die Kontinuität der einen altkirchlichen Glaubensüberlieferung”.

¹⁰⁵. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 927, 929.

ἀφείλον»¹⁰⁶. Τίθεται καὶ πάλι τὸ θεμέλιο καὶ τὸ κριτήριον τῆς ἀληθοῦς κοινωνίας ποῦ εἶναι: «...αἱ ἀγιώτατοι καὶ πνευματοκίνητοι Σύνοδοι καὶ ἐκεῖνοι οἱ **σεβάσμιοι Πατέρες...** γινέσθωσαν ὁ **ἄπταιστος καὶ ἀσφαλῆς ὁδηγὸς παντὸς χριστιανοῦ καὶ ἐπισκόπου τῆς Δύσεως**, τοῦ εἰλικρινῶς ποθοῦντος τὴν εὐαγγελικὴν ἀλήθεια· ἐκεῖνοι εἰσιν ἡ ἀσφαλῆς ὁδός, ἐφ' ἧς δυνάμεθα νὰ συναντηθῶμεν ἐν τῷ ἀγίῳ φιλήματι τῆς δογματικῆς ἐνώσεως»¹⁰⁷. Καὶ πάλι τίθεται τὸ ἐρώτημα: **Εἶπε κάτι διαφορετικὸ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης;**

- Ἡ ἐγκύκλιος πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πάπα Λέοντα ΙΓ' (1895) ὀνομάζει τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ὡς **Παπικὴ ἢ Ρωμαϊκὴ ἢ Δυτικὴ Ἐκκλησία**¹⁰⁸, κάνει λόγο γιὰ τὴ **διαίρεση τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως**¹⁰⁹, ὀμιλεῖ γιὰ τὶς μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν **διαφορές**¹¹⁰, ἐνῶ ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Λέων ΙΓ' ἀποκαλεῖται ὡς **μακαριώτατος Πάπας**¹¹¹.

- Τὸ ὀρθόδοξο συνέδριον τῆς Μόσχας (1948) κάνει λόγο γιὰ τὴ **Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία**, γιὰ τὴ **Δυτικὴ Ἐκκλησία** καὶ γιὰ τὴ **Ρωμαιοκαθολικὴ Ἱεραρχία**¹¹².

- Ὅταν τὸ 2006 ὁ Πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ' ἀπεποιήθη τὸν τίτλον τοῦ ὡς **«Πατριάρχης τῆς Δύσεως»**, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο διὰ τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χριστοδούλου ἀντέδρασαν διαμαρτυρόμενοι γιὰ τὴν πράξιν αὐτήν. Ἡ σημασία τῆς πράξεως δὲν μπορεῖ νὰ ἀναλυθεῖ. Μπορεῖ ὅμως νὰ τεθεῖ τὸ ἐρώτημα: **Πρὸς τί ἡ διαμαρτυρία πρὸς τὸν Πάπα, ἐὰν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία δὲν εἶναι Ἐκκλησία, ἔστω καὶ κατ' ὄνομα;** Γιατὶ θὰ μᾶς ἐνοχλοῦσε ἡ ἀποποίηση ἑνὸς τίτλου, ἐὰν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἦταν (ἔστω κατ' ὄνομα) Ἐκκλησία καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἡ προσδοκία τῆς κοινωνίας στὴ Θεία Εὐχαριστία;

Τὰ παραπάνω ἐνδεικτικὰ παραδείγματα εἶναι ὑπεραρκετὰ καὶ καταδεικνύουν, ὅτι στὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία οἱ ἑτεροδόξοι

¹⁰⁶. Ι. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 928.

¹⁰⁷. Ι. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 929.

¹⁰⁸. Ι. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 934, 936, 937, 938, 941, 942.

¹⁰⁹. Ι. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 934.

¹¹⁰. Ι. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 938.

¹¹¹. Ι. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 934.

¹¹². Ι. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 949, 950. Στὸ Συνέδριον αὐτὸ συνυπέγραψαν ὁ Μόσχας Ἀλέξιος, ὁ Σερβίας Γαβριήλ, ὁ Ρουμανίας Ἰουστινιανός, ὁ Ἑμέσης Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Λιβάνου Ἡλίας ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ὁ Βιαλυστοκ (Πολωνίας) Τιμόθεος, ὁ Κορυτσᾶς Παῖσιος καὶ ὁ Πράγματος Ἐλευθέριος.

Χριστιανοί τῆς Δύσεως **παρὰ τὶς κακοδοξίες**, ὀνομάζονται ὡς Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἡγεῖται ὁ **Μακαριώτατος Πάπας**, ἔχει **ἐπισκόπους, ἱεραρχία** καὶ **κλῆρο**. Δηλ. ἡ **Δυτικὴ Ἐκκλησία διαθέτει δομὴ**. Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης δὲν ἀπεδέχθη τίποτα καινούργιο ἀποδεχόμενη τὴν ἱστορικὴ ὀνομασία τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἀντίθετα, **καινοφωνία καὶ ἀσυνέχεια θὰ ἀποτελοῦσε ὁ ὅποιοσδήποτε ἄλλος χαρακτηρισμὸς καὶ ὀνομασία**. Ὅποιος διαφωνεῖ, διαφωνεῖ μὲ τὴν ἱστορία, τὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία δὲ δικαιούται νὰ ἐπικαλεῖται, γιατί δὲν τεκμηριώνουν τὶς ἀπόψεις του.

Ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἐρώτημα:

Ἡ ἀποδοχὴ τῆς ὀνομασίας τῶν ἑτεροδόξων ὡς Ἐκκλησιῶν σημαίνει γιὰ τὶς ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης ὀντολογικὴ ἀναγνώριση τῆς ἐκκλησιαστικῆς τους ὑπόστασης; **Ἡ ἀπάντηση εἶναι ἀρνητικὴ. Ἡ ἀπάντηση εἶναι κατηγορηματικὰ ἀρνητικὴ**. Τοῦτο καταδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν διατύπωση τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἱστορία τῆς διαμόρφωσής του.

- Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία σὲ συνέχεια, ὅπως ἐδείχθη, τῶν προηγουμένων Πατέρων τῆς τῆς Β΄ χιλιετίας ἀποδέχεται τὴν ἱστορικὴ ὀνομασία **τῶν μὴ εὐρισκομένων σὲ κοινωρία μὲ αὐτὴν ἄλλων ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν**, ἀλλὰ, ὅπως ἐπισημαίνει ἡ συνέχεια τῆς § 6 τοῦ κειμένου, θεωρεῖ καὶ πιστεύει «ὅτι αἱ πρὸς ταύτας αὐτῆς πρέπει νὰ στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ὅσον ἔνεστι ταχύτερας καὶ ἀντικειμενικωτέρας **ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος καὶ ἰδιαίτερας τῆς γενικωτέρας παρ' αὐταῖς διδασκαλίας περὶ μυστηρίων, χάριτος, ἱερωσύνης καὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς**»¹¹³. Τὸ σημεῖο αὐτὸ τοῦ κειμένου εἶναι λίαν σημαντικό, γιατί θέτει κάποια ἀπὸ **τὰ κριτήρια**, τὰ ὁποία **πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ πληροῦνται**, ὥστε νὰ ἀναγνωρισθῆ μιὰ ἑτερόδοξη ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα ὀντολογικὰ ὡς Ἐκκλησία. Ἡ ἀπαρίθμηση τῶν θεμάτων πού γίνεται **ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἀποκλειστικὴ** καὶ δὲ θὰ μπορούσε ἄλλωστε, γιατί οἱ δογματικὲς διαφορὲς μὲ τὶς ἑτερόδοξες κοινότητες ποικίλουν καὶ τὰ θέματα πού πρέπει νὰ συζητηθοῦν μὲ τὴν κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς παρουσιάζουν ἰδιαιτερότητες. Σὲ κάθε περίπτωση, ἡ ἀναγνώριση ἐκκλησιαστικότητας μὲ ὅλες τὶς ἄλλες χριστιανικὲς κοινότητες προϋποθέτει **κοινὴ ὁμολογία πίστεως** ὡς πρὸς:

α. **Τὰ μυστήρια**. Θέματα ὑπὸ ἐξέταση ἐδῶ εἶναι **μεταξὺ ἄλλων ἡ ἔννοια τοῦ μυστηρίου**, ἡ δυνατότητα ἀρίθμησης τῶν μυστηρίων, ὁ τρόπος τῆς

¹¹³. <https://www.ec.patr.gr/docdisplay.php>. Ἐκκλησία 83 (2006) 420.

τέλεσής τους και ἀσφαλῶς τὸ μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας, τὴν τελείωση ὄλων τῶν μυστηρίων¹¹⁴, ἢ θεολογικὴ σημασία τοῦ ὁποίου διαφοροποιεῖται σὲ ἕτεροδόξες κοινότητες. **Τὸ κείμενο τῆς Συνόδου σὲ κανένα του σημεῖο δὲν ἀναγνωρίζει βάπτισμα στοὺς ἕτεροδόξους, προσδοκώντας στὴν διὰ τῆς Θ. Εὐχαριστίας κοινωνία, ἢ ὅποια ὁμως προϋποθέτει κοινὴ πίστη, τὴν πίστη τῶν Ἀποστόλων καὶ Θεοφόρων Πατέρων.** Ὁ οἰοσδήποτε ἔχει γενικῶς γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ διαφορετικὴ ἄποψη, δὲν μπορεῖ νὰ τὴ στηρίξει **στὸ κείμενο τῆς Συνόδου καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ προσωπικὴ του ὑποκειμενικὴ ἄποψη.**

β. **Ἡ περὶ χάριτος διδασκαλία.** Ἡ περὶ ἀκτίστου χάριτος διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἢ μετοχὴ στὴν ὅποια ὀδηγεῖ στὴ θέωση¹¹⁵, σὲ σχέση μὲ τὴν κτιστὴ χάρις στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Θεολογία εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴ διάκριση μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν στὸ Θεὸ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογίας. Εἶναι δηλ. ἄρρηκτα συνυφασμένη **μὲ τὴ διάκριση Θεολογίας καὶ Οἰκονομίας, διδασκαλία τὴν ὅποια οὐδόλως δύναται νὰ ἀπεμπολήσει ἢ Ὁρθόδοξη Θεολογία, ἀρνούμενη οὐσιῶδες στοιχεῖο τῆς ταυτότητάς της.**

γ. **Ἡ Ἱερωσύνη.** Ὅφειλε νὰ ἐξετασθεῖ ἡ θεολογικὴ κατανόηση τοῦ μυστηρίου καὶ ἡ σημασία του γιὰ τὴν ὅλη ἐκκλησιαστικὴ συνοδικὴ δομὴ. Ἀσφαλῶς θέματα περὶ συνοδικότητας, πρωτείου καὶ αὐθεντίας ἐντάσσονται σ' αὐτὴν τὴν ἐνότητα. **Στὸ θέμα αὐτὸ ἐντάσσεται καὶ ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν, ἕνας ἀπὸ τοὺς νεωτερισμοὺς ποὺ δυσκολεύει, ἐὰν δὲ ματαιώνει, τὴ σύγκλιση μὲ τοὺς Λουθηρανούς, τοὺς Ἀγγλικανούς καὶ τοὺς Παλαιοκαθολικούς.**

δ. **Ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ.** Ὅφειλε νὰ ἐξετασθεῖ ἐδῶ ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου καὶ ἡ θεολογικὴ του σημασία γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῆς ἐκκλησιαστικότητας. Τὸ ἐρώτημα, τί θὰ ἦταν ἀρκετὸ γιὰ τὴ σύγκλιση, μιὰ διαδοχὴ τάξεως ἢ μιὰ διαδοχὴ πίστεως, ἢ ἀμφότερα, ὀφείλε νὰ ἔχει ἀποσαφηνισθεῖ μὲ ἀπόλυτη σαφήνεια πρῶτα ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς καὶ στὴ συνέχεια στὸ διάλογο μὲ τοὺς ἕτεροδόξους.

¹¹⁴. Μητρ. Περγάμου Ἰ. Ζηζιούλας, Ἅγιον Βάπτισμα καὶ Θεία Λειτουργία, στό: Τὸ ἅγιον Βάπτισμα. Ἡ ἔνταξή μας στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ (Ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία), Ἀθήνα 2002, 21-23.

¹¹⁵. Πρωτ. Ἰ. Ρωμανίδης, Πατερικὴ Θεολογία, Θεσσαλονίκη 2004, 96: «Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἐμπειρία τῆς θεώσεως εἶναι ἡ ραχοκοκαλιὰ τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως, καθὼς καὶ τὸ θεμέλιο τῶν Τοπικῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Λειτουργικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας μέχρι σήμερα».

Από την παράθεση τῶν ὑπὸ συζήτηση θεμάτων μὲ τοὺς ἑτεροδόξους κατανοεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο, ὅτι ἡ παράθεση αὐτῶν τῶν θεμάτων εἶναι ἐνδεικτική.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἔχει σημασία εἶναι, ὅτι ἡ **συμφωνία** στὰ θέματα, αὐτά, ὅπως τονίζει τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης, εἶναι **ἀπαραίτητη καὶ ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ γιὰ μιὰ ἀναγνώριση Ἐκκλησίας ἑτεροδόξων ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια**. Στὴν περίπτωση ὅμως μιᾶς τέτοιας σύγκλισης **οἱ ἑτερόδοξοι δὲ θὰ εἶναι πλέον ἑτερόδοξοι, ἀλλὰ ὁμόδοξοι**. Ἄνευ ὅμως «τῆς ταχύτερας καὶ ἀντικειμενικωτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος» δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει μιὰ τέτοια ἀναγνώριση. Εἶναι αὐτονόητο, ὅπως θὰ διαφανεῖ καὶ κατωτέρω, ὅτι **ἀντικειμενικὸ κριτήριον θεωρήσεως συνιστᾶ ἡ κοινὴ πίστις τῆς πρώτης χιλιετίας καὶ οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἅπαντα ἐρμηνευόμενα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς πατερικῆς Θεολογίας. Ἄδικα, ἐπομένως, ἀνησυχοῦν οἱ ἐπικριτές**.

Κατὰ συνέπεια ἡ ἄποψη ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης ἀναγνώρισε τὶς ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες ὡς Ἐκκλησίες δὲν εἶναι ἀληθής. Δὲ φαίνεται νὰ πείθει οὔτε αὐτοὺς ποὺ διατυπώνουν αὐτὴ τὴ μομφή. Εἶναι προφανές, ὅτι ἡ ἀναγνώριση τῆς θεότητος τῶν τριαδικῶν προσώπων καὶ ἡ περὶ τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ διδασκαλία δὲν ἀρκοῦν, γιὰ νὰ προσδώσουν τὴν ἀναγνώριση σὲ μιὰ ἑτερόδοξη κοινότητα ὡς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἱστορία τοῦ κειμένου «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον» καὶ ἡ ἐπεξεργασία του κατὰ τὴν πορεία τῶν προσυνοδικῶν Διασκέψεων ποὺ προετοίμασαν τὰ ἐγκριθέντα κείμενα, προβαίνοντας στὶς ἀναγκαῖες ἀλλαγές, **ἀποδεικνύει καὶ αὐτὴ** ὅτι τὸ τελικὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης **οὐδόλως ἀναγνωρίζει ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια Ἐκκλησίες ἑτεροδόξων**. Αὐτὸ βεβαίως δὲ σημαίνει, ὅτι τὰ προηγούμενα σχετικὰ κείμενα τῶν προηγηθέντων προσυνοδικῶν Διασκέψεων ἀναγνώριζαν ἐκκλησιαστικότητα στοὺς ἑτεροδόξους, πρὸς ἄρση ὅμως οἰασοδήποτε ὑπόνοιαν γιὰ κάτι τέτοιο καὶ γιὰ νὰ ὑπάρξει πλήρης σαφήνεια ὡς πρὸς τὸ θέμα ὀφείλει κανεὶς νὰ παρατηρήσει τὶς σημειωθεῖσες ἀλλαγές καὶ τροποποιήσεις στὴ διατύπωση:

Στήν Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη¹¹⁶ (1986) ἐπισημαίνεται ὅτι «..Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία... ἀναγνωρίζει τήν **πραγματικήν ὑπαρξιν** ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί ὁμολογιῶν, ἀλλά πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς ταύτας σχέσεις αὐτῆς πρέπει νὰ στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ὅσον ἔνεστι ταχύτερας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος...». Ἡ ἔκφραση **«ἀναγνωρίζει τήν πραγματικήν ὑπαρξιν»** θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσῃ τὴν ὑπόνοια σὲ κάποιους –καὶ μάλιστα, ὅταν αὐτοὶ εἶναι κακόπιστοι– ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ἑτερόδοξες Ἐκκλησίες. Ἡ ὑπόνοια αὐτὴ θὰ ἦταν βεβαίως ἀβάσιμη, γιὰ τὸ ἴδιο κείμενο κάνει λόγο **περὶ «ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιασιολογικοῦ θέματος»**. Πῶς, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία θὰ μπορούσε (ἤδη τὸ 1986) νὰ ἀναγνωρίζει ἑτερόδοξες Ἐκκλησίες καὶ **ταυτόχρονα νὰ ζητᾶ ἀπὸ τὸ διάλογο κατόπιν διερεύνησης καὶ ἐξέτασης νὰ ἀποσαφηνιστεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τους ὑπόσταση, γιὰ νὰ ἀποφανθεῖ περὶ αὐτῆς, γιὰ τὴν ὑπαρξιν δὲ τῆς ὁποίας θέτει –ὄχι κατὰ τρόπο ἀποκλειστικό– κριτήρια, ὅπως τὰ μυστήρια, ἡ χάρις, ἡ ἱερωσύνη καὶ ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ;** Ἐὰν ἀναγνώριζε ἑτερόδοξες Ἐκκλησίες, **τότε πρὸς τί ὁ διάλογος, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἐπισημαίνει μάλιστα τὸ κείμενο, ὀφείλει νὰ ἀναζητήσῃ «τὴν κοινήν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας»;** Μποροῦν νὰ ἀγνοηθοῦν οἱ Πατέρες τῆς α΄ χιλιετίας; **Ὁχι ἀσφαλῶς!**

Κατὰ συνέπεια ἡ ἔκφραση «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία... ἀναγνωρίζει τήν πραγματικὴν ὑπαρξιν ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν», μόνο ἐὰν ἀναγνωστεῖ μεμονωμένα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ ὅλο context τοῦ κειμένου, θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσῃ ὑπόνοιες ἢ ἀπορίες, γιὰ τὸ τι ἀκριβῶς ἐννοεῖ. **Μιὰ τέτοια ὅμως ἀποσπασματικὴ ἐρμηνευτικὴ κειμένων ἀφορᾶ μόνο αἰρετικούς, ὅπως τοὺς μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά.** Εἶναι λυπηρὸ νὰ ἀκολουθεῖται μιὰ τέτοια τακτικὴ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μάλιστα θεωροῦν, ὅτι ὀρθοτομοῦν αὐτοὶ καὶ μόνον αὐτοὶ τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας. **Εἶναι ἢ δὲν εἶναι αὐτὸ πλάνη;**

¹¹⁶. Ἡ Γ΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις συνήλθε ἀπὸ 28 Ὀκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986 στὸ Chambésy τῆς Γενεύης. Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, Ἀποφάσεις τῶν τεσσάρων Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων τῶν ἐτῶν 1976-1982-1986-2009 καὶ ἐγκριθέντα κείμενα τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐτῶν 2009 καὶ 2011. [https://www/ecclesia.gr/-greek/holysynod/committees/relations/apofaseis-1976-2009](https://www/ecclesia.gr/-greek/holysynod/committees/rerelations/apofaseis-1976-2009).

Στήν Ε΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψη¹¹⁷ (2015) στή σχετική απόφασή της, στήν οποία είναι ένσωματωμένο και τὸ κείμενο περιὸ Οικουμενικῆς Κινήσεως τοῦ 1986, ἡ διατύπωση «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν «πραγματικὴν ὑπαρξιν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν» ἀντικαθίσταται μὲ τὴν ἔκφραση, «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει **τὴν ἱστορικὴν ὑπαρξιν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν...**». Ἡ ἀντικατάσταση τοῦ ἐπιθέτου «**πραγματικὴ**» ἀπὸ τὸ ἐπίθετο «**ἱστορικὴ**» σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν **παράλληλη ἐπισημάνση τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἀποσαφήνισης «τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος» ἀποδυναμώνει περαιτέρω τὴν ἀβάσιμη ὑποψία γιὰ μιὰ ὄντολογικὴ ἀναγνώριση τῶν ἑτεροδόξων χριστιανικῶν κοινοτήτων ὡς Ἐκκλησιῶν. Ἄλλωστε καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, τόσο στὸ κείμενο τοῦ 1986, ὅσο καὶ στὸ μεταγενέστερο τοῦ 2015 ἐπισημαίνεται, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν εὐρίσκεται σὲ **κοινωνία μὲ αὐτὲς τὶς κοινότητες**, τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζει τὴν «πραγματικὴ» ἢ «ἱστορικὴ» ὑπαρξη. Στὴν § 1 δὲ τοῦ κειμένου τοῦ 1986 καὶ ἰδιαίτερα στὴν § 6 τοῦ κειμένου τοῦ 2015 ἐπισημαίνεται, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία «διὰ τοῦ διαλόγου δίδει **δυναμικὴν μαρτυρίαν τοῦ πληρώματος τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας καὶ τῶν πνευματικῶν τῆς θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἑκτὸς αὐτῆς, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν προλεϊάνσιν τῆς ὁδοῦ, τῆς ὁδηγούσης πρὸς τὴν ἐνότητα**». Ὅταν λοιπὸν ἡ ἐνότητα κατὰ τὰ κείμενα εἶναι τὸ ζητούμενο καὶ ὄχι τὸ δεδομένο καὶ κατὰ συνέπεια δὲν **μπορεῖ νὰ ὑπάρχει Intercommunio**, ὅταν ρητῶς δηλοῦται ὅτι μὲ τὶς ἑτερόδοξες κοινότητες δὲν **ὑπάρχει κοινωνία**, ὅταν καὶ κυρίως δηλοῦται ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ δώσει «**δυναμικὴν μαρτυρίαν τοῦ πληρώματος τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας**» διαλεγομένη μὲ ἑτεροδόξους, ὅταν δηλ. **ἀρνεῖται νὰ ἀποδεχθεῖ** ὅτι οἱ Ἐκκλησίες τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζει «τὴν ἱστορικὴ ὑπαρξιν» **διαθέτουν τὴν καθολικότητα τῆς πίστεως**, ποὺ εἶναι ἡ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία (§ 3), εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδέχεται κάποιος ὅτι ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἀποδέχεται τὴν ὄντολογικὴ ὑπαρξη μιᾶς ἄλλης Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία ὅμως δὲν ἀναγνωρίζει ὡς καθολικὴ; Ἴσως εἶναι γιὰ κάποιους δύσκολο νὰ κατανοηθεῖ, τὸ τί σημαίνει τὸ Μία καὶ τὸ τί σημαίνει Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ὅτι **αὐτὲς οἱ ιδιότητες μποροῦν μόνο νὰ****

¹¹⁷. Ἡ Ε΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη συνήλθε ἀπὸ 10-17 Ὀκτωβρίου 2015 στὸ Chambésy τῆς Γενεύης. Συνοδικὰ XIII. Ε΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Πρακτικά-Κείμενα. Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Σαμπεζύ-Γενεύη 2016.

συνυπάρχουν, για να μπορεί να αναγνωρισθεί –κατὰ ὀρθόδοξη πάντα θεώρηση– ἐκκλησιαστικὴ ὑπόσταση ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια. Ἐὰν αὐτὲς δὲ συντρέχουν, αὐτὸ δὲ θὰ προσέβαλε ἢ δὲ θὰ καταργοῦσε τὴν αὐτοσυνειδησία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία;

Εἶναι κατὰ συνέπεια αὐτονόητο ὅτι ἡ ἀναγνώριση τῆς ἱστορικῆς ὑπαρξῆς τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, μὴ διαταραχθεῖσης μάλιστα τῆς ἐνότητος τῆς ὄντολογικῆς φύσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ τῶν σχιμάτων, ἢ ὅποια παραμένει καὶ εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ὅπως ἐπισημαίνεται στὴν § 6 τοῦ κειμένου τοῦ 2016, δὲν ἀφήνει τὸ περιθώριο καὶ τὴ δυνατότητα ἀναγνώρισης ἄλλης Ἐκκλησίας ἐκτὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ κοινωνία μὲ τοὺς ἑτεροδόξους δὲν εἶναι κατ' οὐδένα τρόπο μιὰ ἀτελεῖς κοινωνία. Ὅπως ἐπισημαίνει τὸ κείμενο δὲν ὑπάρχει κοινωνία!

βγ. Κατὰ τὴ σύναξη τῶν Προκαθημένων τῶν αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὸ Chambésy τῆς Γενεύης, στίς 21-28 Ἰανουαρίου 2016, τὸ κείμενο «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον»¹¹⁸, ἔγινε δεκτὸ ἀπὸ τοὺς Προκαθημένους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν χωρὶς ἀλλαγὲς ὡς πρὸς τὴ διατύπωσή του ἀπὸ τὴν Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξο Διάσκεψη τοῦ 2015. Κατὰ παρόμοιο τρόπο καὶ στὸ κείμενο αὐτὸ ἐπισημαίνεται ὅτι «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν ἱστορικὴ ὑπαρξιν τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν...». Ἐκ τῶν πραγμάτων ὅμως καταδεικνύεται, ὅτι ἐνδεχομένως ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς ψυχολογικῆς πίεσης ποὺ ἀπεπειρῶντο νὰ ἀσκήσουν οἱ ἐκ διαφόρων λόγων ἐπικριτὲς τῆς Συνόδου, σὲ ἐπισκόπους καὶ στὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἐκ τῶν πραγμάτων –δυστυχῶς– ἀδυνατεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴ θεολογικὴ σημασία τῶν κειμένων, στὸ τελικὸ ἐγκριθὲν κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη, γίνεται λόγος ὄχι γιὰ «πραγματικὴ» ἢ «ἱστορικὴ ὑπαρξη» ἄλλων ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀναγνώριση «τῆς ἱστορικῆς ὀνομασίας ἄλλων ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν». Ἡ διατύπωση αὐτὴ ἀποκλείει κάθε ὑποψία, ὅτι ἡ

¹¹⁸. Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Σύναξις τῶν Προκαθημένων τῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Τελικὰ κείμενα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου (= Secrétariat pour la préparation du Saint et Grand Concile de l'Église Orthodoxe. Documents finals), Ὁρθόδοξον Κέντρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σαμπεζύ-Γενεύη 2016 (=Centre Orthodoxe du Patriarcat Oecuménique, Chambésy-Genève 2016), 39-44 (ἐδῶ, σελ. 39, § 6).

Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνώριζε ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια ἄλλες ἐκτὸς αὐτῆς Ἐκκλησίες.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐπισημανθοῦν τὰ κάτωθι:

- Στὴν τελικὴ διατύπωση περὶ τῆς ἀναγνώρισης τῆς ἱστορικῆς ὀνομασίας τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ὁ ὅρος Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἓνας **terminus technicus**, ὁ ὁποῖος ἀνεκαλύφθη στὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο τῆς Κρήτης, προκειμένου ἐμμέσως καὶ λανθάνοντως νὰ ἀναγνωρισθεῖ ἡ ὄντολογικὴ φύση ἄλλων Ἐκκλησιῶν, (μυστήρια, ἐν πρώτοις τὸ βάπτισμα) ἐκτὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὅπως καταδεικνύουν τὰ κείμενα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Γραμματείας, τὰ ὁποῖα περετέθησαν προηγουμένως, **πολλαπλῶς ἀποδίδεται ἡ ὀνομασία αὐτὴ στὶς ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες πού ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς** στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες μετὰ τὸ σχίσμα (1054).

- Ὁ ὅρος Ἐκκλησία, εἶναι παγκοίνως γνωστό, χρησιμοποιεῖται τόσο στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία, ὅσο καὶ πολὺ συχνὰ **στὴν Παλαιὰ Διαθήκη**. Σημαίνει αὐτό, ὅτι ὁ ἴδιος ὅρος δὲν μπορούσε νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἀπὸ τὸ Χριστό, τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀποστολικούς Πατέρες, γιατί ἡ προγενέστερη χρῆση τοῦ ὅρου δὲν ἔννοεῖ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ; **Καὶ ὁ Χριστὸς ἔκανε λάθος;**

- Εἶναι τελείως ἀβάσιμη ἡ ἄποψη, ὅτι τὰ προσυνοδικὰ κείμενα καὶ τὸ τελικὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπιρροή τῶν ἐκκλησιολογικῶν θεωρήσεων τῆς Β΄ Βατικανῆς ἢ ἔχει ὀποιαδήποτε σχέση μὲ αὐτὴ ἀναγνωρίζοντας «ἐκκλησιαστικὰ στοιχεῖα» σὲ ἑτερόδοξες κοινότητες, πρᾶγμα πού προσδίδει σ' αὐτὲς τὸν χαρακτήρα Ἐκκλησίας. Θὰ ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ τὴ σκοποθεσία τοῦ παρόντος κειμένου νὰ ἀναλυθοῦν οἱ ἐκκλησιολογικὲς θεωρήσεις τῆς Β΄ Βατικανῆς, τὶς ὁποῖες ἀσφαλῶς καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες μιὰ τέτοια ἄποψη¹¹⁹ δὲ φαίνεται ὅλοι νὰ γνωρίζουν ἐπαρκῶς. Σὲ κάθε περίπτωση ὁ κάθε καλῆς πίστεως ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος πού διαθέτει κοινὸ νοῦ, ἢ ὁ ἄνθρωπος πού δὲν πάσχει ἀπὸ νοητικὴ στέρηση κατανοεῖ ὅτι ἡ ἀναγνώριση ἐκκλησιαστικῶν στοιχείων σὲ ἑτερόδοξες κοινότητες ἀπὸ τὴ Β΄ Βατικανὴ δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὴν ἀποδοχὴ ἀπλῶς τῆς ὀνομασίας

¹¹⁹. Πρωτ. Πέτρος Heers, Ἡ ἀναγνώριση τοῦ Βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων ὡς βάση μιᾶς νέας ἐκκλησιολογίας (Συμπόρευση μετὰ τὴ Β΄ Βατικανὴ Σύνοδο), στό: «Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος. Μεγάλη προετοιμασία χωρὶς προσδοκίες (Οἱ εἰσηγήσεις καὶ τὰ πορίσματα τῆς θεολογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς Ἡμερίδας τῆς 23ης Μαρτίου 2016), Τόμ. Β΄, Ἀθήνα 2016, 36-59.

ἄλλων χριστιανικῶν κοινοτήτων ὡς Ἐκκλησιῶν, πρᾶγμα ποῦ συνέβη κατὰ τοὺς μετὰ τὸ σχίσμα αἰῶνες ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ανατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅπως αὐτὸ ἀρκούντως ἐδείχθη.

Πρὸς ἐπίρρωση τῶν θέσεων του, ἕνας μεταξὺ τῶν ἐπικριτῶν, ὁ πρωτ. Πέτρος Heers, ἀναφέρει ὀρθοδόξους θεολόγους, οἱ ὅποιοι ἀλλοιώνοντας τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησιολογία ἀναγνωρίζουν ἐκτὸς αὐτῆς καὶ ἄλλες Ἐκκλησίες! **Εἶναι περιττὸ νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ὁ ὅλος τρόπος ἀναφορᾶς στὰ πρόσωπα αὐτὰ εἶναι προσβλητικός.**

Θὰ γίνῃ περιοριστικὴ ἀναφορὰ, λόγῳ βαρύτητας τοῦ προσώπου καὶ τῆς θέσεώς του, στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη κ. Βαρθολομαῖο. Γράφει σχετικὰ ὁ πρωτ. Πέτρος Heers: «**Ἡ de facto διαίρεσις τῆς Ἐκκλησίας, ποῦ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ ἑνὸς κοινῶν βαπτίσματος καὶ κοινῆς εὐχαριστίας, δηλώθηκε ἐπίσης καταφατικὰ ἀπὸ τὸν Πατριάρχη μόλις τὸ 2014 στὸν Πανίερο Ναὸ τῆς Αναστάσεως στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ ἀκριβῶς, ὁ Πατριάρχης «γυμνῇ τῇ κεφαλῇ», κήρυξε τὴν παναίρεση τῆς νεᾶς οἰκουμενικῆς ἐκκλησιολογίας, ἡ ὁποία προωθεῖ τὴν ἰδέα μίας διαιρεμένης Ἐκκλησίας καὶ πολλαπλῶν ἄλλων, μερικῶς ἀληθινῶν ἐκκλησιῶν...»¹²⁰. Γιὰ νὰ στηρίξει δὲ τὰ ἀποδιδόμενα στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη μεταφέρει σὲ ὑποσημείωση καὶ ὄχι στὸ κείμενο, ὅπως ἦταν ἀναγκαῖο –πρᾶγμα ποῦ σημαίνει, ὅτι οἱ ἀκροατὲς τῶν λόγων του δὲν μποροῦσαν νὰ λάβουν γνῶση τῶν θέσεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου– τὶς § 4 καὶ 5 τῶν λόγων του: «**Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ἐπισημαίνει: "Ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία... διεσπᾶσθη ἐν χρόνῳ. Οὕτω διεμορφώθησαν καταστάσεις καὶ ομάδες ποικίλες, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη διεκδικεῖ «αὐθεντίαν» καὶ «ἀλήθειαν». Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι Μία, ὁ Χριστός, καὶ ἡ ἰδρυθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ Μία Ἐκκλησία. Ἡ Ἁγία Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία κατέβαλε πρὸ τοῦ μεγάλου Σχίσματος τοῦ 1054 μετὰ τὴν Ανατολῆς καὶ Δύσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπ' αὐτό, προσπαθείας πρὸς ὑπέρβασις τῶν διαφορῶν προερχομένων ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν πολλοῖς ἐξ ἀλλοτριῶν τοῦ περιβάλλοντος τῆς Ἐκκλησίας παραγόντων. Ἀτυχῶς, ὑπερίσχυσε ὁ ἀνθρώπινος παράγων καὶ διὰ τῆς συσσωρεύσεως προσθηκῶν "θεολογικῶν", "πρακτικῶν" καὶ "κοινωνικῶν", αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι ὁδηγήθησαν εἰς διάσπασιν τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως, εἰς ἀπομόνωσιν, ἐξελιχθεῖσαν ἐνίοτε εἰς ἐχθρικὴν πολεμικὴν"»¹²¹.****

¹²⁰. Πρωτ. Πέτρος Heers, ὅπ. παρ., 49-50.

¹²¹. Πρωτ. Πέτρος Heers, ὅπ. παρ., 50, ὑποσ. 29.

Διαβάζοντας κανείς τὸ κείμενο τοῦ Πρωτ. Πέτρου Heers καὶ τὸ πρὸς στήριξη τῶν ἀπόψεών του κείμενο τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου διερωτᾶται μὲ ἀπορία:

• **Ποῦ ὁ Πατριάρχης κάνει λόγο γιὰ πολλαπλὲς μερικὰ ἀληθινὲς Ἐκκλησίες ὑπὸ τὴν ὄντολογικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου;** Ἐὰν πρέπει νὰ τὸν καταγγείλουμε, γιὰτὶ ἀναφερόμενος στὴ Δύση χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο Ἐκκλησία, ἃς καταγγείλουμε πρῶτα τοὺς συντάκτες τῆς ἀπάντησης πρὸς τὸν Πάπα Πίου Θ' (1848), δηλ. τοὺς Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοὺς συντάκτες ὅλων τῶν συνοδικῶν καὶ συμβολικῶν κειμένων ποὺ προαναφέρθησαν! **Δικαιολογεῖται μιὰ τέτοια ἄγνοια; Μπορεῖ νὰ δεχθεῖ κανεὶς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ καλὴ πίστη;**

• **Ποῦ γίνεται ἀποδεκτὸ κοινὸ βάπτισμα καὶ κοινὴ εὐχαριστία;** Αὐτὸ εὐρίσκεται στὴν ἀσθενῆ φαντασία τοῦ ἐπικρίνοντος.

• Δὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ κάθε Ἐκκλησία θεωρεῖ καὶ ὑποστηρίζει καὶ διεκδικεῖ, ὅτι κατέχει τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν αὐθεντία; (Ἐὰν συνέβαινε τὸ ἀντίθετο, ἡ κάθε Ἐκκλησία δὲ θὰ εἶχε λόγο ὑπάρξεως). **Σημαίνει ὅμως αὐτό, ὅτι αὐτὸ τοὺς ἀναγνωρίζεται;**

• Γιατὶ δὲ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπισήμανση τοῦ Πατριάρχου, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι Μία καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι, ἐπίσης, Μία; Ὁ Πατριάρχης ἐπισημαίνει σαφέστατα, ὅτι ἀληθὴς Ἐκκλησία εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἰδρυθεῖσα Μία Ἐκκλησία καὶ **κατὰ συνέπεια κριτήριον αὐθεντικότητος καὶ ἀλήθειας εἶναι ἡ ἀλήθεια τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.** Μὲ ἄλλα λόγια ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος τονίζει, ὅτι **μόνο ἡ συμφωνία στὴν πίστη καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἰδρυθείσης Ἐκκλησίας κάνει ἐφικτὴ τὴν ἔνωση.**

• Μήπως ἐνοχλεῖ, ὅτι ὁ Πατριάρχης ὀμιλεῖ γιὰ «**καταστάσεις καὶ ομάδες**» ποικίλες ποὺ διαμορφώθηκαν μετὰ τὸ Σχίσμα. Εἶναι δυνατὸν μὲ τὴν ἔκφραση «**καταστάσεις καὶ ομάδες**» νὰ νοοῦνται Ἐκκλησίες ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια; Ὅταν πιοῦ κάτω στὸ κείμενο ἐπισημαίνεται, ὅτι «αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι ὠδηγήθηκαν εἰς διάσπασιν», τί διαφέρει αὐτὸ ἀπὸ τὶς ταυτόσημες ἐπισημάνσεις τοῦ Μ. Βασιλείου, τοῦ Ἁγίου Ταρασίου ἢ τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ; Σὲ τί διαφέρει αὐτό, ἀπὸ τὴ χρήση πολλαπλῶς τοῦ ὄρου «Ἐκκλησία» ἀπὸ τὰ συμβολικὰ κείμενα τῆς Β' Χιλιετίας; Νοεῖται σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ κείμενα ὁ ὄρος «Ἐκκλησία» ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια;

• Ποῦ ἀποδέχεται τὸ παραπάνω κείμενο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τὴ βαπτισματικὴ θεολογία ἢ κηρύσσει τὸν «**Οἰκουμενισμὸ τῆς**

ένσωμάτωσης;¹²²» Κάνει πουθενά λόγο για άναγνώριση μυστηρίων και έν πρώτοις του Βαπτίσματος σέ έτερόδοξες χριστιανικές κοινότητες; Πώς δικαιολογείται, περαιτέρω, ή παρατήρηση¹²³ ότι «ό Πατριάρχης, όπως συμβαίνει και στο προσυνοδικό κείμενο, δηλώνει δύο αντίθετες ιδέες: ότι ή Έκκλησία είναι μία, προφανώς μόνον έκτός χρόνου, και παρ' όλα αυτά ένυπάρχει σέ χωρισμένες τοπικές Έκκλησίες»; Είναι προφανές ότι μια τέτοια αντίφαση ύπάρχει μόνο στην άσθενούσα φαντασία του Πρωτ. Πέτρου Heers και όχι στις έκφράσεις και τó νόημα των λόγων του Οικουμενικού Πατριάρχου και στο κείμενο τής Συνόδου τής Κρήτης. Πού όμιλει ό Πατριάρχης για μια έκτός χρόνου ή για μια άόρατη (πλήρως άληθινή) Έκκλησία; Η Έκκλησία του Χριστού δέν είναι ή Έκκλησία του Παρακλήτου; Η Πεντηκοστή είναι έκτός χρόνου; Τα σχίσματα συνέβησαν έκτός χρόνου;

Πόσο μπορεί νά άνέχεται κανείς μια τέτοια διαστροφή; Πόσο μπορεί νά άνέχεται μια τέτοια θρασύτητα;

• Εάν οί έτερόδοξες χριστιανικές κοινότητες άποτελούν Έκκλησίες, τότε γιατί ή Όρθόδοξη Έκκλησία νά εύρίσκεται σέ ένα συνεχή διάλογο μέ αυτές; Είναι κανείς τόσο άδαής, ώστε νά μη γνωρίζει, ότι σήμερα Έκκλησίες που βρίσκονται σέ έκκλησιαστική κοινωνία (*communio in sacris*) και άλληλοαναγνωρίζουν τά μυστήρια που τελούνται σέ κάθε μία άπό αυτές παρὰ τις μεταξύ τους θεολογικές διαφορές, δέ διεξάγουν θεολογικό διάλογο μέ σκοπό τήν ένωση, παρὰ μόνο σπαραδικές άκαδημαϊκές συναντήσεις, άφου, παρὰ τις διαφορές, ύπάρχει τó μείζον, που είναι ή έκκλησιαστική κοινωνία, ή κοινωνία στο μυστήριο τής Θείας Ευχαριστίας; (Αγγλικανική, Λουθηρανική, Παλαιοκαθολική Έκκλησία κ.λ.π. στις μεταξύ τους σχέσεις).

Είναι κατά συνέπεια προφανές, ότι γίνεται μια κακόβουλη συντονισμένη προσπάθεια διαστροφής των λόγων του Οικουμενικού Πατριάρχου, μέ σκοπό νά παρασυρθούν οί άδαις στο όνομα μιας δῆθεν πιστότητας στην πατερική παράδοση.

Είναι βεβαίως μόλις άναγκαίο νά ειπωθεί τó αυτονόητο, ότι σημασία έχουν τά συνοδικά κείμενα αυτά καθ' έαυτά και όχι οί προσωπικές άπόψεις άλλων όρθόδοξων Θεολόγων,¹²⁴ στους όποιους άναφέρεται ό Πρωτ.

¹²². Πρωτ. Πέτρος Heers, όπ. παρ., 50.

¹²³. Πρωτ. Πέτρος Heers, όπ. παρ.,

¹²⁴. Παρουσιάζονται άποσπασματικά άπόψεις του Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη (Ζηζιούλα), του Μητροπολίτου Βολοκολάμοκ Ιλαρίωνος (Αλφέγιεφ), του Μητροπολίτου Μεσσηνίας Χρυσόστομου και του Καθηγητού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Στ.

Πέτρος Heers στη συνέχεια του κειμένου του, απόψεις οί όποιες έρμηνεύονται έν πολλοίς κατά τό δοκοῦν καί δέν μποροῦν νά αποτελέσουν άντικείμενο σχολιασμοῦ έδῶ. Τό σημαντικό εἶναι, ότι, άκόμα κι άν ή μεταφορά καί έρμηνεία τῶν άπόψεων τῶν θεολόγων αὐτῶν άπό τόν Πρωτ. Πέτρο Heers ήταν σωστή, **οί θέσεις πού τούς άποδίδονται, δέν έχουν άντίκρουσμα στό γράμμα καί στό Πνεῦμα τῆς Αγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης.** Η § 3 τοῦ κειμένου έπισημαίνει τόν μεταξύ τῆς όρθῆς πίστεως καί μυστηριακῆς κοινωνίας **άρρηκτο δεσμό,** κατά τή διδασκαλία τῶν Πατέρων τῶν Οικουμενικῶν Συνόδων. Αυτό άποκλείει τή αναγνώριση μυστηρίων σέ έτεροδόξους, άκόμα καί τοῦ βαπτίσματος. Η § 6 τοῦ κειμένου έπισημαίνει, ότι δέν ὑπάρχει κοινωνία μέ τίς έτερόδοξες Έκκλησίες. **Αυτό άποκλείει τή δυνατότητα, έστω καί μιᾶς άτελοῦς κοινωνίας.** Τά κείμενα τῆς Αγίας καί Μεγάλης Συνόδου εἶναι άπολύτως σαφή.

βδ. Ο Πρωτ. Πέτρος Heers πραγματοποίησε πρόσφατα ταξειδι στην Αμερική καί όμίλησε σέ ρώσους έπισκόπους τῆς εκεί διασποράς μέ σκοπό νά αναπτύξει τήν κριτική του κατά τῶν άποφάσεων τῆς Αγίας καί Μεγάλης Συνόδου στην Κρήτη¹²⁵. Αφοῦ όμως όμιλοῦσε σέ ρώσους έπισκόπους κανονικῶς αναγνωριζομένους άπό τό Πατριαρχεῖο Μόσχας, **δέ θα έπρεπε νά άγνοήσει τό κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας πού μνημονεύθηκε παραπάνω¹²⁶ μέ τίτλο,** «οί βασικές άρχές άντιμετώπισης τῶν έτεροδόξων άπό τή Ρωσική Έκκλησία», **νά τό συγκρίνει δέ αυτό μέ τό κείμενο τῆς Κρήτης.** Τό Πατριαρχεῖο Μόσχας στό κείμενο για τούς έτεροδόξους, εκτός τοῦ ότι αναφέρει τή φράση, ότι «οί κοινότητες, οί όποιες άποσχίστηκαν άπό τήν ένότητα, ποτέ δέν άντιμετωπίστηκαν ως στερημένες πλήρως τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ», τή φράση ότι «ή διακοπή κοινωνίας» όδηγεῖ άναπόφευκτα στην διαθορά τοῦ εύλογημένου βίου, **άλλα όχι πάντα καί στην πλήρη έξαφάνισή του** στις άποσχισθεῖσες κοινότητες, τή φράση ότι «παρά τή διακοπή τῆς κοινωνίας, παραμένει κάποια μῆ πλήρης κοινωνία»(!), έπισημαίνει πιό κάτω, ότι «... ή Όρθόδοξη Έκκλησία δέν άσκεῖ

Τσομπανίδη. Ο σχολιασμός τῶν άπόψεων τῶν άνωτέρω Μητροπολιτῶν καί Θεολόγων άπό τόν Πρωτ. Πέτρο Heers δέν μπορεῖ νά γίνει έδῶ, άφοῦ πρωτίστως ένδιαφέρουν αὐτά καθ' έαυτά τά κείμενα τῆς Συνόδου.

¹²⁵. Prot. Peter Heers, The «Council» of Crete and the new emerging Ecclesiology: An Orthodox Examination (Lecture delivered at the Clergy Retreat of the Eastern American Diocese of the Russian Orthodox Church Outside of Russia. (Eastern American Diocese of Rocor. <http://www.pravoslavie.ru/english/10225.htm>

¹²⁶. Βλ. άνωτέρω, ὑποσ.

κρίση ως πρὸς τὴ διαφύλαξη ἢ διαφθορὰ τῆς εὐλογημένης ζωῆς στοὺς ἑτεροδόξους, θεωρώντας αὐτὸ Μυστήριον τῆς πρόνοιας καὶ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ»¹²⁷.

Μὲ ἄλλα λόγια τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ἀφοῦ ἐπισημαίνει ὅτι ἡ σωτηρία ἀποκτᾶται μόνο μέσα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀποδέχεται ὅτι **χάρις Θεοῦ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει καὶ ἐκτὸς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας**. Ἐπισημαίνει, ὅτι ὁ «εὐλογημένος βίος» δὲν ἔχει πλήρως ἐξαφανιστεῖ στὶς ἑτεροδόξες κοινότητες, ἄρα ὑπάρχει ἀκόμα χάρις Θεοῦ. Ἐπισημαίνει, ὅτι **ὑπάρχει μιὰ «μὴ πλήρης κοινωνία» τῶν ἑτεροδόξων μὲ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία**. Ἐπισημαίνει ἀκόμα, ὅτι δὲν ἐκφράζει κρίση, γιὰ τὸ ἐὰν στὶς ἑτεροδόξες κοινότητες διαφυλάσσεται ἢ ἔχει παραφθαρεῖ ὁ εὐλογημένος βίος, γιὰτι αὐτὸ τὸ γνωρίζει μόνο ὁ Θεός. Κατὰ συνέπεια, ὑπάρχει τὸ ἐνδεχόμενο στὶς ἑτεροδόξες κοινότητες νὰ συμβαίνει τὸ πρῶτο, δηλ. νὰ διαφυλάσσεται ὁ «εὐλογημένος βίος» καὶ νὰ τελοῦνται ἔγκυρα Μυστήρια. Ὅταν λοιπὸν ὁ Πρωτ. Πέτρος Heers ὁμιλοῦσε σὲ ρώσους ἐπισκόπους, **δὲν ἔπρεπε ὡς ὀπαδὸς τῆς ἀποκλειστικότητας** νὰ καταγγεῖλει αὐτὸ τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ὡς αἰρετικό;

Ἐὰν τώρα συγκριθεῖ τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη τίθενται τὰ ἑξῆς ἐρωτήματα:

- **Ποῦ τὸ κείμενο τῆς Κρήτης κάνει λόγο γιὰ χάρις Θεοῦ ἐκτὸς Ἐκκλησίας;**
- **Ποῦ τὸ κείμενο τῆς Κρήτης κάνει λόγο γιὰ μιὰ ἔστω καὶ μὴ πλήρη κοινωνία μεταξὺ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μὲ τοὺς ἑτεροδόξους;**
- **Ποῦ τὸ κείμενο τῆς Κρήτης ἀφήνει ἀνοικτὸ τὸ ἐνδεχόμενο ὑπαρξῆς ἐγκύρων μυστηρίων τελουμένων ἀπὸ ἑτεροδόξους;**

Ἡ ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ εἶναι προφανῆς καὶ κατηγορηματικὴ. **Πουθενά**. Αντίθετα, τὸ κείμενο τῆς Κρήτης καλεῖ τοὺς ἑτεροδόξους σὲ διάλογο, γιὰ νὰ ἀποσαφηνισθεῖ ἢ περὶ μυστηρίων περὶ χάριτος, περὶ ἱερωσύνης καὶ περὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς διδασκαλία. Ὅπως ἐτονίσθη καὶ προηγουμένως, κατὰ τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τότε μόνο μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος περὶ Ἐκκλησίας στὶς ἑτεροδόξες κοινότητες, **ἐὰν ὑπάρξει συμφωνία στὰ θέματα αὐτά**. Ποιὸ λοιπὸν κείμενο ὑποδηλώνει ἀπόψεις **ἐντελῶς ἀντίθετες** μὲ αὐτὲς τοῦ Πρωτ. Πέτρου Heers; Μιλώντας σὲ ρώσους ἐπισκόπους δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ καταγγελλεῖ ἢ «αἵρεση» τοῦ

¹²⁷. Βλ. τίς § 15, 17 τῆς α' ἐνόητας τοῦ κειμένου μὲ τίτλο: «Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἁμαρτία τῶν ἀνθρωπίνων διαιρέσεων».

Πατριαρχείου Μόσχας πού αποδέχεται τή μὴ ἀποκλειστικότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἐνδεχόμενο τέλεσης ἐγκύρων μυστηρίων ἀπὸ τοὺς ἑτεροδόξους; **Τὶ σχέσηη ἔχουν αὐτὲς οἱ θέσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, (μὲ τίς ὁποῖες κάποιος προσωπικὰ μπορεῖ νὰ συμφωνεῖ ἢ νὰ διαφωνεῖ), μὲ ὅσα ὁμως πραγματικὰ ἀποφασίστηκαν στὴν Κρήτη; Ἡ μὴ ἀποκλειστικότητα τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν κηρύσσεται ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας εἶναι Ὁρθοδοξία, ἐνῶ, ὅταν δὲν καταδικάζεται ἢ δὲ γίνεται ἀναφορὰ στὸ θέμα, εἶναι κακοδοξία;**

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἐξάγονται ἀναμφίβολα τρία συμπεράσματα:

- Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας εἶναι σὲ θεμελιώδη σημεῖα διαφορετικὴ ἀπὸ τίς καταγεγραμμένες ἐκκλησιολογικὲς θεωρήσεις τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης.

- **Ἀποτελεῖ διαστρόφη, ὅταν εἶσαι ὀπαδὸς τῆς ἀποκλειστικότητας, νὰ καταγγέλεις τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης γιὰ ἀλλοίωση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιολογίας – γιὰτὶ αὐτὸ θέλεις νὰ φαντάζεσαι, ἐνῶ δὲν καταγγέλεις τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, ὅταν μιλάς σὲ ρώσους ἐπισκόπους, γιὰ τίς σχετικὲς τοῦ θέσεις.**

- **Τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσει χωρὶς περιστροφές καὶ ἀστερίσκους τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης, γιὰ νὰ διασωθεῖ, τὸ ἦθος, ἡ στοιχειώδης σοβαρότητα καὶ ἐντιμότητα, δεδομένου μάλιστα ὅτι εἶχε ὑπογράψει καὶ τὴ σύγκληση τῆς Συνόδου καὶ εἶχε σὲ ὅλες τίς Προσυνοδικὲς Διασκέψεις ὑπογράψει τὸ συγκεκριμένο κείμενο.**

6. Οἰκουμενισμός – Διαθρησκευτικὸς Πλουραλισμός–Πανθησκεία

Εἶναι πολὺ γνωστὴ ἡ θέση σὲ κείμενα τῶν ἐπικριτῶν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη, ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ κίνησις, ὁ οἰκουμενισμός, ὅπως λέγεται, ἔχει ὡς ἀπώτερο σκοπὸ νὰ καταλήξει σὲ **μιὰ διαθρησκευτικὴ οἰκουμενιστικὴ Θεολογία**, ὅπου θὰ κυριαρχήσῃ ἡ ἀρχὴ τοῦ **δογματικοῦ πλουραλισμοῦ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ δογματικοῦ μινιμαλισμοῦ**. Παραθέτουμε αὐτούσια **δύο κείμενα** πού ἐκφράζουν τίς παραπάνω ἀπόψεις:

α. «Τὸ οἰκουμενιστικὸ ὄραμα στὴν προέκτασή του δὲν περιορίζεται μόνο στὴν ἔνωση τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν (Ὁρθόδοξοι, Παπικοί, Προτεστάντες, Ἀντιχαλκηδόνιοι), ἀλλὰ **ἐπεκτείνεται καὶ στὶς «θρησκευεῖς**

τοῦ κόσμου». Σὲ πρώτη φάση ξεκινᾷ ἀπὸ τὶς λεγόμενες μονοθεϊστικὲς θρησκείες (Χριστιανισμός, Ἰουδαϊσμός, Ἰσλάμ) μὲ προοπτικὴ νὰ ἐπεκταθεῖ καὶ στὶς ὑπόλοιπες (Ἰνδουϊσμός, Βουδισμό κ.ἄ.). Ἔχουμε ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν διαχριστιανικὸ Οἰκουμενισμό, καὶ τὸν διαθρησκευτικὸ οἰκουμενισμό»¹²⁸. **Κατὰ τὸ κείμενο πορευόμαστε –ὑποτίθεται– ἀπὸ τὸ διαχριστιανικὸ πλουραλισμὸ στὸ διαθρησκευτικὸ πλουραλισμό!**

β. «Τὸ Πνεῦμα τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ ποὺ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς **παναιρέσεως τοῦ Οἰκουμενισμοῦ**, μιᾶς φοβερῆς αἰρέσεως ποὺ κυριάρχησε σ' ὁλόκληρο τὸν 20ο αἰώνα, δὲν περιορίστηκε μόνο σὲ διαχριστιανικὸ ἐπίπεδο, ἀλλὰ σύντομα ἐπεκτάθηκε, ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, καὶ **σὲ διαθρησκευτικὸ**»¹²⁹. Κατὰ συνέπεια, εἴτε Ὁρθόδοξος εἶσαι, εἴτε Ρωμαιοκαθολικός, εἴτε Προτεστάντης, εἴτε Μουσουλμάνος, εἴτε Βουδδιστής, εἶσαι –ὑποτίθεται–, κατὰ τὸ κείμενο, τὸ ἴδιο!

Τὸ νόημα τῶν ἀνωτέρω εἶναι σαφές: Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες χριστιανικὲς Ἐκκλησίες ἀλληλοαναγνωρίζονται –ὑποτίθεται– μεταξύ τους ὡς Ἐκκλησίες ποὺ ὀδηγοῦν στὴ σωτηρία, ἐνῶ ἀπώτερος στόχος εἶναι ἡ ἀναγνώριση καὶ τῶν ἄλλων θρησκειῶν ὡς ἀγωγῶν σωτηρίας. Μὲ δεδομένη τὴν ἐπισήμανση ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ἀναγνώρισε τὴν ὄντολογικὴ ὑπόσταση ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, **θὰ καταδειχθεῖ ὅτι ἡ σκοποθεσία αὐτὴ δὲν ὑπάρχει στὸν οἰκουμενικὸ διάλογο καὶ εὑρίσκεται μόνο στὴν ἀσθενῆ φαντασία αὐτῶν ποὺ χωρὶς συστολὴ καὶ αὐτοσεβασμὸ προβάλλουν παρόμοιες θέσεις.**

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ θὰ καταγραφοῦν οἱ ἀπόψεις δύο Θεολόγων, τοῦ **Joseph Ratzinger (τοῦ Πάπα Βενεδίκτου ΙΣΤ')**, τοῦ μεγαλυτέρου πολεμίου τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ κατὰ τὸν κ' αἰώνα, καὶ τοῦ Μητροπολίτου τοῦ Ὄρους Λιβάνου τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, **Γεωργίου Khodre**. **Ἡ ἐπιλογή δὲν εἶναι τυχαία.** Ὁ πρῶτος εἶναι Ρωμαιοκαθολικός, δηλ. «αἰρετικός», ἐνῶ ὁ δεύτερος ἀνήκει στὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, τὸ ὁποῖο δὲ μετέσχε τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης, διαφυλάσσοντας –ὑποτίθεται– τὸ ὀρθόδοξο φρόνημά του ἀπὸ ἐκκλησιολογικὲς ἀλλοιώσεις!

¹²⁸. Ἀρχ. Ἀθανάσιος Ἀθανασίου, «Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης. Τὸ χρονικὸ μιᾶς προμελετημένης ἐκτροπῆς», στό: Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης..., 9-10.

¹²⁹. Ἀρχ. Παῦλος Δημητρακόπουλος, Τὸ διαθρησκευτικὸ ἄνοιγμα τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν θεματολογία τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, στό: «Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος»..., τόμ. Β', 78.

α. Επιλεκτικές θέσεις του Joseph Ratzinger για τις άλλες θρησκείες

- Οί θρησκείες δὲν ἀποτελοῦν ἐναλλακτικούς δρόμους πρὸς τὴ σωτηρία¹³⁰.
 - Ἡ Β' Βατικανή¹³¹ ἐκτιμᾷ κατ' ἀρχὴν θετικά, ὅτι στὶς θρησκείες εἶναι «ἅγιο καὶ ἀληθές». Δὲν ἀποδέχεται ὅμως τὰ ψεύδη καὶ τὶς πλάνες ποὺ αὐτὲς ἐμπεριέχουν. Αὐτὰ συμβάλλουν στὴν ἀλλοίωση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια¹³².
 - Οἱ θρησκείες προβάλλουν τὸ ἀναληθές καὶ ἀνεπαρκές, αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀντίθετο στοῦ Χριστοῦ, αὐτὸ ποὺ ἀντιτίθεται στὴν ἀλήθεια καὶ ἔτσι θὰ πρέπει νὰ γίνον κατανητές¹³³.
 - Ὁ Χριστιανισμὸς προβάλλει τὴν ἀπόλυτη ἀξίωση ἀληθείας. Ἡ ἀλήθεια δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἄλλο ὄπλο παρὰ τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια ποὺ ἐμπεριέχει¹³⁴.
 - Ἡ ἐμπειρία τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ βρίσκει στοῦ Χριστιανισμὸ τὸ ἀποκορύφωμά της μὲ τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Θεοῦ Λόγου¹³⁵.
 - Ὑπάρχει μόνο ἓνας δρόμος σωτηρίας, αὐτὸς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ¹³⁶.
 - Ἡ σωτηρία δὲν εἶναι ὑπόθεση αὐτοδικαίωσης, ἀλλὰ δῶρο τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ¹³⁷.

¹³⁰ J. Ratzinger, Das neue Volk Gottes. Entwürfe zur Ekklesiologie, Düsseldorf 1969, 401: «Freilich wird diese Heilsmöglichkeit nirgendwo direkt mit den anderen Religionen als solchen in Zusammenhang gebracht, so daß diese etwa als ersatzweise Heilswege geschildert werden».

¹³¹ Β' Βατικανή, Lumen Gentium, Cap II, 16 «...Quidquid enim boni et veri apud illos invenitur ab Ecclesia tamquam praeparatio evangelica aestimatur et ab illo datum qui illuminat omnem hominem, ut tandem vitam habeat».

¹³² J. Ratzinger, Das neue Volk Gottes, 399.

¹³³ J. Ratzinger, Glaube-Wahrheit-Toleranz. Das Christentum und die Weltreligionen, Freiburg-Basel-Wien 2003, 17: «Man kann sie freilich auch als das Ungenügende, Christuswidrige, der Wahrheit Entgegengesetzte auffassen...».

¹³⁴ J. Ratzinger, Benedikt XVI, Unterwegs zu Jesus Christus, Augsburg 2005, 71: «...die Wahrheit darf und kann keine andere Waffe haben als sich selbst».

¹³⁵ J. Ratzinger, Das neue Volk Gottes, 369.

¹³⁶ J. Ratzinger, Das neue Volk Gottes, 333: «...es nur einen Heilsweg gibt, nämlich den über Christus».

¹³⁷ Για τὸ λόγο αὐτὸ ὁ J. Ratzinger, Das neue Volk Gottes, 337, ἐπισημαίνει: «Es geht darum, die Dinge von oben zu sehen».

• Όλες οί θρησκευείες, παρὰ τίς κάποιες ἀλήθειες πού ἐμπεριέχουν, **χρηζούν τῆς καθαρτικῆς δύναμης πού ἐμφανίστηκε στὸν κόσμον στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ**¹³⁸.

• Ἐνῶ γιὰ τὸ Χριστιανισμό ἡ διαλεκτικὴ ἀνάμεσα στὴν πίστη καὶ στὸ σύγχρονο πολιτισμὸ εἶναι δεδομένη, εἶναι ἀδύνατη γιὰ τίς ἄλλες θρησκευείες ἡ συμβίωσή τους μὲ τὸ πεφωτισμένο Πνεῦμα τοῦ κόσμου¹³⁹.

• Οἱ θρησκευείες εἶναι τόσο διαφορετικέες, ὥστε ἕνας γενικὸς ὀρισμὸς τῆς θρησκείας δὲν εἶναι λειτουργικὸς¹⁴⁰.

• Ὁ μοντέρνος σχετικισμὸς εἶναι ἡ κρατοῦσα φιλοσοφία, «die herrschende Philosophie¹⁴¹». Σ' αὐτὸν τὸ ἐρώτημα περὶ ἀληθείας σχετικοποιεῖται. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ ὑπάρξει παραίτηση ἀπὸ τὴν ἀλήθεια¹⁴².

• Στὸν θρησκευτικὸ πλουραλισμὸ ἡ ὀρθοδοξία ὑποκαθίσταται ἀπὸ τὴν ὀρθοπραξία¹⁴³. Ἡ ἀπομείωση ὅμως τῆς Θεολογίας σὲ μιὰ προστακτικὴ ἐπιταγὴ ἀνευρίσκεται σὲ ὅλες τίς θρησκευείες. Ἐὰν ἡ ὑποκατάσταση αὐτὴ ἴσχυε, ὁ Χριστιανισμὸς θὰ ἦταν περιττός.

• Ἡ χριστιανικὴ πίστη ἔχει προοπτικὴ, γιὰτὶ ἀνταποκρίνεται στὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου¹⁴⁴.

• Ἐνας διαθρησκευτικὸς διάλογος πού ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ καταδείξει ὅτι οἱ ἄλλες θρησκευείες εἶναι συμπληρωματικέες τῆς χριστιανικῆς ἀποκάλυψης ὀδηγεῖ στὴ σχετικοποίηση τοῦ δόγματος¹⁴⁵.

• Ὁ σεβασμὸς ἀπέναντι στὶς θρησκευείες καὶ ἡ ἀναγνώριση τῆς ἐνδεχόμενης συμβολῆς του στὴ διαμόρφωση πολιτιστικῶν ἀξιῶν δὲν καταργεῖ τὴ μοναδικότητα τῆς χριστιανικῆς ἀποκάλυψης, οὔτε ἀναστέλλει τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστὸς ἀποτελεῖ

¹³⁸. J. Ratzinger, Salz der Erde. Christentum und Katholische Kirche. Ein Gespräch mit Peter Seewald, Stuttgart 1996, 25: «Insofern ist in der Religionsgeschichte und im Kosmos der Religionen immer auch die Reinigung der Religionen eine ganz große Notwendigkeit».

¹³⁹. J. Ratzinger/Benedikt XVI Glaube und Verunft. Die Regensburger Vorlesung, Freiburg-Basel-Wien 2006, 32. Τοῦ Ἰδίου, Glaube-Wahrheit-Toleranz, 64-65.

¹⁴⁰. J. Ratzinger, Zur Lage von Glaube und Theologie heute, Communio 25 (1996) 360.

¹⁴¹. J. Ratzinger, Glaub-Wahrheit-Toleranz, 94-96.

¹⁴². J. Ratzinger, Unterwegs zu Jesus Christus, 73.

¹⁴³. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ὁ J. Ratzinger, Glaube-Wahrheit-Toleranz, 100, τονίζει χαρακτηριστικά: «**Wo das Erkennen unmöglich ist, bleibt nur noch das Handeln übrig**».

¹⁴⁴. J. Ratzinger, Zur Lage von Glaube und Theologie, 370.

¹⁴⁵. J. Ratzinger, Weggemeinschaft des Glaubens. Kirche als Communio, Augsburg 2002, 182: «Die neue, ideologische Form des Dialogs...zielt ab auf die Relativierung des «Dogmas» -sie ist das Gegenteil von «Bekehrung» und «Sendung».

τὸ πλήρωμα, διαθέτει τὴν οἰκουμενικότητα καὶ **συνιστᾷ τὸ τέλος τῆς ἀποκάλυψης τοῦ Θεοῦ στὴν ἱστορία**¹⁴⁶.

- Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Πνεῦμα Χριστοῦ. Εἶναι ἀντίθετο στὴ χριστιανικὴ πίστη νὰ θεωρεῖ, ὅτι ἡ σωτηριώδης ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ πέραν ἀπὸ τὴ μία οἰκουμενικὴ σωτηριώδη Οἰκονομία τοῦ ἐνσαρκωμένου Λόγου¹⁴⁷.

- Ὁ μοναδικὸς οἰκουμενικὸς μεσίτης τῆς σωτηρίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ἡ πλήρης ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον ποὺ δὲν χρειάζεται συμπλήρωση ἀπὸ τὶς ἄλλες θρησκείες¹⁴⁸.

- Θεωρούμενες οἱ ἄλλες θρησκείες ὡς προετοιμασία γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ σωτηριώδους μηνύματος τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι τὰ κείμενα αὐτῶν τῶν θρησκειῶν εἶναι συμπληρωματικὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ποὺ συνιστᾷ τὴν ἄμεση προετοιμασία γιὰ τὸ γεγονός τοῦ Χριστοῦ¹⁴⁹.

β. Βασικὲς θέσεις τοῦ Μητρ. George Khodre (Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας) γιὰ τὶς ἄλλες θρησκείες

Ἐναντιώνεται στὸ γεγονός ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία προβάλλει μιὰ ἀποκλειστικὴ Ἐκκλησιολογία: Ὁ Χριστὸς σηματοδοτεῖ τὸ τέλος ὅλης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τὸ τέλος τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας¹⁵⁰, ἀφοῦ μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον ἡ διαθήκη τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ Νῶε καὶ τὸ Μωϋσῆ δὲν μπορεῖ πλέον νὰ ἔχουν σημασία. Πηγὴ τῆς σωτηρίας εἶναι ἀποκλειστικὰ ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία.

¹⁴⁶. Notification on the Book, Toward a Christian Theology of Religious Pluralism by Father Jacques Dupuis, New York 2001, 436: «It must be firmly believed that Jesus Christ is the mediator, the fulfillment and the completeness of revelation».

¹⁴⁷. Notification, 436: «It is therefore contrary to the Catholic Church to hold that salvific action of the Holy Spirit extends beyond the one universal salvific economy of the Incarnate Word».

¹⁴⁸. Notification, 436: «...It is contrary to the Catholic faith to consider the different religions of the world as way of salvation complementary to the Church».

¹⁴⁹. Notification, 437.

¹⁵⁰. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt-das Werk des Heiligen Geistes, στό: Dialog mit anderen Religionen. Material aus der ökumenischen Bewegung (Hrsg. H. J. Margull-St. J. Samartha), Frankfurt 1972, 135: «...Christus erscheint als das Ende des alten Bundes und das Ende der menschlichen Geschichte».

• Όταν όμως καταργείται ή σημασία της διαθήκης του Θεού με το Νώε και με το Μωϋσή, τότε αμφισβητείται το Οικουμενικό σχέδιο του Θεού για τον κόσμο και πριν και μετά την έλευση του Ιησού Χριστού¹⁵¹.

• Η σύγχρονη Θεολογία διαλογιζομένη για την Οικονομία του Θεού στον κόσμο οφείλει να εξέλθει από τα συνήθη της πλαίσια. Η ιστορία της Οικονομίας δεν περιορίζεται στην επί γης παρουσία του Χριστού. **Το Άγιο Πνεύμα δρᾶ διαρκῶς για τη σωτηρία τῶν ἀνθρώπων**¹⁵².

• **Η Οικονομία του Αγίου Πνεύματος** δεν περιορίζεται στην ιστορική πορεία του Χριστού στον κόσμο και **ἀφορᾶ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα**. Ὅλος ὁ κόσμος φέρει τὴν ἀδιάκοπη σφραγίδα του Θεού¹⁵³.

• Ὅπως ὅλες οἱ Διαθήκες του Θεού με τὸν ἄνθρωπο, ἔτσι καὶ ἡ Διαθήκη με τὸν Ἀβραάμ εἶναι μιὰ σωτηριώδης πράξη του Θεού για ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. **Ὁ Θεὸς με τὴ συνέχει τῶν σωστικῶν παρεμβάσεων στον κόσμο παραμένει πιστὸς στον ἴδιο του τὸν ἑαυτό**¹⁵⁴.

• Οἱ πρωταρχικὲς ἐκφράσεις τῆς θείας οἰκονομίας εὐρίσκονται σὲ τυπολογικὴ σχέση με τὸ τελικὸ κριτήριό τῆς ζωῆς ὅλων τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶναι ὁ Χριστός. **Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει, ὅτι χάνουν τὴν αὐτοτελεῖ σωτηριολογικὴ τους σημασία**¹⁵⁵.

• **Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη** δὲν ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ τύπο του Χριστού. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ σκέψη καὶ ἡ ἰνδικὴ πνευματικὴ κληρονομία ἀποτελοῦν σκιά τῆς σοφίας του Λόγου. Σπέρματα τῆς σοφίας του Λόγου εὐρίσκονται καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ παράδοση. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει ὡς ἐρμηνευτικὸ παράδειγμα ἄλλων θρησκευτικῶν κειμένων¹⁵⁶.

• **Ὅλες οἱ θρησκείες καὶ οἱ ἰδρυτὲς τους συνδέονται τυπολογικὰ με τὸ Χριστό**. Δὲν ἔχει σημασία, ἂν κάποια θρησκεία θεωρεῖ τὸν ἑαυτό της ὡς

¹⁵¹. G. Khodre: The Church als the priveleged Witness of God, στό: Martyria/Mission. The witness of the orthodox Church Today (ed. I. Bria), Geneva 1980, 33.

¹⁵². G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 136: «Die zeitgenössische Theologie sollte über den Gedanken einer **Heilsgeschichte hinausgehen**, um die Bedeutung der oikonomia noch einmal herauszufinden... Von daher kommt unser Hinweis **auf die Ewigkeit und auf das Handeln des Heiligen Geistes...**».

¹⁵³. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 136.

¹⁵⁴. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 137: «Israel ist sinnbildlich gerettet als der Typos und der Vertreter der Menschheit... **Das einzig kontinuierliche ist Gottes Treue sich selbst gegenüber**».

¹⁵⁵. G. Khodre, The Church as the Priveleged Witness of God, 33.

¹⁵⁶. G. Khodre, The Church as the Priveleged Witness of God, 33.

ἀσυμβίβαστη μὲ τὸ Εὐαγγέλιο. Ὁ Θεὸς μας εἶναι ἕνας κεκρυμμένος Θεός¹⁵⁷. Ὁ Χριστὸς εἶναι παντοῦ κεκρυμμένος στὸ μυστήριό τῆς ταπεινότητάς Του. Ὅταν ἡ χάρις ἐπισκιάζει ἕνα βραχμανιστὴ ἢ βουδδιστὴ ἢ μουσουλμᾶνο, στὴν πραγματικότητα ἐκεῖνος ποὺ προσλαμβάνεται ὡς φῶς εἶναι ὁ Χριστὸς¹⁵⁸.

• Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐνεργεῖ στὸν κόσμον καὶ τὶς θρησκείες. Ὑπάρχει ἡ Οἰκονομία τοῦ Πνεύματος, ἡ ὁποία συνδέεται¹⁵⁹ μὲ τὴν οἰκονομία τοῦ Λόγου, χωρὶς νὰ ὑποτάσσεται σ' αὐτή. Ἡ πεντηκοστὴ δὲν εἶναι ἡ παρουσία τοῦ Λόγου, ἀλλὰ ἡ συνέχεια τοῦ Λόγου¹⁶⁰. Μπορεῖ ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ νὰ λέγεται, ὅτι μεταξὺ Λόγου καὶ Πνεύματος ὑπάρχει ἡ σχέση τῆς ἀμοιβαίας διακονίας. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὅμως ὡς ἰδιαίτερο καὶ ὁμότιμο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὴ δική του οἰκονομία. Οἱ μὴ χριστιανικὲς θρησκείες μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς χῶρος ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα¹⁶¹.

• Ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Χριστοῦ δὲν ἐμποδίζει τὴν ἀνάδειξη προφητῶν καὶ ἁγίων ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας. Ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν ἕνα μυστικὸ σύνδεσμο μὲ τὸν ἀναστάντα Χριστὸ καὶ δὲν ἀντιστρατεύονται τὸ ἀπολυτρωτικὸ τοῦ ἔργου¹⁶².

• Ἀποτελεῖ λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ μυστηρίου, τοῦ ὁποίου εἶναι σημεῖο, νὰ διαβάσει ἄλλα σημεῖα ποὺ σὲ διαφορετικοὺς χρόνους ὁ Θεὸς ἔδωσε στὶς ἄλλες θρησκείες ἀποκαλύπτοντάς τον σ' αὐτὲς ὑποκρυπτόμενο Θεό, προσβλέποντας στὴν τελικὴ ἐκδίπλωση τοῦ μυστηρίου κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς δευτέρας παρουσίας¹⁶³.

• Ἡ σύγχρονη Θεολογία πρέπει νὰ προβεῖ σὲ μιὰ ἐκ νέου θεώρηση τῆς ἐκδίπλωσης τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας στὸν κόσμον¹⁶⁴.

• Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ μικρὴ ποίμνη. Εἶναι τὸ προζύμι. Δὲν εἶναι ὅμως ὅλο τὸ ζυμᾶρι. Εἶναι τὸ ἀλάτι μέσα στὴν τροφή. Δὲν εἶναι ὅμως ἡ τροφή. Ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει τὴν πολλαπλότητα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ

¹⁵⁷. G. Khodre, The Church as the Priveleged Witness of God, 33: «...Our God is a hidden God».

¹⁵⁸. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 138.

¹⁵⁹. G. Khodre, An Orthodox Perspective of Inter-Religious Dialogue, Current Dialog 19 (1991) 27.

¹⁶⁰. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 139: «...ihr Nachspiel...Die Schöpfung ist zum Empfang des Heiligen Geistes befähigt worden».

¹⁶¹. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 139.

¹⁶². G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 138.

¹⁶³. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 136.

¹⁶⁴. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 136.

Οικονομία του Θεού για τη σωτηρία του κόσμου είναι συνεχής και αδιάκοπη¹⁶⁵.

- Η έπαφή με όπαδους άλλων θρησκειών στο πλαίσιο της θρησκευτικής οικουμενικής κοινότητας αποτελεί εμπλουτισμό της χριστιανικής αλήθειας και εμπειρίας¹⁶⁶.

- Η Έκκλησία δεν πρέπει να ασκεί ιεραποστολή μέσα σε ένα πνεύμα αλαζονείας για την αλήθεια που κατέχει. Πρωταρχικός σκοπός της Έκκλησίας είναι η μαρτυρία που παρέχεται με το διάλογο. Έτσι θα αφυπνιστεί ο ύποκρυπτόμενος και κοιμώμενος στη νύχτα της διδασκαλίας τους Χριστός. Η αληθινή ιεραποστολή, ή μαρτυρία, περιφρονεί την ιεραποστολή¹⁶⁷.

Η παράθεση αυτή των θέσεων του J. Ratzinger και του G. Khodre ασφαλώς και δεν είναι έξαντλητική, ασφαλώς και δεν ήταν αυτός ο κύριος ο σκοπός, όπως και δεν ήταν ο σκοπός, να κριθούν οι απόψεις των δύο Θεολόγων καθ' έαυτές. Υπάρχει όμως μια συνοπτική παράθεση των θεολογικών τους απόψεων, από την οποία καθίσταται δυνατό να απαντηθεί το ερώτημα, εάν οι «οικουμενιστές» μπορούν να οδηγήσουν σε ένα διαθρησκευτικό οικουμενισμό. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι και για τους δύο κατηγορηματικά αρνητική. Αυτό βέβαια είναι προφανέστερο στο Joseph Ratzinger. Δεν μπορεί όμως να μη σημειωθούν και κάποιες ελάχιστες ουσιαστικές διαφορές μεταξύ του «αίρετικού» Ρωμαιοκαθολικού και του Όρθοδόξου Μητροπολίτου του Πατριαρχείου Αντιοχείας:

- Ο Joseph Ratzinger θεωρεί ότι οι άλλες θρησκείες δεν αποτελούν άγωγους σωτηρίας για τον άνθρωπο. (Είναι μια θέση που εκθέτει και στην

¹⁶⁵. G. Khodre, An Orthodox Perspective of Inter-Religious Dialogu, Current Dialogue 19 (1991) 26: «It seems that it belongs to a permanent oikonomia of God».

¹⁶⁶. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 140. «Es gibt eine universale religiöse Gemeinschaft, die unsere christliche Erfahrung bereichern kann, wenn wir von dem Gebrauchen machen, was uns anbieten».

¹⁶⁷. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 141. «...Wahre Mission spottet der Mission».

ὑπὸ τὴν προεδρία του ἐκδοθεῖσα **Declaratio Dominus Jesus**¹⁶⁸). Ὁ G. Khodre ἐπικαλεῖται τὴν **συνεχῆ πνοὴ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος στὸν κόσμο.**

• Ὁ Joseph Ratzinger συνδέει ἀπολύτως τὴν ἐνέργεια τοῦ Λόγου μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος στὸν κόσμο. Ὁ G. Khodre, παρὰ τὴν ἀμοιβαία σύνδεσή τους, στηριζόμενος στὸ Lossky καὶ στὸν Ἁγ. Εἰρηναῖο, ὅτι ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὰ δύο χέρια τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο, **καταλήγει ἀτυχῶς περαιτέρω στὴν πράξη στὴν ἀποδοχὴ μιᾶς αὐτοτελοῦς Οἰκονομίας τοῦ Πνεύματος στὸν κόσμο ποὺ περιλαμβάνει τὸν κόσμο τῶν θρησκειῶν.**

• Γιὰ τὸν Joseph Ratzinger τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν ἄλλων θρησκειῶν δὲν εἶναι **συμπληρωματικὰ τῆς ἀποκαλυφθείσας ἀλήθειας.** Γιὰ τὸν G. Khodre τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν ἄλλων θρησκειῶν εἶναι γιὰ μᾶς **ἀποκαλυπτικὰ μιᾶς νέας θρησκευτικῆς ἐμπειρίας.**

• Ὁ J. Ratzinger πιστεύει στὴν **ἱεραποστολὴ** ὡς ἀναπόσπαστη ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία. Ὁ G. Khodre ἀρκεῖται στὴ διὰ τοῦ διαλόγου προσφερόμενη **μαρτυρία.**

Παρότι καὶ οἱ ἀπόψεις ἀμφοτέρων –ὄχι μόνο τοῦ J. Ratzinger– δὲν εἰσάγουν **expressis verbis τὸ θρησκευτικὸ πλουραλισμό,** τίθεται βεβαίως τὸ ἐρώτημα: Ποίου οἱ θέσεις διευκολύνουν τὴ σχετικιστικὴ θεώρηση τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ; **Ἄφου οἱ ἄλλες θρησκείες εἶναι ἀγωγοὶ σωτηρίας, πρὸς τὴ ἑνανθρώπιση τοῦ Λόγου καὶ ἡ σταυρικὴ του θυσία;** Ἐχει νόημα ἡ ἱεραποστολή, ὅταν οἱ ὁπαδοὶ τῶν ἄλλων θρησκειῶν δὲ τὴ χρειάζονται, ἀφου μποροῦν νὰ σωθοῦν μὲ τὴ δική τους;

Ὅλα αὐτὰ γράφτηκαν, χωρὶς βεβαίως νὰ συνιστοῦν συστηματικὴ παρουσίαση καὶ κριτικὴ στὶς ἀπόψεις ἐκάστου, γιὰ νὰ καταδειχθοῦν καὶ δι' αὐτῶν τὰ ἐξῆς δύο πράγματα:

• **Ἐὰν οἱ ὀρθόδοξοι «οἰκουμενιστές» ἀποφασίσουν νὰ ὀδηγηθοῦν στὸν πλουραλισμό, στὸ σχετικισμό καὶ τὴν πανθρησκεία, θὰ ὑπάρξουν κάποιοι «αἰρετικοί» Ρωμαιοκαθολικοὶ ποὺ θὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Αὐτὸ δὲ μαρτυροῦν μόνο οἱ ἀπόψεις μεμονωμένων ρωμαιοκαθολικῶν**

¹⁶⁸. G. L. Müller (Hg.), Die Heilsuniversalität Christi und der Kirche. Originaltexte und Studien der römischen Glaubenskongregation zur Erklärung «Dominus Jesus», § 21, Bamberg 2003, (Echter Verlag), 41-42: «Doch aus dem bisher Gesagten...geht klar hervor, daß es dem katholischen Glauben widerspräche, **die Kirche als einen Heilsweg neben jenen in den anderen Religionen zu betrachten,** die komplementär zur Kirche, ja im Grunde ihr gleichwärtig wären, insofern sie mit dieser zum eschatologischen Reich Gottes konvergierten... Man kann ihnen aber nicht einen göttlichen Ursprung oder eine Heilswirksamkeit ex opere operato zuerkennen, die den christlichen Sakramenten eigen ist».

Θεολόγων¹⁶⁹, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπίσημα κείμενα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. (Β' Βατικανή – Declaratio Dominus Jesus).

• Ἡ ἀπουσία τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ἀπὸ τὸ μεγάλο γεγονός τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου δὲν ἔχει θεολογικὰ αἷτια. Ἀπλᾶ εἶναι μιὰ ἀπουσία μὴ συγγνωστή. Τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας λόγοις καὶ ἔργοις, στὴ θεωρία καὶ τὴν πράξη, ἔχει ὑπερβεῖ κατὰ πολὺ τὸ πλαίσιο τῶν ἐπιτρεπτῶν σχέσεων μὲ ἑτεροδόξους καὶ ἑτεροθρήσκους. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἀναπτύσσει καὶ ὁ G. Khodre τὶς προσωπικὲς του ἀπόψεις.

• Ὅσοι ἀπὸ ἐμᾶς, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι θεωροῦν, ὅτι ἐκφράζουν ἀλαθῆτως τὸ ὀρθόδοξο φρόνημα καὶ τὸ φρόνημα τῶν ἁγίων Πατέρων, ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ κίνηση ὀδηγεῖ στὸ θρησκευτικὸ πλουραλισμὸ ἢ στὴν Πανθρησκεία, ἀπλούστατα, δὲν ξέρουν τί λέγουν καὶ τί γράφουν.

Πῶς μπορεῖ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ προοπτικὴ τῆς Πανθρησκείας, ὅταν ὁ θρησκευτικὸς πλουραλισμὸς δὲν «ἰσοπεδώσει» προηγουμένως τὶς θρησκείες; Πῶς μπορεῖ νὰ γίνεῖ αὐτό, ὅταν ὁ θρησκευτικὸς πλουραλισμὸς χαρακτηρίζεται καὶ εἶναι ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος γιὰ τὸ Χριστιανισμό;

7. Διαχριστιανικοὶ Διάλογοι

Ὅταν μελετᾶ κανεὶς τὸ ἐγκριθὲν κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης καὶ ἐπικεντρώνει τὸ ἐνδιαφέρον του, στὰ ὅσα ἰδιαίτερα καταγράφει γιὰ τοὺς διαχριστιανικοὺς διαλόγους καὶ τὴν οἰκουμενικὴ κίνηση, ἀναδύεται αὐτόματα τὸ ἐρώτημα, ἐὰν τὸ κείμενο αὐτὸ ἀποδέχεται ἓνα «οἰκουμενισμό τῆς ἐπιτροφῆς» ἢ ἀποδέχεται ἓνα «οἰκουμενισμό τῆς ἐνσωμάτωσης». Οἱ ἐπικριτὲς τῆς Συνόδου, ἀκόμα καὶ πρὶν τὴ διεξαγωγὴ τῆς, προσπάθησαν νὰ καταγγείλουν καὶ νὰ πείσουν ὅτι ἡ Σύνοδος προσβλέπει στὴν καθιέρωση καὶ ἀποδοχὴ ἑνὸς «οἰκουμενισμοῦ τῆς

¹⁶⁹. Ὁ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Βατικανοῦ γιὰ τὴν προώθηση τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας **Walter Kardinal Kasper**, στὸ ἔργο του: *Wege der Einheit. Perspektiven für die Ökumene*, Freiburg-Basel-Wien 2005, 240, ὑπεραμυνόμενος τῆς μοναδικότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπισημαίνει: «Die Bibel bezeugt den einem und einzigen Gott (Dtn 6, 4; Mk 12, 29), der der Vater aller Menschen ist, der Guten wie der Bösen (Mt 5, 45). Sie bekennt den einen Herrn Jesus Christus (I Kor 8, 6; Eph 4, 5). In keinem anderen Namen ist Heil (Apg 4, 12). Er ist der eine und einzige Mittler zwischen Gott und den Menschen (I Tim 2, 5). Er ist der eine Hohepriester, der uns ein und für alle Mal erlöst hat (Hebr 7, 27). Diese Botschaft ist uns ein für alle Mal anvertraut (Jud 3)».

ένσωμάτωσης». Πρόκειται βέβαια για μιὰ αυθαίρετη και λανθασμένη αντίληψη, ἐνῶ θὰ πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ τὸ αυτονόητο, δηλ. ὅτι **σημασία δὲν ἔχουν οἱ προσωπικὲς θεωρήσεις ἐκάστου, ἀλλὰ ποιὲς εἶναι οἱ πραγματικὲς θέσεις τοῦ κειμένου**. Καμιὰ λοιπὸν σημασία δὲν ἔχει, τὸ τι ὁ καθένας κατὰ τὴν προσωπικὴ του καὶ ὑποκειμενικὴ του αντίληψη κρίνει, ὅτι θὰ ἔπρεπε ἢ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδεχθεῖ καὶ νὰ καταγράψει τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃ Συνόδου, ἀλλὰ **τὸ τι αὐτὴ πράγματι καταγράφει**.

Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει νὰ γίνει σαφές, στὸ τι οἱ ἐπικριτὲς τοῦ «Οἰκουμενισμοῦ τῆς ένσωμάτωσης» καὶ ταυτόχρονα ἐπικριτὲς τῆς ὁποιασδήποτε προσπάθειας διαλόγου μὲ τοὺς ἑτεροδόξους ἀκριβῶς έννοοῦν. Πολὺ συχνὰ καὶ σχεδὸν σὲ ὅλα τὰ σχετικὰ κείμενα τῶν ἐπικριτῶν¹⁷⁰ καταγγέλεται ψευδῶς, ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης υἰοθετεῖ ἀπόψεις τοῦ γάλλου κληρικοῦ καὶ θεολόγου **Yves Marie Joseph Congar** (1904-1995), ὁ ὁποῖος ἔνα χρόνο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του (1994) ὀνομάστηκε καὶ καρδινάλιος. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ **Yves Congar** ἄσκησε ἐπιρροή στὶς ἀποφάσεις τῆς Β' Βατικανῆς (1962-1965) εἶναι ἀδιαμφισβήτητο. Ἀγνοώντας ὅλη τὴν περαιτέρω πλούσια ἐργογραφία τοῦ Yves Congar, οἱ ἐπικριτικὲς χρησιμοποιοῦν τὸ ἴδιο καὶ ἔνα ἀπὸ τὰ πρῶτα του ἔργα στὴν ἀγγλικὴ του μετάφραση –γιατὶ κατὰ σύμπτωση ὅλοι ἀδυνατοῦν νὰ τὸ διαβάσουν καὶ νὰ τὸ κατανοήσουν στὸ γαλλικὸ πρωτότυπο¹⁷¹–, ἔτσι ὥστε ἀπλᾶ **μιμητικὰ καὶ ἄκριτα** νὰ ἐπαναλαμβάνουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο– καὶ ἐπισημαίνουν: «**Ο Οἰκουμενισμὸς τῆς ένσωμάτωσης** βασιζέται στὴ θεωρία ποὺ ἀνέπτυξε τὸ 1939 ὁ Γάλλος Δομινικανὸς θεολόγος Congar. Σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία αὐτὴ κάποια αὐτόνομα ἐκκλησιαστικὰ «στοιχεῖα», ὅπως εἶναι τὸ βάπτισμα, μποροῦν νὰ ἀποσπῶνται ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ νὰ συνεχίζουν νὰ παρέχουν τὴ χάρη καὶ νὰ «ἐπιφέρουν στὴν ψυχὴ τοῦ σχισματικοῦ χριστιανοῦ μία πνευματικὴ ένσωμάτωση (voto) στὴν Ἐκκλησία», καθιστώντας τὸν σχισματικὸ μέλος τῆς Ἐκκλησίας»¹⁷².

Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει κανεὶς νὰ παρατηρήσει, ὅτι ὁ **μόνος ὀρθόδοξος Θεολόγος** ποὺ **ἀπροκάλυπτα**, χωρὶς προβληματισμὸ καὶ ἐπιφυλάξεις ἀποδέχεται τὶς ἀπόψεις τοῦ **Yves Congar** εἶναι ὁ Πρωτ. **Θεόδωρος Ζήσης**¹⁷³,

¹⁷⁰. Ἐνδεικτικὰ: Ἀρχιμ. Αθανάσιος Αναστασίου, ὅπ. παρ., 20. Πρωτ. Πέτρος Heers, Ἡ ἀναγνώριση τοῦ βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων ὡς βάση μιᾶς νέας ἐκκλησιολογίας, 40-42.

¹⁷¹. Yves Congar, *Chrétiens désunis: Principes d'un «oecuménisme» catholique*, Paris 1937. Μετ. στὰ Ἀγγλικά, (MA Bousfield) *Divided Christendom: a Catholic Study of the Problem of Reunion*, London 1939.

¹⁷². Ἀρχιμ. Αθανάσιος Αναστασίου, ὅπ. παρ., 20.

¹⁷³. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, Ἐπόμενοι τοῖς θείοις Πατράσιν. Ἀρχὲς καὶ κριτήρια

ὁ ὁποῖος γράφει: «Οἱ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ Πνεύματος τελοῦντες εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας οὐχὶ τῷ πράγματι (in re), ἀλλὰ τῇ διαθέτει, τῇ ἐπιθυμίᾳ (in voto) καὶ ἡ παραμονὴ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὀφείλεται εἰς συνειδητὴν κατὰ τοῦ Πνεύματος ἀντίστασιν, ἀλλὰ εἰς ἱστορικούς, γεωγραφικούς, ἐξωτερικούς ἐν γένει παράγοντας»!!!

Κατὰ θαυμαστὴ σύμπτωση στὰ κείμενα τῶν ἐπικριτῶν παρουσιάζεται ἡ ἄποψη ἑνὸς ἄλλου «θεολόγου καὶ ἐρμηνευτῆ», (χωρὶς βεβαίως νὰ ἐπηξηγεῖται, γιατί εἶναι ἐρμηνευτῆς καὶ τὸ τι ἐρμήνευσε, ὁ χαρακτηρισμὸς ὁμῶς ἐπαναλαμβάνεται), τοῦ ἑλβετοῦ θεολόγου **Johannes Feiner** (1909-1985): «Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖται ὡς μία «Communio» ἢ μία σύνθετη πραγματικότητα μὲ τὴν μορφή μίας κοινωνίας, ἡ ἐνότητά τῆς ὁποίας ἔχει ἐπέλθει ἀπὸ πολλοὺς καὶ ποικίλους παράγοντες, εἶναι ἀνοιχτὴ ἢ πιθανότητα, τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς Ἐκκλησίας νὰ εἶναι παρόντα ἀκόμα καὶ σὲ χριστιανικὲς κοινότητες ἐκτὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ μποροῦν νὰ προσδίδουν σ' αὐτὲς τὶς κοινότητες τὸν χαρακτήρα Ἐκκλησίας. Συνεπῶς ἡ μία Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ ἐπίσης νὰ εἶναι παροῦσα ἐκτὸς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἶναι πράγματι παροῦσα»¹⁷⁴.

Παρὰ τὴν πρόδηλη προχειρότητα¹⁷⁵ μὲ τὴν ὁποία οἱ ἐπικριτὲς χειρίζονται τὶς πηγές, **σημασία ἔχουν τὰ θέματα οὐσίας**. Ἀπὸ τὴν παράθεση τῶν ἀπόψεων τῶν **Yves Congar** καὶ **Johannes Feiner**, οἱ ὁποῖες **στὴν κακόβουλη φαντασία τῶν ἐπικριτῶν** υἱοθετοῦνται ἀπὸ τὰ προσυνοδικὰ ἤδη κείμενα τῆς Συνόδου στὴν Κρήτη, ἀναδύονται τὰ ἑξῆς ἐρωτήματα:

- **Ποῦ τὰ προσυνοδικὰ κείμενα** καὶ τὸ ἐγκριθέν τελικὸ κείμενο ἀναγνωρίζουν ἐκκλησιαστικὰ στοιχεῖα ἢ **vestigia ecclesiae** τοῦ Καλβίνου, τοῦ **Yves Congar** καὶ τῆς Β' Βατικανῆς¹⁷⁶ στὶς ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες, ὅταν στὸ κείμενο ἐπισημαίνεται ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία

Πατερικῆς Θεολογίας, Θεσσαλονίκη 1993, 137-138.

¹⁷⁴. Ἀρχιμ. Ἀθανασίου Ἀναστασίου, ὅπ. παρ., 20.

¹⁷⁵. Ὁ Πρωτ. Πέτρος Heers, ὅπ. παρ., 44, ὑπόσημ. 16, μνημονεύει χωρὶς τοῦ Johannes Feiner, ὅ.π. σ. 68-69, ἐνῶ μέχρι τὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν ἔχει ἀναφερθεῖ σὲ κανένα ἔργο του. Στὴν προηγούμενη παραπομπή 15 μνημονεύει τὰ Acta Synodalia, III/2, 335 καὶ ἄρθρο τοῦ Walter Kasper, The Decree on Ecumenism-Read A new After Forty Years, χωρὶς καμιά περαιτέρω ἔνδειξη, κάτι πὸν βεβαίως δυσκολεύει μόνον αὐτοὺς πὸν δὲ ἔχουν σχέση με αὐτὰ καὶ δὲ γνωρίζουν τὰ συγκεκριμένα κείμενα. **Ἡ παρατήρηση ὁμῶς αὐτὴ εἶναι ἐπουσιώδης σὲ σχέση με τὴν οὐσία τῶν θέσεων καὶ τὴν μάταιη προσπάθεια ἀνάγνωσης τοῦ κειμένου τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἐκκλησιολογικῶν θεωρήσεων τῆς Β' Βατικανῆς.**

¹⁷⁶. Διάταγμα περὶ Οἰκουμενισμοῦ (Unitatis Redinte gratio) τῆς Β' Βατικανῆς, Cap. III. De Ecclesiis et de communitatibus ecclesialibus a sede apostolica seiunctis, COD, G. Alberigo-G. Dessetti-P. Joannou-CI. Leonardi-P. Prodi, Bologna 1991, 915-920.

ἔχει τὴν ἀποστολὴν καὶ ὑποχρέωσιν νὰ μεταδίδῃ καὶ κηρύττει **πᾶσαν τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει ἀλήθειαν**, ἣτις καὶ προσδίδει τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν καθολικὸν αὐτῆς χαρακτήρα;» (§ 2) Αὐτὸ σημαίνει ὅτι στίς ἑτερόδοξες Ἐκκλησίες, τῶν ὁποίων ἡ Ὁρθόδοξος ἀναγνωρίζει μόνο τὴν ἱστορικὴν ὀνομασίαν καὶ **μὲ τις ὁποῖες δὲν εὐρίσκεται σὲ κοινωνία** (§ 6), ἐλλείπει ἡ καθολικότης καὶ κατὰ συνέπειαν, κατὰ τὸ κείμενον τῆς Συνόδου, οὐδεμία *Ecclesia extra Ecclesiam* ὑπάρχει, οὔτε μία ὑπὸ ὄντολογικῆς ἔννοιας *Ecclesia extra muros* εἶναι ἀποδεκτὴ. **Πῶς θὰ μπορούσαν νὰ ἀναγνωρίζονται *vestigia Ecclesiae*, ὅταν ἡ οἰαδήποτε μυστηριακὴ κοινωνία προϋποθέτει τὴν ὀρθὴν πίστη;** (§ 3). Πῶς θὰ μπορούσαν νὰ ἀναγνωρίζονται *vestigia Ecclesiae*, ὅταν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ «δίδει δυναμικὴν μαρτυρίαν τοῦ πληρώματος τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας καὶ τῶν πνευματικῶν αὐτῆς θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς..;» (§ 6) **Γιατὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία νὰ χρειάζεται νὰ δίδει μιὰ δυναμικὴ μάλιστα μαρτυρία τοῦ πληρώματος τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας, ἐὰν οἱ ἑτερόδοξες κοινότητες διὰ τῶν *vestigia ecclesiae* εἶχαν ἔγκυρα μυστήρια** (καὶ κατὰ πρῶτον τὸ βάπτισμα) **καὶ ἀποτελοῦσαν Ἐκκλησία ὑπὸ ὄντολογικῆς ἔννοιας;** Εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγνωρίζει τὸ κείμενον¹⁷⁷ ἐκκλησιαστικὸν χαρακτήρα σὲ ἑτερόδοξες κοινότητες καὶ ταυτόχρονα νὰ ἀνάγεται **στὴν Ἁγία Γραφὴ καὶ τὴν Ἱ. Παράδοσιν**, ἐρμηνευόμενες ὑπὸ τὸ φῶς τῆς **Πατερικῆς Θεολογίας, στίς Οἰκουμενικὰς Συνόδους καὶ τὶς ἀποφάσεις τους**, σύμφωνα μὲ τις ὁποῖες, οἰαδήποτε μυστηριακὴ κοινωνία καὶ κατὰ συνέπειαν οἰαδήποτε ἀναγνώριση μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων ἢ συμμετοχὴ σ' αὐτὰ προϋποθέτει –καὶ κατὰ τὸ κείμενον τῆς Κρήτης– τὴν κοινὴν ὀρθὴν πίστην, προϋπόθεση συμμετοχῆς στὴ Θ. Εὐχαριστίαν;

• Ἐὰν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νὰ εἶναι παρούσα καὶ ἐκτὸς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ἄποψιν τοῦ Johannes Feiner, τότε θὰ εἶχε τὸ ἔρεισμα κανεὶς νὰ θεωρήσει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι μία, ἀλλὰ δύο ἢ καὶ περισσότερες, ἢ, ὅτι ἡ Μία Ἐκκλησία εὐρίσκεται καὶ ἐκτὸς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας; **Ποῦ υἰοθετοῦν τὰ προσυνοδικὰ κείμενα καὶ τὸ τελικὸν κείμενον τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη μιὰ τέτοια ἀντίληψη, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν φαντασίαν τῶν ἐπικριτῶν της;** Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κειμένου § 1 ἐπισημαίνεται ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ Μία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ποὺ θεμελιώνει τὴν ἐνότητά της διὰ τῆς κοινωνίας τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ τῶν Μυστηρίων, ἢ ὁποῖα γιὰ νὰ ὑπάρχει, θὰ πρέπει νὰ διατηρεῖται **ἢ ἀποστολικὴ διαδοχὴ καὶ νὰ βιοῦται ἀπὸ κοινῆς ἢ**

¹⁷⁷. Βλ. τίς § 1-6 τοῦ κειμένου, ἀπὸ ὅπου καὶ τὰ ἀποσπάσματα.

πατερική παράδοση, ώστε να διασφαλίζεται ή καθολικότητά της. Όταν, συνεπώς, ή Ορθόδοξη Έκκλησία αποτελεί την αυθεντική και συνεπή έκφραση της αποστολικής πίστεως, όταν αναζητᾶ την ένότητα με θεμέλιο την πίστη και την παράδοση της αρχαία Έκκλησίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, όταν κατέχουσα τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ ἀρνεῖται τὴν καθολικότητα σὲ ἑτερόδοξες κοινότητες, όταν **προβάλλει τὸν ἀδιάσπαστο δεσμὸ μεταξὺ αυθεντικῆς καὶ ἀληθοῦς πίστεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς κοινωρίας** καὶ ἰδίως, όταν καλεῖ τις ἑτερόδοξες κοινότητες γιὰ «τὴν ἀποσαφήνιση τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος» καὶ σὲ συζήτηση, γιὰ τὰ θέματα τῶν μυστηρίων, τῆς χάριτος, τῆς ἱερωσύνης, τῆς αποστολικῆς διαδοχῆς καὶ ὅ,τι ἄλλο τὴ χωρίζει ἀπὸ αὐτές, **πῶς μπορεῖ νὰ ἰσχυρίζεται κάποιος, ὅτι ἀναγνωρίζεται ἡ ἐκκλησιαστικότητα ἑτεροδόξων κοινοτήτων ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ὑποτιθέμενης ἀναγνώρισης κάποιων «vestigia ecclesiae» σὲ αὐτές;** Γιατὶ οἱ ἐπικριτὲς δὲν ἀναφέρουν συγκεκριμένα, ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ **vestigia ecclesiae**, τὰ ὁποῖα –ὑποτίθεται– ἀναγνωρίζει ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης καὶ σὲ ποῖα συγκεκριμένα σημεία τοῦ κειμένου της τὸ πράττει; Ἡ «θαυμαστή» ἀνεπαρκὴς πολλὰς φορὲς, ἐπίδειξη γνώσης στὴν Ἐκκλησιολογία τῆς Β΄ Βατικανῆς δὲν ἀποδεικνύει αὐτόματα τὴν υἰοθέτηση παρομοίων θέσεων ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης. **Ἡ πανομοιότυπη ἀποσπασματικὴ παράθεση κειμένων Ρωμαιοκαθολικῶν Θεολόγων μπορεῖ βεβαίως νὰ δημιουργεῖ πεπλανημένο αἴσθημα αὐτοδικαίωσης σὲ Παλαισημερολογίτες καὶ σύγχυση σὲ ἄδαεῖς,** μετὴν ἐλπίδα ὅτι ἐπαναλαμβανόμενες ἀναλήθειες θὰ καταστοῦν στὸ τέλος πιστευτές, αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἀρκετὸ καὶ κυρίως εἶναι **θεολογικὰ ἀπαράδεκτο.**

Εἶναι ἀντίθετα παραπλανητικὸ καὶ κακόβουλο. Οἱ ἐπικριτὲς εἶχαν καὶ ἔχουν τὴν ὑποχρέωση νὰ καταδείξουν με ἀπόλυτη ἀκρίβεια τὰ συγκεκριμένα σημεία τοῦ κειμένου, στὰ ὁποῖα πράγματι υἰοθετοῦνται τὰ *vestigia ecclesiae* τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν Θεολόγων ποὺ ἀναφέρουν καὶ ἡ Ἐκκλησιολογία τῆς Β΄ Βατικανῆς¹⁷⁸. **Νὰ καταδείξουν ποῦ ἀναγνωρίζεται ἔστω καὶ μιὰ ἀτελὴς κοινωρία μεταξὺ Ὀρθοδόξου καὶ Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας¹⁷⁹.** **Νὰ καταδείξουν, ποῦ υἰοθετεῖται ἡ**

¹⁷⁸. Unitatis Redintegratio, Cap I 3: «Insuper exelementis seu bonis, quibus simul sumptis ipsa Ecclesia aedificatur et vivificatur, quaedam immo plurima et eximia exstare possunt extra visibilia Ecclesiae catholicae saepta...»

¹⁷⁹. Unitatis Redintegratio, Cap. I 3: «Hi enim qui in Christum credunt et baptismus rite receperunt, in quadam cum Ecclesia catholica communione, etsi non perfecta, constituuntur.»

θεωρία τῶν ὁμόκεντρων κύκλων τῆς Β' Βατικανῆς¹⁸⁰. Νὰ καταδείξουν, ἀπὸ πότε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία θεωρεῖ τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς μέλη¹⁸¹ της! Ποῦ τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἀναγνωρίζει τὴ σωστικὴ ἰκανότητα τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν ἑτεροδόξων, ὅπως τὸ πράττει ἡ Β' Βατικανή¹⁸²; Δυστυχῶς γιὰ αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει κάποιος ποὺ νὰ προσφέρει ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστο ἔρεισμα γιὰ τὶς ἀπόψεις τους.

• **Ἀπὸ πότε ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία**, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωση τοῦ π. Θεοδώρου Ζήση, τοῦ μόνου ἴσως στὸν ἐλλαδικὸ χῶρο, υἰοθετώντας –ὑποτίθεται– τὴν ἀντίληψη τοῦ Yves Congar, **ἀπομονώνει τὸ βάπτισμα ἑνὸς ἑτεροδόξου** (π.χ. ἑνὸς Ρωμαιοκαθολικοῦ) ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία του, θεωρώντας ἐν τούτοις, ὅτι αὐτὸ συνεχίζει νὰ παρέχει τὴ χάρη, ἔτσι ὥστε ἐνσωματούμενος ψυχικὰ ὁ ἑτερόδοξος στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία νὰ θεωρεῖται μέλος της; Ἐξ' ἄλλου, ὅπως ἔχει πλειστάκις ἐπισημανθεῖ, σημασία δὲν ἔχουν οἱ προσωπικὲς ἀπόψεις, ἀλλὰ τὸ τι τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη καταγράφουν.

Κατάπληκτος ἐπομένως διερωτᾶται περαιτέρω κάποιος: Ὁ ἑτερόδοξος, ὁ ὁποῖος –ὑποτίθεται– ἐνσωματώνεται ψυχικὰ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, παύει νὰ εἶναι μέλος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας; Ἐφ' ὅσον τὸ βάπτισμα εἶναι τὸ εἰσαγωγικὸ στὴν Ἐκκλησία μυστήριον δημιουργώντας ἕνα ἄρρηκτο σύνδεσμο μὲ αὐτὴ, **πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι κανεὶς μέλος τῆς Ὁρθόδοξης καὶ μιᾶς ἑτερόδοξης Ἐκκλησίας ταυτόχρονα**; Ἐὰν ὁ ἑτερόδοξος μπορεῖ καὶ μετέχει στὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας του, γιατί ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ μετέχει στὰ μυστήρια τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἀφοῦ –ὑποτίθεται– εἶναι μέλος καὶ αὐτῆς; **Θεώρησε ποτὲ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία σὲ κάποιον ἀπὸ τὰ κείμενά της καὶ στὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης τὰ μέλη τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, ὅτι εἶναι νοτο (δηλ. κατ' ἐπιθυμίαν) μέλη της; Σὲ ποιὸ σημεῖο τοῦ κειμένου τὸ ἔπραξε αὐτό;** Ἐὰν εἶχε πράξει κάτι τέτοιο, τότε γιατί δὲν ἐπιτρέπει τὴ

¹⁸⁰. Lumen Gentium, Cap. II, 15: «Cum illis qui baptizati, christiano nomine decorantur, integram autem fidem non profitentur vel unitatem communionis sub Successore Petri non servant, Ecclesia semetipsam novit plures ob rationes coniunctam». Lumen Gentium, Cap. II, 16.

¹⁸¹. Γιὰ τὴ μελέτη τῆς Ἐκκλησιολογίας τῆς Β' Βατικανῆς καὶ τὴν ἔννοια τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ, βλ. Joseph Cardinal Ratzinger, Die Ekklesiologie der Konstitution Lumen Gentium, στὸ ἔργο του: Weggemeinschaft des Glaubens. Kirche als Communio, Augsburg 2002, 107-131.

¹⁸². Unitatis Redintegratio, Cap. I, 3: «Proinde ipsae Ecclesiae et Communitates seiunctae, etsi defectus illas pati credimus, nequaquam in mysterio salutis significatione et pondere exutae sunt».

συμμετοχή τους και στα υπόλοιπα μυστήρια; Ἐὰν ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία υἰοθετοῦσε τὴν ἀντίληψη τοῦ Yves Congar, τότε θὰ ἔπρεπε κατ' ἐπέκταση νὰ θεωρεῖ ὅλους τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ἢ προτεστάντες ὡς μέλη της, κάτι ποὺ ἀσφαλῶς δὲ συμβαίνει. Ἐὰν ὅμως τὸ εἶχε πράξει αὐτό, **πρὸς τι ὁ ἰσχυρισμὸς καὶ ἡ κατηγορία τῶν ἐπικριτῶν, ὅτι ἡ Σύνοδος ἀναγνωρίζει –υποτίθεται– τὶς ἑτερόδοξες κοινότητες ὡς Ἐκκλησίες, ἀφοῦ τὰ μέλη τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν εἶναι ἤδη μέλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας;** Ἐνα ἀπὸ τὰ δύο θὰ μπορούσε νὰ συμβαίνει; Ἡ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ἐκτὸς αὐτῆς ἄλλη Ἐκκλησία ἢ θεωρεῖ τὰ μέλη τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν ὡς δικά της μέλη.

Ἡ ἀλήθεια βεβαίως εἶναι, ὅτι **οὔτε τὸ πρῶτο ἰσχύει, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ δεύτερο**¹⁸³. Τὸ πρῶτο δὲν μπορεί νὰ ἰσχύει, διότι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζει παρὰ μόνον **τὴν ἱστορικὴν ὀνομασίαν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν** καὶ συνεπῶς δὲν κατανοεῖ τὶς ἑτερόδοξες κοινότητες ὄντολογικὰ ὡς Ἐκκλησίες. Τὸ δεύτερο δὲν μπορεί ἐπίσης νὰ ἰσχύει, ἀφοῦ οἱ ἑτερόδοξες κοινότητες **δὲν εὐρίσκονται σὲ κοινωνία μὲ αὐτὴ** καὶ προϋπόθεση τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας εἶναι ἡ σύγκλιση διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ὀρθῆς πίστεως, κάτι ποὺ δὲ συμβαίνει μέχρι τώρα μὲ τὶς ἑτερόδοξες κοινότητες. **Πρὸς τι ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ διαλόγου,** ἐὰν οἱ ἑτερόδοξες κοινότητες ἦταν ἀναγνωρισμένες ὡς Ἐκκλησίες ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη καὶ τὰ μέλη τους ἐθεωροῦντο ὡς μέλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας; **Ἐὰν ὑπῆρχε τὸ μεῖζον, δηλ. ἡ ἀναγνώριση τῶν μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων, τότε γιατί θὰ ἦταν ἀναγκαῖο τὸ ἔλλασον (ὁ διάλογος);**

Ἐνῶ λοιπὸν τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη δὲν ἔχει σχέση καθ' οἷονδήποτε τρόπο καὶ ἔννοια μὲ τὸν «Οἰκουμενισμὸ τῆς ἐνσωμάτωσης», συμβαίνει τὸ ἐξῆς παράδοξο: **Οἱ μὲν Ρωμαιοκαθολικοὶ νὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται αὐτό, κάποιοι δὲ ὀρθόδοξοι νὰ ἀδυνατοῦν –κακόβουλα ἢ ὄχι– νὰ τὸ κατανοήσουν.** Οἱ μὲν πρῶτοι ἐκφράζουν μὲ

¹⁸³. Ὁ T. M. Németh, Das Orthodoxe Konzil von Kreta (2016). Offene Fragen und Perspektiven, στό: Zentrum und Peripherie. Theologische Perspektiven auf Kirche und Gesellschaft. (Festschrift für Otmar Meuffels), Bamberg 2017, 331-332 ἐπισημαίνει γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ σχετικὰ: «...Hier kommen **antiökumenische Strömungen** zum Tragen, die in praktisch jeder autokephalen Kirche in verschiedenen Ausmaß vertreten sind. Für den weiteren ökumenischen Dialog mit der katholischen Kirche ist die deutliche Infragestellung ihres Kirche-Seins v.a. in weiten kreisen der griechischen, bulgarischen und georgischen Orthodoxie ein Alarmzeichen...**In dieser Hinsicht brachte das Konzil keine dem II. Vaticanum vergleichbare Öffnung, aber insgesamt an einem klaren Bekenntnis zum ökumenischen Dialog fest**»!!!

εὐγένεια τῆ δυσαρρέσκειά τους, οἱ δὲ δεύτεροι νὰ ὁμιλοῦν γιὰ ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησιολογία μὲ τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης!

Ἀπὸ Ρωμαιοκαθολικῆς πλευρᾶς ἀρκεῖ νὰ ἀναφερθεῖ ἓνα ἐνδεικτικὸ παράδειγμα. Ἐπισημαίνει ὁ Ἐπίσκοπος Γρατιανουπόλεως καὶ καθηγητῆς Δημήτριος Σαλάχας¹⁸⁴. «Ὡς πρὸς τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία, ἡ Β΄ Βατικάνειος Σύνοδος σαφῶς διεκήρυξε ὅτι τόσον ἡ ἴδια ὅσον καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία διατήρησαν, παρὰ τὸν ἱστορικὸ χωρισμὸ τους, τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς ἀποστολικότητος καὶ μυστηριακῆς δομῆς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τὰ ὁποῖα τὶς καθιστοῦν ὄντως «Ἐκκλησίες», ὄργανα ἁγιασμοῦ καὶ σωτηρίας, λόγων τῶν Μυστηρίων καὶ ἰδιαίτερα τῆς Ἱερωσύνης καὶ τῆς Ἁγίας Εὐχαριστίας. **Ἡ ἀπόφαση ὅμως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου διαφοροποιεῖται...** Οἱ ἄλλες λοιπὸν Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Καθολικῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, χαρακτηρίζονται ὡς «ἑτερόδοξες», ὁ δὲ ὅρος «Ἐκκλησία» γίνεται ἀποδεκτὸς «κατὰ τὴν ἱστορικὴ του μόνο ὀνομασία» καὶ ὄχι «κατὰ τὴν ὄντολογικὴν φύσιν» αὐτῆς. **Αὐτὸ σημαίνει –ἐμμέσως πλὴν σαφῶς– ὅτι δὲν ἀναγνωρίζεται ἡ οὐσιαστικὴ ἔννοια καὶ φύση τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς «Ἐκκλησία» μὲ βάση τὴν ἀποστολικὴ διαδοχὴ καὶ ἐπομένως τὴν ἐκκλησιολογικὴ καὶ μυστηριακὴ αὐτῆς ὑπόσταση καὶ δομῆς**». Ὑπάρχει σαφέστερη τοποθέτηση ἀπὸ αὐτή;

Ἐνῶ οἱ ὀρθόδοξοι ἐπικριτὲς τῆς Συνόδου δὲν κατανοοῦν αὐτὸ πού εἶναι πλέον κατηγορηματικὰ σαφές, ὅτι δηλ. τὸ κείμενο δὲν κηρύσσει ἓνα «οἰκουμενισμὸ τῆς ἐνσωμάτωσης», ὀφείλει νὰ ἐξετασθεῖ, ἐὰν ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος υἱοθετεῖ τὸν «Οἰκουμενισμὸ τῆς ἐπιστροφῆς», ὅπως θὰ ἤθελαν οἱ ὀρθόδοξοι ἐπικριτὲς.

Τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου θέτει μὲ σαφήνεια τὸ σκοπὸ τῶν θεολογικῶν διαλόγων πού εἶναι ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀληθινῆς πίστεως τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, διαθέτουσα τὴν αὐτοσυνειδησία, ὅτι ἀποτελεῖ τὴ συνέχεια τῆς Ἐκκλησίας

¹⁸⁴. Ἐπίσκοπος Γρατιανουπόλεως Δημήτριος Σαλάχας (Πανεπιστημιακὸς καὶ μέλος τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου). Οἱ Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν κόσμον» καὶ οἱ ἐπιπτώσεις στὸ Διάλογο μὲ τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία. <http://www.amen.gr/article/oi-sxeseis-tis-rthodocou-ekklisias-pros-ton-loipon-xristianikon-kosmon-kai-oi-epiptoseis-sto-dialogo-me-tin-katholiki-ekklisia>. Γιὰ τὶς θετικὲς ἢ ἀρνητικὲς ἀντιδράσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου καὶ τῆς ἀπουσίας τῶν 4 Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τῆς Συνόδου, βλ. Ev. Synek, Das "Heilige und Gross Konzil" von Kreta, Freistadt 2017, 75-80, 113-121.»

αὐτῆς¹⁸⁵. Πράττουσα αὐτὸ ἢ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἐνεργεῖ κάτι πὺν εἶναι **ξένο πρὸς τὴ φύση καὶ τὴν ἱστορία της**, ἀλλὰ ἀντίθετα ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ **οἰκουμενικὸ πνεῦμα πὺν τὴ διέπει**, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔχει τὴν εὐκαιρία νὰ παράσχη μαρτυρία τῆς ἀποστολικῆς τῆς πίστεως καὶ παράδοσης καθιστώντας **τοὺς ἑτεροδόξους κοινωνοὺς τῶν πνευματικῶν τῆς θησαυρῶν**. Σκοπὸς τοῦ διαλόγου εἶναι νὰ καταστεῖ ἐφικτὴ ἢ κοινὴ κατανόηση τῆς πίστεως καὶ τῆς παράδοσης τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Μὲ τὸ διάλογο παρέχεται ἢ εὐκαιρία στοὺς ἑτεροδόξους νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀθηντικότητα τῆς πατερικῆς παραδόσεως, τὴν ἀξία τῆς πατερικῆς διδασκαλίας, τὴ λειτουργικὴ ἐμπειρία καὶ τὴν πίστη τῶν Ὁρθοδόξων¹⁸⁶. **Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχουσα συνείδηση, ὅτι ἀποτελεῖ τὴ ζωντανὴ παρουσία τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον δὲν ἀρκεῖται διαλεγόμενη μὲ τοὺς ἑτεροδόξους σὲ ἕνα θεολογικὸ μινιμαλισμὸ καὶ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἀθετήσῃ τὴν δογματικὴ τῆς διδασκαλία καὶ παράδοση, οὔτε νὰ ἀλλοιώσῃ τὸ εὐαγγελικὸ τῆς ἡθὸς¹⁸⁷**. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ διάλογος δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ποτὲ ὡς καρπὸ τὸ συμβιβασμὸ στὴν ἀλήθεια, δεδομένου ὅτι τὸ κριτήριον τῆς σύγκλισης εἶναι ἀπολύτως σαφές: **Ἡ σύγκλιση στὸ ἡθὸς καὶ τὴ διδασκαλία τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν πρώτη χιλιετία**.

Ὁρθὰ τὸ συνοδικὸ κείμενον, ἀντὶ νὰ καλεῖ τοὺς ἑτεροδόξους νὰ ἐπιστρέψουν στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, (ὅπως θὰ τὸν ἠθελαν οἱ ἐπικριτὲς τοῦ κειμένου), κάτι πὺν θὰ καταστοῦσε σήμερον **a priori τὸ διάλογο ἀνέφικτο**, γιὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴ, **μετὰ ἀπὸ τόσοις αἰῶνες διάστασης, ἢ πρόσκληση ἐκ μέρους τῶν ἑτεροδόξων θὰ μπορούσε νὰ ἀπευθυνθεῖ πρὸς τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία κατ' ἀντίστροφη φορὰ**, καλεῖ τοὺς ἑτεροδόξους διὰ τοῦ διαλόγου **«πρὸς τὴν κοινὴν κατανόησιν τῆς παραδόσεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας»¹⁸⁸**, τῆς ὁποίας βεβαίως ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὴ συνείδηση, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ἀθηντικὴ ἔκφραση καὶ ἐνσάρκωση. Μιὰ διατύπωση, ὅπως θὰ τὴν ἠθελαν οἱ ἐπικριτὲς τοῦ κειμένου, ναρκοθετώντας καὶ ἐκμηδενίζοντας τὴν προοπτικὴ τοῦ διαλόγου, θὰ ἦταν ἐκ προοιμίου ἄγονη καὶ ἀναποτελεσματικὴ στὴ

¹⁸⁵. Αὐτὸ τονίζεται μὲ ἐμφαση καὶ στὸ Μήνυμα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Ὁρθόδοξο λαὸ καὶ κάθε ἄνθρωπο καλῆς θελήσεως. Βλ. Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, 14.

¹⁸⁶. Μήνυμα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὅπ. παρ., 15.

¹⁸⁷. Ἐγκύκλιος τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (Κρήτη, 2016), στό: Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, 45.

¹⁸⁸. Βλ. § 8 τοῦ κειμένου.

σύγχρονη συγκυρία. Χωρίς όμως αυτή την κοινή κατανόηση της αρχαίας παραδόσεως της πρώτης χιλιετίας δεν μπορεί να υπάρξει ένότητα με τους έτεροδόξους. **Είναι προφανές ότι ή Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δεν μπορεί να αναγνωρίσει τὸν ἑαυτό της στὴ διδασκαλία καὶ τὸ ἦθος τῶν έτεροδόξων Ἐκκλησιῶν.** Ἀντὶ ὅμως νὰ τὶς καλεῖ νὰ ἐπιστρέψουν σὲ αὐτή, μιὰ μέθοδος καὶ στάση τελείως ἀναποτελεσματική καὶ ἀνίκανη στὴ πολὺ δύσκολη σύγχρονη συγκυρία νὰ παραγάγει θετικούς καρπούς, καλεῖ τοὺς έτεροδόξους νὰ ἐπανέλθουν στὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων. **Εἶναι μιὰ πρόσκληση περισσότερο ἀποτελεσματική καὶ πρόσφορος πού στὴν οὐσία της νοηματοδοτεῖ τὸν «οἰκουμενισμό τῆς ἐπιστροφῆς» προσδιορίζοντας τὸ χῶρο τῆς ἐπιστροφῆς καὶ παρέχοντας ἀπαρέγκλιτα τὸ κριτήριό τῆς προσδοκώμενης ένότητας.** Κατὰ συνέπεια, εἴτε τό «ἐπιστρέψτε σὲ μᾶς» προβάλλεις στοὺς έτεροδόξους, εἴτε τό «ἐπιστρέψτε στὴν παράδοση τῆς πρώτης χιλιετίας, ἔχοντας συνείδηση, ὅτι ἀποτελεῖς τὴ συνέχεια τῆς αρχαίας Ἐκκλησίας, εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό, εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα. **Μὲ αὐτὰ τα δεδομένα γίνεται κατανοητό, ὅτι οἱ ἐπικριτὲς τοῦ κειμένου παίζουν μὲ τὶς λέξεις, προσπαθώντας ἀνεπιτυχῶς νὰ δημιουργήσουν προβλήματα ἐκεῖ πού δεν ὑπάρχουν.**

Ἐνῶ τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μετ' ἐμφράσεως ἐπισημαίνει, ὅτι θεωρεῖ χρέος τὸ διάλογο, **ταυτόχρονα δεν καταλαμβάνεται ἀπὸ ένθουσιαστικὰ συναισθήματα. Κάνει λόγο γιὰ βαθειὰ κρίση στὴν οἰκουμενική κίνηση καὶ δεν παραγνωρίζει τὶς δυσκολίες τοῦ ἐγχειρήματος αὐτοῦ**¹⁸⁹. Οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ὀφείλουν νὰ ἐξετάσουν μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὴν πανθομολογούμενη κόπωση στὴν Οἰκουμενική Κίνηση, νὰ ἀνεύρουν τὰ αἰτίά της καὶ νὰ ἐπαναπροσδιορίσουν τὴν τακτική τους. **Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης ἔχει ἀπόλυτη συνείδηση τῶν νέων προβλημάτων καὶ διαφορῶν πού δημιουργεῖ ή παρατεινόμενη ἀποξένωση τῶν έτεροδόξων ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.** Ἐάν, π.χ. λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψιν τοῦ τοῦ γεγονὸς τῆς χειροτονίας γυναικῶν ἢ ὁμοφυλοφίλων στὴν Ἀγγλικανική, Λουθηρανική καὶ Παλαιοκαθολική Ἐκκλησία, τότε κατανοεῖται περισσότερο, γιατί ή προσδοκία τῆς ἔνωσης μὲ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ κριτήρια ἐλαχιστοποιεῖται. **Αὐτὸ κατ' οὐδένα τρόπο σημαίνει, ὅτι ή Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ ἀποστεῖ ἀπὸ τὸ χρέος τοῦ διαλόγου.** Ὁ διάλογος ἀποτελεῖ γιὰ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἐξαιρετική εὐθύνη. Ἡ οὐσιαστική μαρτυρία τῆς Ὁρθοδοξίας στὸ ἐσωτερικὸ τῶν

¹⁸⁹. Βλ. § 7 καὶ 8 τοῦ κειμένου.

έτεροδόξων Ἐκκλησιῶν μόνο θετικά ἀποτελέσματα μπορεῖ νὰ ἔχει γιὰ τοὺς ἑτεροδόξους. Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει ἀνθρωπίνως νὰ καταβάλει κάθε προσπάθεια, ὥστε νὰ προβληματίζει καὶ νὰ γίνεται πειστική. Στὸ ἐγχείρημα αὐτὸ ἄλλωστε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐκζητᾷ καὶ ἀπεκδέχεται πρωτίστως **τὴν ἐπιστασία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος**, ὥστε αὐτὰ ποὺ εἶναι καὶ φαίνονται σήμερα ἀνέφικτα, νὰ καταστοῦν στὸ μέλλον ἐφικτά. Ὁ διάλογος, ἡ μαρτυρία τῆς ἀλήθειας, ἡ κοινοποίηση τοῦ καταπιστεύματος τῆς πνευματικῆς μας ἐμπειρίας ἀποτελοῦν εὐθύνη μας, τὴν ὁποία δὲν μποροῦμε νὰ ἀποσεῖσουμε. **Τὸ ἐρώτημα, βεβαίως, πάντα εἶναι, ἐὰν εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ ἀνταποκριθοῦμε στὸ χρέος αὐτό, ὥστε νὰ ἐπέλθει «ἡ τελικὴ ἀποκατάστασις τῆς ἐν τῇ ὀρθῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ ἐνότητος»¹⁹⁰.**

Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τὰ ὅσα ἀνωτέρω κατεγράφησαν στὶς § 5 καὶ 7 τοῦ παρόντος κειμένου, καταγράφεται ἀμέσως κατωτέρω ἓνα κεντρικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν κριτικὴ τοῦ **Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου κ. Ἱεροθέου**¹⁹¹:

«Ἐτσι τὸ τελικὸ κείμενο ἦταν **διπλωματικό**, διακρίνεται γιὰ μιὰ δημιουργικὴ ἀσάφεια», ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἔχει ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ προσλαμβάνωνται ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς, θεωρῶ ὅτι δυσαρεστεῖ καὶ τοὺς ὀρθοδόξους καὶ τοὺς ἑτεροδόξους, **διαποτίζεται ἀπὸ τὴν βαπτισματικὴ θεολογία** καὶ ἐμμέσως πλὴν σαφῶς ἀπὸ τὴν θεωρία τῶν κλάδων, ὅπως φάνηκε ἀπὸ τὶς συζητήσεις, καθὼς ἐπίσης μετακινήθηκε ἐλαφρῶς, ἀλλὰ ἐνσυνειδήτως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀποκλειστικότητος στὴν ἀρχὴ τῆς **περιεκτικότητος**».

Σὲ συμφωνία μὲ τὰ ἀνωτέρω καταγραφέντα **παρατηροῦνται συνοπτικὰ τὰ ἑξῆς:**

- Εἶναι εὐλόγο, ἀν ὄχι ἀναγκαῖο, στὸ τελικὸ κείμενο, στὴ σύνταξη τοῦ ὁποίου μετέχουν 10 Ἐκκλησίες, νὰ σημειώνονται ἀλλαγές, καρπὸς διαλογικῆς συζήτησης. Ἐὰν ἡ ἐμμονὴ σὲ προειλημμένες θέσεις ἦταν **ἀπαράβατος κανόνας**, δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ συγκληθεῖ ἡ Σύνοδος.

- Τὸ κείμενο δὲν εἶναι **διπλωματικό**, ὥστε νὰ προσλαμβάνεται ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς. Ἐμνημονεύθη ἀνωτέρω μιὰ κριτικὴ ἀξιολόγηση ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο Γραϊανουπόλεως Δημήτριο Σαλάχα. Θὰ μποροῦσαν νὰ

¹⁹⁰. Βλ. § 12 τοῦ κειμένου.

¹⁹¹. Μητρ. Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου, Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὴν «Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο» καὶ ἡ κατάληξή τους. <https://aktines.blogspot.gr/2016/09/blog-post-197.html?m=1>

μνημονευθῶν καὶ ἄλλες. Ἐὰν εἶναι διπλωματικό, **γιατὶ δημιουργεῖ δυσαρρέκεια**; Ὅταν δὲ δημιουργεῖ δυσαρρέκεια σὲ Ρωμαιοκαθολικούς, τί θὰ ἔπρεπε νὰ δημιουργεῖ στοὺς Ὀρθοδόξους καὶ δὴ στοὺς ἐπικριτὲς τῆς συνόδου; **Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι προσλαμβάνεται λανθασμένα μόνο ἀπὸ τοὺς ἐπικριτὲς τῆς Συνόδου.**

• Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ὀρθοδόξους εἶναι δυσαρρηστημένοι ἀπὸ τὸ κείμενο, αὐτὸ ὀφείλεται κατὰ κύριο λόγο καὶ στὸ γεγονός, ὅτι αὐτὸ δὲν κάνει λόγο γιὰ τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἀντίληψη πού δὲ γίνεται δεκτὴ οὔτε ἀπὸ τὴ Βίβλο, οὔτε ἀπὸ τὴν Πατερικὴ Θεολογία, οὔτε ἀπὸ κάποια ἀπὸ τὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους. Εἶναι ὅμως ἄλλο αὐτὸ καὶ ἄλλο ἢ ἐδραία πεποίθηση, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ βεβαία καὶ ἀσφαλὴς ὁδὸς Σωτηρίας¹⁹². Εἶναι ὅμως ἀσφαλῶς δικαίωμα τοῦ καθενὸς νὰ πιστεύει, ὅτι θὰ εἶναι μόνος του στὸν Παράδεισο μαζί μὲ κάποιους Ὀρθοδόξους, μόνο πού δὲ δικαιούται νὰ θέλει νὰ ἐπιβάλλει τὴν ἀποψή του αὐτῇ καὶ μάλιστα σὲ συνοδικὸ κείμενο. Ποῦ δηλοῦται ἡ ἐλαφρὰ (εὐτυχῶς!) μετακίνηση ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικότητα στὴν περιοριστικότητα; **Τι θὰ ἔπρεπε νὰ καταγράψει ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης; Τὴν Ἐκκλησιολογία τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ πού ἀπέρριψαν οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας; Μποροῦμε ὡς Ὀρθόδοξοι νὰ ἰσχυριζόμαστε σοβαρά, ὅτι δὲν ὑπάρχει Ἅγιο Πνεῦμα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας;**

• Τὸ κείμενο τῆς Κρήτης πούθενὰ δὲν ἀναγνωρίζει ἄλλες Ἐκκλησίες ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια. Ἀποδέχεται τὴν ἱστορικὴ τους ὀνομασία, σὲ συμφωνία μὲ προγενέστερα συνοδικὰ κείμενα. **Τὸ ὅτι αὐτὸ δὲ συνιστᾷ ἀπαράδεκτο θεολογικὸ νομιναλισμὸ,** αὐτὸ ἐδείχθη ἀνωτέρω.

• Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης οὔτε τὴ βαπτισματικὴ Θεολογία νίθητετῆ, οὔτε κατὰ πολὺ περισσότερο τὴν (ἀγγλικανικῆς καταγωγῆς) θεωρία τῶν κλάδων. **Οἱ προσωπικὲς πεποιθήσεις μελῶν τῆς Συνόδου** γιὰ τὴν ἀναγνώριση ἢ μὴ Βαπτίσματος σὲ ἑτεροδόξους δὲν ἔχουν ἀπολύτως καμιά σημασία.

Σημασία ἔχουν αὐτὰ πού περιέχει τὸ κείμενο.

• Τὴ μὴ ἀποκλειστικότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐπισημαίνουν ἅγιοι καὶ διακεκριμένοι Θεολόγοι, ὅπως ὁ Ἁγ. Φιλάρετος Μόσχας, ὁ Γ. Φλωρόφσκυ, ὁ St. Sankow, ὁ S. Bulgakov, ὁ P. Evdokimov, ὁ Ἰ. Καρμίρης, ὁ Μ. Φαράντος, ὁ

¹⁹². Ὁ Chr. Karakolis, Hat die Kirche Grenzen? Neutestamentlicher Zugang mit Blick auf orthodoxe ekklesiologische Ansätze, στό: *Wesen und Grenzen der Kirche*, 78, καταλήγει συμπερασματικά: «M. E. hat sich herausgestellt, dass es hier um eine deutlich inklusive Ekklesiologie geht. Vorausgesetzt man hat den richtigen christologischen Glauben und hält sich an die ganz fundamentalen ethischen Normen, **so sind die Grenzen der Kirche offen**».

Μητρο. Πλάτων (Gorodezkij), ό Αλέξανδρος Schmemmann, ό John Meyendorff, ό Anthony Bloom ό D. Stăniloae κ.ά. **Ἐκτός ἀπό τή βιβλική καί πατερική παράδοση, πῶς μπορεῖ κανεῖς ἄκριτα νά ἀγνοήσει ὅλους αὐτούς;** Πῶς μπορεῖ νά ἐμμένεις κανεῖς ἄκριτα σέ ὅλες τίς ἐκκλησιολογικές θέσεις τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ, ό ὁποῖος ταυτίζει τὰ κανονικά μέ τὰ χαρισματικά ὅρια τῆς Ἐκκλησίας καί μέσα σέ **τραγικές ἱστορικές συνθήκες** εἶχε νά ἀντιμετωπίσει πληθώρα σχισμάτων (Φηλικισσῖμου, Νοβατιανοῦ, Μαξίμου) καί τήν ἀμφισβήτηση καί τῆς δικῆς του θέσης;

- Ἐάν στήν ὑπό τοῦ Χριστοῦ ἰδρυθεῖσα Ἐκκλησία ὑψίστη πνευματική ἐμπειρία εἶναι **ἡ θεά τῶν θείων ἐνεργειῶν**, ἡ θεία τοῦ ἀκτίστου φωτός καί ἡ θεοπτία καί αὐτό συμβαίνει ἀποκλειστικά μόνο μέσα στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, πῶς μιᾶς τέτοιας ἐμπειρίας ἠξιώθησαν ό Μωϋσῆς, ό Ἀβραάμ, ό Ἡλίας, ό Ἡσαΐας, ό Ἰεζεκιήλ; **Ἐπῆρχαν τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καί πρό Χριστοῦ; Ὁχι βέβαια!** Ἡ Ἐκκλησία ὅμως, «τό μυστήριον τό ἀποκεκρυμμένον» (Κολ. 1, 26), ὑπῆρχε. **Εἶναι δυνατόν νά ἀπορριφθεῖ ὅλη ἡ περι Ἀσάρκου Λόγου καί Θεοφανειῶν πατερική διδασκαλία, γιά νά αὐτοδικαιωνόμαστε μέ τήν ἀποκλειστικότητα;**

- Ἡ ἀποκλειστικότητα καταργεῖ οὐσιαστικά τή σχέση ὄντος καί μή ὄντος, τή διαρκή αὐτομαρτυρία τοῦ Θεοῦ στή δημιουργία καί τήν ἀνθρώπινη ἱστορία, **ό ὁποῖος οὐδέποτε ἑαυτὸν ἀφήκε «ἀμάρτυρον»** (Πράξ. 14, 17). **Κατὰ πολὺ περισσότερο εἰσάγει τή στατικότητα, καί τήν ἀσυνέχεια, ἀρνούμενη τή θεία παρουσία στήν κτίση καί τήν ἱστορία.**

- Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ό Ὁμολογητής¹⁹³ ἐπισημαίνει: «Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐδενὸς ἄπεστι τῶν ὄντων· καί μάλιστα τῶν λόγου καθοτιοῦ μετεληφότων· Συνεκτικὸν γὰρ ὑπάρχει τῆς ἐκάστου γενέσεως, ὅτι Θεὸς καί Θεοῦ Πνεῦμα κατὰ δύναμιν προνοητικὴν διὰ πάντων χωροῦν καί τὸν ἐν ἐκάστῳ κατὰ φύσιν λόγον ἀνακαινοῦν, καί δι' αὐτοῦ πρὸς συναίσθησιν τῶν πλημμελῶν παρὰ τὸν θεσμόν τῆς φύσεως πεπραγμένων ἄγον τὸ αἰσθανόμενον...». **Γιατί ό Ἁγ. Μάξιμος ό Ὁμολογητής ἀγνόησε τὸν Ἁγ. Κυπριανὸ Καρθαγένης;**

- Ὁ Ἁγ. Ἰωάννης ό Δαμασκηνός¹⁹⁴ παρατηρεῖ: «...κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ πατρὶ καί τῷ Υἱῷ, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καί δι' Υἱοῦ μεταδιδόμενον καί μεταλαμβανόμενον ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως καί δι' ἑαυτοῦ κτίζον καί ὀσιοῦν τὰ σύμπαντα καί ἀγιάζον καί συνέχον...». **Γιατί καί ό Ἰωάννης ό Δαμασκηνός ἀγνόησε τὸν Κυπριανὸ Καρθαγένης;**

¹⁹³. PG 90, 297B (Quaestiones ad Thalassium, Ἐρώτησις ΙΕ').

¹⁹⁴. PG 94, 821C (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, 1, 8).

• Για τὸν Ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ¹⁹⁵ ἡ Ἐκκλησία εἶναι εἰκόνα Θεοῦ, εἶναι εἰκόνα τῆς τριαδικῆς ἐνότητος, ἐπιτελοῦσα συνεκτικὴ τῶν πάντων λειτουργία: **«Τὴν τοίνυν ἁγίαν Ἐκκλησίαν κατὰ πρώτην θεωρίας ἐπιβολήν, τύπον καὶ εἰκόνα Θεοῦ φέρει...»** Ὡσπερ γὰρ ὁ Θεὸς πάντα τῇ ἀπείρῳ δυνάμει ποιήσας καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγών, συνέχει καὶ συνάγει καὶ περιγράφει, καὶ ἀλλήλοις καὶ ἑαυτῷ προνοητικῶς ἐνδιασφίγγει... **Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, τὰ αὐτὰ τῷ Θεῷ περὶ ἡμᾶς ὡς ἀχετύπῳ εἰκὼν ἐνεργουῦσα διαχθήσεται.** Πολλῶν γὰρ ὄντων καὶ ἀπείρων ἀριθμῶ σχεδόν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παιδῶν, γένει καὶ εἶδει, καὶ ἔθνεσι καὶ γλώσσαις καὶ τέχναις καὶ τρόποις καὶ ἤθεσι καὶ ἐπιτηδεύμασιν ...μίαν πᾶσι κατὰ τὸ ἴσον δίδωσι καὶ χαρίζεται θείαν τροφήν θείαν μορφὴν καὶ προσηγορίαν, τό, ἀπὸ Χριστοῦ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι...». **Εἶναι δυνατὸν νὰ περιορίζει κανεῖς τὴν ἐνέργεια τοῦ πανταχοῦ παρόντος Θεοῦ, εἰκόνα τοῦ ὁποῖου εἶναι ἡ Ἐκκλησία;**

• Για τὸν Ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ ἡ Ἐκκλησία εἶναι εἰκόνα καὶ τοῦ **σύμπαντος κόσμου**¹⁹⁶, «τοῦ ἐξ ὀρατῶν καὶ ἀορατῶν οὐσιῶν ὑφεστῶτος...ὡς τὴν αὐτῷ ἔνωσιν καὶ διάκρισιν ἐπιδεχομένην [τὴν Ἐκκλησίαν]...Πάλιν εἰς ἐστὶ κόσμος (αἰσθητὸς καὶ νοητὸς) τοῖς ἑαυτοῦ μὴ συνδιαιρούμενος μέρεσι...». Πῶς λοιπὸν μπορεῖ κανεῖς νὰ περιορίσει τὴν Ἐκκλησία στὰ **κανονικὰ τῆς ὄρια, δημιουργώντας στεγανὰ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς χαρισματικῆς τῆς λειτουργίας;**

• Πῶς μπορεῖ ἐπομένως νὰ γίνεται λόγος γιὰ ἀποκλειστικότητα; Πῶς μπορεῖ νὰ ταυτίζονται τὰ χαρισματικὰ μὲ τὰ κανονικὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας; Γιατὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀποκλειστικότητος δὲ θέλουν νὰ συμφωνήσουν μὲ τοὺς Ἁγίους Πατέρες; Δὲν εἶναι βεβαίως τὸ ἴδιο τὸ νὰ ἀνήκει ἀπὸ τὸ νὰ μὴν ἀνήκει κανεῖς στὴν Ἐκκλησία ὡς πρὸς τὸ βαθμὸ μετοχῆς στὶς δωρεές τοῦ Πνεύματος. Ὁ Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς¹⁹⁷ τονίζει μὲ ἔμφαση τὴ λειτουργία τοῦ Πνεύματος «ὡς δημιουργὸν τῆς κατὰ χάριν διὰ τῆς πίστεως δοθείσης υἰοθεσίας...ταῖς ἀχράντοις τῶν ἀρρήτων νοήσεσι πρὸς ἐκθέωσιν ἐκτυποῦν». Κατὰ συνέπεια τὸ νὰ ἀνήκει ἢ νὰ μὴν ἀνήκει κάποιος στὴν Ἐκκλησία δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα. **Ἡ ἀποδοχὴ μιᾶς τέτοιας θέσης θὰ ἦταν ἐπίσης ἓνα μεγάλο θεολογικὸ ἀτόπημα.** Μιὰ τέτοια ἰσοπέδωση θὰ ἦταν ἐπίσης ἀπαράδεκτη. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὅμως ποῦ ὁ **ληστής στὸ σταυρὸ** ἔγινε ὁ πρῶτος πολίτης τοῦ παραδείσου χωρὶς

¹⁹⁵. PG 91, 664D καὶ 665C (Ἅγιος Μάξιμος Ὁμολογητὴς, Μυσταγωγία).

¹⁹⁶. PG 91 668C καὶ 669B (Ἅγιος Μάξιμος Ὁμολογητὴς, Μυσταγωγία).

¹⁹⁷. PG 90, 297D (Quaestiones ad Thalassium, Ἐρωτήσεις ΙΕ').

βάπτισμα, σὲ μιὰ κανονικὴ Ἐκκλησία, ὅπως θὰ ἤθελαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀποκλειστικότητας, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι βεβαίως ἡ ἀσφαλῆς ὁδὸς σωτηρίας, τὰ ἐκτὸς αὐτῆς ὁμως τὰ ὀρίζει ὁ Θεός. Ἄς ἀφήσουν καὶ κάτι καὶ σ' Αὐτόν!!!

Ἐὰν διακρίνουμε μὲ ἓνα σχολαστικὸ τρόπο σκέψης ἀνάμεσα στὴ δημιουργικὴ, συνεκτικὴ, προνοητικὴ, τὴν καθαρτικὴ, τὴ φωτιστικὴ καὶ τὴ θεωτικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, δημιουργώντας μεταξὺ αὐτῶν στεγανά, τότε ἀπὸ ποιά ἐνέργεια σώθηκε ὁ ληστής; Θὰ ἦταν καλύτερα νὰ ποῦμε αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὑπερβαίνοντας τόσο τὴν Ἰουδαϊκὴ ἀποκλειστικότητα, ὅσο καὶ καταδικάζοντας τὴν ἀλαζονεία τῶν Ἐθνικῶν καὶ ἀναφωνώντας: «Ὡ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ!» (Ρωμ. 11, 33:34). Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μιλώντας γιὰ τοὺς ἐθνικοὺς δὲν τοὺς ἀποκλείει ἀπὸ τὴ σωτηρία, ὅταν ποιοῦν «φύσει τὰ τοῦ νόμου» καὶ αὐτὸ θὰ φανεῖ, «ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων» (Ρωμ. 2, 14-16). Μήπως θὰ πρέπει νὰ τὸν καταγγείλουμε καὶ αὐτόν, γιὰτὶ δὲν ἀκολουθεῖ τὸν Ἅγιο Κυπριανὸ Καρθαγένης; Ἄρα καὶ *Extra Ecclesiam Salus est!*

- Ὅταν ἀφετηρία τῆς σκέψης μας εἶναι ἡ ταύτιση κανονικῶν καὶ χαρισματικῶν ὀρίων τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι κατανοητὸ νὰ ὑποψιαζόμαστε μιὰ μετακίνηση ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικότητα στὴν περιεκτικότητα ἢ νὰ ὑποψιαζόμαστε ἐπιρροὲς ἀπὸ τὴ βαπτισματικὴ Θεολογία ἢ τὴν θεωρία τῶν κλάδων στὰ κείμενα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἐκεῖ ποὺ αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν καὶ ἀποκλείονται κατηγορηματικά.

8. Μικτοὶ Γάμοι. Διορθόδοξες Διαχριστιανικὲς Σχέσεις καὶ ὁ Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης

Ἡ ἀναφορὰ στοὺς μικτοὺς γάμους θὰ μπορούσε νὰ εἶχε παραλειφθεῖ, δεδομένου, ὅτι ἡ ἀναφορὰ σ' αὐτοὺς γίνεται σὲ ἄλλο κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὑπὸ τὸν τίτλο «τὸ Μυστήριον τοῦ Γάμου καὶ τὰ κωλύματα αὐτοῦ», ἰδιαίτερα δὲ στὴ β' ἐνότητα αὐτοῦ τοῦ κειμένου μὲ τὸν τίτλο τὰ «Κωλύματα Γάμου καὶ ἐφαρμογὴ τῆς Οἰκονομίας». Ἐπειδὴ ὁμως καὶ ἐδῶ γίνεται ἀναφορὰ σὲ ἑτεροδόξους, θὰ γίνῃ ἓνας σύντομος σχολιασμὸς τοῦ κειμένου. Ὁ σχολιασμὸς δὲ θὰ περιορισθεῖ στοὺς μικτοὺς γάμους, ἀλλὰ θὰ

ἐπεκταθεῖ καὶ σὲ ἀξιόλογες καὶ χρήσιμες θεωρήσεις τῶν διαχριστιανικῶν σχέσεων.

Ἡ § 5 τῆς β' ἐνότητος ἀναφερομένη εἰς τοὺς μικτοὺς γάμους «μεθ' ἑτεροδόξων καὶ μὴ Χριστιανῶν» ἀναφέρεται προφανῶς σὲ γάμους μεταξὺ Ὀρθοδόξων μὲ μέλη μιᾶς ἑτερόδοξης χριστιανικῆς κοινότητος καὶ σὲ γάμο Ὀρθοδόξου μὲ ἑτερόθρησκο ἢ ἄνθρωπο ἄνευ θρησκευματος. Στὴ δεύτερη περίπτωση, σύμφωνα μὲ τὴ διατύπωση τῆς § 5 III τοῦ κειμένου, ὅπου «**ὁ γάμος Ὀρθοδόξων μετὰ μὴ Χριστιανῶν κωλύεται ἀπολύτως** κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν» εἶναι προφανές, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα περιθώριο τέλεσης ἐνὸς τέτοιου γάμου οὔτε κατ' οἰκονομίαν. (Ἀντίθετα ἕνας τέτοιος γάμος στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι κατ' οἰκονομίαν δυνατός¹⁹⁸). Αὐτὸ συνάγεται καὶ διὰ τῆς **κατηγορηματικῆς ἀπαγορεύσεως** πού εἰσάγει τὸ ἐπίρρημα «**ἀπολύτως**» στὴν § 5 ἑδαφ. III, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατὴ ὀποιαδήποτε ἐξαίρεση καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ κατηγορηματικὴ ἀπαγόρευση καταγράφεται στὸ ἑδαφ. III, ἐνῶ ἡ **δυνατότητα ἄσκησης οἰκονομίας** σὲ περίπτωση πού συντρέχουν κωλύματα, ὅπως καὶ αὐτὸ τῆς συνάψεως γάμου μὲ ἑτερόδοξο, καταγράφεται **στὸ ἑδαφ. II τῆς πέμπτης παραγράφου πού προηγεῖται**, ὥστε νὰ καθίσταται ἐρμηνευτικὰ αὐτονόητο καὶ ἀδιαμφισβήτητο, ὅτι **δὲν ὑπάρχει ἐνδεχόμενο τέλεσης γάμου μὲ ἑτερόθρησκο ἢ ἄνθρωπο ἄνευ θρησκευματος οὔτε κατ' οἰκονομίαν**.

Μὲ τὴν ἀνάγνωση τῶν ἑδαφίων 1 καὶ 2 ἢ τῆς § 5 τοῦ κειμένου καθίσταται σαφές, ὅτι ἡ προϋπόθεση ὅτι «τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα θέλουν βαπτισθῆ καὶ ἀναπτυχθῆ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ» πού ἐτίθετο ἀπὸ τὸ σχετικὸ κείμενο τῆς Β' Προσυνοδικῆς Διασκέψεως (1982) καὶ περιείχετο καὶ στὸ σχετικὸ κείμενο τὸ ἐγκριθέν ἀπὸ τὴ Σύναξη τῶν Προκαθημένων τῶν Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν¹⁹⁹ (Ἰανουάριος 2016) ἀπηλείφθη, δεδομένου ὅτι ἡ δυνατότητα **τέλεσης ἐνὸς (μικτοῦ) γάμου δὲν μπορεῖ νὰ τελεῖ ὑπὸ οἰαδήποτε αἴρεση**, ἡ ὁποία ἐνδεχομένως νὰ ἐγείρει τὴν ἀμφισβήτηση τῆς ἐγκύρου τελέσεώς του καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Ἐκκλησίᾳ πού τὸν τέλεσε σὲ περίπτωση μὴ πληρώσεώς της, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ πραγματικοῦ γεγονότος ὅτι **τὰ ἐκ τῶν μικτῶν γάμων τέκνα βαπτίζονται** στὴν πλειονότητα τῶν περιπτώσεων **στὴν Ὀρθόδοξη**

¹⁹⁸. Codex Juris Canonici, Lad.-dt. Ausg., (Butzon und Bercker) Kevelaer 1983, Can. 1086 §1 καὶ § 2. Οἱ προϋποθέσεις ἀσκίσεως Οἰκονομίας καταγράφονται στοὺς Cann. 1125 καὶ 1126.

¹⁹⁹. Σύναξη τῶν Προκαθημένων, Τελικὰ κείμενα, 33-34: «...δυναμένοσ ὅμως νὰ εὐλογηθῆ κατὰ συγκατάβασιν καὶ διὰ φιλανθρωπίαν, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον ὅτι τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα θέλουν βαπτισθῆ καὶ ἀναπτυχῆ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ».

Ἐκκλησία –ὅπως αὐτὸ εἶναι πρόδηλο στὸ χῶρο τῆς Διασποράς– **καὶ ὄχι στὴν ἑτερόδοξη**. Ἀκόμα ὅμως καὶ στὶς περιπτώσεις ποὺ αὐτὸ δὲ συμβαίνει, ἐκρίθη ὀρθά, ὅτι μέσα σὲ ἓνα γενικότερο περιβάλλον ποὺ ἀποϊεροποιεῖ καὶ κλονίζει τὴν ἑγγαμὴ συμβίωση, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ἔπρεπε νὰ συμβάλει σ’ αὐτὸ δημιουργοῦσα αἰτία διένεξης μεταξὺ τῶν συζύγων. Αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ, ἐὰν παρέμενε ἡ αἴρεση, δεδομένου ὅτι δὲν εἶναι ἄγνωστο, σύζυγοι νὰ ὀδηγοῦνται σὲ διάσταση, ὅταν δὲν μπορούν νὰ συμφωνήσουν ἀκόμα καὶ στὴν ὀνοματοδοσία τῶν τέκνων τους. Κατὰ πολὺ περισσότερο, τὸ ὀρθόδοξο ἢ μὴ βάπτισμα θὰ μπορούσε –σὲ κάποιες βεβαίως περιπτώσεις, νὰ ὀδηγήσει στὴ διάλυση τοῦ γάμου. Τὸ γεγονός ὅμως, ὅτι στὶς περιπτώσεις μικτῶν γάμων τὰ τέκνα κατὰ κανόνα βαπτίζονται ὀρθόδοξα, ἐνῶ δὲν εἶναι ἐπίσης ἄγνωστες οἱ περιπτώσεις ὅπου σὲ γάμους μεταξὺ ἑτεροδόξων τὰ τέκνα δὲ βαπτίζονται –δυστυχῶς– **κἂν, καταδεικνύει τὴ ζωτικότητα τῆς ὀρθόδοξης πίστεως**. Δὲν μπορεῖ νὰ μὴ προβληματίζει τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ **τὴν ποιμαντικὴ τῆς μέριμνα** τὸ θλιβερὸ γεγονός, ὅτι σὲ σύγχρονες μεγαλουπόλεις, ὅπως τὸ Βερολίνο, οἱ χριστιανοὶ ἀποτελοῦν μειοψηφία καὶ ἐξ αὐτῶν κάποιοι δὲ βαπτίζουν τὰ τέκνα τους. **Ὑπάρχει κατὰ συνέπεια ἢ πρόκληση γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία νὰ ἀσκεῖ τὸ δύσκολο καὶ ὑπεύθυνο ποιμαντικὸ τῆς ἔργου μέσα σὲ ἓνα τέτοιο περιβάλλον**. Τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης διὰ τῆς Οἰκονομίας θεσμοθετεῖ τοὺς μικτοὺς γάμους, ἓνα θεσμό, ὁ ὁποῖος μὲ ἐξαίρεση τὴν Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας, δὲν ἦταν καὶ δὲν εἶναι ἄγνωστος στὶς κατὰ τόπους Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες²⁰⁰, πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς Οἰκουμενικῆς κίνησης καὶ τῆ δημιουργία τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας προκρίνει καὶ προτιμᾷ νὰ ἀπαγορεύει τοὺς μικτοὺς γάμους, ὥστε νὰ ἐξαναγκάζει τὰ μέλη τῆς, εἴτε νὰ περιορίζονται μόνο στὸν πολιτικὸ γάμο, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ νομοθεσία πολλῶν κρατῶν εἶναι ὑποχρεωτικός, **εἴτε νὰ καταφεύγουν στὴν ἑλληνικὴ ἢ τὴ ρωσικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία γιὰ τὴν τέλεση θρησκευτικοῦ γάμου**. Ἐν προκειμένῳ δὲν ἔχει σημασία νὰ ἀποδοκιμασθεῖ ἢ ἀστοχία τῆς πρακτικῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Γεωργίας, ἀλλὰ νὰ ἐπισημανθεῖ καὶ νὰ τονισθεῖ ὅτι **τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου δὲν ἐπιβάλλει ὑποχρεωτικὰ τὸ θεσμὸ τοῦ μικτοῦ γάμου, ἀλλὰ δίδει τὴν εὐχέρεια στὶς κατὰ τόπους Ἐκκλησίες νὰ τὸν ἐπιτρέψουν ἢ ὄχι**²⁰¹. Αὐτὸ κατὰ συνέπεια σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας δὲν ἔχει

²⁰⁰. Eva Synek, Das «Heilige und Grose Konzil» von Kreta, Freistadt 2017, 86.

²⁰¹. Στὴν § 5ii τοῦ Β΄ Κεφαλαίου τοῦ κειμένου καταγράφεται: «Ἡ δυνατότης ἐφαρμογῆς

λόγο –ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων– νὰ μὴν ἐγκρίνει τὸ περὶ Γάμου κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἄλλωστε οἱ μικτοὶ γάμοι δὲν «ἀνακαλύφθηκαν» στὴν Κρήτη, ἀλλὰ ἀποτελοῦν πράξη τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν περισσότερο ἀπὸ ἓνα αἰῶνα, χωρὶς αὐτὸ νὰ προβλημάτισε οὔτε κατ' ἐλάχιστο τὴν Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας στὶς διορθόδοξες σχέσεις της.

Τὸ ἴδιο θὰ πρέπει νὰ πράξει καὶ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, τὸ ὁποῖο κατὰ τὴ διάρκεια τῶν Προσυνοδικῶν Διασκέψεων, δὲν εἶχε γιὰ τελείως ἀνεξήγητους καὶ ἀκατανόητους λόγους ὑπογράψει τὸ περὶ Γάμου κείμενο. Σὲ κάθε περίπτωση οἱ μικτοὶ γάμοι δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελοῦν πρόβλημα γιὰ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, ἀφ' ἑνὸς μὲν, γιατί τέτοιοι γάμοι τελοῦνται σ' αὐτὸ χωρὶς πρόβλημα καὶ ἰδιαίτερα στὸ χῶρο τῆς Διασπορᾶς καὶ ἰδιαίτερα στὸ χῶρο τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς (Κεντρικῆς καὶ Νοτίου), ὅπου εὐρίσκεται ἓνα σημαντικό τμήμα τοῦ ποιμνίου του, ἀφ' ἑτέρου δέ, γιατί τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας ἔχει ὑπερβεῖ τὸ πλαίσιο καὶ τὸ ὄριο σχέσεων καὶ κοινωνίας μὲ τοὺς ἑτεροδόξους πὺ διατηροῦν οἱ ἄλλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Ἀρκεῖ νὰ ἀναφερθοῦν κάποια ἀπὸ αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει²⁰² καὶ καταγγέλλει: «Πρέπει νὰ σκεφθεῖ τις εὐθύνες του τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, τῆς πόλεως ὅπου γεννήθηκε ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου μάλιστα ἔδωσαν στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Balamand στὸ Λίβανο, τὸ ὁποῖο προχώρησε σὲ μυστηριακὴ διακοινωνία μὲ τοὺς Μονοφυσίτες, ξεπερνώντας στὸ θράσος τοῦ Οἰκουμενισμοῦ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα». Ὅταν λοιπὸν τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας πράττει αὐτό, τὸ ὁποῖο πράττουν οἱ Λουθηρανοὶ, οἱ Ἀγγλικανοὶ καὶ οἱ Παλαιοκαθολικοὶ μεταξύ τους, πῶς μπορεῖ ὁ π. Θεόδωρος Ζήσης καὶ ἕτεροὶ τινες νὰ ἐπιχαίρουν γιὰ τὴ μὴ συμμετοχὴ τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας στὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο τῆς Κρήτης, ἢ ὁποῖα τὸ προεφύλαξε ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ μιᾶς «αἰρετικῆς» Ἐκκλησιολογίας;

Βέλη ἐναντίον τῆς οἰκουμενιστικῆς πρακτικῆς τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ρίπτονται²⁰³ καὶ «ἀπὸ ἄλλου»: «Ἡ στάση τοῦ Πατριαρχείου

τῆς ἐκκλησιαστικῆς οικονομίας ὡς πρὸς τὰ κωλύματα γάμου δεόν ὅπως ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκάστου αὐτοκεφάλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν ἱερῶν κανόνων, ἐν πνεύματι ποιμαντικῆς διακρίσεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς σωτηρίας, τοῦ ἀνθρώπου».

²⁰². Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, Τὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας, Οἰκουμενισμὸς καὶ Παπισμὸς, Θεσσαλονίκη 2004, 37.

²⁰³. Π. Τελεβάντος, Τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἀπορρίπτει τὴ Σύνοδο

Ἀντιοχείας δὲν προκαλεῖ οὐδεμία ἀπολύτως ἐκπληξη. Ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ δυστυχῶς ἔχει συνομολογήσει **συμφωνία** οὐνιτικῶν προδιαγραφῶν διακοινωνίας (**intercommunio**) μὲ τοὺς **Μονοφυσίτες, τοὺς Παπικοὺς καὶ τοὺς Οὐνίτες στὸ χῶρο τῆς δικαιοδοσίας της**. Παράλληλα προβαίνει σὲ οἰκουμενιστικοὺς ἀκροβατισμοὺς ποὺ **ὑπερακοντίζουν κατὰ πολὺ τοὺς οἰκουμενιστικοὺς ἀκροβατισμοὺς τοῦ Φαναρίου καὶ τῆς Μόσχας**. Ἐπομένως, πῶς θὰ μπορούσε τώρα τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας νὰ καταδικάσει τὸ ἕκτο κείμενο τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης, ἀφοῦ ταιριάζει ἀπόλυτα μὲ τὸν ὅλο οἰκουμενιστικὸ βίο καὶ τὴν πολιτεία του»;

Τὶ χρεῖαν ἔχομεν ἄλλων μαρτύρων;

Ἐνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα κείμενα τοῦ **Πρωτ. π. Θεοδώρου Ζήση** εἶναι ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο μὲ **δριμύτητα ἐπιτίθεται** –στὸν Ἀρχιμανδρίτη τότε– π. **Ἰουστῖνο Πόποβιτς** σὲ ἄρθρο του²⁰⁴ μὲ τὸν τίτλο: «**Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως φύλαξ καὶ ἐγγυητὴς τῆς Ὁρθοδοξίας**». Στὸ ἄρθρο αὐτὸ κρίνεται κατ' ἀρχὴν, ἐπισημαίνει ὁ Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ἀναγκαῖο «καὶ ἀπαραίτητον νὰ ὑπομνήσομεν ἐν συντομίᾳ **τὰς ὑπηρεσίας τῆς Πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, συντήρησιν καὶ διάσωσιν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ της**». Προβάλλοντας ἰδιαίτερος τὴν προστασία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὸ χῶρο τῶν χειμαζομένων πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων²⁰⁵, βλέπει στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικτατορίας (1967-1974) τὴν πίεση δυνάμεων, «τῶν ὁποίων τὸ θεολογικὸ στίγμα εὐρίσκει κανεὶς εἰς τὴν συμμαχίαν «φιλελευθέρων» ἀκαδημαϊκῶν θεολόγων καὶ «συντηρητικῶν» θρησκευτικῶν ὀργανώσεων» καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐπεχειρήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος ἔγκρισις καταστατικοῦ χάρτου δυσμενοῦς διὰ τὰς σχέσεις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο²⁰⁶. Ἐξαίροντας τὴ διακονία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὴν ὀρθοδοξία του ἐπαναλαμβάνει καὶ ἐπιδοκιμάζει τὰ λόγια τοῦ μοναχοῦ Ἰωσήφ Βρυννίου τοῦ Στουδίτου²⁰⁷: **«Κοινὴ πατρίς καὶ Μήτηρ καὶ τροφὸς**

τῆς Κρήτης μόνο γιὰ λόγους ὁμοφωνίας καὶ ὄχι οὐσίας. <http://panayiotistelefantos-blogspot.gr/search/label>.

²⁰⁴. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, **Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως φύλαξ καὶ ἐγγυητὴς τῆς Ὁρθοδοξίας (Ἀπάντησις εἰς τὸν π. Ἰουστῖνον Πόποβιτς)**, Κληρονομία 9 (1977) 433-460. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ δημοσιεύθηκε ἐκ δευτέρου στὸ ἔργο τοῦ π. Θεοδώρου Ζήση, **Κωνσταντινούπολη καὶ Μόσχα**, Θεσσαλονίκη 1989, 63-96. Ἀπὸ τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἔργο προέρχονται τὰ καταγραφόμενα ἀποσπάσματα.

²⁰⁵. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 75.

²⁰⁶. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 74-75.

²⁰⁷. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 76.

τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, δεῦρο τῆς Ὁρθοδοξίας ἡ βᾶσις, ἡ κορυφή τῶν δογμάτων, ἡ τῆς θεολογίας ἀκρόρεια». Αναφερόμενος στίς οἰκουμενικῆς πρωτοβουλίες του πατριάρχου Ἀθηναγόρου ἐπισημαίνει: «**Ἡ μεγάλη προφητικὴ μορφή τοῦ πατριάρχου τῆς Ὁρθοδοξίας Ἀθηναγόρου τοῦ Α΄ ἐξήγαγε μὲ τόλμην καὶ σύνεσιν τὴν Ὁρθοδοξία ἀπὸ τὴν ἔρημον τῆς διαιρέσεως, τῆς ἀπομονώσεως καὶ τῆς σιωπῆς**»²⁰⁸.

Στὴ συνέχεια ἀσκεῖ ὁ ἴδιος τὴν δική του αὐστηρὴ κριτικὴ στὴν **αὐστηρὴ κριτικὴ τοῦ π. Ἰουστίνου Πόποβιτς** γιὰ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν προετοιμασία καὶ τὴ σύγκληση τῆς Μεγάλης Συνόδου σὲ εἰδικὸ κεφάλαιο μὲ τίτλο: «**Ἀβάσιμοι αἱ κατηγορίαι τοῦ π. Ἰουστίνου**». Ἐπισημαίνει²⁰⁹, ὅτι «εἶναι ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι ἐναντίον δύο κυρίως στόχων στρέφονται **οἱ ἐχθροὶ τῆς Ὁρθοδοξίας· ἐναντίον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου**, ὡς κέντρου ἐνότητος τῶν Ὁρθοδόξων καὶ ἐναντίον τοῦ **Μοναχισμοῦ**... αὐτοὺς τοὺς δύο στόλους τῆς Ὁρθοδοξίας πρέπει νὰ ἐνισχύσωμεν». **Κατὰ τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ π. Θεόδωρου, δὲν πρέπει κανεὶς τώρα νὰ θεωρεῖ καὶ τὸν ἴδιο ἐχθρὸ τῆς Ὁρθοδοξίας;**

Ὁ π. Ἰουστίνος Πόποβιτς –ἀπληροφόρητος κατὰ τὸν π. Θεόδωρο Ζήση γιὰ τὰ διορθόδοξα²¹⁰– ἐντοπίζει **πολλὴ σπουδὴ στὴ διαδικασία προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου**. Ὁ π. Θεόδωρος Ζήσης ἀπαντᾷ²¹¹: «Εἶναι σαφὲς ἐκ τῶν παρατεθέντων ὅτι οὐδέποτε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐνήργησε μόνον ἐν σπουδῇ καὶ βίᾳ. Πάντοτε **αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται δημοκρατικότερα ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν** καὶ μετὰ ἀπὸ **ὠρίμανσιν** τῶν θεμάτων ἐντὸς ἀνέτων χρονικῶν ὁρίων». Ὁμιλεῖ γιὰ νεοπαπιστικὰς τάσεις στὸ χῶρο τῆς Ὁρθοδοξίας, τίς ὁποῖες ὅμως πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ κανεὶς ὄχι στὸ χῶρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ ἀλλοῦ. Γράφει²¹² σχετικὰ γιὰ τὸν π. Ἰουστίνου: «**Ἀσφαλῶς γνωρίζει αὐτὰς τὰς τάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ πολλῶν αἰώνων καλλιεργοῦνται εἰς τοὺς κύκλους τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, καὶ θὰ ἀνέμενον κανεὶς μὲ τὴν παρηρησίαν τοῦ ἀσκητοῦ εὐθαρσῶς νὰ τὰς στηλιτεύσῃ**». Ἀπευθυνόμενος στὸν π. Ἰουστίνου γιὰ τὴν ἀνακήρυξη αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας στὴν Ἀμερικὴ ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας²¹³ ἐρωτᾷ: «**Ποῖος λοιπὸν σπεύδει καὶ ποῖος ἔχει νεοπαπιστικὰς τάσεις, πάτερ Ἰουστίνε; Ἡ**

²⁰⁸. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 79.

²⁰⁹. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 81.

²¹⁰. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 82.

²¹¹. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 85.

²¹². Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 87.

²¹³. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 88.

Κωνσταντινούπολις ἢ ἡ Μόσχα πού δὲν ἀναμένει νὰ λυθεῖ συνοδικῶς καὶ δημοκρατικῶς τὸ πρόβλημα τῆς Ὁρθοδόξου Διασποράς;²¹⁴».

Ἐξαίρει τὸ ὀρθόδοξο φρόνημα τῶν ἱεραρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: «... ὑπάρχει ἡ καθαρά, ἡ διαυγής, ἡ τολμηρὰ ὁμολογία πολλῶν ἱεραρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἡ ὁποία οὐδεμίαν ἀνησυχίαν προκαλεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον αἰσθησιν ὑπερηφανείας διὰ τὴν ἐμπεδωμένην ἐμμονὴν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸ ἱστορικόν της παρελθόν²¹⁵». Θεωρεῖ ὅτι ὁ πατριάρχης Δημήτριος, διάδοχος τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου «τοῦ ὁποίου ἡ προσωπικότης ἐγράφη χρυσοῖς γράμμασιν εἰς τὰς σελίδας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας²¹⁶» βαδίζει ἐπὶ τῆς ὁδοῦ αὐτῆς τῆς ἀπαραχαράκτου τηρήσεως τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀναφερόμενος στὸν τότε Μητροπολίτη Φιλαδελφείας καὶ νῦν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Βαρθολομαῖο ἐπαινεῖ τὴν προτροπὴ του, ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ὀφείλει νὰ διεξαγάγει διάλογο μὲ τὴ θεολογικὴ σκέψη τῆς Δύσεως «ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἐπανόδου τῆς ὅλης χριστιανικῆς θεολογίας εἰς τὸ πάντοτε ζῶν καὶ πάντοτε ἐπίκαιρο πνεῦμα τῶν Πατέρων»²¹⁷. Σχολιάζοντας παλαιότερα διατυπωθεῖσα ἄποψη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει *Intercommunio* χωρὶς συμφωνία στὴν πίστη καὶ εἰσέτι ὑφισταμένου τοῦ σχίσματος ἀναφωνεῖ μὲ στόμφο: «Θὰ σκιρτοῦν ἀναμφιβόλως αἱ ἅγιοι ψυχὰι τῶν Μάρκου Ἐφέσου τοῦ Εὐγενικοῦ καὶ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου καὶ τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων ἡγετῶν, διότι κατέλιπον τούτοις διαδόχους, τοὺς ὁποίους ὁ μ. π. Ἰουστίνος, πού στηριζόμενος ἀγνοοῦμεν, θέλει ὡς Φλωρεντιανούς. Ἀντιθέτως πρὸς αὐτὴν τὴν κρυσταλλίνης διαυγείας ὀρθόδοξον θέσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς *Intercommunio*, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας δι' ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς συνόδου τῆς 16ης Δεκεμβρίου 1969 ἐπέτρεψε τὴν μετάδοσιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἰς τοὺς Ρωμαιοκαθολικούς»²¹⁸.

Τὶ διαφορετικὸ ἀπεφάσισε ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης; Δὲν ἔθεσε ὡς προϋπόθεση τὴν ὁμολογία τῆς κοινῆς πίστεως γιὰ τὴν εὐχαριστιακὴ κοινωνία μὲ τοὺς ἑτεροδόξους καὶ μάλιστα χωρὶς καμία ἐξαίρεση καὶ χωρὶς τὴ δυνατότητα ἄσκησης Οἰκονομίας, ἀκόμα καὶ σὲ περιπτώσεις ἀνυπέρβλητης ἀνάγκης; Ποιὸς τελικὰ διαστρέφει τὸ φρόνημα τῶν

²¹⁴. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 89.

²¹⁵. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 92.

²¹⁶. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 92.

²¹⁷. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 93.

²¹⁸. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 93-94.

Πατέρων; Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης ἢ ἡ αὐθαίρετη πράξη τῶν Πατριαρχείων Ἀντιοχείας καὶ Μόσχας, τὴν ὁποία ὁ π. Θεόδωρος Ζήσης καταγγέλλει;

Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, πῶς μπορεῖ νὰ δικαιολογήσει κανεὶς τὴ μεταστροφή τοῦ π. Θεοδώρου Ζήση, ὁ ὁποῖος ἐπικρίνει τὸν π. **Ἰουστῖνο Πόποβιτς**, ὅτι ἔπραξε «κακῶς μὲ τὸ νὰ στήσῃ εἰς τὸ εἰδῶλιον τοῦ κατηγορουμένου τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως»²¹⁹. Ἐὰν ἡ μεταστροφή ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ὁ π. Ἰουστῖνος Πόποβιτς ἀνεκηρύχθη ἐκ τῶν ὑστέρων ἅγιος, ἅς ἀναπαύεται **στὶς ἀντίθετες ἀπόψεις τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου γιὰ τοὺς ἑτεροδόξους καὶ τὸ διαχριστιανικὸ διάλογο**²²⁰. Πέρα ὅμως ἀπὸ τὶς ἀπόψεις τῶν ἁγίων σὲ ἐπὶ μέρους θέματα, οἱ ὁποῖες πολλὰς φορές, ὅπως καὶ στὴν προκείμενη περίπτωση μπορεῖ νὰ εἶναι ἀποκλίνουσες, εἶναι ἀναμφίβολο, ὅτι στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὡς ἀλήθεια ἰσχύει **ὅτι στὸ διαχρονικὸ της καθολικὸ συνειδὸς κατασταλλάζει καὶ καθιερῶνεται ὡς ἀλήθεια μὲ τὴν ἀποδοχὴ της ἀπὸ τὸ ὀρθόδοξο πλήρωμα.**

Ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου δὲ διατρέχουν κανένα κίνδυνο γενικῶς, εἰδικῶς δὲ τὰ ὅσα ἀπεφάσισε περὶ τῶν μικτῶν γάμων. **Εἶναι περισσότερο ἀπὸ βεβαία ἡ ἀποδοχὴ τους ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα.** Εἶναι σημαντικό δὲ νὰ ἐπισημανθεῖ, ὅτι καὶ Μητροπολίτες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀρνητικὴ στάση σὲ ἄλλα κείμενα, δὲν ἀσχολήθηκαν ἰδιαίτερα μὲ τὰ περὶ μικτῶν γάμων καὶ παρὰ τὶς ἐνδεχόμενες ἐπιφυλάξεις ὑπέγραψαν τὸ συγκεκριμένο κείμενο. Ἄπαντες ἐκδίδουν τὶς σχετικὲς ἄδειες γιὰ τὴν τέλεσή τους.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ αὐτό, ὁ οἰοσδήποτε ὀφείλει νὰ προβληματιστεῖ καὶ νὰ ἀναζητήσῃ τὸ θεολογικὸ ἔρεισμα τῆς δυνατότητας τέλεσής τους. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐπέτρεψε τοὺς μικτοὺς γάμους μέσα σὲ ἓνα πνεῦμα ἄκρας οἰκονομίας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μὲ **συναίσθηση τῆς ποιμαντικῆς της εὐθύνης ἀπέναντι στὸ Λαὸ τοῦ Θεοῦ.** Αὐτὸ ἦταν μιὰ σοφὴ καὶ νουνεχὴς, τολμηρὴ ἄλλοτε, ἀπόφαση, δεδομένου ὅτι δὲν εἶναι λίγες φορές πού ὁ ἑτερόδοξος μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου γίνεται ὀρθόδοξος καὶ ἐντάσσεται στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ὑπάρχουν πολλὰ παραδείγματα γι' αὐτό.

²¹⁹. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 95.

²²⁰. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, Ὁ ἅγιος Νεκτᾶριος καὶ ἡ στάσις του ἔναντι τῶν αἰρέσεων καὶ τῶν σχισμάτων, Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία», Ἔτος ΟΔ' (1997) 119-122.

Ἡ οἰκονομία καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελοῦν ἀναμφίβολα στέγερο θεολογικὸ ἔρεισμα. Ἡ Ἐκκλησία θεσπίζει, ἐρμηνεύει καὶ ἐφαρμόζει τοὺς ἱεροὺς κανόνες, ἀλλὰ ὑπέρεκειται αὐτῶν. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ ἀποκλειστικὸς ἐκφραστὴς ἐρμηνευτῆς τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ ἀποκαλυφθείσης ὅλης ἀληθείας στὴν πορεία τῆς ἱστορίας.

Μήπως ὅμως στὶς περιπτώσεις τῶν μεγάλων γάμων ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία διαβλέπει κάτι περισσότερο; Μήπως μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἑτεροδόξου νὰ τελέσει ὀρθόδοξο γάμο, διαβλέπει τὴ βάσιμη πιθανότητα καὶ τὴ δυναμικὴ τοῦ ἑτεροδόξου νὰ καταστεῖ μέλος τῆς καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀποδέχεται τὴν τέλεση τοῦ μικτοῦ γάμου δημιουργώντας καὶ ἐνισχύοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴν ἐνδελέχεια ἑνὸς ἀληθοῦς συνδέσμου πρὸς τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία; Ἡ ἀποδοχὴ μιᾶ τέτοιας αἰτιολογικῆς βάσης ἀσφαλῶς καὶ δὲ σημαίνει, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει καθ' ἑαυτὰ μυστήρια τελούμενα ἐκτὸς αὐτῆς. Αὐτὸ ἀποκλείει ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης ποὺ δὲν ἀναγνωρίζει Ἐκκλησίες ἐκτὸς αὐτῆς ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια. (Αὐτὸ ἀποδεικνύει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ μικτοὶ Γάμοι κατ' ἀκρίβειαν ἀπαγορεύονται. (§ 5i). Πρὸς τί ἡ ἀπαγόρευση, ἐάν ἀνεγνωρίζετο τὸ μυστήριον τοῦ ἑτεροδόξου;).

Ὁ προβληματισμὸς στὴν προκείμενη περίπτωση εἶναι συγκεκριμένους καὶ εἰδικούς. Ὅταν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἀναγνώριζε βάπτισμα ποὺ ἐτελεῖτο σὲ αἰρετικὴ καὶ σχισματικὴ ομάδα, ἀναγνώριζε ἀκόμα καὶ τὸ χρίσμα, ἀκόμη δὲ καὶ τὴ χειροτονία, στὴν περίπτωσι εἰσόδου στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ δὲν τὰ ἐπαναλάμβανε, ἐνῶ εἶναι θεολογικὰ βέβαιο, ὅτι ἡ ὀρθὴ πίστις δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ὑποκαταστήσει τὴ μυστηριακὴ χάρις, τὶ ἐμποδίζει σήμερον τὴν Ἐκκλησία νὰ μὴν προσδοκᾷ στὴ δυναμικὴ τῆς εἰσόδου στὴν Ὁρθοδοξία ἐπιτρέποντας τὸ μικτὸ γάμο, ὅπως ἀπὸ ποιμαντικὴ σύνεσι πράττει; Ἐάν οἱ ἱεροὶ κανόνες ἐπιτρέπουν καὶ διευκολύνουν ἀκόμα καὶ τὴν εἴσοδο Ἀρειανῶν ἢ Μονοφυσιτῶν ἢ εἰκονομάχων, χωρὶς βάπτισμα ἢ χωρὶς βάπτισμα καὶ χρίσμα ἢ χωρὶς βάπτισμα καὶ χρίσμα καὶ χειροτονία στὴν ἀληθινὴ Ἐκκλησία, **μέσα στὴν ἴδια προοπτικὴ** τῆς ἐντάξεώς τους **στὸ ἓνα ἐκκλησιαστικὸ σῶμα** καὶ στὶς εἰδικὲς αὐτὲς περιπτώσεις, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκλείεται ἡ ἀντίληψις, ὅτι στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὸ μικτὸ γάμο, διευκολύνοντας καὶ προσδοκώντας τὴν ἔνταξι τοῦ ἑτεροδόξου στὸ δικό της σῶμα; Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ὀφείλει νὰ ἀπασχολήσῃ τὴ σύγχρονη θεολογικὴ σκέψις, ἢ ἀπάντησις ὅμως ποὺ θὰ δοθεῖ δὲν **μπορεῖ νὰ αἴρει τὴ δογματικὴ**

θεώρηση περιὶ Μιᾶς Ἐκκλησίας καὶ ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, θέσεις τὶς ὁποῖες στὰ κείμενά της πολλαπλῶς διακηρύσσει ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης.

9. Οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες καὶ τὸ Π.Σ.Ε

Τὸ Π.Σ.Ε. εἶναι ὁ μεγαλύτερος διαχριστιανικὸς ὀργανισμὸς, ἀνάμεσα σὲ ἄλλους, (ὅπως ἡ Διάσκεψις Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, τὸ Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν Μέσης Ἀνατολῆς καὶ τὸ Παναφρικανικὸ Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν)²²¹, ὅπου τὰ μέλη του καλοῦνται νὰ συμβάλουν στὴν ὁρατὴ ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν μὲ μία κοινὴ πίστι καὶ μία Θ. Εὐχαριστία, νὰ προωθήσουν τὴν κοινὴ τους παρουσία στὴ διακονία τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου, νὰ δώσουν κοινὴ μαρτυρία στὴν Ἱεραποστολὴ **μὲ τὴν ὑπέρβαση τοῦ μεταξύ τους ἀνταγωνισμοῦ καὶ τοῦ προσηλυτισμοῦ**, νὰ ἐργαστοῦν ἀπὸ κοινοῦ γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, τὴ διαφύλαξη τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης στὸν κόσμον. Τὸ ἐπικυρωθὲν κείμενο **ἀντιλαμβάνεται τὴν παρουσία τῶν Ὁρθοδόξων στὴν Οἰκουμενικὴ κίνηση ὡς «μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας»²²²**, ἡ ὁποία δύναται αὐτὴ καὶ μόνη νὰ ὀδηγήσει στὴν ἐνότητα. Μετέχουσα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία στὸ διεθνὴ αὐτὸ ὀργανισμὸ παραμένει πιστὴ στὴν ἐκκλησιολογικὴ της αὐτοσυνειδησία καὶ **«εἰς τὴν ταυτότητα τῆς ἐσωτερικῆς της δομῆς καὶ εἰς τὴν**

²²¹. Τὸ Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας μὲ συνοδικὴ ἀπόφαση τὴν 16 Νοεμβρίου 2016 ἀπεφάσισε ὄχι μόνο τὴ συμμετοχὴ του στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναβάθμιση τῆς συνεργασίας του στὸ Παναφρικανικὸ Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν. <http://www.romfea.gr/epikirotitaxronika/11484-to>: «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀφρικῆς θὰ συνεχίσει νὰ συμμετέχει ἐνεργῶς σὲ ὅλους τοὺς ἐπίσημους διαχριστιανικοὺς καὶ διαθρησκευτικοὺς διαλόγους, παρὰ τὶς ὁποῖες δυσκολίες καὶ προβλήματα τὰ ὁποῖα κατὰ καιροὺς ἀναφύονται. Ἐκτὸς τῆς συμμετοχῆς μας στὸ ΠΣΕ, **ἀναβαθμίζουμε τὴν παρουσία καὶ δράση μας στὸ Παναφρικανικὸ Συμβούλιο τῶν Ἐκκλησιῶν.** Ὀφείλουμε μὲ ταπείνωση κάθε στιγμὴ νὰ καταθέτουμε τὴν μαρτυρία τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, τὴν πληρότητα τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως, τὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία διαφυλάττει. Πορευόμενοι στὰ ἴχνη τοῦ Ἰησοῦ, ὀφείλουμε νὰ γινόμεθα ὄργανα καταλλαγῆς καὶ νὰ καλλιεργοῦμε τὴν εἰρηνικὴ συνύπαρξη τῶν ἀνθρώπων, σεβόμενοι καὶ προασπιζόμενοι τὴν ἐθνικὴ, φυλετικὴ καὶ θρησκευτικὴ τους διαφορετικότητα. Ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ θρησκευμάτων καλούμεθα νὰ ἐργαστοῦμε γιὰ τὴν καταπολέμηση κάθε συστηματικῆς ἀδικίας καὶ τοῦ δαιμονικοῦ, μὲ ὅποια μορφή καὶ ἂν ἐμφανίζεται καὶ ἀκυρῶνει τὴ ζωὴ τοῦ βαρέως ταυματισμένου καὶ αἰμορραγοῦντος ποιμνίου μας».

²²². Βλ. Στ. Τσομπανίδης, Ἡ συμβολὴ τῆς Ὁρθόδοξης ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν, Θεσσαλονίκη 2008, 29-37.

διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων», ἐνῶ ἡ ἐπιζητούμενη ἐνότητα δὲν «εἶναι προῖον μόνον θεολογικῶν συμφωνιῶν, ἀλλὰ τῆς ἐν τοῖς μυστηρίοις τηρουμένης καὶ βιουμένης ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ ἐνότητος τῆς πίστεως» (§ 18).

Ἡ συμμετοχὴ τῆς στὸ Π.Σ.Ε. δὲ σημαίνει ὅτι Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποδέχεται τὴν ἰδέα τῆς ἰσότητος τῶν Ὁμολογιῶν. Θεωρεῖ δηλ. ἑαυτὴν ὡς τὴ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, πράγμα πού δίνει τὴ δυνατότητα νὰ χαρακτηρίζει μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., στὸ δικό της κείμενο, ὡς Ἐκκλησίες καὶ ὁμολογίες, μὲ τις ὁποῖες ἀσφαλῶς προφανῶς καὶ δὲν εὐρίσκεται ἐκκλησιολογικὰ στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὴ ἀναγνωρίζουσα σὲ αὐτὲς ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια Ἐκκλησία. Δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας «ὡς **τινα διομολογιακὴν προσαρμογὴν**», ἀλλὰ ὡς ἐνότητα πίστεως πού βιώνεται μέσα σ' αὐτὴ (§18). Εἶναι προφανές ὅτι οἱ θέσεις αὐτὲς δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν σχέση οὔτε μὲ τὴ θεωρία τῶν κλάδων, οὔτε μὲ τὴ θεωρία τῆς περιεκτικότητος. Ὑπὸ καμία ἔννοια δὲν ἀποδίδεται ἐκκλησιαστικὴ ὑπόσταση σὲ ἄλλες ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες.

Ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στὸ Π.Σ.Ε. τὰ μέλη του νὰ ὁμολογοῦν πίστη στὴν **Τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀναγνωρίζουν τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ὡς Σωτῆρα**. Τὰ μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. χαρακτηρίζονται ὡς Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες. Εἶναι προφανές, ὅτι τὸ κείμενο χαρακτηρίζει ὡς Ἐκκλησία τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα μέλη του, πάντοτε γιὰ τὸ λόγο καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοια πού ἐξετέθη ἀνωτέρω, ἢ ὁποῖα δὲν αἶρει τὴν καθολικότητα τῆς Μίας (ὀρθόδοξης) Ἐκκλησίας, μετὰ τῶν ὁποίων διεξάγει θεολογικὸ διάλογο. Οἱ ὑπόλοιπες χριστιανικὲς κοινότητες χαρακτηρίζονται ὡς Ὁμολογίες καὶ κατὰ μείζονα λόγο σ' αὐτὲς δὲν ἀναγνωρίζεται ἐκκλησιαστικὸς χαρακτήρας. Χαρακτηριστικὴ καὶ σημαντικὴ εἶναι ἡ § 20 τοῦ κειμένου²²³ πού ἐπανέρχεται στὸ θέμα τῶν διαχριστιανικῶν διαλόγων, στὴν σκοποθεσίᾳ τους καὶ τὸν τρόπο διεξαγωγῆς τους τονίζοντας, ὅτι ἡ **προοπτικὴ καὶ ἡ κατάληξί τους «προσδιορίζονται πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογίας καὶ τῶν κανονικῶν κριτηρίων τῆς ἤδη διαμεμορφωμένης ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως**».

²²³. Εἶναι σημαντικὴ ἡ ἐπισήμανση τοῦ Μητρ. Μεσσηνίας Χρυσοστόμου, Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, 106-107, ὅτι ἡ συγκεκριμένη παράγραφος δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ «βαπτισματικὴ Θεολογία». Ἀναφέρεται στὴν ἐπιστροφή τῶν ἑτεροδόξων στὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία, βάσει τοῦ 7. κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ 95. τῆς Πενθέκτης.

Τὸ κείμενο παραπέμπει στὴ σύσταση μονίμου Ἐπιτροπῆς Συνεργασίας καὶ Συναινέσεως, οἱ ἀποφάσεις τῆς ὁποίας ἐντάχθηκαν στὸ Καταστατικὸ καὶ στὸν Κανονισμὸ λειτουργίας τοῦ Π.Σ.Ε., στὴ δήλωση τοῦ Toronto²²⁴ (1950) καὶ ἀξιολογεῖ τὰ ὑπὸ τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» ἐκδιδόμενα κείμενα.

• Ὅταν μὲ τὴ Γενικὴ Συνέλευση τοῦ Π.Σ.Ε. στὸ Νέο Δελχί (1961) ἄλλαξε ἡ διαδικασία προετοιμασίας καὶ ἀποδοχῆς κοινῶν κειμένων καὶ καταργήθηκε ἡ δυνατότητα γιὰ τοὺς Ὁρθοδόξους νὰ ὑποβάλλουν χωριστὲς δηλώσεις γιὰ τὰ κείμενα αὐτά, εὐλόγα προκλήθηκε ἀναταραχὴ στὸν ὀρθόδοξο κόσμον καὶ ἠγέρθησαν ἀντιδράσεις. Γιὰ τοὺς Ὁρθοδόξους δὲν ἀπέμενε ἔτσι ἄλλη δυνατότητα ἀπὸ τὸ νὰ υἱοθετήσουν τὴν **ἀμφίσημη ἢ περιεκτικὴ γλῶσσα τῶν ἐκδιδόμενων κειμένων, γι' αὐτὸ συνέχιζαν νὰ καταθέτουν τὶς δικές τους Δηλώσεις** γιὰ τὰ διάφορα θεολογικὰ θέματα, ἐνῶ ἤδη ἀπὸ τὸ 1981 (Σόφια) ζήτησαν τὴν ἀναθεώρηση τῆς σχέσης τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μὲ τὸ Π.Σ.Ε. Ἀπόλυτα ξεκάθαρη ἦταν ἡ ὀρθόδοξη στάση²²⁵ στὸ κείμενο «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Οἰκουμενικὴ κίνησις» τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1986) γιὰ τὸ θέμα: «Ἀποτελεῖ ὅμως γεγονὸς ὅτι μία οὐσιαστικὴ Ὁρθόδοξος μαρτυρία καὶ ἡ ἰδιαιτέρα αὐτῆς θεολογικὴ συμβολὴ θὰ ἀποδυναμωθοῦν, ἐὰν δὲν ἀνευρεθοῦν ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. **αἱ ἀναγκαῖαι ἐκεῖναι προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ παράσχουν εἰς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τὴ δυνατότητα νὰ ἐνεργήσουν ἰσοτίμως πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Π.Σ.Ε.** ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, τοῦθ' ὅπερ δὲ συμβαίνει πάντοτε, λόγω τῆς τεδομῆς καὶ τῶν τὴν λειτουργίαν τοῦ Π.Σ.Ε. διεπουσῶν διαδικασιακῶν ἀρχῶν».

Μὲ πρωτοβουλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου συνήλθε τὸ 1988 Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ²²⁶, ἡ ὁποία ἀπεφάσισε τὴ μὴ συμμετοχὴ τῶν Ὁρθοδόξων σὲ λατρευτικὰς ἐκδηλώσεις καὶ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὶς ψηφοφορίες, ἐνῶ πρὶν τῇ Γ' Συνέλευση στὸ Χαράρε (1999, Ζιμπάμπουε) ὑπεβλήθη τὸ αἴτημα γιὰ τὴν ἐπανεξέταση τῶν σχέσεων Ὁρθοδόξων καὶ Π.Σ.Ε. Συνέπεια

²²⁴. Στ. Τσομπανίδης, «Ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης». Μελέτες γιὰ τὴν οἰκουμενικὴ κίνησι καὶ τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας στὸ σημερινὸ κόσμον, Θεσσαλονίκη 2014, 637-646. (Ἡ Δήλωση τοῦ Τορόντο (1950). «Ἡ Ἐκκλησία, αἱ Ἐκκλησίαι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν»). Ὁρθοδοξία 25 (1950) 323-332.

²²⁵. Στ. Τσομπανίδης, ὅπ. παρ. 661 (§ 11 τοῦ κειμένου).

²²⁶. Βλ. Φειδᾶς, Τὸ ζήτημα τῆς συμπροσευχῆς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων κατὰ τοὺς ἱερούς κανόνας, στό: Ἡ συμπροσευχὴ μὲ τοὺς ἑτεροδόξους κατὰ τὴν ὀρθόδοξη θεολογικὴ παράδοση (Γρ. Λαρεντζάκης, Κ. Σκουτέρης, Βλ. Φειδᾶς), Θεσσαλονίκη 2011, 112.

αυτῶν ἦταν νὰ συσταθεῖ εἰδική ἐπιτροπή (Special Commission) γιὰ νὰ ἐξετάσει τὰ ὀρθόδοξα αἰτήματα. Ἡ εἰδική αὐτὴ ἐπιτροπή κατέληξε σὲ σημαντικὲς προτάσεις μεταξὺ τῶν ὁποίων, ἡ καθιέρωση αὐστηροτέρων κριτηρίων γιὰ τὴν ἀποδοχὴ νέων μελῶν στὸ Π.Σ.Ε., τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμοφωνίας (consensus) κατὰ τὴν ἀποδοχὴ κειμένων, ἐνῶ ἐξασφαλίστηκε ἡ ὀρθόδοξη συμμετοχὴ κατὰ 25% σὲ ὅλα τὰ ὄργανα τοῦ ΠΣΕ. Οἱ προτάσεις αὐτὲς ἔγιναν δεκτὲς ἀπὸ τὴ Γ΄ Συνέλευση τοῦ Π.Σ.Ε. στὸ Porto Alegre²²⁷ (Βραζιλία, 2006), ἐνσωματώθηκαν στὸ καταστατικό του, ἐνῶ παράλληλα ἀποφασίστηκε ἡ Σύσταση «Μονίμου Ἐπιτροπῆς Συνεργασίας καὶ Συναινέσεως» (Permanent Committee of Collaboration and Consensus) ποὺ ἔχει ὡς κύριο ἔργο καταστατικά, διαδικαστικά, θέματα συμμετοχῆς καὶ ἐξέτασης νέων ὑποψηφιοτήτων, σύμφωνα μὲ τὶς πάγιες ἀπαιτήσεις τῶν Ὁρθοδόξων. **Στὸ ἔργο αὐτῆς τῆς ἐπιτροπῆς ποὺ μπορεῖ νὰ διασφαλίζει τὶς ἀπαιτήσεις τῶν Ὁρθοδόξων παραπέμπει τὸ κείμενο. (§ 17).**

• **Ἡ Δήλωση τοῦ Toronto (1950)**, στὴν ὁποία ἐπίσης παραπέμπει τὸ κείμενο ἀποτιμώντας αὐτὸ θετικά, ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 κεφάλαια: Τὸ πρῶτο περιλαμβάνει τὴν εἰσαγωγή, ὅπου περιέχεται ἡ ἀπόφασις τῆς Α΄ Γενικῆς Συνελεύσεως στὸ Ἄμστερνταμ (1948) ποὺ ἀναφέρεται στὴ φύση τοῦ Π.Σ.Ε., τὸ δεύτερο ποὺ ἐξηγεῖ τὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς νέας Δηλώσεως, τὸ τρίτο ὅπου ἀποσαφηνίζεται τό, τί δὲν εἶναι τὸ Π.Σ.Ε. καὶ τὸ τέταρτο ποὺ περιέχει βασικὲς ἀρχές τοῦ Π.Σ.Ε. **Τὸ Π.Σ.Ε. δὲν εἶναι καὶ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ γίνῃ Ὑπὲρ - Ἐκκλησία²²⁸.** Δὲν διαπραγματεύεται ἐνώσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν. Δὲν υἰοθετεῖ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ υἰοθετήσῃ τὶς ἐκκλησιολογικὲς ἀντιλήψεις κάποιου μέλους του. Δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ποτὲ τὸ ὄργανο μιᾶς συγκεκριμένης Ὁμολογίας. **Ταυτόχρονα δὲν ἀξιῶναι ἀπὸ μιὰ Ἐκκλησία νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ δική της ἐκκλησιολογικὴ θεώρηση.** Τὸ νὰ ἀποτελεῖ μιὰ Ἐκκλησία - Ὁμολογία μέλος τοῦ Π.Σ.Ε. δὲ συνεπάγεται, ὅτι υἰοθετεῖ μιὰ συγκεκριμένη καὶ εἰδικὴ διδασκαλία γιὰ τὴ φύση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος. **Κάθε Ἐκκλησία - Ὁμολογία μπορεῖ νὰ ἔχει τὴ δική της ἀντίληψη γιὰ τὶς προϋποθέσεις καὶ τὰ κριτήρια τῆς ὄντολογικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος²²⁹.** Ἀντίθετα, τὸ Π.Σ.Ε. ἐπιδιώκει νὰ φέρῃ τὶς Ἐκκλησίες - Ὁμολογίες σὲ μιὰ ζῶσα ἐπαφὴ μεταξὺ τους, ἀφοῦ

²²⁷. Στ. Τσομπανίδης, Ἡ συμβολὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν, 207-210.

²²⁸. Βλ. καὶ § 19 τοῦ κειμένου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

²²⁹. Στ. Τσομπανίδης, ὅπ.παρ., 640 (Κεφ. 3, ε΄: «Τὸ ἀποτελεῖν μέλος τοῦ Π.Σ.Ε. δὲν συνεπάγεται τὴν ἀποδοχὴν εἰδικῆς διδασκαλίας, ἀφορώσης τὴν φύσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος»).

ἀναγνωρίζουν ὡς κεφαλὴ τὸ Χριστό. Οἱ Ἐκκλησίες – μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Κ.Δ. θεωροῦν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι Μία. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον μέλος –αὐτονόητα– πιστεύει ὅτι συνιστᾶ τὴ Μία Ἐκκλησία, τὸ Π.Σ.Ε. ζητᾶ ἀπὸ κάθε Ἐκκλησία «νᾱ πράξη ὅ,τι δυνατόν, ἵνα ἡ Ἐκκλησία ἐκδηλωθῇ ἐν τῇ μοναδικότητί της». **Τὸ ἴδιο πράττει καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία προσευχομένη σὲ κάθε Θ. Λειτουργία ὑπὲρ «τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως».**

Περιορίζεται ἡ ἀναφορὰ μας στὸ σημεῖο τῆς **Δήλωσης** ποὺ γίνεται ἀντικείμενο κριτικῆς, μιὰ κριτικὴ ποὺ γίνεται κατ' ἐπέκταση καὶ στὸ κείμενο ποὺ προσήχθη ἀπὸ τὴν Ε΄ Προσυνοδικὴ στὴν Πανορθόδοξο Σύνοδο πρὸς ἔγκρισον καὶ ἐπικύρωσιν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Αὐτὸ εἶναι ἡ πρώτη παράγραφος τῆς τρίτης ἐνότητος τοῦ τετάρτου κεφαλαίου τῆς **Δηλώσεως τοῦ Toronto**²³⁰: «Αἱ Ἐκκλησίαι – μέλη ἀναγνωρίζουν ὅτι τὸ ἀποτελεῖν μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι **περιεκτικώτερον (more inclusive) ἢ τὸ ἀποτελεῖν μέλος τῆς ἰδίας αὐτῶν Ἐκκλησίας.** Ἐντεῦθεν καὶ ζητοῦν νὰ εἰσέλθουν εἰς ζωσαν ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐκτὸς τῶν ἰδίων τάξεων αἵτινες ὁμολογοῦν τὴν κοινότητα τοῦ Χριστοῦ». Ἡ πρότασις αὕτη ἐρμηνεύεται, ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. ἀξιῶναι νὰ ἐμπεριέχει τὴν κάθε Ἐκκλησία καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐρμηνεία αὕτη εἶναι **τελείως ἐσφαλμένη** προκύπτει κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τὴν πρώτη πρότασις τῆς α΄ ἐνότητος τοῦ τρίτου κεφαλαίου, ὅπου ἐπισημαίνεται: «**Τὸ Π.Σ.Ε. δὲν εἶναι ὁμοσπονδία Ἐκκλησιῶν**»²³¹, ἕνα μέλος τῆς ὁποίας θὰ ἦταν ἡ Ὁρθόδοξον Ἐκκλησία ποὺ ἔχει τὴ δική της Ἐκκλησιολογία καὶ ἀσφαλῶς δικαιούται νὰ τὴν ἔχει καὶ νὰ τὴν ὁμολογεῖ. Αὐτὸ ἐπισημαίνει καὶ ἡ δ΄ ἐνότητις τοῦ τρίτου κεφαλαίου ποὺ ἀναφέρει, ὅτι ἡ **συμμετοχὴ στὸ Π.Σ.Ε. δὲ σχετικοποιεῖ τὶς ἐκκλησιολογικὰς θεωρήσεις τῶν μελῶν του.** Τὸ Π.Σ.Ε. δὲν ἀποδέχεται, ὅτι «**Τὸ ἀποτελεῖν μέλος τοῦ Π.Σ.Ε. συνεπάγεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία τις θεωρεῖ τὴν ἰδίαν αὐτῆς περὶ Ἐκκλησίας ἀντίληψιν ὡς σχετικὴν ἀπλῶς.**» Ἡ δ΄ ἐνότητις τοῦ τρίτου κεφαλαίου²³² ποὺ οἱ ἐπικριτὰς τοῦ κειμένου δὲ θέλουν νὰ διαβάσουν, ἐπισημαίνει ὅτι: «... **τὸ εἶναι μέλος τοῦ Π.Σ.Ε. δὲν συνεπάγεται ὅτι ἐκάστη Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ θεωρῇ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας – μέλη ὡς Ἐκκλησίαν ἐν τῇ πλήρει καὶ ἀληθεῖ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως.**» Αφοῦ ἡ

²³⁰. Στ. Τσομπανίδης, ὅπ.παρ., 642.

²³¹. Τὸ ἐγκριθὲν τελικὸ κείμενον τονίζει κατὰ κατηγορηματικὸν τρόπον ὅτι «Τὸ Π.Σ.Ε. δὲν εἶναι καὶ ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιτρέπεται νὰ καταστῇ ὑπὲρ-Ἐκκλησία».

²³². Στ. Τσομπανίδης, ὅπ.παρ., 643.

Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲ θεωρεῖ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ὡς Ἐκκλησίες «ἐν τῇ πλήρει καὶ ἀληθεῖ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως», **πῶς μπορεῖ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ Ὑπέρ-Ἐκκλησία ἢ ἡ Ὁμοσπονδία τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς ὁποίας ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία θὰ ἦταν μέλος;**

Τί σημαίνει λοιπὸν πραγματικὰ ἡ ἔκφραση ὅτι «τὸ ἀποτελεῖν μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι περιεκτικώτερον ἢ τὸ ἀποτελεῖν μέλος τῆς ἰδίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας»; Τὸ ἐξηγεῖ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο, ὅταν λέγει ὅτι ὑπάρχουν Χριστιανοὶ **extra muros**, δηλ. ἔξω ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς (Ὁρθοδόξου γιὰ μᾶς) Ἐκκλησίας. **Εἶναι αὐτὸ λάθος;** Ἐὰν εἶναι αὐτὸ λάθος, **τότε εἶναι λάθος καὶ ἡ περὶ σπερματικοῦ λόγου διδασκαλία τοῦ Ἁγ. Ἰουστίνου καὶ ὅλη ἡ σχετικὴ πατερικὴ διδασκαλία.**

Λέγει ὁ Ἁγ. Ἰουστίνος στὴν Α΄ Ἀπολογία του: «...καὶ πάντα ὅσα περὶ ἀθανασίας ψυχῆς, ἢ τιμωριῶν τῶν μετὰ θάνατον ἢ θεωρίας οὐρανίων, ἢ τῶν ὁμοίων δογμάτων, καὶ φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ ἔφασαν, παρὰ τῶν προφητῶν τὰς ἀφορμὰς λαβόντες, καὶ νοῆσαι δεδύνηνται καὶ ἐξηγήσαντο· ὅθεν **παρὰ πᾶσι σπέρματα ἀληθείας δοκεῖ εἶναι**»²³³. Περισσότερο σαφῆς γίνεται πιὸ κάτω στὸ ἴδιο κείμενο: «...καὶ **οἱ μετὰ λόγου βίωσαντες Χριστιανοὶ εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν** οἷον ἐν Ἑλλήσι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς...ῶν τὰς πράξεις ἢ τὰ ὀνόματα καταλέγειν μακρὸν εἶναι ἐπιστάμενοι, τάνῦν παραιτούμεθα...**οἱ δὲ μετὰ λόγον βίωσαντες καὶ βιοῦντες Χριστιανοί, καὶ ἄφοβοι, καὶ ἀτάραχοι ὑπάρχουσι**»²³⁴. Κατὰ συνέπεια, ἐπισημαίνει στὴ Β΄ Ἀπολογία: «Οὐδὲν δὲ θαυμαστόν, εἰς τοὺς κατὰ σπερματικοῦ λόγου μέρος, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ παντὸς Λόγου, ὃ ἔστι Χριστοῦ, γνῶσιν καὶ θεωρίαν, πολὺ μᾶλλον μισεῖσθαι **οἱ δαίμονες ἐλεγχόμενοι ἐνεργοῦσιν**»²³⁵. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει, διότι: «**οὐχ ὅτι ἀλλότριά ἐστι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι πάντα ὅμοια, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἄλλων, Στωϊκῶν τε καὶ ποιητῶν, καὶ συγγραφέων· ἕκαστος γάρ τις ἀπὸ μέρους τοῦ σπερματικοῦ θείου Λόγου τὸ συγγενὲς ὁρῶν, καλῶς ἐφθέγγετο. Οἱ δὲ τάντῃα αὐτοῖς ἐν κυριωτέροις εἰρηκότες οὐκ ἐπιστήμην τὴν ἀποπτον καὶ γνῶσιν τὴν ἀνέλεγκτον φαίνονται ἐσχηκέναι**»²³⁶.

²³³. Ἰουστίνος, Ἀπολογία, Πρώτη ὑπὲρ Χριστιανῶν, 44, PG 6, 396A.

²³⁴. Ἰουστίνος, Ἀπολογία, Πρώτη ὑπὲρ Χριστιανῶν, PG 6, 397C.

²³⁵. Ἰουστίνος, Ἀπολογία, Δευτέρα ὑπὲρ Χριστιανῶν, 8, PG 6, 457B.

²³⁶. Ἰουστίνος, Ἀπολογία, Πρώτη ὑπὲρ Χριστιανῶν, 13, PG 6, 465BC.

Μήπως ἔκανε λάθος καὶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος²³⁷ ποὺ μιλάει θετικότερα γιὰ τοὺς «ἐκτὸς τῆς αὐλῆς», «ὅσοι τῷ τρόπῳ τὴν πίστιν φθάνουσι καὶ δέονται τοῦ ὀνόματος, τὸ ἔργον ἔχοντες». Τότε ἔκανε λάθος καὶ ὁ Ἰ. Αὐγουστίνος, γιὰ τὸν ὁποῖο ἤδη ἔγινε λόγος²³⁸. Ἐὰν γίνει δεκτὴ ἡ ἀποκλειστικότητα, ὑπὸ τὴν ἔννοια, ὅτι δὲν ὑπάρχει Πνεῦμα Θεοῦ ἐκτὸς τῆς κανονικῆς Ἐκκλησίας, τότε καταργοῦμε τὸν Ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ καὶ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸ Δαμασκηνό, ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ἔργου τῶν ὁποίων παρετέθησαν ἀνωτέρω, τότε δὲ ὡς συνέπεια θὰ ἐπέλθει αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Ἅγ. Ἰουστίνος: «**συμβήσεται ἡμῖν εἰς ἄτοπα ἐμπίπτειν νοήματα**»²³⁹. Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς²⁴⁰ ἐπισημαίνει: «Ἀμέλει τοι πολλοὺς εὐρίσκομεν καὶ τῶν ἄγαν βαρβάρων καὶ νομάδων ἀνθρώπων, καλοκαγαθίας μεταποιουμένους καὶ τοὺς ἀνέκαθεν κρατήσαντας τοὺς ἐν αὐτοῖς θηριώδεις ἀθετοῦντας νόμους. Οὕτω μὲν οὖν πᾶσιν ἀπλῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον». Ποιὸς μπορεῖ νὰ περιορίσει τὴν Πνοὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος;

Ἐκτιμᾶται ὅτι ὁ ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς ἐνεργὸς συντάκτης τοῦ ὅλου κειμένου τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Π.Σ.Ε. στὸ Toronto π. Γ. Φλωρόφσκυ²⁴¹ θὰ πρέπει νὰ εἶχε ὑπ' ὄψιν του τὸ κείμενο τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου ἢ κάποιον ἀνάλογο πατερικὸ κείμενο. Γιατί τότε διαμαρτυρόμαστε, ὅταν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἐρμηνεύουν συσταλτικὰ καὶ περιοριστικὰ τὴν ἔκφραση τῆς Β' Βατικανῆς καὶ κυρίως τῆς Declaratio Dominus Jesus²⁴² (2000), ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ «subsistit in» (στή)

²³⁷. Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Ἐπιτάφιος εἰς τὸν πατέρα, παρόντος Βασιλείου, Ρ. Γ. 35, 992.

²³⁸. Βλ. ὑποσ. 44.

²³⁹. Ἰουστίνος πρὸς Τρύφωνα Ἰουδαῖον Διάλογος, XXIII, PG 525C.

²⁴⁰. Μάξιμος Ὁμολογητὴς, Quaestiones ad Thalassium, Ἐρώτησις ΙΕ', PG 90, 297B.

²⁴¹. Στ. Τσομπανίδης, ὄπ.παρ., 57: «Στὴ διατύπωσή της, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ στὸ πρῶτο μέρος τῆς Δήλωσης γιὰ τὸ τί δὲν εἶναι τὸ Π.Σ.Ε., συνέβαλε ἀποφασιστικὰ ἀπὸ ὀρθόδοξη πλευρὰ μὲ τίς παρεμβάσεις του ὁ π. Γεώργιος Florovsky».

²⁴². Congregatio pro doctrina fidei. Declaratio Dominus Iesus de Iesu Christi atque ecclesiae unitate et universalitate salvific, G. L. Müller (Hg.), Die Heilsuniversalität Christi und der Kirche. Originaltexte und studien der römischen Glaubenskongregation zur Erklärung "Dominus Iesus", München 2003, 61:

• § 16: «Verbis "subsistit in" Concilium Vaticanum duas voluit doctrinales affirmationes invicem componere: altera ex parte, Christi Ecclesiam non obstantibus christianorum divisionibus, solummodo in Ecclesia Catholica plene existere pergere; ex altera vero inveniri "extra eius compaginem elementa plura sanctificationis et veritatis", videlicet in Ecclesiis et Communitatibus ecclesialibus nondum in plena communionem cum Ecclesia Catholica».

• § 17. «Unica ergo est Christi Ecclesia, subsistens in Ecclesia Catholica, cuius moderatio spectat ad Petri Successorem et ad Episcopos in communionem cum eo».

Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία; Γενικώτερα, τὸ νὰ θέλει νὰ περιορίζει κάποιος τὴν πνοὴ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ Ὁρθοδοξία ἢ ἀφροσύνη; Τὸ νὰ θεωρεῖ ὁμως κάποιος, ὅτι ἐκτὸς Ἐκκλησίας ὑπάρχουν Χριστιανοί, αὐτὸ σημαίνει, ὅτι τοὺς θεωρεῖ ἤδη σεσωσμένους; Ὅχι βέβαια! Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ οὔτε καὶ γιὰ τοὺς ἐντὸς Ἐκκλησίας εὕρισκομένους.

- Εἶναι σημαντικό νὰ ὑπογραμμιστεῖ ἡ ἀξιολόγηση τοῦ κειμένου στὸ θεολογικὸ ἔργο τῆς ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις», ἀπὸ τὴ συγχώνευση τῆς ὁποίας μὲ τὴ διαχριστιανικὴ κίνηση «Ζωὴ καὶ Ἔργασία», ἡ ὁποία ἠσχολεῖτο μὲ κοινωνικὰ θέματα, προέκυψε τὸ Π.Σ.Ε. Στὸ ἔργο τῆς ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» ἐντάσσεται καὶ τὸ κείμενο «Ἡ Ἐκκλησία: πρὸς ἓνα κοινὸ ὄραμα» (The Church: toward a common vision), τὸ ὁποῖο ἔχει σταλεῖ πρὸς τὶς Ἐκκλησίες προκειμένου αὐτὲς νὰ ἐκφέρουν τὴ γνώμη τους γι' αὐτό, νὰ τὸ υἱοθετήσουν ἢ νὰ τὸ ἀπορρίψουν. Ἐξ ὧν εἶναι δυνατὸ νὰ εἶναι γνωστὸ, μέχρι τώρα καμμιά ὀρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ἔχει ἐκφέρει τὴ γνώμη της. Ἐκφέροντας μιὰ γενικὴ θεώρηση τῶν κειμένων τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες στὸ ἐπικυρωθὲν κείμενο ἀξιολογοῦν θετικὰ τὶς προσπάθειες τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τὸ θεολογικὸ τῆς ἔργο, «τῆ σπουδαία συνεργία καὶ ὀρθοδόξων θεολόγων» (§ 21). Εἶναι ὁμως σημαντικὴ ἡ ἐπιφύλαξη πὺν καταχωρεῖται στὴν ἴδια παράγραφο: «... ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διατηρεῖ ἐπιφυλάξεις διὰ κεφαλαιώδη ζητήματα πίστεως καὶ τάξεως». Ἡ λέξη «ἐπιφυλάξεις» εἶναι μιὰ ἐπιεικῆς ἐκφραση καὶ εὐγενικὴ λέξη πὺν ὑποδηλώνει τὴν ἀντίρρηση, ἂν ὄχι καὶ τὴ διαφωνία, τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας σὲ θεολογικὲς θέσεις πὺν καταγράφονται στὰ κείμενα αὐτά.

Τίθεται κατὰ συνέπεια εὐλόγα τὸ ἐρώτημα, γιατί οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρέπει νὰ ὑπογράφουν τὰ κείμενα αὐτά, ἀφοῦ ὑπάρχουν ἐπιφυλάξεις; Τὸ βέβαιο σὲ κάθε περίπτωση εἶναι, ὅτι τὰ κείμενα αὐτά δὲν ἔχουν οὔτως ἢ ἄλλως δεσμευτικὸ χαρακτήρα, δὲν ἔχουν συζητηθῆ στὶς Συνόδους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐνῶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα τὰ ἀγνοεῖ παντελῶς. Ἡ μεθόδευση θὰ μπορούσε ἀσφαλῶς νὰ εἶναι διαφορετικὴ. Τὸ σοβαρὸ μειονέκτημα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, αὐτὸ πὺν συνιστᾷ τὴ σοβαρὴ τῆς ἀδυναμία, εἶναι ὅτι διεξάγεται χωρὶς στὸν ὅλο προβληματισμὸ τῆς νὰ μετέχει τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα. Μπορεῖ ἀκόμα νὰ πιθανολογεῖ κανεὶς μὲ βεβαιότητα, ὅτι τὰ κείμενα αὐτά ἀγνοοῦνται ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸ ἐπισκοπικὸ σῶμα στὴν πλειοψηφία του, ἀφεθέντα σὲ περιορισμένο κύκλο ἀνθρώπων,

οί όποιοι μέ δική τους εϋθύνη ή εϋθύνη τών Έκκλησιών τους δέν πληροφοροϋν για τó έργο τους, ή δέν τους ζητείται νά παράσχουν τήν πληροφορία τους. Είμαι βεβαίως σημαντική καί «**άπαραίτητος ή συνέχισις τής μαρτυρίας εις τόν διηρημένον χριστιανικόν κόσμον επί τή βάσει τής αποστολικής παραδόσεως καί πίστεώς της**», (§ 24), ή ύπεύθυνη όμως αυτή λειτουργία δέν μπορεί νά έπιτελειται έρήμην του ποιμνίου τών Όρθοδόξων Έκκλησιών.

Ανεξάρτητα όμως από αυτό αξιολογώντας κανείς τά όσα αναφέρονται στο κείμενο για τó Π.Σ.Ε. καί τήν οίκουμενική κίνηση, εάν μέν είναι Όρθόδοξος, μπορεί στις γραμμές αυτού του κειμένου νά έπιβεβαιώσει τήν όρθόδοξη αυτοσυνειδησία του. Εάν δέν είναι όρθόδοξος ίσως παραμείνει άνικανοποίητος καί ίσως έκφράσει καί τή διαφωνία του. Τó βέβαιο όμως είναι, ότι τó κείμενο τής Αγίας καί Μεγάλης Συνόδου στην Κρήτη έκφράζει καί στο σημείο αυτό τήν όρθόδοξη αυτοσυνειδησία.

10. Συμπερασματικές θεωρήσεις

Δέν ύπάρχει άμφιβολία ότι ή νηφάλια καί άντικειμενική προσέγγιση του κειμένου «Σχέσεις τής Όρθοδόξου Έκκλησίας προς τόν λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον» άναδεικνύει δύο κεντρικούς άξονες, περι τούς όποιους δομείται ή αυτοσυνειδησία του όρθοδόξου φρονήματος στη σύγχρονη συγκυρία του 21ο αιώνα. Κατά πρώτον, ή Όρθόδοξη Έκκλησία αυτοκατανοείται ως ή **συνέχεια τής αρχαίας Έκκλησίας τής ίδρυθείσης κατά τήν ήμέρα τής Πεντηκοστής, τής Έκκλησίας του Παρακλήτου**. Αυτόκατανοείται ως ό θεματοφύλακας τής όλης καί άπαξ άποκεκαλυμμένης άληθείας στο πρόσωπο του Ίησού Χριστού. Η Έκκλησία τής Καινής Διαθήκης θεμελιώνεται στη σκιά καί τήν προτύπωση τής μεσσιανικής έκπλήρωσης που προαναγγέλλει τó σχέδιο τής θείας άγάπης προς τόν πεπτωκότα άνθρωπο σέ όλες τις περιόδους τής Παλαιάς Διαθήκης για τή σωτηρία του κόσμου. Η Όρθόδοξος Έκκλησία αυτοκατανοείται ως ή φυσική συνέχεια τής Έκκλησία τών Αποστόλων, αυτούς στους όποιους ό Χριστός έδωσε τήν έξουσία, αλλά ταυτόχρονα καί τήν αυθεντία νά είναι μάρτυρες καί κήρυκες καί διδάκαλοι τής νέας ζωής του μηνύματος τής άληθείας.

Η Όρθόδοξη Έκκλησία στον 21ο αιώνα άναγνωρίζει, ότι οί έπιλεγέντες από τó Χριστό Απόστολοι είναι οί συνεχιστές καί ταυτόχρονα έγγυητές τής συνέχειας τών δύο Διαθηκών, ώστε ό Χριστός, «ό τής μεγάλης βουλής

ἄγγελος²⁴³», ὁ ἐνσαρκωθεὶς Λόγος τοῦ Θεοῦ, νὰ εἶναι ὁ ἄσαρκος Λόγος τῶν Θεοφανειῶν κατὰ τὴν κατηγορηματικὴ μαρτυρία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων²⁴⁴. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὸν 21ο αἰῶνα θεωρεῖ ἑαυτὴν ὡς τὸ **ἓνα καὶ μοναδικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὁποῦ κέντρο καὶ κεφαλὴ εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός**. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τὸν 21ο αἰῶνα θεωρεῖ, ὅτι ἐγγυητὴς τοῦ ἐνὸς σώματος, ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ Παράκλητος τῆς ἀληθείας, ὁ ὁποῖος «συνέχει ὅλον τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας», ὥστε ὅλο τὸ σῶμα καὶ ὅλα τὰ μέλη νὰ ὀδηγοῦνται στὴν ἐσχατολογικὴ τους τελείωση καθοδηγούμενοι στὴν πορεία τῶν αἰῶνων, ἀλλὰ καὶ στὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, ἀλαθῆτως στὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐμπειρία τους. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὅπως ἐπισημαίνει τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης, εἶναι ἡ Μία Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι ταυτόχρονα καὶ Καθολικὴ. **Ἡ Μία Ἐκκλησία εἶναι μόνο ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Ἰσχύει ἀπαραβιάστως καὶ τὸ ἀντίστροφο. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι μόνο Μία**. Κατὰ συνέπεια, ὅπου ὑπάρχει προσβολὴ τῆς καθολικότητος τῆς ἀλήθειας, τοῦ δυναμικοῦ καταπιστεύματος τῆς ἀλήθειας, ἡ ὁποία ἀπεκαλύφθη καὶ παρεδόθη ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ἐκεῖ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ ἀναγνωρίζει ἑαυτὴν.

Ἡ προσβολὴ τῆς καθολικότητος καὶ τῆς Μίας Ἐκκλησίας εἶναι γεγονός, τὸ ὁποῖο ὅμως δὲν ἄφησε στὸ παρελθόν, δὲν μπορεῖ νὰ ἀφήνει καὶ σήμερα ἀδιάφορη τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ὁ συνεχὴς διάλογος μὲ τὰ ἀσθενοῦντα τώρα στὸ φρόνημα **πρώην μέλη** τῆς ἀποτελεῖ εὐθύνη καὶ χρέος τῆς. Μέσα σὲ ἓνα πνεῦμα καταλλαγῆς καὶ μὲ εἰλικρινῆ διάθεση προσέγγισης διὰ τοῦ διαλόγου ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης θέτει **τὸ ἀκαταμάχητο καὶ ἀδιαμφισβήτητο κριτήριον** αὐτῆς τῆς προσέγγισης: **τὴν πιστότητα στὴν κοινὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀποστόλων, τὴν κοινὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων**. Ἡ ἀπομόνωση καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἀλλοτρίωση ἦταν καὶ εἶναι ὁ εὐκόλος δρόμος, ἡ ἐπιδίωξη

²⁴³. Εὐσέβιος Καισαρείας, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, I, Β', 3. SC 31, 6. Μ. Βασίλειος, Κατ' Εὐνομίου 2, PG. 29, 609 B: «Ἄρα οὐχὶ περὶ οὗ μεμαθήκαμεν ὅτι καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης Βουλῆς Ἄγγελος; ...Εἰ γὰρ καὶ ὕστερον ἐγένετο τῆς μεγάλης Βουλῆς Ἄγγελος, ἀλλ' οὐδὲ πρότερον ἀπηξίου τὴν τοῦ ἀγγέλου προσηγορίαν».

²⁴⁴. Εὐσέβιος, Εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως 3, 53. PG 20, 1116B. Γρηγόριος Θεολόγος, Εἰς τὰ Θεοφάνεια, PG 36, 313 AB. Σωζόμενος, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 1, 1. PG 67, 853A-856A. Ἰουστίνος, Ἀπολογία Α' 63, 7-12. PG 6, 424C. Μ. Ἀθανάσιος, Κατὰ Ἀρειανῶν 3, 14, PG 26, 349C-352AB. Μ. Βασίλειος, Κατ' Εὐνομίου 2 PG 29, 609AB. Μάξιμος Ὁμολογητὴς, Περὶ Θεολογίας καὶ τῆς ἐνσάρκου οικονομίας, PG 90, 1137CD.

ὁμως τῆς κοινῆς συνάντησης στήν ἀλήθεια τῆς Παράδοσης εἶναι ὁ δύσκολος. **Ὅποιος ὑπερβαίνει τὴ συνειδητὴ ἢ ἀσυνείδητη ἀνασφάλεια ὡς πρὸς τὴν ταυτότητά του ποὺ ὀδηγεῖ στήν ἀποξένωση καὶ στήν αὐξηση τῆς ἀλλοτριώσεως, ἐπιλέγει συνειδητὰ τὸ δεύτερο.**

Εἶναι εὐκόλο πρᾶγμα νὰ ρίχνεις τὰ βέλη σου σὲ ὄσους προσέβαλαν τὴν καθολικότητα τῆς ἀλήθειας στήν ἱστορική πορεία τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δύσκολο εἶναι νὰ ἀναζητήσεις καὶ κυρίως νὰ συναισθανθεῖς καὶ νὰ ἀναγνωρίσεις καὶ τὴ δική σου εὐθύνη γι' αὐτό. Εἶναι εὐκόλο πρᾶγμα μαζὶ μὲ τὸν Πατριάρχη Μιχαὴλ Κηρουλάριο νὰ ἀναθεματίζεις τοὺς Δυτικούς. Εἶναι δύσκολο πρᾶγμα νὰ κατανοεῖς τὴν ταυτόχρονη θέση τοῦ Πέτρου Ἀντιοχείας²⁴⁵, ὁ ὁποῖος ἔβλεπε τότε ἀκόμα, ὡς τὴ μόνη οὐσιαστική διαφορὰ τὸ Filioque²⁴⁶, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔπρεπε νὰ γίνει διάλογος καὶ ὄχι νὰ ἐπιβληθεῖ ἀναθεματισμός. Εἶναι εὐκόλο νὰ καταδικάζονται οἱ κακοδοξίες τοῦ Λουθηρανισμοῦ ἅμα τῇ ἐμφανίσει του, κατέστη ὁμως ἀντικειμενικὰ ἀδύνατο στήν Ἀνατολή, νὰ συναισθανθεῖ τὴν ἀντίδραση τῆς Διαμαρτύρησης καὶ νὰ τὴν κατευθύνει πρὸς τὴ σωστὴ πορεία. **Οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες δὲν ἔχουν καμιὰ εὐθύνη, ζώντας τὴ νάρκη τῆς αὐτάρκειας τῆς ἐκκλησιαστικῆς τους αὐτοκεφαλίας καὶ ταυτόχρονα τὴν ἀτροφία τῆς συνοδικῆς τους συνείδησης, γιὰ τὴν μὴ πλήρη εὐόδωση τοῦ διαλόγου μὲ τοὺς Προχαλκηδονίους ἢ τοὺς Παλαιοκαθολικούς;** Ἡ ἀδιαφορία, ἡ ἀποστροφή καὶ ἐν πολλοῖς ἡ ἐγκατάλειψη δὲν εἶναι **στίγμα γιὰ τὴν ὀρθόδοξη συνείδησή μας**, ὅταν εἶναι δεδομένο ὅτι ὅλα αὐτὰ ὀδηγοῦν ἐπὶ πλέον σὲ νέες διαφορές;

Τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στήν Κρήτη ἔχει ἀσφαλῶς συνείδηση τῶν δυσκολιῶν τῶν διαχριστιανικῶν διαλόγων. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τονίζει ἰδιαίτερα, ὅτι ἡ πορεία πρὸς τὴν ἐνότητα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καρπὸς μόνο τῶν ἀνθρωπίνων προσπαθειῶν, ἀλλὰ καρπὸς τῆς ἐπιστασίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο «τὰ ἐλλείποτα ἀναπληροῖ». Εἶναι ἐπίσης σαφές ὅτι τὸ κείμενο τῆς Κρήτης δίνει μιὰ νέα ὥθηση πρὸς τὴν κοινὴ πανορθόδοξη συναντίληψη τοῦ χρέους ἐνὸς διαλόγου καταλλαγῆς ἐν ἀγάπῃ καὶ ἀληθείᾳ.

²⁴⁵. Πέτρου Θεουπόλεως καὶ πάσης Ἀνατολῆς Πατριάρχου λόγος, P.G. 120, 812B: «Καὶ παρακαλῶ καὶ ἰκετεύω καὶ δέομαι καὶ νοερῶς τῶν σῶν ἀγίων ἐφάπτομαι ποδῶν, ἵνα τοῦ ἄγαν ἀκριβοῦς ἢ θεοειδῆς ἐνδοῦσα μακαριότης σου, συνέλθῃ τοῖς πράγμασιν».

²⁴⁶. Πέτρου Θεουπόλεως καὶ πάσης Ἀνατολῆς Πατριάρχου λόγος, P. G. 120, 812D-813A.: Ὡς ἐγῶγε τὴν ἐμὴν γνώμην φανερῶ [φανερώσω]. εἰ καὶ τὴν ἐν τῷ ἀγίῳ Συμβόλῳ προσθήκην διορθώσαιντο, οὐδὲν ἂν ἕτερον ἐπεζήτουν· ἀδιάφορον καταλιπὼν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ περὶ τῶν ἀζύμων ζητήματα...».

Ένας διαχριστιανικός διάλογος όμως, για να είναι έπιτυχής, πρέπει να έχει έξ άχης καθορισμένα τὰ υπό συζήτηση θέματα και ή έπιλογή τους να μὴν είναι εύκαιριακή ή να έπιτρέπεται ή χωρίς λόγο έναλλαγή τῶν υπό συζήτηση θεμάτων χωρίς τὴν προγενέστερη κατὰ τὸ δυνατὸν έξαντλητική έξέτασή τους. Η διαφαινόμενη για παράδειγμα έπιθυμία έκ μέρους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν για συζήτηση τοῦ **ύπαρκτοῦ θέματος τῆς Οὐνίας** έγκαταλείποντας τὸ υπό συζήτηση θέμα τοῦ Πρωτείου, στο διάλογο με τὴ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία, χωρίς **τὸν ἀπόλυτα σαφῆ προσδιορισμὸ τοῦ ρόλου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης στο πλαίσιο τῆς Πενταρχίας** ή τις θεωρήσεις περιὶ Πρωτείου στὴ β' χιλιετία δὲν μπορεῖ να θεωρηθεῖ ως πέρας τοῦ διαλόγου με τὴ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία για τὸ Πρωτείο, παρὰ τὰ πολὺ θετικὰ σημεῖα τοῦ κειμένου τῆς Ραβέννας²⁴⁷ (2007) και τοῦ κειμένου τοῦ Chieti²⁴⁸ (2016).

Τὸ κείμενο τοῦ Chieti είναι για ένα ακόμα λόγο σημαντικό. Είναι ένα κείμενο πὸν υπεγράφη μετὰ τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης, έγκριθὲν και ἀπὸ τρεῖς ἀπὸ τις τέσσερις Ἐκκλησίες πὸν ἀπουσίαζαν στὴν Κρήτη και με τις έπιφυλάξεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Γεωργίας, ή ὁποία ὁμως παρὰ ταῦτα τελευταῖα συμμετέχει στο διάλογο με τοὺς Λουθηρανούς²⁴⁹. Τὸ κείμενο για να προσδιορίσει τὰ κριτήρια Οἰκουμενικότητας μιᾶς Συνόδου, ἀνάγεται στὴν Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδο, σύμφωνα με τὴν ὁποία **ἀπαιτεῖται ή ὁμοφροσύνη τῶν πέντε Πατριαρχῶν²⁵⁰ και ὄχι ή συναίνεση ὄλων τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ὀρθοδόξων έπισκόπων.** Ἄλλωστε ή σύνοδος τῆς Ἰέρειας (754) ἀποδοκιμάστηκε για τὸ λόγο αὐτό: «Πῶς δ' αὖ μεγάλη και οἰκουμενική, ἦν οὔτε έδέξαντο, οὔτε συνεφώνησαν **οἱ τῶν ἁγίων έκκλησιῶν πρόεδροι, ἀλλ' ἀναθέματι ταύτων παρέπεμψαν;**²⁵¹» **Κατὰ συνέπεια είναι τελείως ἄδικη ή κατηγορία κατὰ τῆς Ἁγίας και Μεγάλης Συνόδου, ὅτι ὑπῆρξε Σύνοδος Προκαθημένων και ὄχι Σύνοδος**

²⁴⁷. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/ch_orthodox_docs/rc_pe_chrstuni_doc_2070013_documento-ravenna_en.html.

²⁴⁸. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical/chrstuni/ch_orthodox_docs/rc_chrstuni_doc_20160921_sinodality-primacy_en.html.

²⁴⁹. Ev. Synek, ὄπ.παρ., 80. <http://www.ecupatria.org/2016/12/17/meeting-of-the-joint-preparatory-committee-of-orthodox-lutheran-theological-dialogue>.

²⁵⁰. Κείμενο Chieti, 18: «...For example, prompted by historical circumstances the Seventh Ecumenical Council (Nicaea II, 787) gave a detailed description of the criteria as then understood: the agreement (symphoia) of the heads of the churches, **the cooperation (synergeia) of the bishop of Rome, and the agreement of the other patriarchs (symphronountes)**».

²⁵¹. Mansi 13, 208 E.

Ἐπισκόπων. Ἐκαστος τῶν Προκαθημένων ἐκφράζει τὸ φρόνημα κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας²⁵². Ἡ διατύπωση μιᾶς τέτοιας κατηγορίας ἀγνοεῖ συνεπῶς τὰ κανονικὰ κριτήρια τῆς Οἰκουμενικότητας μιᾶς Συνόδου, ὅπως αὐτὰ ἐξετέθησαν καὶ στὴν Ζ΄ Οἰκουμενικῆ Σύνοδο, κριτήρια ποὺ ἐπιβεβαιώθηκαν καὶ κατὰ τὴ Σύνοδο τοῦ 879/80, ἐπὶ Ἰ. Φωτίου²⁵³.

Ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης –μεταξὺ ἄλλων– ἐπισημαίνει²⁵⁴ σχετικά: «...τίνες δὲ οὗτοι οἱ ἐντεταλμένοι; **ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι.** τίνες δ' οὖν οἱ διάδοχοι; **ὁ τῆς Ρωμαίων νυνὶ πρωτόθρονος, ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δευτερεύων, Ἀλεξανδρείας τε καὶ Ἀντιοχείας** καὶ ὁ Ἱεροσολύμων. τοῦτο τὸ πεντακόρουφον κράτος τῆς ἐκκλησίας, **παρὰ τούτοις τὸ τῶν θείων δογμάτων κριτήριον**».

Ακριβέστερης διατύπωσης στὸ κείμενο τοῦ Chieti χρῆζει ἐνδεχομένως ἡ υἱοθετούμενη διάκριση μεταξύ «**συνεργούντος**» καὶ «**συμφρονούντων**» **Πατριαρχῶν** γιὰ τὶς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, ὅπου, κατὰ τὴ Ζ΄ Οἰκουμενικῆ Σύνοδο, «**συνεργῶν**» εἶναι ὁ Πάπας καὶ «**συμφρονούντες**» **οἱ Πατριάρχες τῆς Ἑω, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ἁγίας Πόλεως**»²⁵⁵, **χωρὶς νὰ γίνεταὶ συγκεκριμένη ἀναφορὰ στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως.** Παρότι ἡ ἀναφορὰ στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως παραλείπεται, ἡ ἀναγκαιότητα τῆς «**συνεργίας**», ἐὰν μπορεῖ πράγματι νὰ ὑπάρξει οὐσιαστικὴ διαφορὰ μεταξύ «**συνεργούντος**» καὶ «**συμφρονούντων**», θὰ πρέπει γι' αὐτὸν νὰ θεωρηθεῖ ἀπαραίτητη καὶ αὐτονόητη, δεδομένων τῶν ἴσων Πρεσβείων μεταξύ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. **Μὲ ποιὸν ἄλλωστε ἄλλον θὰ μποροῦσε νὰ συνεργήσῃ ὁ Ρώμης ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ οἱ ὑπόλοιποι τρεῖς χαρακτηρίζονται ὡς «**συμφρονούντες**»;** Κυρίως ὁμως, ἡ διάκριση μεταξύ «**συνεργούντος**» καὶ «**συμφρονούντων**» δὲν μπορεῖ νὰ μεταφερθεῖ στὸν τρόπο λήψεως τῶν

²⁵². Ἐξ' ἄλλου παρατηρητέον, ὅτι καὶ ἡ μὴ ὑπογραφή τῶν κειμένων ἀπὸ κάποιους ἐκ τῶν παρόντων Ἐπισκόπων ὀφείλεται καὶ σὲ πρακτικὲς δυσκολίες καὶ ὄχι στὴν ἄρνησή τους νὰ ὑπογράψουν τὰ κείμενα. I. Moga, Die Orthodoxe Kirche nach dem Konzil auf Kreta, στό: Religion und Gesellschaft in Ost und West 44/11 (2016) 9: «Durch den verspäteten Abschluss der Konzilsarbeiten am Samstag Abend konnten die Betreuer nicht mehr alle Bischöfe für eine Unterschrift erreichen, so das Zeugnis von Konzilsteilnehmern».

²⁵³. Mansi 17, 493 BC. Mansi 17, 508B.

²⁵⁴. Θεόδωρος Στουδίτης, Ἐπιστ. 478, ὅπ. παρ., 697.

²⁵⁵. Mansi 13, 208E: «**οὐκ ἔσχε συνεργὸν τὸν τηλικαῦτα τῆς Ρωμαίων πάπαν, ἢ τοὺς περὶ αὐτὸν ἱερεῖς, οὔτε διὰ τοποιτηρητῶν αὐτοῦ, οὔτε δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, καθὼς νόμος ἐστὶ ταῖς συνόδοις ἀλλ' οὔτε συμφρονούντας αὐτῇ τοὺς πατριάρχας τῆς Ἑω, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ τῆς ἁγίας Πόλεως, ἢ τοὺς σὺν αὐτοῖς μύστας καὶ ἀρχιερεῖς**».

ἀποφάσεων, ὥστε ἡ γνώμη τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης νὰ θεωρηθεῖ καθ' οἰονδήποτε τρόπο ὑπεροχικὴ σὲ σχέση μετὰ τὴν γνώμη τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν. Αὐτὸ θὰ κατέλυε οὐσιαστικὰ τὴ λειτουργία τῆς Πενταρχίας.

Ἐνῶ λοιπὸν ἡ μεθοδολογία καὶ τὰ πρὸς συζήτηση θέματα θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐξ ἀρχῆς ἀπολύτως σαφῆ, προσδιοριζόμενα ἀπὸ τὴν ἰδιαιτερότητα ἐκάστου τῶν διαλόγων, ὁ κατάλογος αὐτὸς τῶν ὑπὸ συζήτηση θεμάτων δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ περιλαμβάνει τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἐκεῖνα θέματα, ἡ συμφωνία ἐπὶ τῶν ὁποίων μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία. Γιὰ τὸν προσδιορισμὸ αὐτῶν τῶν θεμάτων ἀπαιτεῖται ἡ προγενέστερη συζήτηση καὶ συμφωνία μετὰ τῶν ἰδίων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἐχόντων ὡς πρότυπο **τὴ μετριοπαθῆ στάση τοῦ Μ. Βασιλείου ἔναντι τῶν Πνευματομάχων**²⁵⁶, γιὰ τοὺς ὁποίους, προκειμένου νὰ διευκολύνει τὴν ἔνταξή τους στὴν Ἐκκλησία ἐπισημαίνει: **«Μηδὲν τοίνυν πλέον ἐπιζητῶμεν, ἀλλὰ προτεινώμεθα τοῖς βουλομένοις ἡμῖν συνάπτεσθαι ἀδελφοῖς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν. Κἂν ἐκεῖνη συνθῶνται, ἐπερωτῶμεν καὶ τὸ μὴ δεῖν λέγεσθαι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, μηδὲ κοινωνικοὺς εἶναι αὐτῶν τοὺς λέγοντας. Πέραν δὲ τούτων ἀξιῶ μηδὲν ἐπιζητεῖσθαι παρ' ἡμῶν. Πέπεισμαι γὰρ ὅτι τῇ χρονιωτέρᾳ συνδιαγωγῇ καὶ τῇ ἀφιλονείκῳ συγγυμνασίᾳ καὶ εἴ τι δέοι πλέον προστεθῆναι εἰς τράνωσιν, δώσει Κύριος ὁ πάντα συνεργῶν εἰς ἀγαθὸν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»**. Εἶναι κατὰ συνέπεια σαφές, ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες, ὀφείλουν νὰ προσδιορίσουν ἐπακριβῶς ὅλα τὰ ὑπὸ συζήτηση θέματα, στὰ ὁποῖα **ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως ἡ συμφωνία**, ὥστε κατόπιν ἡ «συνδιαγωγή» καὶ ἡ «συγγυμνασία» νὰ ἐξαλείψει τίς ἐνδεχόμενες διαφορὰς σὲ ὑποδεεστέρας σημασίας θέματα, ὥστε νὰ μὴ διαπιστώσουμε, ὅπως συνέβη μετὰ τὸ πέρας τοῦ διαλόγου μετὰ τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς (1981), ὅτι ἡ προϋπάρχουσα τῆς ἔναρξης τοῦ διαλόγου κοινωνία τους μετὰ τοὺς Ἀγγλικανοὺς ἀπὸ τὸ 1931, ἀποτελεῖ κώλυμα στὴ μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, κάτι τὸ ὁποῖο θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἐκτιμηθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ διαλόγου καὶ νὰ εἶχε ἐνταχθεῖ στὴ θεματολογία του. Σὲ κάθε περίπτωση ἡ θεματολογία τῶν διαλόγων θὰ πρέπει νὰ ἀφορᾷ τὰ κύρια δογματικὰ ζητήματα, **«ἵνα μὴ, τὸ πᾶν ἐκζητήσαντες, τὸ πᾶν ἀπολέσωμεν»**, ὅπως ἱκετευτικὰ θὰ παραινοῦσε καὶ σήμερον ὁ Πέτρος, Πατριάρχης Ἀντιοχείας²⁵⁷. Πῶς ἀκούγεται στοὺς σύγχρονους «ὑπερορθόδοξους» ὁ λόγος τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅτι ἡ

²⁵⁶. Μ. Βασιλείος, Τοῖς ἐν Ταρσῷ πρεσβυτέροις, Ἐπιστολὴ ΡΙΓ, Ρ.Γ. 32, 528Α.

²⁵⁷. Πέτρου Θεουπόλεως καὶ πάσης Ἀνατολῆς πατριάρχου λόγος, Ρ. Γ. 120, 813Α.

«συνδιαγωγή» καὶ «συγγυμνασία» θὰ ἐξαλείψουν διαφορές, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχει συμφωνία στὰ θεμελιώδη; Δὲν εἶναι ἀβάσιμη ἡ ὑπόθεση, ὅτι οἱ σύγχρονοι «ὑπερορθόδοξοι» θὰ ἀποδοκίμαζαν σκληρὰ καὶ τὸ Μ. Βασίλειο!

Τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν ἴδια συνάφεια τῆς ἐπιτυχοῦς διεξαγωγῆς τῶν διαλόγων ἐπισημαίνει, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι «οἱ διμερεῖς καὶ πολυμερεῖς θεολογικοὶ διάλογοι δέον ὅπως ὑπόκεινται εἰς πανορθόδοξους περιοδικὰς ἀξιολογήσεις» (§ 9), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ διεξαγωγή τους «προϋποθέτει τὴν σχετικὴν πληροφόρησιν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας». (§ 11). Οἱ ἐπισημάνσεις αὐτές, τιθέμενες σὲ ἐφαρμογή, θὰ ἐμποδίσουν, ὥστε τὰ ἀπὸ κοινοῦ συντασσόμενα κείμενα τῶν μικτῶν θεολογικῶν ἐπιτροπῶν νὰ δεσμεύουν μόνον τοὺς ὑπογράφοντες, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἡ ἐπίσημη δεσμευτικὴ συμφωνία τῶν Ἐκκλησιῶν, τὶς ὁποῖες αὐτοὶ ἐκπροσωποῦν, ὡς πρὸς αὐτά.

Ἐκ τοῦ κειμένου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης προκύπτει ἀβιάστως ὅτι, ἐνῶ οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες τοποθετοῦνται θετικὰ στὴ διεξαγωγή διαλόγου μὲ τοὺς ἑτεροδόξους μέσα σὲ ἓνα πνεῦμα καταλλαγῆς, ἀπαλλαγμένες ἀπὸ τὶς ἀγκυλώσεις τοῦ παρελθόντος ποὺ δημιούργησαν κυρίως οἱ προσηλυτιστικὲς προσπάθειες στοὺς προηγούμενους αἰῶνες, μὲ τὴν ταυτόχρονη ἀλλαγὴ τῶν πολιτικῶν συνθηκῶν ποὺ συχνὰ στὸ παρελθὸν δυσκόλευαν τὴν ἐπικοινωνία, ἐν τούτοις δὲν ἀναγνωρίζουν τὸν ἐκκλησιαστικὸ χαρακτήρα τῶν ἑτεροδόξων χριστιανικῶν κοινοτήτων, παρόλο τὸ διεξαγόμενον μετ' αὐτῶν θεολογικὸν διάλογο καὶ παρόλη τὴν ἀναγνώριση τῆς ὀνομασίας αὐτῶν ὡς Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία δὲν ἀρχίζει τὸν 20ο αἰῶνα μὲ τὶς πατριαρχικὲς ἐγκυκλίους τοῦ 1904 καὶ τοῦ 1920, ὅπως ἀνωτέρω ἐδείχθη, ἀλλὰ προϋπάρχει καὶ στὰ πρὶν τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ καὶ συνοδικὰ κείμενα. Αὐτὸ κατὰ συνέπεια σημαίνει, ὅτι τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη δὲν ἀναγνωρίζει τὴν τέλεση Μυστηρίων σὶς ἑτεροδόξες χριστιανικὲς κοινότητες.

Σημαίνει ὅμως αὐτὸ ὅτι τὰ μυστήρια τῶν ἑτεροδόξων εἶναι παντελῶς ἄκυρα; Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ τονίσει κανεὶς, ἀκόμη μιὰ φορὰ, ὅτι δὲν ἔχει καμιά σημασία ἡ προσωπικὴ γνώμη τοῦ καθενός, εἴτε ἀπαντᾷ θετικά, εἴτε ἀπαντᾷ ἀρνητικὰ στὸ ἐρώτημα αὐτό. Σημασία ἔχει νὰ προσδιορίζεται ὀρθά, τὸ τί ἀκριβῶς λέγει τὸ κείμενο ποὺ δὲν ἀναγνωρίζει Μυστήρια ἐκτὸς αὐτῆς καὶ νὰ διερωτηθεῖ περαιτέρω, ἐὰν ἡ ἐνδεχόμενη ἀναγνώριση

Μυστηρίων θὰ ἀπέκλινε ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. **Αὐτὴ ἡ παράδοση θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ καὶ νὰ ἀξιολογηθεῖ.**

Ἡ ἀπάντησι τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου²⁵⁸ (256) εἶναι κατηγορηματικὴ γιὰ ὅλους τοὺς σχισματικούς καὶ τοὺς αἰρετικούς ἀδιάκριτα ἐπιβάλλουσα, ἐπειδὴ ἐκτὸς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει Ἅγιο Πνεῦμα, τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ: «...μηδένα βαπτίζεσθαι δύνασθαι ἔξω τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐνὸς ὄντως βαπτίσματος καὶ ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχοντος... Εἰ ἠδυνήθη βαπτίσει, ἴσχυσε καὶ ἅγιον Πνεῦμα δοῦναι. Εἰ οὐκ ἠδυνήθη, ὅτι ἔξω ὢν, Πνεῦμα ἅγιον οὐκ ἔχει, οὐ δύναται τὸν ἐρχόμενον βαπτίσει, ἐνὸς ὄντος τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐνὸς ὄντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μιᾶς Ἐκκλησίας... καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα, ψευδῆ καὶ κενὰ ὑπάρχοντα, πάντα ἐστὶν ἀδόκιμα». Μὲ βάση τὴν ἀντίληψιν αὐτῆ τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ, **μὲ δεδομένη τῇ μὴ διακοπῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἐκ μέρους τοῦ μὲ τὸν Ρώμης Στέφανο (254-257) ποὺ ἐδέχετο τὸ ἐκτὸς Ἐκκλησίας βάπτισμα, ὥστε νὰ μὴν ἐπιβάλλεται ὁ ἀναβαπτισμὸς καὶ δεδομένες τὶς ρυθμίσεις τῶν κανόνων 1 καὶ 47 τοῦ Μ. Βασιλείου, 8, καὶ 19, τῆς Α', 7 τῆς Β' καὶ 95 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου²⁵⁹ τίθενται πολλὰ εὐλόγα ἐρωτήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων:**

- Γιατὶ ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς γνωρίζει τὸν κανόνα τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ καὶ τὴν ἀποκλειστικὴν τοῦ Ἐκκλησιολογία, ἐν τούτοις ἀποδέχεται τὸ βάπτισμα ἐκτὸς Ἐκκλησίας τελούμενο, «ἐπειδὴ ὅπως ἔδοξε τισὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, **δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα**», ἐπισημαίνοντας ὅτι, «ἐὰν μέντοι μέλλῃ τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσεσθαι πάλιν τῷ ἔθει χρηστέον καὶ τοῖς οἰκονομήσασιν τὰ καθ' ἡμᾶς πατράσιν ἀκολουθητέον»²⁶⁰. Τίθεται τὸ ἐρώτημα: **Ὁ Μ. Βασίλειος ὑπερβαίνοντας τὴν ἀποκλειστικὴν ἐκκλησιολογία τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ, τὴν ὁποία μάλιστα γνωρίζει, δὲν καινοτομεῖ;**

- Γιατὶ στὸν κανόνα 47 ὁ Μ. Βασίλειος γιὰ ἴδιο θέμα (Ἐγκρατίτες-Καθαροὺς) θέτει τὴ δική του ἀποψη ὑπὸ συνοδικὴ κρίσιν, «ὥστε, ἐὰν ἀρέσκῃ τοῦτο, δεῖ πλείονας ἐπισκόπους ἐν ταυτῷ γενέσθαι καὶ οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα...»²⁶¹. **Ποιὸς ἀποφασίζει τελικὰ στὴν Ἐκκλησία, ἡ Σύνοδος, ἢ, ὁ καθένας αὐθαίρετα ποὺ θεωρεῖ ἀπὸ μόνος του, ὅτι αὐτὸς**

²⁵⁸ . Ρ. Π. Γ', 3, 5.

²⁵⁹ . Ρ. Π. Δ', 89-92, 197-198. Β', 13, 158-159, 187-188, 529-531.

²⁶⁰ . Ρ. Π. Δ', 91.

²⁶¹ . Ρ. Π. Δ', 197-198.

είναι ἡ Ἐκκλησία; Ἐὰν ὁ Μ. Βασίλειος θέτει τὴν ἀποψὴ του ὑπὸ συνοδική κρίση, τὶ θὰ πρέπει νὰ κάνουμε ἐμεῖς; Πρέπει νὰ ἐμμένουμε στὴν ἀλαζονεία μας;

- Γιατὶ ὁ κανόνας 8 τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου κάνει δεκτοὺς τοὺς Καθαροὺς (=Ναυατιανούς) μόνο δι' ἐγγράφου ὁμολογίας, ἐνῶ ὁ 7. τῆς Λαοδικείας ἀπαιτεῖ χρίσμα; Πῶς μποροῦν οἱ ἱεροὶ κανόνες²⁶² νὰ ἀντιφάσκουν μεταξύ τους.

- Στὸν 7. κανόνα τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς²⁶³, Ἀρειανοί, Μακεδονιανοί, Ἀπολλιναριστὲς ἐξισώνονται μὲ τοὺς Ναυατιανούς (Καθαροὺς) καὶ τοὺς Τεσσαρεσκαϊδεκατίτες. Γιὰ ὅλους ἀπαιτεῖται χρίσμα. Πῶς δικαιολογεῖται αὐτὴ ἡ ἐξίσωση;

- Σύμφωνα μὲ τὸν 95. κανόνα τῆς Πενθέκτης²⁶⁴, οἱ Ἀρειανοί, οἱ Μακεδονιανοί, οἱ Ναυατιανοί (Καθαροί), οἱ Τεσσαρεσκαϊδακίτες καὶ οἱ Ἀπολλιναριστὲς γίνονται δεκτοὶ διὰ χρίσματος καὶ λιβέλλου. Μιὰ δευτέρα κατηγορία, ὅπως οἱ Παυλιανιστὲς, οἱ Εὐνομιανοί, οἱ Μοντανιστὲς, οἱ Μανιχαῖστὲς, οἱ Οὐαλεντιανοὶ καὶ οἱ Μαρκιωνιστὲς ὑποχρεοῦνται σὲ βάπτισμα. Οἱ Νεστοριανοί, οἱ Εὐτυχιανοί, οἱ Διοσκορίται, οἱ Σεηριανοὶ καὶ οἱ Μονοθελῆτες, γίνονται ἀποδεκτοὶ ἀπλῶς διὰ λιβέλλου. Ἐντυπωσιάζει στὸν κανόνα αὐτό, ὄχι ἀπλᾶ ἡ διαφορετικὴ ἀντιμετώπιση τῶν Καθαρῶν ποὺ ὑποχρεοῦνται σὲ χρίσμα, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὸν 8. Κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου γίνονται ἀποδεκτοὶ ἀπλῶς διὰ λιβέλλου, ἀλλὰ ἡ ἐπιεικέστατη μεταχείριση ὀπαδῶν σοβαροτάτων χριστολογικῶν κακοδοξιῶν, ὅπως οἱ Νεστοριανοί, οἱ Μονοφυσίτες καὶ οἱ Μονοθελῆτες σὲ σχέση μὲ τὴ δυσμενέστερη μεταχείριση τῶν Καθαρῶν καὶ τῶν Τεσσαρεσκαϊδεκατιτῶν. Πῶς μπορεῖ οἱ περιπίπτοντες σὲ χριστολογικὲς κακοδοξίες νὰ θεωροῦνται εὐνοϊκότερα μὲ αὐτοὺς ποὺ διαφωνοῦν σὲ πολὺ λιγότερο σοβαρὰ θέματα, ὅπως ἡ δυνατότητα σύναψης β' γάμου ἢ τὸ ἡμερολόγιο;

- Ἡ ρύθμιση τοῦ 8. κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς γιὰ τοὺς ἐκ τῶν Καθαρῶν προσερχομένους στὴν Ἐκκλησία ἐπισκόπους εἶναι πράγματι ἐντυπωσιακὴ²⁶⁵: Ἐὰν στὸν ἴδιο τόπο ὑπῆρχε κανονικὸς ἐπίσκοπος, τότε, ἐὰν μὲν αὐτὸς συμφωνοῦσε, ὁ ἐκ τῶν Καθαρῶν Ἐπίσκοπος παρέμενε ἐπίσκοπος χωρὶς διοικητικὴ ἐξουσία, ἐὰν ὅμως δὲ συμφωνοῦσε τότε ἐγένετο δεκτὸς ὡς

²⁶² . Ρ. Π. Β΄, 133. Γ΄, 176-177.

²⁶³ . Ρ. Π. Β΄, 187-188.

²⁶⁴ . Ρ. Π. Β΄, 529-531.

²⁶⁵ . Ρ. Π. Β΄, 133.

Πρεσβύτερος!!! Πώς όμως ένας Επίσκοπος μπορεί να υποβιβάζεται σε Πρεσβύτερο, αφού ένας τέτοιος υποβιβασμός αποτελεί κατά τον 29ο κανόνα της Χαλκηδόνας ιεροσουλία²⁶⁶; Τίθεται αναγκαστικά το ερώτημα: Είναι δυνατόν με τέτοιος κανόνες να προσδιορίσουμε σήμερα, στον 21. αιώνα, τις σχέσεις μας με τους σύγχρονους έτεροδόξους, οι οποίοι δεν υπήρχαν την εποχή θεσπίσεως των κανόνων;

Εάν σε όσα έξετέθησαν ανωτέρω προστεθεί και το γεγονός ότι στην Ζ' Οικουμενική Σύνοδο εικονομάχοι επίσκοποι έγινοντο δεκτοί στην Εκκλησία, αναγνωρισθέντες του βαπτίσματος του χρίσματος και της Ίερωσύνης που έλαβαν εκτός Εκκλησίας²⁶⁷ είναι προφανές, ότι η Εκκλησία ίδια εξουσία στην περίπτωση προσέλευσης στους κόλπους της ανεγνώρισε κατά την κρίση της εκτός αυτής τελεσθέντα μυστήρια. Αποδεσμευόμενη ή ίδια ή Εκκλησία από την ακρίβεια και την αυστηρότητα των κανόνων 46, 47, 49 και 50 των Αποστόλων²⁶⁸ ως προς το κύρος του βαπτίσματος των αίρετικών και αρκουμένη ενίοτε μόνον στην επίδοση λιβέλλων και της όμολογίας της πίστεως οδηγείται στην αναγνώριση μυστηρίων που τελέστηκαν εκτός αυτής, έφ' όσον έξεδηλούτο ή έπιθυμία προσέλευσης στην Όρθοδοξία. Η εκ της διατυπώσεως του 7. κανόνος της Β' Οικουμενικής Συνόδου²⁶⁹, «κατά την πρώτη ήμέρα ποιούμεν αυτούς χριστιανούς, την δε δευτέραν κατηχουμένους, είτα την τρίτην έξορκίζομεν αυτούς... και τότε αυτούς βαπτίζομεν» συναγωγή του συμπεράσματος²⁷⁰ ότι «διά της επίδόσεως του Λιβέλλου πίστεως ό αίρετικός ή σχισματικός ανασυνδέεται κατά τινά τρόπον μετά της Εκκλησίας («ποιούμεν αυτούς χριστιανούς»), έστω και αν το βάπτισμα αυτών χαρακτηρίζεται άκυρον ή και ανυπόστατον... ή δια του Λιβέλλου ύποβολή όρθοδόξου όμολογίας πίστεως είναι απαραίτητος και μείζονος σημασίας εκκλησιαστική πράξις... διό και έσφαλμένως παραθεωρείται ή ύποβαθμίζεται αύτη ως άπλουή ή άσήμαντον τυπικών στοιχείων ύπό την πίεσιν αυστηροτέρων

²⁶⁶. Ρ. Π. Β', 286: «Επίσκοπον εις πρεσβυτέρου βαθμόν φέρειν, ιεροσουλία έστιν. Εί δε αίτία τις δικαία εκείνους από της πράξεως της επίσκοπης άποκινεί, ουδέ πρεσβυτέρου τόπον κατέχειν όφείλουσιν. Εί δε εκτός τινος εγκλήματος άπεκινήθησαν του αξιώματος, πρόν την της επισκοπής αξίαν επαναστρέψουσιν...».

²⁶⁷. Mansi 12, 1118E: «...ή άγία σύνοδος άπεφήναντο, ότι τους προσερχομένους εκ της αίρέσεως, ακολουθοῦσα τοις άγίοις πατράσιν, προσδέχεσθαι χρή, εάν έτέρα αίτία ουκ εκβάλλη τους τοιούτους εκ της ιερατικής τάξεως».

²⁶⁸. Ρ. Π. Β', 61-62, 62, 65, 66.

²⁶⁹. Ρ. Π. Β', 188.

²⁷⁰. Βλ. Φειδάς, Το κύρος του βαπτίσματος των αίρετικών και το ζήτημα του αναβαπτισμού, Όρθοδοξία (Β' Περίοδος) 11/2 (2004) 431.

μέτρων (ἀναμυρισμοῦ, ἀναβαπτισμοῦ)...», δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἐπαρκῆς ἐξήγησις, διότι σὲ πολλές ἀπὸ τὶς παραπάνω περιπτώσεις δὲν ἀκολουθεῖ ὁ ἀναμυρισμὸς ἢ ὁ ἀναβαπτισμὸς, οὔτε ἢ ἐκ νέου τέλεισι τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης. Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ἢ μόνη ἐπαρκῆς ἐξήγησις εἶναι ἢ ἀποδοχὴ τῆς ἀναγνώρισης τῶν μυστηρίων τῶν τελεσθέντων στὴν αἰρετικὴ ομάδα. Εἶναι λοιπὸν δεδομένο ἐκ τῆς κανονικῆς καὶ πατερικῆς παραδόσεως, ὅτι ὑφίσταται μιὰ ad hoc ἀναγνώριση μυστηρίων **σὲ συγκεκριμένες περιπτώσεις προσέλευσης αἰρετικῶν καὶ ἑτεροδόξων στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία**, πρακτικὴ ποὺ ἀκολουθήθηκε συχνὰ καὶ κατὰ τὴ β' χιλιετία, ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ λόγον τὰ μυστήρια δὲν ἐπαναλαμβάνονται.

Ἡ διαπίστωση αὐτὴ ἀφήνει τὸ πρόβλημα τῆς ad hoc ἀναγνώρισης μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων τῆς Β' χιλιετίας ἐκτὸς αὐτῆς ἀνοικτό. Παρότι ἢ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης δὲν προβαίνει σὲ καμιὰ περίπτωση σὲ ἀναγνώριση μυστηρίων τελεσθέντων ἐκτὸς αὐτῆς, ἀφοῦ δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὑπόσταση ἄλλων χριστιανικῶν κοινοτήτων, ἐν τούτοις ἢ Ἐκκλησία λειτουργοῦσα συνοδικὰ καὶ ἀσκοῦσα τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀκαταλύτως δοθεῖσα διδακτικὴ ἐξουσία στοὺς Ἀποστόλους καὶ στοὺς διαδόχους αὐτῶν, δηλ. τοὺς ἐπισκόπους, αὐτὴ καὶ μόνη θὰ μποροῦσε νὰ ἀναγνωρίσει μυστήρια σὲ ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες, **μόνο βεβαίως στὴν περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία αὐτὴ κρίνει, ὅτι αὐτὰ ὀδηγοῦν ἐνδελεχῶς στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία**. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση τὸ τελεσθὲν στὴν ἑτερόδοξη κοινότητα εἰσάγει καὶ συνδέει μὲν τὸν βαπτισθέντα μὲ τὴν ἑτερόδοξη κοινότητα, δὲν εἶναι ὅμως ἀδιάφορο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀδιάφορο γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὅταν καὶ ἐὰν κριθεῖ, ὅτι μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στό «κεφαλαιωδέστερον ἐπὶ τοῖς καθ' ἕκαστα τελουμένοις», κατὰ τὸν Ἅγιο Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτη²⁷¹. Ἐὰν ἢ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐννοια ἀναγνώριση μυστηριακῆς χάριτος σὲ ἑτερόδοξες κοινότητες, ἐὰν καὶ ὅταν αὐτὴ ποτὲ γίνῃ, ἀποτελεῖ καινοτομία καὶ εἰσαγωγή νέας Ἐκκλησιολογίας, τότε ὁ Μ. Βασίλειος ἐκαινοτόμησε καὶ αὐτὸς σὲ σχέση μὲ τὶς ἐκκλησιολογικὲς θεωρήσεις τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ, οἱ Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐκαινοτόμησαν σὲ σχέση μὲ τὸ Μ. Βασίλειο, οἱ δὲ Πατέρες τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐκαινοτόμησαν καὶ εἰσήγαγαν μιὰ τελείως νέα Ἐκκλησιολογία σὲ σχέση μὲ ὅλους τοὺς προγενέστερους. Ἐπειδὴ αὐτὸ ὅμως δὲ συνέβη, αὐτὸ

²⁷¹. Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας, 3, 1. PG. 3, 452. Μητρ. Περγάμου, Ἰωάννης Ζηζιούλας, ὅπ. παρ., 22.

καταδεικνύει ταυτόχρονα τὸν ἀνανεωτικὸ καὶ δυναμικὸ χαρακτήρα τῆς παράδοσης, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ τὴ μνήμη τῆς Ἐκκλησίας, ταυτόχρονα ὅμως συνιστᾷ ἓνα αὐξανόμενο ζωντανὸ καταπίστευμα αὐξησης ἀληθείας γιὰ τοὺς πιστοὺς καὶ ὄχι μιὰ στατική καὶ ἀποστεωμένη παρακαταθήκη μέ μουσειακὸ χαρακτήρα. **Μιὰ ἀληθινὴ πιστότητα στὴν παράδοση δὲν ἀποκλείει κάθε πρόοδο καὶ ἐξέλιξη, ὅταν αὐτὴ δὲ συνιστᾷ ἀντίθεση μὲ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ μιὰ ἐλεύθερη δημιουργικὴ προσέγγιση τοῦ παρελθόντος πού ἐμψυχώνεται ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.** Ὅφείλει περαιτέρω νὰ ἐπισημανθεῖ, ὅτι ἡ ἐνδεχόμενη ἀναγνώριση μυστηρίων (Βάπτισμα, Χρίσμα, Ἱερωσύνη) στὶς ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες τοῦ σήμερα δὲ συνιστᾷ καὶ οὐδένα τρόπο κατάργηση τῆς Μίας Ἁγίας, Ἀποστολικῆς καὶ Καθολικῆς Ἐκκλησίας πού εἶναι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, **γιατὶ μόνο σ' αὐτὴ συντρέχουν σωρευτικὰ οἱ παραπάνω ιδιότητες.** Σὲ κάθε περίπτωση τὸ θέμα αὐτὸ χρήζει περαιτέρω θεολογικῆς ἐμβάθυνσης καὶ ἐπεξεργασίας.

Εἶναι βεβαίως προφανές, ὅτι οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης δὲν κάνουν καμιὰ ἀναφορὰ στὸν παραπάνω προβληματισμὸ καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἐξ αὐτοῦ εἶναι ἀφελές, ἂν ὄχι **κακόβουλο, νὰ κατηγορεῖται, ὅτι εἰσήγαγε μιὰ νέα Ἐκκλησιολογία.** Ἐπαναλαμβάνουσα τὴν πίστη τῆς, ὅτι εἶναι ἡ συνέχεια τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ θέτουσα ὡς κριτήριον ἀληθείας τὴ διδασκαλία τῆς πρώτης χιλιετίας, καλεῖ τοὺς ἑτεροδόξους σὲ εἰρηνικὸ διάλογο γιὰ τὴν ὁμολογία τῆς κοινῆς πίστεως τῆς κοινῆς πορείας τῆς πρώτης χιλιετίας πού μπορεῖ νὰ ἐνώσει τὰ διεστῶτα.

Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης ὑπῆρξε μιὰ Σύνοδος πού ἐξέφρασε ἀνόθευτα τὴν πατερικὴ παράδοση. Ἡ ἀνακοίνωση τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας²⁷² πού δὲν ἐκφράζει ἄμεσα τὴ διαφωνία του μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, ἐνῶ εἶχε ὑπογράψει τὰ προσυνοδικὰ κείμενα, τῆς ἀρνεῖται ὅμως τὸν Πανορθόδοξο χαρακτήρα, ἐπειδὴ δὲ συμμετεῖχαν ὅλες οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, διὰ τῶν ὁποίων προσπαθεῖ μάταια νὰ δικαιολογήσει τὴν ἀπουσία του, εἶναι μιὰ **ἔωλη τοποθέτηση.** Ὅταν δὲ διαφωνεῖ κάποιος μὲ τὴν οὐσία τῶν ἀποφάσεων, ἀναγκαστικὰ ἀναγνωρίζει τὸν ὀρθόδοξο

²⁷². https://mospat.ru/en/2016/07/16/news_133743/: «As the members of the Holy Synod stressed, it has been the principle of consensus that has continued the basis for pan-Orthodox cooperation throughout the conciliar process. They stated that the holding of a Council in the absence of consent from a number of autocephalous Orthodox Churches violates the principle; therefore, the Council that took place in Crete cannot be considered to be pan-Orthodox, while the documents adopted by it to be considered expressing pan-Orthodox consensus».

χαρακτήρα τους και αυτό δὲν τὸ ἐξαρτᾶ ἀπὸ ἐξωθεολογικούς παράγοντες. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ βοηθᾶ σὲ μιὰ –ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων– ἀναγνώριση τῶν ἀποφάσεων ἀπὸ τὶς ὑπόλοιπες Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, οἱ οἰκουμενιστικὲς δραστηριότητες τοῦ ὁποῦ ὑπερβαίνουν καὶ τοὺς ἴδιους τούς «Οἰκουμενιστές» καὶ κατὰ συνέπεια δὲν ἔχει λόγο νὰ μὴν ὁμοφωνήσῃ, ἀρχὴ τὴν ὁποία ἐπικαλεῖται στὸ ἀνακοινωθὲν²⁷³ τῆς 27ης Ἰουνίου 2016. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας²⁷⁴ κάνοντας λόγο γενικᾶ γιὰ «**many-double-minded expression**», ἀφοῦ ἐσχάτως θυμῆθηκε ὅτι δὲν εἶχε κληθεῖ στὴν Κρήτη ἢ ΟCA (!), ἐπικεντρώνει τὴν κριτικὴ τῆς στὴν ἔκφραση τοῦ κειμένου, ὅτι «ἀποδέχεται τὴν ἱστορικὴ ὀνομασία τῶν ἄλλων ἑτεροδόξων ἐκκλησιῶν» καὶ ἐπισημαίνει: «Any proper name arising in history reflects the particular essence, the existing reality. Otherwise it is **a concept with no real meaning**, just some kind of name **without of real object** which it would express and reflect. **Such a name without a real object is a fiction**». (Χαῖρε τῆς ἀλογίας τὸ δυσανάβατον ὕψος!). Γι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας καταλήγει: «The documents adopted on Crete are to subject to futher theological consideration for the purpose of amending, editing and correcting, or replacing with other (new documents) in the spirit and Tradition of the Church».

Εἶναι λυπηρὸ μιὰ αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία, ἐνῶ εἶχε τόσα χρόνια στὴ διάθεσή της τὰ κείμενα, νὰ δείχνει τὴν τελευταία στιγμή μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τῆ θεολογικῆ της ἀνεπάρκεια. Κάποια ἐντατικὰ μαθήματα στὴ μελέτη συμβολικῶν κειμένων, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίας στὰ περὶ νομιναλισμοῦ, γιὰ τὴν ἀδόκιμη προέκτασή τους στὸ χῶρο τῆς Θεολογίας, θὰ καταστήσουν ἀποδεκτὸ τὸ κείμενο καὶ γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας, ἂν πράγματι οἱ ἐνστάσεις εἶναι θεολογικὲς καὶ ὄχι ἄλλες. Δημιουργεῖται βέβαια ἡ ἀπορία, ἐὰν ὁ συντάκτης αὐτοῦ τοῦ κειμένου εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας, ἢ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα κάποιος ἄλλος ἐκτὸς αὐτῆς. Χρειάζεται νὰ εἶναι κανεὶς μάντης ἢ προφήτης, γιὰ νὰ ἀπαντήσῃ στὸ ἐρώτημα αὐτό;

Σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας –δυστυχῶς τῆ σύγχρονη Ἐκκλησία τῶν «Ἀκεφάλων», ἡ ὁποία οὐδέποτε ὑπῆρξε παρούσα στίς

²⁷³. <http://www.antiochpatriarchate.org/en/page/statement-of-the-secretariat-of-the-holy-synod-of-antioch-balamand-27-June-2016/1448/>.

²⁷⁴. Declaration of the Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church. On the Council of Crete and the text «Relation of the Orthodox Church with the Rest of the Christian World (15.11.2016). <https://orthodoxethos.com/post/official-text-declaration-of-the-holy-synod-of-the-bulgarian-orthodox-church>».

Οικουμενικές Συνόδους τῆς α΄ χιλιετίας²⁷⁵, ἐνδιαφερομένη ἐν τούτοις στήν προαγωγή τῆς στή σειρά τῶν Διπτύχων ἐπικαλουμένη τὴν ἀρχαιότητά τῆς, παραδόξως ὅμως ὄχι καὶ πρὸ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μόσχας– ἀντὶ νὰ ἀποστέλει ἐκπροσώπους γιὰ διάλογο μὲ τοὺς Λουθηρανούς²⁷⁶, θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ τοὺς εἶχε ἀποστείλει στὴν κορυφαία συνοδικὴ ἔκφραση τῆς Ὁρθοδοξίας τὸν περασμένο Ἰούνιο στὴν Κρήτη²⁷⁷. Ἄλλωστε ἡ ρύθμιση τῆς Συνόδου δὲν τὴν ὑποχρεώνει οὔτε στὴν τέλεση μικτῶν γάμων. Ὑπάρχουν ἄλλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες πρὸς τὸν τελοῦν ἀντ' αὐτῆς γιὰ τὸ δικό της ποίμνιο. Μὲ πολλὴ ἀνυπομονησία περιμένει κανεὶς τὰ πορίσματα τῆς θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Γεωργίας²⁷⁸, γιὰ νὰ ἀξιολογήσει τίς ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῆς Συνόδου στὴν Κρήτη. Θὰ ἔχει ἴσως τότε τὴ δυνατότητα νὰ συμπληρώσει τὴ θεολογικὴ του παιδεία!!! Πρὸς τὸ παρὸν ἐπισημαίνει: «The documents of Creete need to reflect the teaching of the Orthodox Church; this is not the case with the present set of texts»! **Μήπως θὰ ἔπρεπε νὰ συνιστᾶται στοὺς Ἕλληνες φοιτητὲς τῆς Θεολογίας νὰ μετεκπαιδεύωνται στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Τυφλίδος, γιὰ νὰ ἀποκτήσουν ὀρθόδοξο φρόνημα ἢ θὰ πρέπει νὰ φοιτήσουν σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ἐν Ἑλλάδι παραρτήματα; Ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι, γιὰ νὰ χάσει κάποιος τὴ στοιχειώδη σοβαρότητά του!**

Ἐνα ὅμως πρᾶγμα πρέπει νὰ εἰπωθεῖ ξεκάθαρα: **Ὅποιος δὲν ἤθελε νὰ λάβει μέρος στὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης, ἔπρεπε νὰ τὸ δηλώσει κατηγορηματικὰ στὴ Σύναξη τῶν Προκαθημένων, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 2016.** Ἐπιφυλάξεις διετύπωσε μόνο τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, ἀναμένοντας καὶ προβάλλοντας καὶ ἐκβιάζοντας μὲ τὴν ἐπίλυση τοῦ θέματος τοῦ Κατὰρ. Ἐὰν αὐτὸς καὶ μόνος εἶναι ὁ λόγος τῆς ἀπουσίας του μαζί μὲ τὴν –ὑποτιθέμενη– στενότητα τοῦ χρόνου γιὰ μελέτη καὶ περαιτέρω ἐπεξεργασία τῶν κειμένων, ἡ ἀπάντηση εἶναι ἀπλή:

• Μὲ τὴν ἀπουσία του ἀπὸ τὴν Κρήτη ὄχι μόνο δὲν ἔλαβε, ἀλλὰ μᾶλλον ἔχασε γιὰ πάντα τὸ Κατὰρ καὶ δυστυχῶς χωρὶς τὸ ὅλο θέμα νὰ ἐξετασθεῖ **ἀντικειμενικὰ ἀπὸ τρίτους ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ κανονικῆς πλευρᾶς.** Ἡ ἀπουσία δὲ λύνει προβλήματα. Ἴσως δημιουργεῖ ἐνίοτε περισσότερα.

²⁷⁵. Ev. Synek, ὅπ. παρ., 118.

²⁷⁶. <http://ecupatria.org/2016/12/17/meeting-of-the-joint-preparatory-committee-of-orthodox-lutheran-theological-dialogue>.

²⁷⁷. Ev. Synek, ὅπ. παρ., 80: «Ein weiteres positives Signal, dass **kein genereller "Ecumexit" im Gange ist**, war die Entsendung eines Delegierten seitens der Kirche von Georgien zum Vorbereitungstreffen im panorthodoxen Dialog mit den Lutheranern im Dezember in Zypern».

²⁷⁸. <http://www.patriarchate.ge/geo/wminda-sinodis-sxdomis-oqmi-22/>.

• Η αναγκαιότητα τῆς περαιτέρω ἐπεξεργασίας τῶν κειμένων καὶ τῆς στενότητας τοῦ χρόνου μέχρι τῆ Σύγκληση τῆς Συνόδου εἶναι ἓνα **ἔωλο ἐπιχείρημα**. Ἡ Σύνοδος προετοιμάζετο ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια (1976-2016). Ἀπὸ τὴν τελικὴ σύνταξη τῶν κειμένων τὸν Ἰανουάριο τοῦ 2016 μέχρι τὸν Ἰούνιο τοῦ 2016, ὅποτε συνεκλήθη ἡ Σύνοδος μεσολάβησαν 6 μῆνες. Πόσο χρόνο χρειάζεται μιὰ Ἐκκλησία, γιὰ νὰ διαβάσει 35-40 σελίδες (ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκδοση τῶν κειμένων), ὥστε νὰ κάνει τὶς παρατηρήσεις της, ἐὰν ἔχει καὶ νὰ τὶς παρουσιάσει κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Συνόδου; **Σὲ περίπτωση δὲ κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἐνέμενε στὴ διαφωνία της, τὸ κείμενο στερούμενο ὁμοφωνίας δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἐγκριθεῖ. Ἡ ἀπουσία ὁμῶς τῶν ἀπόντων δὲν καταργεῖ τὴν παρουσία τῶν παρόντων καὶ τὴν ὁμοφωνία τους, δηλ. τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀξία τῶν ἀποφάσεων.** Τὸ ἴδιο ἀσφαλῶς ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς Ἐκκλησίες τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Γεωργίας. Ἐὰν ὁ χρόνος δὲ τοὺς ἔφτανε καὶ τὰ κείμενα ἔπρεπε νὰ τύχουν περαιτέρω ἐπεξεργασίας, γιὰτὶ δὲ τὸ δήλωσαν τὸ Ἰανουάριο τοῦ 2016; **Γιατὶ συμφώνησαν νὰ συγκληθεῖ ἡ Σύνοδος;**

• Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων (τυπικὴ ἐγκριση) τοῦ κειμένου τῶν σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων μὲ τοὺς ἑτεροδόξους, ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, μπορεῖ ἀνεπιφύλακτα νὰ θεωρεῖ κανεὶς, ὅτι κατ' οὐσίαν αὐτὴ εἶναι **περιττὴ**. Τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας ὑπερακοντίζει ἐπικίνδυνα ὅλες τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες στὶς σχέσεις του μὲ τοὺς ἑτεροδόξους κατὰ τρόπο ἀνεπίτρεπτο καὶ ἀπαράδεκτο. (Τὸ ἴδιο, ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ κείμενο περὶ Γάμου). **Πρὸς τί λοιπὸν ἡ ἀναγκαιότητα μιᾶς τυπικῆς ἐγκρισης;**

Γιὰ ὅσους παρὰ ταῦτα ἀρνοῦνται τὴν οὐσία τῶν ἀποφάσεων καὶ παριστάνουν τοὺς «νεοομολογητές»²⁷⁹, ἴσως εἶναι χρήσιμο νὰ ξαναδιαβάσουν μὲ προσοχὴ τὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν Ε΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ποὺ παρετέθησαν στὴν ἀρχή. Γι' αὐτοὺς θὰ ἦταν ἀκόμα χρήσιμο, νὰ διαβάσουν καὶ τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα **ἀπὸ τὴν Ὁμολογία τοῦ**

²⁷⁹. Ο Pant. Kalaizides, Quelques réflexions conclusives au terme du colloque, Contacts 65/Nr. 243 (2013) 625 (Tagungsdokumentation: Comprendre les enjeux du prochain Concile de l'Église Orthodoxe), ἔξω ἀπὸ τὴν εὐθύνη τῆς ποιμαντικῆς ἀντιμετώπισης τοῦ προβλήματος, παρατηρεῖ ἤδη πρὶν τὴ σύγκληση τῆς Συνόδου: «Il est temps-kairos-pour-nos responsables d'Église et pour nous tous, d'en finir avec cette caricature de fidélité à la Traditions, ces "ayatollahs" orthodoxes qui se croient responsables pour l'orthodoxie toute entière et qui, en dénonçant le Pape de Rome pour ses prétentions à la primauté et à une juridiction universelle, font exactement ce qu'ils lui reprochent, non en tant qu'individus mais en tant que collègue d'anciens, come magistère des pères spirituelles les plus éclairés et déifiés». Ἡ περιγραφή τῆς στάσης τῶν ζηλωτῶν εἶναι ὀρθή, ἡ ἀντιμετώπισή τους ὁμῶς ἀπαιτεῖ **σύνεση, μετροπάθεια καὶ κυρίως ἓνα αὐθεντικὸ διάλογο ἀγάπης.**

Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου²⁸⁰ καὶ νὰ προβληματιστοῦν ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνη πού ἐπιδεικνύει στὴ συνοδικὴ λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας:

«Ὡς γὰρ ἡ πᾶσα Γραφή ἐστὶ τε καὶ λέγεται λόγος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐχ ὅτι ἀμέσως ὑπ’ αὐτοῦ ἐλαλήθη, ἀλλ’ ὅτι ὑπ’ αὐτοῦ διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία διδάσκεται μὲν ὑπὸ τοῦ ζωαρχικοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ διὰ μέσου τῶν ἁγίων πατέρων καὶ διδασκάλων (ὧν **κανὼν μετὰ τῆς Γραφῆς καὶ ἔσχατον κριτήριον αἱ οἰκουμενικαὶ ἅγιοι σύνοδοι**) καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον πεπεισμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀληθῆς καὶ βέβαιον ἀναμφιβόλως εἶναι ὁμολογοῦμεν, τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν **ἀδύνατον ἀμαρτῆσαι ἢ ὅλως πλανηθῆναι ἢ ποτὲ τὸ ψεῦδος ἀντὶ τῆς ἀληθείας ἐκλέξαι**. Τὸ γὰρ Πανάγιον Πνεῦμα, αἰείποτε ἐνεργοῦν διὰ τῶν πιστῶς διακονούντων ἁγίων πατέρων καὶ καθηγεμόνων, **πάσης ὀποιαδοῦν πλάνης τὴν Ἐκκλησίαν ἀπαλλάττει**».

Ὁ Π. Τρεμπέλας²⁸¹ ἀποδεχόμενος τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀποδοχῆς τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα ὡς ἔκφραση τοῦ καθολικοῦ φρονήματος τῆς Ἐκκλησίας, ἐπισημαίνοντας, ὅτι οἱ ἀποφάσεις «τῆς Αἰς καὶ Δῆς καὶ τῆς Ζῆς [Οἰκουμενικῆς Συνόδου], ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος οὐχὶ ἀμέσως καὶ ἄνευ ἀντιρρήσεων καὶ ἀμφισβητήσεων σφοδρῶν...», παρατηρεῖ, ὅτι: «**Ἡ ἀποδοχὴ καὶ ἀναγνώρισις τούτων ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, δὲν ἀποτελεῖ ἐπικύρωσιν τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων, ἄνευ τῆς ὁποίας αὐταὶ θὰ ἦσαν ἄκυροι, ἀποτελεῖ ὅμως μαρτυρίαν ἐξωτερικὴν ἐπισημοτάτην καὶ ἀπρόβλητον περὶ τῆς ἱερότητος αὐτῶν**». Ἡ δύναμη τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια τῶν ἀποφάσεων ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ δὲν εἶναι **θέμα μιᾶς περιστασιακῆς πλειοψηφίας ἢ μειοψηφίας**. Ὑπάρχουν πολλὰ ἱστορικὰ παραδείγματα γι’ αὐτό. Ἡ διαδικασία τῆς πρόσληψης δὲν εἶναι ἄλλωστε στιγμιαία. Αἰταιεῖ χρόνον καὶ τελικὸς κριτὴς εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἡ Ἐκκλησία σὸ σύνολό της, ἀπὸ τὸ ὁποῖο αὐτονόητα δὲν ἐξαιροῦνται οἱ Ἐπίσκοποι καὶ ὄχι ὅσοι θεωροῦν, ὅτι αὐτοὶ καὶ μόνοι εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἐκκλησία ἀσφαλῶς καὶ δὲν εἶναι αὐτονομημένοι μοναχοί, λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ ἐνεργοῦντες ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς καθολικότητος καὶ τῆς ἐνότητος τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὅρια πού καθορίζονται ἀπὸ τὴ δογματικοκανονικὴ μας παράδοση. **Μὲ αὐτὸ τὸ ἀλάνθαστο κριτήριον ἐκτιμᾶται, ὅτι οἱ ἀποφάσεις**

²⁸⁰. Ι. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 755 (Ὅρος ΙΒ΄)

²⁸¹. Π. Τρεμπέλας, Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Αθήναι 1959, τόμ. Β΄, 407-408.

τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου δὲν ἔχουν καὶ δὲ θὰ ἔχουν πρόβλημα στὴν ἀποδοχὴ τους.

Δὲν ἀποτελεῖ ὅμως θανάσιμη ἀλαζονεία τὸ νὰ θέτει κανεὶς τὸν ἑαυτό του πάνω ἀπὸ τὴν αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας; Πῶς μπορεῖ κάποιος τόσο ἀπερίσκεπτα νὰ διακινδυνεύει τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας μὴ προβάλλοντας βásiμες θεολογικὲς ἐνστάσεις; **Τὸ κυριώτερο ἐπίτευγμα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου στὴν Κρήτη δὲν ἦταν ἀπλᾶ ἡ διακήρυξη τῆς ἐνότητας τῶν 10 Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ποὺ συμμετεῖχαν, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιπες 4 ποὺ ἀπουσίαζαν, ἔσπευσαν νὰ διαβεβαιώσουν, ὅτι δὲ διακόπτουν τὴν κοινωνία τους μὲ ἐκεῖνες ποὺ ἦταν παρούσες, ἀλλὰ ἡ πιστότητά της στὴ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.**

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Νικοπόλεως Μελέτιος σχολιάζοντας²⁸² τὶς ἐπικρίσεις τοῦ Ἀπολλιναρίου κατὰ τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐπειδὴ δὲ χρησιμοποίησε τὸν ὄρο «ὁμοούσιος» γιὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως ἔπραξε ἡ Α΄ Οἰκουμενικὴ γιὰ τὸν Υἱὸ καὶ διερωτώμενος²⁸³, «Καὶ τί βλάπτει ἡ μὴ χρῆση μιᾶς λέξης, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ εἶναι ὁ ἱερώτερος ὄρος ὁμοούσιος τῆς Α΄ Συνόδου, ὅταν ἡ οὐσία τῆς πίστεως σώζεται ἀκεραία;» μεταφέρει **τὴν ἀπάντηση τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στοὺς τότε ἐπικριτὲς καὶ τὴν ἀνάγει στοὺς σημερινούς ἐνιστάμενους ζηλωτὲς μὲ τὰ ἐξῆς λόγια²⁸⁴:**

«Τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ μῆκε ποτὲ στὴν καρδιά τους; Τὸ κατάλαβαν; Πῶς ἐνεργοῦν ἔτσι; Ἄτιμα καὶ ἀντιπνευματικά (βλ. Πρὸς Κληδόνιον Α΄ § 2-7). Κοροϊδεύοντας τὸν ἀπλὸ λαό, ὅτι τάχα ἔχουν διαβάσει πολλὰ βιβλία (Πρὸς Κληδόνιον § 65); ὅτι ἔχουν γράψει πολλὰ ψυχωφέλιμα βιβλία καὶ ἰδίως ὁμολογιακά (ἔ.ἄ. § 73); καὶ ὅτι τὰ ἐπιχειρήματά τους ἀποτελοῦν ἀποδείξεις γεωμετρικὲς καὶ ἀναγκαῖες, δηλ. τετραγωνικὰ σωστὲς (ἔ.ἄ. § 53)».

Ὁ Μητροπολίτης Μελέτιος ἐπισημαίνει²⁸⁵ ἀκόμα: «Τὴν Ἐκκλησία ἀνέκαθεν **ταλαιπωροῦσαν καὶ ταλαιπωροῦν ἐκεῖνοι ποὺ φαντάζονται ὅτι ἐνεργοῦν σωστά· ὅτι ἐνεργοῦν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ».**

²⁸². Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, εἰδικὴ περίπτωσις οἰκονομίας στὸν Ἅγιο Γρηγόριον, στό: Πρακτικὰ τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συμποσίου «Μνήμη Ἁγίων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Μεγάλου Φωτίου, Ἀρχιεπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, Θεσσαλονίκης 1994, 129-134.

²⁸³. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, ὅπ. παρ., 131.

²⁸⁴. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, ὅπ. παρ., 133.

²⁸⁵. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, ὅπ.παρ., 129.

Ὁ Μητροπολίτης Μελέτιος μὲ ὀδύνη ἐπισημαίνει²⁸⁶: «Πόσο θὰ ἔπρεπε τὸ παράδειγμα αὐτὸ καὶ ἰδιαίτερα ἡ στάση τοῦ ἁγίου Γρηγορίου νὰ προβληματίζουν μερικοὺς ὑπερλίαν ὀρθοδόξους, ποὺ ἐπ' ὀνόματι τοῦ γράμματος, ἰσοπεδώνουν τὸ ζωοποιῦν πνεῦμα, ξεχνώντας τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας;»

Θὰ μπορούσε νὰ προσθέσει κάποιος κάτι σ' αὐτά; Θὰ μπορούσε ἴσως νὰ προσθέσει, ὅτι οἱ ζηλωτὲς δὲν ταλαιπωροῦν μόνο τὴν Ἐκκλησία. Ταλαιπωροῦνται περισσότερο οἱ ἴδιοι. «Φάσκοντες εἶναι σοφοί», χάνονται. Καὶ ὀδηγοῦν ταυτόχρονα στὴν ἀπώλει καὶ ἄλλους. Γι' αὐτὸ ἡ εὐθύνη τους εἶναι μεγάλη. Αποπειρῶνται, ἀκόμα καὶ ὅταν δὲν ἔχουν συνείδηση αὐτοῦ, μάταια νὰ σχίσουν καὶ νὰ διαιρέσουν τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ὑπάρχει ἴσως μιὰ ἠθικὴ ἀντουργία στὸ ὀλίσθημα κάποιων, ἔστω καὶ ὀλίγων. Ὁ ἀριθμὸς ὁμως δὲν ἔχει σημασία. Ἀνήκουμε ὅλοι στὴν ἴδια οἰκογένεια.

Ὑπάρχουν καὶ κάποιοι μοναχοὶ «τῶ μοναχικῶ κεχημένοι προσχήματι», οἱ ὁποῖοι δὲν κατάλαβαν ὅτι ὀφείλουν «ὑποτετάχθαι τῶ ἐπισκόπῳ καὶ τῆν ἡσυχίαν ἀσπάζεσθαι καὶ προσέχειν μόνη τῆ νηστεία καὶ τῆ προσευχῇ, ἐν οἷς τόποις ἀπετάξαντο προσκαρτεροῦντες»²⁸⁷, ἀλλὰ προτιμοῦν νὰ κάνουν τὸ δάσκαλο ὑπερβαίνοντας τὰ ὄριά τους. Ξεχνοῦν αὐτὰ ποὺ ἔγραφε ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης²⁸⁸ γιὰ τὸν ἑαυτό του: «...τίς γὰρ εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας ἵνα ἀντινομοθετῶ; πλὴν ὅτι συμβουλευτικῶς καὶ ἂ ἐν τοῖς ἄλλοις κεφαλαίοις...ἐρωτηθεὶς ἀπεκρίθην, οὐ κανονικῶς, οὐ νομοθετικῶς...ἐπὶ μὴ θεμιτὸν μηδὲ ἐξουσιαστικὸν· ἱερεὺς γὰρ εἰμι, εἰ καὶ ἀνάξιος, οὐκ ἱεράρχης· τοῦ τοιούτου γὰρ καὶ τῶν αὐτῶ ὁμοταγῶν καθολικῶς κανονίζειν καὶ νομοθετεῖν». Ἐὰν ὁ Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης μιλάει ἔτσι γιὰ τὸν ἑαυτό του, τί θὰ ἔπρεπε νὰ πράττουν σήμερα κάποιοι μοναχοὶ ἢ μοναχές; Ἴσως νὰ παύσουν νὰ ὀμιλοῦν καὶ μάλιστα μὲ τὴν ἀυθεντία Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπέικοντες στὰ πατερικὰ κελεύσματα²⁸⁹: «Τὶ σεαυτὸν ποιεῖς ποιμένα, πρόβατον ὦν; τί γίνῃ κεφαλὴ, ποῦς τυγχάνων; τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένοι ἐν στρατιώταις;».

Ἄλλοι, γιὰ νὰ γίνουν περισσότερο πειστικοί, ὀμιλοῦν συχνὰ γιὰ τίς ἄκτιστες ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ καὶ «λόγους οἰκείους συντάπτοντες»²⁹⁰ παρουσιάζονται σὲ ὅλα ὡς οἱ ἀυθεντικοὶ ἐρμηνευτὲς τῶν θεοφόρων

²⁸⁶. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, ὅπ. παρ., 131-132.

²⁸⁷. ΡΠ. Β', 225-226. Κανὼν Δ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

²⁸⁸. Θεόδωρος Στουδίτης, Ἐπιστολὴ 358, ὅπ. παρ., 492-493.

²⁸⁹. ΡΠ Β', 454 (ΞΔ' κανὼν Πενθέκτης).

²⁹⁰. ΡΠ Β', 346 (ΙΘ' κανὼν τῆς Πενθέκτης).

Πατέρων. Ταυτίζουν τὰ χαρισματικά μὲ τὰ κανονικά ὄρια τῆς Ἐκκλησίας. Ἐμμένουν στίς ἀποκλειστικές ἐκκλησιολογικές θεωρήσεις τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ ποὺ ἐμπνέουν φόβο καὶ τρόμο καὶ δημιουργοῦν ἐνοχές. Ἀδυνατοῦν νὰ συμμετάσχουν στὴν πασχάλεια ἀνεκλάλητη χαρὰ καὶ πνευματικὴ εὐφροσύνη τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴ πλήρη της βεβαιότητα, ὅτι «συν-ανέστησεν ὁ Χριστὸς παγγενῆ (!) τὸν Ἀδὰμ ἀναστὰς ἐκ τοῦ τάφου».

Γιὰ ὅλους ὅμως ἰσχύει ἡ ἐπισήμανση τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου²⁹¹:

«Ἐπειδὴ τοίνυν αἱ φωναὶ αὗται καλῶς μὲν νοοῦμεναι μετὰ τῆς εὐσεβείας εἰσὶ, **κακῶς δὲ ἐξηγούμεναι τὸ δυσσεβὲς ἔχουσι**». Εὐχεται καὶ θέλει νὰ ὑποθέτει κανεὶς, **ὅτι αὐτὸ τὸ τελευταῖο συμβαίνει καλῇ τῇ πίστει.**

²⁹¹. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Κατὰ Ἀπολλιναρίου πρὸς Κληδόνιον Ἐπιστολή Β΄, PG 37, 200Α.